

ČESKÉ PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

časopis vydávaný občanským sdružením
Česká společnost pro právo životního prostředí

Evidenční číslo MK ČR E 11476

ISSN: 1213-5542

Adresa redakce: Česká společnost pro právo životního prostředí,

Národní třída č. 18,

Praha 1, PSČ 116 91

e-mail: CSPZP@seznam.cz

webové stránky: www.cspzp.cz

Pro členy České společnosti pro právo životního prostředí je časopis zdarma.

Výkonný redaktor:

JUDr. VOJTĚCH STEJSKAL, Ph.D.

e-mail: redakce@cspzp.cz

Předseda redakční rady:

Doc. JUDr. Ing. MILAN PEKÁREK, CSc.

Členové redakční rady:

Doc. JUDr. IVANA PRŮCHOVÁ, CSc.

JUDr. JANA ZÁSTĚROVÁ, CSc.

Doc. JUDr. MILAN DAMOHORSKÝ, DrSc.

Doc. JUDr. JAROSLAV DROBNÍK, CSc.

JUDr. MILAN KINDL, CSc.

JUDr. SVATOMÍR MLČOCH

RNDr. JAROSLAV OBERMAJER

Ing. TOMÁŠ ROTHŘOCKL

JUDr. Ing. JOSEF STAŠA, CSc.

JUDr. JIŘÍ ŠEMBERA, CSc.

JUDr. JOSEF VEDRAL, Ph.D.

Sazba a technická redakce provedena

v nakladatelství IFEC

Tištěno na recyklovaném papíru.

Redakční uzávěrka 9. čísla: 30. 10. 2003

9. číslo vyšlo dne 30. 11. 2003 v Praze

Náklad: 500 výtisků

Časopis v roce 2003 vychází 4x.

Upozornění redakce:

Redakce považuje za nepřipustné publikování jednoho příspěvku ve více periodikách. Redakce si osvojuje právo vyřadit příspěvky nesplňující zásady pokynů pro autory příspěvků do časopisu České právo životního prostředí nebo příspěvky se souhlasem autora postoupit jinému periodiku. Redakce si vyhrazuje právo rozhodnout o zařazení příspěvku do jiného čísla časopisu, než bylo předem dohodnuto s autorem příspěvku; o této skutečnosti jej bude neprodleně informovat. Za obsah jednotlivých příspěvků zodpovídá jejich autor, příspěvky nemusí vyjadřovat stanovisko redakce. Nevyžádané příspěvky se nevracejí. Redakce si vyhrazuje právo rozhodnout o otištění obsahově nevyhovujících příspěvků a je oprávněná stanovit oponenta příspěvku.

**Toto číslo vzniklo s finančním přispěním Ministerstva životního prostředí.
Na číslo dále přispěla Rada vědeckých společností ČR.**

ANTARKTICKÉ PRÁVO

Mezinárodněprávní a vnitrostátní aspekty ochrany
životního prostředí Antarktidy

Mgr. Ondřej Vícha

2003

ANTARKTIDA, ANTARKTIS – pevnina (původně součást Gondwany) rozkládající se kolem jižního pólu v jihopolární oblasti; 13,2 mil. km² (tj. 8,8% souše na Zemi). Do Antarktidy se hluboce zařezávají okrajová moře Tichého oceánu (Amundsenovo a Rossovo moře) a Atlantského oceánu (Weddelovo moře), omývá ji též Indický oceán. Téměř 99% plochy je pokryto pevninským ledovcem, jehož objem 24,9 mil. km³ představuje kolem 80% světových zásob pitné vody. Šelfové ledovce lemují kolem 60% pobřeží. Stálé vodní toky zde neexistují. Nejvyšším bodem je Vinson Massif (4 897 m n. m.), další významnou horou je činná sopka Mt. Erebus (4 023 m n. m.). Průměrná nadmořská výška dosahuje asi 2300 m. Podnebí Antarktidy je drsné, polární, větrné, střední roční teplota kolem -56 °C (na pobřeží kolem -10 °C). Absolutní minimum -89,2 °C (21. 7. 1983) na bývalé sovětské stanici Vostok. Roční nejvyšší úhrn srážek kolem 700 mm (převážně sněhové).

Zdroj: Velký slovník naučný – Encyklopedie Diderot (1999)

Mgr. Ondřej Vícha (nar. 1976) je absolventem právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a v současné době je pracovníkem legislativního odboru Ministerstva životního prostředí ČR. Přípomínky a náměty k této publikaci jsou vítány na e-mailové adrese:

Ondrej_Vicha@env.cz.

PŘEDMLUVA

Tématem práce je komplexní právní režim Antarktidy s důrazem na problematiku právní ochrany životního prostředí tohoto kontinentu. Zaměřuje se na toto téma jak z pohledu mezinárodního práva, tak i z pohledu práva vnitrostátního. V posledních letech dochází k velkému rozvoji mezinárodněprávního režimu ochrany životního prostředí Antarktidy a v souladu s tím se rozvíjí i vnitrostátní legislativa jednotlivých smluvních států Smlouvy o Antarktidě (Washington, 1959) a Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (Madrid, 1991). Jedná se o oblast, která se bude z právního hlediska nepochybně nadále rozvíjet a zdokonalovat.

Základ práce proto tvoří charakteristika všech mezinárodních smluv, které jsou součástí tzv. antarktického smluvního systému, ale i dalších souvisejících obecných mezinárodních smluv aplikovatelných na oblast Antarktidy. Důraz je přitom kladen na rozbor Smlouvy o Antarktidě a jednotlivých ustanovení Madridského Protokolu a jeho jednotlivých příloh (posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy, ochrana fauny a flóry, nakládání s odpadem, ochrana před znečišťováním moře v oblasti Antarktidy a územní ochrana a správa v Antarktidě). Tento zájem vychází ze skutečnosti, že Madridský Protokol je jedním z nejrozsáhlejších mezinárodních dokumentů v oblasti ochrany životního prostředí. Publikace rovněž popisuje další prameny antarktického právního režimu jako jsou dokumenty ATCM (doporučení, resp. opatření, rozhodnutí a rezoluce), mezinárodní obyčej a rozhodnutí soudních či arbitrážních instancí v souvislosti s Antarktidou.

Dále si práce všímá i aktuálního vývoje mezinárodněprávního režimu Antarktidy (např. přípravy dalších příloh Madridského Protokolu týkajících se odpovědnosti za škody způsobené v Antarktidě nebo úvahy nad právní regulací vzrůstající antarktické turistiky) a zohledňuje i výsledky zatím posledního zasedání Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM), které se konalo v červnu 2003 v Madridu (např. příprava Stálého sekretariátu Smlouvy o Antarktidě).

Z globálního pohledu tvoří Antarktida významnou součást životního prostředí naší planety, která citlivě reaguje na jakékoliv změny. Nelítostné klimatické podmínky a izolace regionu od jiných oceánů způsobují, že antarktický ekosystém je křehký a unikátní.¹ Antarktida sehrává důležitou roli při udržování klimatické rovnováhy. Antarktický systém – země, oceán, atmosféra – je přirozenou chladnicí teplotního systému na Zemi. Antarktický kontinent proto nabízí jedinečné příležitosti pro vědecké sledování a výzkum procesů globálního významu, zejména procesu globálního oteplování planety a tvorby ozónové díry. Poskytuje informace o koncentraci skleníkových plynů a o teplotě atmosféry před stovkami a tisíci roky.

¹ Srov. Cousteau, J.Y., Charrier, B.: Introduction: The Antarctic Challenge to Global Environmental Policy. In: Verhoven, J., Sands, P., Bruce, M.: The Antarctic Environment and International Law, Graham and Trotman/Martinus Nijhoff, London, Dordrecht, Boston, 1992, p. 6.

Z vnitrostátního pohledu je význam této problematiky dán zejména zvyšujícím se počtem českých občanů cestujících do Antarktidy, přípravou výstavby české vědecké stanice v Antarktidě, snahou České republiky o získání konzultativního statusu v rámci ATCM a tím potažmo i o převzetím části globální odpovědnosti za ochranu životního prostředí Antarktidy. Vzhledem k tomu obsahuje práce i poznámky k nové české vnitrostátní právní úpravě na úseku ochrany životního prostředí Antarktidy (tj. zákon č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů) a k vazbě na právo Evropských společenství. Publikace se v závěru věnuje rovněž vnitrostátním právním úpravám jiných smluvních států Smlouvy o Antarktidě implementující Madridský Protokol, které se mohou českých osob cestujících do Antarktidy rovněž týkat. Vzhledem k tomu obsahuje práce srovnání s vnitrostátní antarktickou legislativou členských států EU (Velká Británie, Francie, Německo, Nizozemí, Švédsko, Finsko a Norsko); z dalších evropských zemí pak právní předpisy Ruska a Bulharska a z mimoevropských států pak příslušnou legislativu USA, Austrálie, Nového Zélandu, Japonska a Jihoafrické republiky.

Cílem této publikace je tedy zpřístupnit široké veřejnosti informace o stavu ochrany životního prostředí Antarktidy a vůbec o všech aspektech mezinárodněprávního režimu Antarktidy a jeho pravidlech regulujících právní vztahy týkající se tohoto vzdáleného koutu světa.

Závěrem bych rád poděkoval České společnosti pro právo životního prostředí, zejména pak JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. a dále pak Doc. JUDr. Janu Ondřejovi, CSc. z Právnické fakulty UK v Praze a Mgr. Davidu Hadrouškovi, LL.M. z Ministerstva životního prostředí, za pomoc a cenné rady při zpracování celé publikace.

V Praze 10. listopadu 2003

Mgr. Ondřej Vícha

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ASOC	<i>Antarctic Southern Ocean Coalition</i>	Koalice pro Antarktidu a Jižní oceán
ASMA	<i>Antarctic Specially Managed Area</i>	Zvláště řízené antarktické území
ASPA	<i>Antarctic Specially Protected Area</i>	Zvláště chráněné antarktické území
ASTCA	<i>Antarctic Science, Tourism and Conservation Act</i>	Zákon USA o vědě, turistice a ochraně Antarktidy
ATS	<i>Antarctic Treaty System</i>	Antarktický smluvní systém
ATCM	<i>Antarctic Treaty Consultative Meeting</i>	Konzultativní schůzka Smlouvy o Antarktidě
CCAMLR	<i>Convention (or Commission) for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources</i>	Úmluva (nebo Komise) o (pro) zachování antarktických mořských živých zdrojů
CCAS	<i>Convention for the Conservation for the Antarctic Seals</i>	Úmluva o ochraně antarktických tuleňů
CEE	<i>Comprehensive Environmental Evaluation</i>	Všestranné zhodnocení vlivů na životní prostředí
CEP	<i>Committee for Environmental Protection</i>	Výbor pro ochranu životního prostředí Antarktidy
COMNAP	<i>Council of Managers of National Antarctic Programmes</i>	Rada vedoucích národních antarktických programů
CRAMRA	<i>Convention on the Regulation of Antarctic Mineral Resource Activities</i>	Úmluva o úpravě činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě
EIA	<i>Environmental Impact Assessment</i>	Posuzování vlivů na životní prostředí
IAATO	<i>International Association of Antarctic Tour Operator</i>	Mezinárodní asociace provozovatelů zájezdů do Antarktidy
ICAO	<i>International Civil Aviation Organization</i>	Mezinárodní organizace pro civilní letectví
ICSU	<i>International Council of Science</i>	Mezinárodní vědecká rada
IEE	<i>Initial Environmental Evaluation</i>	Počáteční ohodnocení vlivů na životní prostředí
IGY	<i>International Geophysical Year</i>	Mezinárodní geofyzický rok
IHO	<i>International Hydrographical Organization</i>	Mezinárodní hydrografická organizace
IMO	<i>International Maritime Organization</i>	Mezinárodní námořní organizace
IOC	<i>Intergovernmental Oceanographic Commission</i>	Mezivládní oceánografická komise

IPY	International Polar Year	Mezinárodní polární rok
IUCN	World Conservation Union	Mezinárodní svaz pro ochranu přírody a přírodních zdrojů
ITU	International Telecommunications Union	Mezinárodní telekomunikační unie
MEPC	<i>Marine Environment Protection Committee</i>	Komise pro ochranu mořského prostředí
SATCM	<i>Special Antarctic Treaty Consultative Meeting</i>	Zvláštní konzultativní schůzka Smlouvy o Antarktidě
SCAR	<i>Scientific Committee on Antarctic Research</i>	Vědecká komise pro výzkum Antarktidy
SPA	<i>Specially Protected Areas</i>	Zvláště chráněné území
SSSI	<i>Site of Special Scientific Interest</i>	Místo zvláštního vědeckého zájmu
UNEP	<i>United Nations Environmental Programme</i>	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	<i>United Nations Education, Science and Culture Organisation</i>	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
WMO	<i>World Meteorological Organisation</i>	Světová meteorologická organizace
WTO	<i>World Tourism Organisation</i>	Světová turistická organizace
WWF	<i>World Wildlife Fund</i>	Světový fond na ochranu přírody

OBSAH

PŘEDMLUVA	5
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
OBSAH	9
1. VÝVOJ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍHO REŽIMU ANTARKTIDY	12
1.1. Historie objevů Antarktidy	12
1.2. Vznik územních nároků	12
1.3. IGY a Washingtonská konference	15
1.4. Antarktický smluvní systém (ATS)	16
1.5. Vývoj ATS do současnosti	17
2. PRAMENY ANTARKTICKÉHO PRÁVA	19
2.1. Základní charakteristika pramenů	19
2.2. Mezinárodní smlouvy platné v Antarktidě	19
2.3. Právní akty mezinárodních konferencí a organizací	20
2.4. Mezinárodní obyčej platný v Antarktidě	24
2.5. Rozhodnutí mezinárodních soudních a arbitrážních institucí ve vztahu k Antarktidě	25
3. ZÁKLADY PRÁVNÍHO REŽIMU PODLE ATS	26
3.1. Teritoriální působnost pravidel ATS	26
3.2. Územní svrchovanost v Antarktidě	29
3.3. Jurisdikce nad osobami a stanicemi v Antarktidě	33
3.4. Demilitarizace Antarktidy a mírové účely	35
3.5. Mechanismus provádění Smlouvy o Antarktidě	37
3.6. Řešení sporů v rámci ATS	46
3.7. Kontroly a inspekce v rámci ATS	50
3.8. Mezinárodní odpovědnost v rámci ATS	55
3.9. Možnosti revize ATS	58
3.10. Vztah třetích států k ATS	59
4. VĚDECKÁ SPOLUPRÁCE A LOGISTIKA V ANTARKTIDĚ	61
4.1. Vědecká spolupráce v Antarktidě	61
4.2. Logistické a provozní otázky v Antarktidě	65
5. OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ANTARKTIDY	68
5.1. Ochrana životního prostředí Antarktidy jako součást všeobecné mezinárodněprávní ochrany životního prostředí	68

5.2. Správa a využívání přírodních zdrojů v Antarktidě	70
5.3. Charakteristika smluv tvořících ATS z pohledu ochrany životního prostředí	75
5.4. Vztah ATS k ostatním mezinárodním smlouvám na ochranu životního prostředí	114
6. VNITROSTÁTNÍ ASPEKTY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ANTARKTIDY	127
6.1. Česká republika a Smlouva o Antarktidě	127
6.2. Česká republika a Madridský Protokol	129
6.3. Zákon o Antarktidě	131
6.4. Vztah Evropských společenství k Antarktidě	141
7. VNITROSTÁTNÍ PŘEDPISY OSTATNÍCH SMLUVNÍCH STÁTŮ IMPLEMENTUJÍCÍ MADRIDSKÝ PROTOKOL	147
7.1. Úvod	147
7.2. Stav implementace Madridského Protokolu v jednotlivých smluvních státech	152
7.3. Srovnání jednotlivých vnitrostátních úprav implementujících Madridský Protokol	184
8. ZÁVĚR	190
ENGLISH SUMMARY	192
PRAMENY	201
DOMÁCÍ LITERATURA	201
ZAHRANIČNÍ LITERATURA	206
PŘÍLOHY	212
I. SEZNAM INTERNETOVÝCH ADRES	212
II. PŘEHLED SMLUVNÍCH STRAN JEDNOTLIVÝCH PRVKŮ ATS	213
III. PLNÉ ZNĚNÍ SMLOUVY O ANTARKTIDĚ, MADRIDSKÉHO PROTOKOLU A ZÁKONA O ANTARKTIDĚ	218
<i>Smlouva o antarktidě</i>	218
<i>Madridský protokol</i>	223
<i>Zákon č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů</i>	
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	277

„Nacházíme se v kritickém momentu dějin Země, v době, kdy si lidstvo musí zvolit svou budoucnost. Tím, jak se svět stává čím dále tím více vzájemně závislým a křehkým, chová v sobě budoucnost jak velké nebezpečí tak i velký příslib. Chceme-li postoupit vpřed, musíme si přiznat, že uprostřed velkolepé rozmanitosti kultur a forem života tvoříme jednu lidskou rodinu a jedno společenství země se společným osudem. Musíme se spojit, abychom vyvolali v život udržitelnou globální společnost, založenou na úctě k přírodě, k všeobecným lidským právům, ekonomické spravedlnosti a kultuře míru. Za tím účelem je bezpodmínečně nutné, abychom my, lid Země, vyhlásili svou odpovědnost vůči sobě navzájem, vůči širšímu společenství života a budoucím generacím.“

Charta Země, 2000

1. VÝVOJ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍHO REŽIMU ANTARKTIDY

1.1. Historie objevů Antarktidy

Antarktida je zeměpisně považována za samostatný kontinent, který leží ve střední části jižní polární oblasti, a její rozloha s přilehlými ostrovy je přibližně 13,2 mil. km².

Antarktida byla posledním neznámým kontinentem, jehož objevení se datuje do dvacátých let 18. století a spojuje se jmény N.B. Palmera (USA), W. Smithe (Velká Británie) a ruských mořeplavců F.F. Bellingshausena a M.P. Lazarova. Je stále předmětem sporu, kdo byl první. První se však prý k Antarktidě přiblížili Maoři a první doloženou expedici v blízkosti Antarktidy pak podnikl již James Cook, který se v letech 1772 až 1775 plavil asi 160 km od pobřeží Antarktidy. Jižní polární kruh poprvé zřejmě překročili velrybáři a lovci tuleňů roku 1778.

Konec devatenáctého a začátek dvacátého století byl slavnou dobou poznávání kontinentu, kdy narůstal počet expedic. První prováděli výzkumy v oblasti Antarktidy Britové a Francouzi v letech 1823 až 1841. Začátky mezinárodní spolupráce v oblasti jižního pólu spadají především do let 1882 až 1883, kdy proběhly akce prvního **Mezinárodního polárního roku** (angl. *International Polar Year – IPY*). První známá skupina polárníků, která strávila v Antarktidě zimu, pobývala na Adarově mysu od března 1898 do března 1899. Systematický výzkum však začal až ve dvacátém století. V této době se snem většiny polárníků stalo dosažení jižního pólu. Jenom v letech 1900 až 1905 se zde objevilo pět vědeckých výprav. Dne 14. prosince 1911 norský polárník Roald Amundsen jako první dosáhl geografického jižního pólu; britská expedice pod vedením Roberta Falcona Scotta boj o dobytí jižního pólu prohrála.² To vše naznačuje, že už v prvních fázích objevů, zde byl potenciál k rozporům.

1.2. Vznik územních nároků

Postupem času začaly jednotlivé země projevovat mocenský zájem o části antarktické pevniny a přilehlé ostrovy. V první polovině dvacátého století vzneslo sedm států vůči Antarktidě jednostranné nároky na jednotlivá území v Antarktidě. Jako první vznesla územní nároky roku 1908 a 1917 Velká Británie na základě královských dekretů (tzv. **Britské antarktické území**).³ Po předchozí dohodě předala Velká Británie část

² Novotná, L.: Dobyetí jižního pólu – triumf a smrt, in: MF Dnes 14. 12. 2001; Houdek, F.: Poslední cesta Roberta F. Scotta, in: MF Dnes 29. 3. 2002.

³ Roku 1908 byly ostrovy Jižní Georgie, Jižní Orkneje, Jižní Shetlandy, Jižní Sandwichovy ostrovy a Grahamova země (sektor mezi 20° a 80° z.d.) prohlášeny za dependencie britských Falklandských ostrovů (Falklandské dependence). V roce 1940 vzneslo Chile a Argentina nároky na části britského

nárokovaných území svým dominiím – v roce 1923 Novému Zélandu (tzv. **Rossova dependence**)⁴ a v roce 1933 Austrálii, která území formálně převzala v roce 1936 jako svazové teritorium (tzv. **Australské antarktické území**).⁵ Francie uplatnila nárok prezidentskými dekrety z let 1927 a 1938 na všechny ostrovy a území mezi 136° a 142° v.d. (tzv. **Adélina země**).⁶ Vznik norského sektoru je spojen s královským prohlášením z roku 1939⁷ (tzv. **Bouvetův sektor**). V roce 1939 vyhlásilo své územní nároky rovněž nacistické Německo, jeho nárok však zanikl v důsledku výsledků 2. světové války. Územní nároky Chile byly uplatněny ve vládních dekretech z roku 1940.⁸ Územní nároky

sektoru. V roce 1962 byl z Grahamovy země, Jižních Orknejí a Jižních Shetland vytvořen nový útvar **Britské antarktické území** (angl. *British Antarctic Territory*), který není závislým územím a je spravován britským ministerstvem zahraničí (angl. *Foreign and Commonwealth Office*) v Londýně. Na rozdíl od Britského antarktického území jsou Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy britským závislým územím (angl. *dependent territory*) v čele s britským panovníkem, zastupovaným komisařem sídlícím na Falklandských ostrovech.

⁴ Novozélandský sektor – tzv. **Rossova dependence** (angl. *Ross Dependency*) – tvoří území mezi 160° v.d. a 150° z.d., jeho součástí je i Viktoriina země, kterou objevil a pojmenoval roku 1841 Sir James Clark Ross.

⁵ **Australské antarktické území** (angl. *Australian Antarctic Territory*) tvoří sektor v Antarktidě mezi 45° a 160° v.d. (s výjimkou francouzského území mezi 136° a 142° v.d.), Macquariovy ostrovy (dependence Tasmánie), Heardův ostrov a MacDonaldu ostrovy (zámořské území). Zákonný rámec pro tato závislá území tvoří především zákon o uznání Australského antarktického území z roku 1933 (angl. *Australian Antarctic territory Acceptance Act 1933 No. 8*) a zákon o Australském antarktickém území z roku 1954 (angl. *Australian Antarctic Territory Act 1954*).

⁶ Francouzský sektor v Antarktidě tvoří území mezi 136° a 142° v.d. – tzv. **Adélina země** (fr. *Terre Adélie*). Objevena byla v roce 1840 francouzským polárníkem J. S. C. Dumontem d'Urville (1790 až 1842), Francie vznesla nárok na toto území již v roce 1893 spolu s Kerguelenami, Crozetovými ostrovy, Amsterdamem a Ostrovem sv. Pavla. Nárok na antarktický sektor Francie uplatnila v letech 1927 a 1938, od roku 1954 je součástí francouzského zámořského teritoria Francouzská jižní a antarktická území (fr. *Terres Australes et Antarctiques Françaises*), které je spravované vysokým komisařem.

⁷ **Norský sektor** (tzv. Bouvetův sektor) zahrnuje území mezi 20° z.d. a 45° v.d. v oblasti Země královny Maud a zámořská sub-antarktická území Bouvetův ostrov a Ostrov Petra I. Norský sektor byl vyhlášen Královským nařízením ze dne 14. ledna 1939 (*Royal Decree on 14 January 1939*) o prohlášení Země královny Maud norským závislým územím. Vnitrostátní právní rámec norské antarktické politiky tvoří zákon ze dne 27. února 1930 o Bouvetově ostrově, Ostrově Petra I. a o Zemi Královny Maud, který prohlašuje tato území za norská antarktická a sub-antarktická závislá území (angl. *Act No. 3 of 27 February 1930 relating to the Bouvet Island, Peter I's Island and Dronning Maud Land (the Dependencies Act) amended by Norwegian Government propositions to the Odelsting (Odelstingsproposisjon) - Acts No. 5 (1933) on 24 March 1933, No. 64 (1957) on 21 June 1957, No. 72 on 2 June 1960, No. 41 (1989 – 1990) on 24 August 1990*).

⁸ Jedná se o nařízení č. 1723 ze dne 2. listopadu 1940 (angl. *Supreme Decree No. 1723 of 2 November 1940*)

Argentiny pak byly specifikovány v letech 1940 a 1946.⁹ Chilské a argentinské územní požadavky se částečně kryjí s britskými územními nároky v Antarktidě, což bylo ve 40. a 50. letech zdrojem napětí, hrozícím v roce 1947 přerůst ve válečný konflikt.¹⁰

Tyto územní nároky byly vznášeny na základě různých právních titulů. Antarktické oblasti byly zčásti nárokovány územně vzdálenými státy na základě pouhého objevu a prohlášení o nabytí (*teorie prvotní okupace*),¹¹ zčásti chtěly sousedící státy svá práva odvodit ze skutečnosti, že tyto oblasti jsou geologickým pokračováním jejich státního území (*teorie geologické kontinuity*) nebo jsou ve vztahu k nim aspoň sousední (*teorie kontiguitu*).¹² Od dvou pevně stanovených bodů, které byly určeny s pomocí jedné z výše uvedených teorií, byly potom vedeny čáry až k jižnímu pólu. Nárokováno jako výsočné území pak bylo celé území ležící mezi těmito čarami (*sektorová teorie*). Územní nároky byly vzneseny ke čtyřem pětinám Antarktidy. Ke zbylé jedné pětině nevnesl nárok žádný stát (tzv. *nenárokový sektor*).

Dále je v této souvislosti nutné poznamenat, že ne všechny nárokuující státy si vzájemně uznávají své nároky. A v neposlední řadě je nutno zdůraznit, že nenárokuující státy se dělí na dvě skupiny. Převážnou většinu z nich tvoří ty, co nevnesly žádný nárok, prohlášením, že pro něj nemají žádný podklad, a zároveň neuznávají nároky ostatních států.

a nařízení č. 1747 ze dne 6. listopadu 1940 (angl. *Supreme Decree No. 1747 of 6 November 1940*). Chilský nárok v Antarktidě tvoří sektor mezi 53° a 90° z.d. částečně překrývající britský nárok.

Administrativně je **Chilské antarktické území** (*Antártica Chilena*) součástí oblasti Magalhaes a chilská Antarktida (*Magallanes y Antártica Chilena*).

⁹ Argentinský územní nárok mezi 25° a 74° z.d. je součástí tzv. **Argentinských jižních území** - Provincie Ohňová země, Antarktida a ostrovy jižního Atlantského oceánu (*Provincia de Tierra del Fuego, Antártida e Islas del Atlántico Sur*).

¹⁰ Po britsko-argentinském konfliktu (1947) byla v roce 1948 uzavřena mezi Velkou Británií, Argentinou a Chile prozatímní dohoda, podle níž žádná ze zúčastněných stran nesměla do Antarktidy vysílat nové námořní síly. V roce 1955 předala Velká Británie tento spor Mezinárodnímu soudnímu dvoru OSN v Haagu. Argentina a Chile však neuznaly jurisdikci soudu a případ byl proto soudem vyřazen z pořadu jeho jednání. K tomu srov. *Antarctica case (United Kingdom v. Argentina, United Kingdom v. Chile)*, *Order of March 16th 1956*, in: *ICJ Reports 1956*, pp. 12-17 nebo <http://www.icj-cij.org/icjwww/igeneralinformation/ibbook/bbook8-1.20-21.htm>.

¹¹ Prvotní okupací se rozumí nabytí suverénních práv k území, které nepodléhá suverénní moci žádného státu tím, že dojde k trvalému obsazení tohoto území a k faktickému dlouhodobému vykonávání suverénní moci nad ním. Tento právní titul použily na základě objevu a prohlášení o nabytí evropské státy (Velká Británie, Francie a Norsko).

¹² Teorie geologické kontinuity a teorie kontiguitu (geografické blízkosti) jsou založeny na názoru, že Antarktida je součástí původního super-kontinentu *Gondwanaland*, jenž zahrnoval také Jižní Ameriku, a že Antarktický poloostrov je pokračováním And. Tyto teorie proto při nárokování antarktických území použily jihoamerické státy Chile a Argentina. Neúspěšně se této teorie dovolávala v roce 1959 také Brazílie.

Ovšem dva z těchto nenárokujících států zdůrazňují, že mají podklad pro územní nárok, ačkoliv sami žádný nevznely – jedná se o Spojené státy americké a Sovětský svaz, jehož pozice v této záležitosti, byla převzata Ruskou federací.¹³

Právní situace v Antarktidě je tedy výsledkem různých nároků a zastávaných názorů. Tento komplex postojů k důležité otázce územní svrchovanosti se promítl do specifického právního režimu, konstituovaného Smlouvou o Antarktidě.

1.3. IGY a Washingtonská konference

Skutečný zájem o bílý kontinent se výrazněji projevil až po druhé světové válce, kdy se rozrostl počet expedic organizovaných za účelem geofyzikálního a později i geologického a biologického výzkumu. Rozšiřování poznatků o Antarktidě s sebou přineslo i aktivity nejen z oblasti vědy. Svou roli zde sehrála i vidina rozsáhlého přírodního bohatství. I zde se promítlo mocensko-vojenské rozdělení světa. Spojené státy americké a Sovětský svaz se začaly výrazněji zajímat o Antarktidu. V oblasti jižního Atlantiku a sousedních částí Antarktidy docházelo postupně k nárůstu napětí.

Nebezpečí hrozícího mezinárodního konfliktu pomohla překonat objektivně se prosazující potřeba intenzivního vědeckého výzkumu Antarktidy, kterou pociťovalo v 50-tých letech celé mezinárodní společenství. V roce 1954 byla zřízena v Antarktidě první stálá výzkumná stanice. Spolupráce dosáhla vrcholu v letech 1957 a 1958, kdy byl na návrh Světové meteorologické organizace (WMO) vyhlášen osmnáctiměsíční **Mezinárodní geofyzikální rok** (angl. *International Geophysical Year - IGY*). Cílem této ojedinělé akce bylo přispět ke zpřesnění znalostí z geofyziky, astronomie, meteorologie, fyziky a jiných příbuzných věd. Jeho významnou součástí se stal i výzkum Antarktidy. Ze 64 států, které se podílely na jeho programech, se dvanáct rozhodlo zapojit do výzkumu ledového světadílu vysláním vlastní expedice nebo zřízením vlastní polární stanice (Argentina, Austrálie, Belgie, Chile, Jihoafrická unie, Francie, Japonsko, Norsko, Nový Zéland, Spojené státy americké, Sovětský svaz a Velká Británie). Tento program vědeckých aktivit byl ustaven na vládní úrovni a mohl mít proto politické a právní důsledky. Ty však byly neutralizovány „gentlemanskou dohodou“ (angl. *gentleman agreement*), která efektivně oddělila vědeckou činnost od potencionálních politických následků. Tento příklad, v oblasti vyznačující se mezinárodním napětím, nemohl být přehlížen mezinárodním společenstvím, a tak v roce 1958 započala z iniciativy USA jednání ve Washingtonu, která vyústila uzavřením Smlouvy o Antarktidě.

Na závěr Washingtonské konference podepsali dne 1. prosince 1959 její účastníci (tj. státy, které se rozhodly provádět výzkum Antarktidy v rámci Mezinárodního geofyzikálního roku) Smlouvu o Antarktidě, která s platností od 23. června 1961 kodifikovala mezinárodní právní postavení Antarktidy, mírovou vědeckou spolupráci a demilitarizaci,

¹³ Bližze srov. *Watts, A.*: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 119-122.

zakazovala budování vojenských základen, jaderné pokusy a vojenské manévry na jejím území. Její důležitost podtrhuje skutečnost, že byla uzavřena v době politického rozdělení světa. Historický význam této smlouvy daleko přesahoval rámec Antarktidy. Dohoda Východu se Západem obzvláště v otázkách demilitarizace, řešení územních sporů a systém kontroly byla velice důležitou pro celkový pokojný vývoj mezinárodního společenství.

Antarktida se tak zařadila - na rozdíl od severní polární oblasti (Arktidy) - mezi tzv. mezinárodní prostory,¹⁴ které si státy nesmí přivlastnit a na kterém nemohou vykonávat výlučnou územní suverenitu. Mezi další prostory, které splňují oba dva charakteristické požadavky pro mezinárodní prostory (tj. zákaz přivlastnění a zákaz uplatňování výlučné územní suverenity) patří volné moře, mořské dno za hranicemi národní jurisdikce, kosmický prostor a nebeská tělesa. Mezinárodní prostory vymezuje jednotící působení ekonomických a sociálních podmínek současného světa. Z nich vyplývá potřeba užívat všechny mezinárodní prostory určitým společným způsobem, zajištění mírové povahy činnosti v těchto prostorech, jakož i nutnost ochrany jejich životního prostředí a racionálního využívání jejich přírodních zdrojů.

1.4. Antarktický smluvní systém (ATS)

V roce 1959 byla tedy ve Washingtonu sjednána Smlouva o Antarktidě, která pozastavila na dobu její platnosti nároky Argentiny, Austrálie, Chile, Francie, Nového Zélandu, Norska a Velké Británie z předchozích období na části území Antarktidy. Smlouva o Antarktidě se stala základem právního režimu v Antarktidě. Během více jak čtyřiceti let fungování poskytla Smlouva základ pro vývoj sofistikovaného právního režimu – všeobecně známého jako **Antarktický smluvní systém** (angl. *The Antarctic Treaty System – ATS*).

Antarktický smluvní systém tvoří celý komplex opatření regulujících vztahy mezi státy v oblasti Antarktidy.¹⁵ Pojem „Antarktický smluvní systém“ byl poprvé formálně definován v Úmluvě CRAMRA v roce 1988 jako „*Smlouva o Antarktidě, Úmluva CCAS, Úmluva CCAMLR a opatření přijatá na základě těchto instrumentů*“ (čl. 10 odst. 1 Úmluvy CRAMRA). Tato mezinárodní smlouva však nevstoupila v platnost a platná definice pojmu „Antarktický smluvní systém“ je proto obsažena až v Madridském Protokolu z roku 1991 (čl. I písm. e) Protokolu). Zde je tento pojem definován jako „*Smlouva o Antarktidě, opatření učiněná podle této smlouvy, její přidružené mezinárodní instrumenty, které nabyly platnosti, a opatření učiněná podle těchto instrumentů*“. Na rozdíl od Úmluvy CRAMRA nepovažuje Madridský Protokol za součást antarktického

¹⁴ Bližše srov. Ondřej, J.: Právo mezinárodních prostorů (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce). 2. rozšířené a doplněné vydání, PF UK Praha 2002 nebo Kish, J.: *The Law of International Spaces*, A.W. Sijthoff, Leiden, 1973.

¹⁵ Bližše srov. Kapitola 2 (Prameny antarktického práva).

smluvního systému mezinárodní smlouvy, které nevstoupily v platnost a vnitrostátní právní předpisy jednotlivých smluvních států provádějící příslušné mezinárodní smlouvy.

Antarktický smluvní systém se podle Madridského Protokolu skládá ze samotné Smlouvy o Antarktidě (*Washington, 1959*), doporučení (resp. opatření) přijatých na Konzultativních schůzkách smluvních stran Smlouvy o Antarktidě (ATCM), Protokolu o ochraně životního prostředí Antarktidy ke Smlouvě o Antarktidě (*Madrid, 1991*) a ze dvou samostatných úmluv týkajících se zachování antarktických tuleňů – Úmluva CCAS (*Londýn, 1972*) a zachování antarktických mořských živých zdrojů – Úmluva CCAMLR (*Canberra, 1980*). Úmluva o úpravě činnosti týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy, CRAMRA (*Wellington, 1988*) nenašla podporu dostatečného počtu států (nebyla ratifikována žádným státem) a proto nevstoupila v platnost a nelze ji považovat za součást ATS. Za součást antarktického smluvního systému lze považovat rovněž výsledky schůzek expertů (angl. *results of Meetings of Experts*) a rozhodnutí Zvláštních konzultativních schůzek (angl. *decisions of Special Consultative Meetings*). Tato rozličná opatření a právní kroky byly přijímány v případech, kdy si smluvní státy uvědomily jejich potřebu.

Právním následkem takové jednoty je tedy zřejmě to, že jednotlivá ustanovení tohoto systému je legitimní vykládat a používat s ohledem na ostatní části systému, tak aby se výsledek shodoval se všemi účely systému a ne pouze s těmi vztahujícími se k určité části systému, která je předmětem výkladu nebo použití.

1.5. Vývoj ATS do současnosti

Od roku 1961 se Konzultativní státy scházejí jednou za dva roky na pravidelných Konzultativních schůzkách. V průběhu čtyřiceti let od sjednání Smlouvy o Antarktidě byly přijaty dvě samostatné mezinárodní smlouvy, které jsou součástí ATS (Úmluva CCAS¹⁶ z roku 1972 a Úmluva CCMLR¹⁷ z roku 1980). Úmluva CRAMRA,¹⁸ která byla sjednána v roce 1988, nebyla ratifikována ani jedním smluvním státem a její vstup v platnost se již nepředpokládá. Nejvýznamnějším výsledkem mezinárodní spolupráce v oblasti Antarktidy je však jednoznačně Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě z roku 1991.¹⁹ Od tohoto roku se již Konzultativní schůzky konají každý rok, aby mohly lépe zabezpečit celý komplex opatření na ochranu životního prostředí stanovený Madridským Protokolem.

Od devadesátých let minulého století Konzultativní státy jednají o dalších součástech ATS. Jedná se zejména o nové přílohy Madridského Protokolu, které by upravovaly

¹⁶ Bliže srov. Kapitola 5.3.3. (Úmluva o ochraně antarktických tuleňů, CCAS).

¹⁷ Bliže srov. Kapitola 5.3.4. (Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR).

¹⁸ Bliže srov. Kapitola 5.3.5. (Úmluva o regulaci činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, CRAMRA).

¹⁹ Bliže srov. Kapitola 5.3.7. (Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě).

problematiku ekologických havárií a odpovědnosti za škody na životním prostředí Antarktidy.²⁰ Velkým problémem se postupem času stává vzrůstající turistika do Antarktidy. Zdá se, že problematice mezinárodněprávní regulace antarktické turistiky nebyl dosud věnován dostatečný zájem ze strany smluvních států Smlouvy o Antarktidě. V současné době se tak stále více hovoří o možném zpřísnění této regulace.²¹ O další novelizaci ATS, resp. Smlouvy o Antarktidě, se uvažovalo v souvislosti se zřízením Stálého sekretariátu Smlouvy o Antarktidě. Stálý sekretariát však byl nakonec zřízen v roce 2003 na XXVI. Zasedání ATCM v Madridu na základě opatření ATCM č. 1/2003.²²

Jednou z dalších oblastí, se kterou se bude muset antarktický smluvní systém vypořádat, je i problematika vzrůstajícího komerčního využívání genetických a biochemických antarktických zdrojů, prováděného v rámci vědeckého výzkumu fauny a flóry Antarktidy (tzv. *bioprospecting*).

²⁰ Bližše srov. Kapitola 5.3.7.12. (Reakce na ekologické havárie v Antarktidě) a Kapitola 5.3.7.13. (Odpovědnost za škody na životním prostředí Antarktidy).

²¹ Bližše srov. Kapitola 5.3.7.11. (Turistika a jiné nevládní činnosti v Antarktidě).

²² Bližše srov. Kapitola 3.5.2.2. (Stálý sekretariát Smlouvy o Antarktidě).

2. PRAMENY ANTARKTICKÉHO PRÁVA

2.1. Základní charakteristika pramenů

Formální prameny mezinárodního práva v obecné poloze vyčísluje a stručně charakterizuje článek 38 odst. 1 Statutu Mezinárodního soudního dvora OSN. Jsou jimi:

- mezinárodní úmluvy, ať obecné či partikulární, stanovící pravidla výslovně uznaná státy ve sporu,
- mezinárodní obyčej, jakožto důkaz obecné praxe uznávané za právo,
- obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy,
- soudní rozhodnutí a učení nejkvalifikovanějších znalců veřejného práva z různých národů jakožto podpůrný prostředek k určování právních pravidel.

Dále se mezi prameny mezinárodního práva řadí i jednostranné právní akty států a mezinárodních organizací.

Prameny antarktického práva tvoří zejména mnohostranné mezinárodní smlouvy a mezinárodní obyčejová pravidla. Tyto základní prameny jsou doplněny právními akty mezinárodních organizací (zejména dokumenty přijatými v rámci ATCM) a vnitrostátními právními předpisy jednotlivých smluvních států Smlouvy o Antarktidě.²³ Mezi mnohem méně využívané prameny mezinárodního práva v oblasti Antarktidy patří rozhodnutí soudních nebo arbitrážních instancí. V mezinárodním právu životního prostředí se dosud nevytvořila žádná podstatnější obecná zásada právní uznaná civilizovanými národy; stejně tak nelze uvažovat o jejich aplikaci vůči Antarktidě vzhledem k specifickému mezinárodněprávnímu postavení tohoto kontinentu.

2.2. Mezinárodní smlouvy platné v Antarktidě

Antarktický smluvní systém je založen (jak již z názvu vyplývá) především na mnohostranných mezinárodních smlouvách (angl. *treaties, conventions*), které tvoří primární pramen mezinárodního práva platného v Antarktidě. Mezinárodní smlouvu jako základní pramen mezinárodního práva definuje Vídeňská úmluva o smluvním právu jako „mezinárodní dohodu, která je uzavřena mezi státy písemnou formou a řídí se mezinárodním právem“. Mezinárodní obyčejové právo definuje mezinárodní smlouvu šířeji jako „ujednání dvou nebo více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem.“²⁴ Mezi platné mezinárodní smlouvy, které tvoří antarktický smluvní systém, patří:

- Smlouva o Antarktidě (*Washington, 1959*),

²³ Srov. kap. 7 (Vnitrostátní předpisy ostatních smluvních států implementující Madridský Protokol).

²⁴ K problematice mezinárodních smluv srov. blíže např. Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. Nakladatelství Doplněk, MU Brno, 2. vydání 1997, str. 117-121.*

- Úmluva o zachování antarktických tuleňů, CCAS (*Londýn, 1972*),
- Úmluva o zachování antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR (*Canberra, 1980*),
- Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy ke Smlouvě o Antarktidě (*Madrid, 1991*).

Antarktidy se dotýkají také další mezinárodní smlouvy, které nepatří do systému Smlouvy o Antarktidě. Aplikovatelné na antarktickou oblast jsou tak např. Úmluva o regulaci lovu velryb – CRW (Washington, 1946), Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Moskva, Londýn, Washington, 1968), Smlouva o zákazu umístování jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení na dně moří a oceánů a v jeho podzemí (Moskva, Londýn, Washington, 1971), Úmluva o zabránění znečišťování z lodí (Londýn, 1973) a její Protokol z roku 1978 (MARPOL 73/78), Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES (Washington, 1973), Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů – CCMSWA (Bonn, 1979), Úmluva OSN o mořském právu – UNCLOS (Montego Bay, 1982), Úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země (Videň, 1985) a její Protokol o látkách poškozujících ozónovou vrstvu Země (Montreal, 1987), Úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování (Basilej, 1989) nebo Rámcová úmluva o změně klimatu (Rio de Janeiro, 1992).²⁵

2.3. Právní akty mezinárodních konferencí a organizací

2.3.1. Úvod

Dalším pramenem antarktického práva jsou právní akty přijímané v rámci zasedání různých mezinárodních konferencí nebo právní akty mezinárodních organizací. Obecně platí, že mezinárodní konference může skončit podpisem závěrečného aktu (angl. *final act*), přijetím společného politického prohlášení (deklarace), rezoluce, doporučení, výzvy nebo i schválením textu a případně i podpisem mezinárodní smlouvy. Povahu právních aktů přijatých v rámci mezinárodní konference je přitom třeba posuzovat podle jejich obsahu a záměru účastníků mezinárodní konference.

Mezi dokumenty se vztahem k Antarktidě, které jsou přijímány v rámci mezinárodních konferencí, lze uvést např. rezoluce Valného shromáždění OSN. Stěžejní roli však hrají **dokumenty přijímané v rámci Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM)**. Tyto dokumenty přijímané Konzultativními stranami v rámci ATCM tvoří sekundární pramen mezinárodního práva platného v Antarktidě, který je odvozený od mezinárodních smluv (konkrétně od Smlouvy o Antarktidě). V rámci dokumentů ATCM jsou pak nejdůležitější tzv. opatření ATCM (angl. *measures*), která mohou být právně závazná. Mezi právní akty přijímané v rámci dalších mezinárodních konferencí, které mají vazbu k Ant-

²⁵ Bližše srov. Kapitola 5.4. (Vztah ATS k ostatním mezinárodním smlouvám na ochranu životního prostředí).

arktidě, patří zejména opatření přijímaná na zasedáních smluvních stran Úmluvy CCAMLR nebo usnesení přijímaná v rámci pravidelných zasedání smluvních stran dalších mnohostranných mezinárodních smluv týkajících se globální ochrany životního prostředí.

Právní akty mezinárodních organizací adresované členským státům označované jako rezoluce, deklarace, rozhodnutí nebo doporučení, mají zpravidla charakter právně nezávazných dokumentů pro členy organizace, s výjimkou integračních organizací (např. Evropská unie). Zatím jen výjimečně se u některých mezinárodních organizací lze setkat s tím, že členské státy přenesly na organizaci i pravomoc přijímat právní akty, které jsou členové povinni provést. K závaznosti takových aktů se však zpravidla vyžaduje ještě dalšího souhlasu člena, obvykle formou oznámení, že přijaté předpisy bude provádět (např. u Mezinárodní organizace pro civilní letectví – ICAO).²⁶

Mezi právní akty mezinárodních organizací, které mají nějaký vztah k Antarktidě, lze počítat např. různé rezoluce mezinárodních organizací fungujících v rámci OSN (např. UNEP, WMO, ITU nebo IHO), z nichž nejvýznamnější ve vztahu k Antarktidě jsou zřejmě doporučení a rezoluce Mezinárodní námořní organizace (IMO)²⁷ nebo rezoluce Komise pro ochranu mořského prostředí (MEPC). V této souvislosti lze zmínit i závěrečné zprávy mezinárodních orgánů, zřízených ad hoc v rámci OSN, které mají povahu spíše politického prohlášení. Jedná se o Zprávu Světové komise pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987 (Naše společná budoucnost) nebo Zprávu Komise pro globální řízení z roku 1995 (Naše globální sousedství).

2.3.2. Dokumenty přijímané v rámci ATCM

V rámci ATCM lze v současnosti rozlišovat tyto mezinárodní dokumenty – doporučení (angl. *recommendations*), opatření (angl. *measures*), rozhodnutí (angl. *decisions*) a rezoluce (angl. *resolutions*). Dále se lze v rámci ATCM setkat s dokumenty, které bývají přijímány u příležitosti nějakého výročí a které bývají označeny jako deklarace (angl. *declarations*).²⁸ Právní povaha těchto dokumentů je přitom odlišná – od právně závazných rozhodnutí, přes doporučení (opatření) až po právně nezávazné rezoluce či deklarace.

²⁶ Srov. Potočný, M.: Mezinárodní právo. Zvláštní část. 1. Vydání. Praha, C.H.Beck 1996, str. 204.

²⁷ Provozovatel námořního plavidla pod státní vlajkou České republiky a ostatní fyzické a právnické osoby zúčastněné na provozování této námořní plavby jsou podle ustanovení § 77 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, povinni dodržovat rezoluce a doporučení IMO o provozu lodí na moři, o vybavení a technické způsobilosti lodí a ochraně mořského prostředí vydané podle mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána, ve znění přijatém Českou republikou zastoupenou Námořním úřadem. Rezoluce a doporučení jsou k dispozici na Námořním úřadu a rezoluce a doporučení, které ČR přijala, jsou uváděny ve znění uveřejněném ve Věstníku dopravy.

²⁸ Např. *Bonn Declaration on the 30th Anniversary of the Entry into Force of the Antarctic Treaty (1991)* nebo *Lima Declaration on the Occasion of the Fortieth Anniversary of the Signing of the Antarctic Treaty (1999)*.

Členění těchto dokumentů na opatření, rozhodnutí a rezoluce bylo zavedeno v roce 1995,²⁹ do té doby se používal pouze pojem doporučení. Konzultativní strany uvažují v současné době o vytvoření úředního seznamu, ve kterém by byly uvedeny všechny platné doporučení, opatření, rozhodnutí a rezoluce.³⁰

2.3.2.1. *Doporučení, resp. opatření ATCM*

Doporučení (angl. *recommendations*) se mohou zabývat principy a cíly Smlouvy a dále specifickými otázkami uvedenými v čl. IX Smlouvy o Antarktidě. Mezi tyto otázky patří využití Antarktidy pouze pro mírové účely, podpora vědeckého bádání v Antarktidě, podpora mezinárodní vědecké spolupráce v Antarktidě, podpora k uskutečnění práv inspekce, výkon jurisdikce v Antarktidě, ochrana a uchování živých zdrojů v Antarktidě. Podle článku IX odst. 4 Smlouvy o Antarktidě vstoupí opatření (resp. doporučení) přijatá na Konzultativních schůzkách v platnost pouze po následném schválení všemi smluvními stranami, jejichž zástupci měli právo účastnit se schůzky, tj. všemi Konzultativními státy.

Z požadavku následného schválení, který je vyžadován pro jejich vstup v platnost, lze dovodit, že tato doporučení nejsou považována pouze za doporučující, nýbrž za právně závazná. A. Watts³¹ však konstatuje, že pojem „vstoupit v platnost“ (angl. *become effective*) není synonymem pro právní závaznost, i když tento význam není vyloučen. Určitý postup jak vykládat význam přijatých doporučení je vyjádřen v Doporučení ATCM č. XV – 1 z roku 1989. Pro právní povahu závazků v existujících opatřeních je nezbytná jejich větší přesnost (angl. *to state those obligations with greater precision*) a důležitá je také forma těchto opatření.³² Od roku 1995³³ se proto místo pojmu „doporučení“ používá v úředních textech ATCM pojem „opatření“ (angl. *measure*), kterým lze lépe vyjádřit jejich právně závazný charakter.

K problematice právní povahy doporučení bylo přijato několik dalších dokumentů ATCM.³⁴ Na základě Doporučení ATCM č. II-9 z roku 1962 mají vlády smluvních států

²⁹ Srov. *ATCM XIX: Decisions 1 (1995) – Measures, Decisions and Resolutions*.

³⁰ Srov. *ATCM XXIV: Resolution 1 (2001) – Table of Recommendations, Measures, Decisions and Resolutions*.

³¹ Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1992, p. 25.

³² Jako příklad lze uvést Dohodnutá opatření pro zachovni antarktické flóry a fauny, která byla předmětem Doporučení ATCM č. III-8 z 1964 (bližší srov. Kapitola 5.3.2.). Z hlediska formy jsou tato opatření spíše smlouvou, jejich ustanovení jsou obsažena v řadě článků a jejich jazyk je spíše závazkem než doporučením. Také obsahují formální ustanovení, pro schválení stranami Konzultativních schůzek a pro přijetí jakýmkoli jinými stranami Smlouvy o Antarktidě, tj. nejenom těch, které se zúčastní Konzultativních schůzek (srov. Watts, A., p. 28).

³³ Srov. *ATCM XIX: Decision 1 (1995)*.

³⁴ Srov. *ATCM II: Recommendation 9(1962) - Consultative Meeting Recommendations*, *ATCM III: Recommendation 7(1964) - Acceptance of approved Recommendations*, *ATCM XXV: Decision 3(2002) – The Status of ATCM Recommendation*.

doporučení přijatá v rámci ATCM analyzovat v souladu s jejich právními a ústavními procedurami a rozhodnout, zda tato doporučení jsou vhodná ke schválení. Pokud vláda smluvního státu shledá, že některá doporučení nejsou v nejbližší době vhodná ke schválení, měla by schválit co nejdříve alespoň zbývající doporučení. Doporučení ATCM č. III-7 z roku 1964 vybízí nové Konzultativní strany ke schvalování přijatých doporučení a k informování ostatních Konzultativních stran o jejich záměru používat je a být jimi vázány. Toto doporučení rovněž naznačuje možnost států, které nejsou Konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě, přijímat doporučení, používat je a být jimi vázány.

Na základě rozhodnutí ATCM č. XXV-3 z roku 2002 byla určena tzv. vyhořelá doporučení (angl. *spent recommendations*). Jedná se o doporučení, která jsou již spotřebovaná jako výsledek uplynutí v nich stanovených akcí nebo uplynutím času, a proto již nevyžadují další kroky smluvních stran.³⁵ Smluvní strany se zavázaly pokračovat v přezkoumávání opatření přijatých v rámci ATCM s cílem určit ty, která jsou vyhořelá (angl. *spent*), nahrazená jinými (angl. *superseded*) nebo jinak zastaralá (angl. *otherwise obsolete*).

Doporučení, resp. opatření jsou ve většině států, které jsou Konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě, schvalována vládou a jsou vyhlášována v národních sbírkách právních předpisů.³⁶ V Chile jsou například dokumenty přijaté v rámci ATCM publikovány v úřední sbírce právních předpisů (špan. *Diario Oficial de la Republica Chile*) ve formě nařízení prezidenta republiky a je jim propůjčována právní síla zákona.³⁷ Ve Španělsku jsou doporučení ATCM každoročně schvalována vládou, jejich publikaci se stávají závaznými, nemají však právní sílu zákona.

Doporučení mezinárodních organizací bývají většinou právně nezávaznými akty, které jsou označeny za tzv. *soft law*, tedy jakési „měkké“ právo s některými znaky právních

³⁵ Mezi tzv. „vyhořelá“ doporučení podle rozhodnutí ATCM č. XXV-3 z roku 2002 patří: *ATCM I: Recommendations 11, 15 (1961)*, *ATCM II: Recommendations 3,5,8,10 (1962)*, *ATCM III: Recommendations 3,4,6,9 (1964)*, *ATCM IV: Recommendations 20,25,26,28 (1966)*, *ATCM V: Recommendations 8,9 (1968)*, *ATCM VI: Recommendation 15(1970)*, *ATCM IX: Recommendation 3(1977)*, *ATCM X: Recommendation 9(1979)*, *ATCM XI: Recommendation 2(1981)*, *ATCM XIV: Recommendation 9(1987)*, *ATCM XV: Recommendation 22(1989)* a *ATCM XVI: Recommendation 13(1991)*.

³⁶ V České republice by opatření ATCM (po té co by ČR získala konzultativní status v rámci ATCM) mohla být po jejich schválení vládou publikována ve Sbírce mezinárodních smluv. Zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje publikovat ve Sbírce mezinárodních smluv i rozhodnutí přijatá mezinárodními orgány a orgány mezinárodních organizací, jimiž je Česká republika vázána [srov. § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 309/1999 Sb.]. Do úvahy by přitom přicházela aplikace odstavce 3 téhož ustanovení, podle kterého se tato rozhodnutí nevyhlašují v plném znění, pokud se týkají malého počtu fyzických a právnických osob.

³⁷ Např. *Promulga las Recomendaciones, Resoluciones, Medidas y Decisiones Adoptadas en la XXI, XXII y XXIII Reuniones Consultivas de las Partes en el Tratado Antartico*, Núm. 177, 14.2.2000 (*Diario Oficial de la Republica Chile*).

norem. Doporučení, resp. opatření ATCM však představují jakýsi mezistupeň mezi tzv. *hard law* a *soft law*.

2.3.2.2. Rozhodnutí ATCM

Rozhodnutí (angl. *decision*) přijímaná v rámci ATCM se mohou týkat pouze vnitřních organizačních záležitostí, tj. vlastního chodu ATCM. Prostřednictvím rozhodnutí ATCM je například přiznáván dosud nekonzultativním stranám tzv. konzultativní status.³⁸ Dokumenty ve formě rozhodnutí mohou být přijímány také na Zvláštních konzultativních schůzkách (SATCM). V tomto směru je lze považovat za právně závazné pro smluvní strany. Rozhodnutí ATCM, resp. SATCM je platné okamžikem jeho přijetí Konzultativními stranami nebo jiným v něm určeným okamžikem.

2.3.2.3. Rezoluce ATCM

Dokumenty přijímané v rámci ATCM pod pojmem rezoluce (angl. *resolutions*) mají pouze doporučující charakter a nejsou právně závazné. Rezoluce tak představují typický příklad „*soft law*“. Ve formě rezoluce ATCM bývají na Konzultativních schůzkách přijímány zejména upomínající, resp. doporučující texty (např. rezoluce č. 1 z roku 2001 o potřebě vytvoření úředního seznamu platných dokumentů ATCM³⁹ nebo rezoluce z let 1999 až 2002 na podporu Komise CCAMLR a jejích opatření v boji proti nelegálnímu lovu mořských okounů druhu *Dissostichus spp.*). Obdobnou povahu právně nezávazných dokumentů mají i deklarace ATCM (angl. *declarations*).

2.4. Mezinárodní obyčej je platné v Antarktidě

Obyčejová norma mezinárodního práva se vytváří z materiálního prvku – kvalifikované praxe subjektů mezinárodního práva (*usus longueus*) a ze subjektivního prvku – přesvědčení subjektů o její právní závaznosti (*opinio iuris vel necessitatis*). Jako mezinárodní obyčejové právo se označují takové normy chování, které byly dosud zachovávány subjekty mezinárodního práva v jejich vzájemném styku obecně nebo partikulárně v případě, že k této praxi přistoupí přesvědčení o existenci právní povinnosti k zachování předmětného pravidla.⁴⁰ Nezastupitelná úloha při zjišťování obyčejových norem připadá Mezinárodnímu soudnímu dvoru.⁴¹ Význam mezinárodních obyčejových pravidel v mezi-

³⁸ Srov. např. ATCM XXII: *Decision 1* (1998) – *Consultative Status: Republic of Bulgaria*.

³⁹ Viz poznámka cit. pod č. 30.

⁴⁰ K problematice mezinárodních obyčejů srov. blíže např. Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné*. Obecná část. Nakladatelství Doplněk, MU Brno, 2. vydání 1997, str. 121-132 nebo Seidl-Hohenveldern, I.: *Mezinárodní právo veřejné*, Praha: ASPI Publishing 2001, str. 94-102.

⁴¹ Mezinárodní soudní dvůr OSN se k problematice mezinárodních obyčejů vyslovil v mnoha případech, nejkomplexněji ve věci Kontinentálního šelfu Severního moře (*I.C.J. Reports 1969, 3*).

národněprávní ochraně životního prostředí (včetně Antarktidy) však úměrně klesá se zvyšujícím se počtem mezinárodních smluv uzavřených v oblasti ochrany životního prostředí.

Mezinárodní obyčejová pravidla doplňují antarktický smluvní systém zejména při regulaci těch vztahů, které buď nejsou upraveny smluvně vůbec nebo jsou upraveny mezinárodní smlouvou pouze částečně. Jako příklad doplnění částečné smluvní úpravy lze uvést otázku jurisdikce, která není Smlouvou o Antarktidě vyřešena komplexně. Smlouva o Antarktidě řeší pouze osobní jurisdikci k určitým osobám. Jurisdikce státu vlajky ve vztahu k stanicím v Antarktidě není Smlouvou upravena vůbec a lze ji tak odvodit pouze z mezinárodních obyčejových pravidel.

Jako příklad chybějící unifikační smluvní úpravy v rámci ATS lze dále uvést institut mezinárodní odpovědnosti. Podle obecného mezinárodního obyčejového práva by odpovědnost státu za jeho protiprávní chování v oblasti Antarktidy mohla například nastat v případě jednání, které bylo Smlouvou či jejím Protokolem výslovně zakázáno (např. jakákoliv činnost týkající se nerostných zdrojů s výjimkou vědeckého výzkumu podle čl. 7 Madridského Protokolu).⁴²

Z mezinárodních obyčejových pravidel lze podle Malenovského⁴³ dovodit rovněž mezinárodněprávní závaznost režimu obsaženého ve Smlouvě o Antarktidě i pro nesmluvní státy. V tomto směru lze podle Malenovského tvrdit, že více jak čtyřicet let jednotného uplatňování režimu antarktického smluvního systému v praxi států vedlo již ke vzniku obyčejových norem obecného mezinárodního práva, jež tento režim zajišťují. Tato skutečnost pak znamená, že tyto obyčejové normy doplňující antarktický smluvní systém jsou závazné i pro státy, které nejsou smluvními stranami.

2.5. Rozhodnutí mezinárodních soudních a arbitrážních institucí ve vztahu k Antarktidě

Soudní, resp. arbitrážní rozhodnutí představují podle Statutu Mezinárodního soudního dvora OSN, společně s učením nejkvalifikovanějších znalců veřejného práva z různých národů, podpůrný prostředek k určování mezinárodně právních pravidel.

Mezinárodní smlouvy platné v oblasti Antarktidy obsahují možnost smluvních stran zvolit si jako pokojný prostředek pro řešení jejich vzájemných sporů řízení před Mezinárodním soudním dvorem.⁴⁴ Úprava obsažená ve Smlouvě o Antarktidě nezakládá obli-

Blíže srov. *Scheu, H.Ch., Danová, E., Urbanová, V.*: Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva. Nakladatelství Karolinum, UK Praha, 2002, str. 12-16.

⁴² Srov. *Šurma, P.*: Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: *Čepelka, Č., Jilek, D., Šurma, P.*: Mezinárodní odpovědnost, MU Brno 2003, str. 144.

⁴³ *Malenovský, J.*: Čtvrtstoletí existence Smlouvy o Antarktidě, In: Mezinárodní vztahy č. 7/1986, str. 69-75. Blíže srov. Kapitola 3.10. (Vztah třetích států k ATS).

⁴⁴ Srov. XI Smlouvy o Antarktidě, čl. XXV Úmluvy CCAMLR, čl. 57 Úmluvy CRAMRA a čl. 18 Madridského protokolu.

gatorní jurisdikci MSD, kdežto úprava obsažená v Úmluvě CRAMRA a zejména v Madridském Protokolu předpokládá obligatorní jurisdikci Mezinárodního soudního dvoru, pokud si jej sporná strana vybere. Mezinárodní soudní dvůr se zabýval pouze jediným sporem týkajícím se Antarktidy, dosud však nevydal žádné meritorní rozhodnutí k této problematice. V roce 1956 neuznaly jeho jurisdikci Argentina a Chile ve sporu s Velkou Británií o překrývající se územní nároky v Antarktidě a případ tak musel být odložen.⁴⁵

S vytvořením rozhodčího (arbitrážního) orgánu výslovně počítá Úmluva CCAMLR (nejedná se o obligatorní arbitrážní řízení). Úmluva CRAMRA a Madridský Protokol předpokládají obligatorní použití Arbitrážního tribunálu, pokud si jej sporná strana vybere.⁴⁶

Rozhodnutí mezinárodních soudních a arbitrážních institucí mají individuální právní závaznost, tzn. že jsou právně závazná pouze pro strany sporu. Podle čl. 10 Řádu k Madridskému Protokolu rozhoduje Arbitrážní tribunál na základě ustanovení Protokolu a jiných použitelných pravidel a zásad mezinárodního práva a rovněž může rozhodnout spor podle zásady *ex aequo et bono*, pokud s tím strany ve sporu souhlasí. Podle článku 11 tohoto Řádu je arbitrážní výrok konečný a závazný pro strany ve sporu a pro každou stranu, jež intervenovala v řízení a je nutno se mu bez odkladu podrobit.

3. ZÁKLADY PRÁVNÍHO REŽIMU PODLE ATS

3.1. Teritoriální působnost pravidel ATS

Oblast, na kterou se vztahuje Smlouva o Antarktidě, výrazně přesahuje hranice vlastního kontinentu. Podle článku VI Smlouvy platí, že její ustanovení se použijí pro oblast na jih od 60. rovnoběžky jižní šířky, včetně plovoucích ledovců. Smlouva definuje právní hranici antarktické mořské oblasti uvnitř rozlehlé jiho-oceánské oblasti tak, že se uplatní i vůči ostrovům v subantarktické oblasti (např. britské Jižní Orkneje a Jižní Shetlandy, norský Bouvetův ostrov a Ostrov Petra I. nebo australské ostrovy Heard a McDonald nebo Macquarie) a rovněž vůči plovoucím ledovcům v této oblasti. Toto ustanovení dává plovoucím ledovcům charakter *sui generis*, nelze je charakterizovat jako zemi ani jako vodu. Plovoucí ledovce, o kterých se Smlouva výslovně zmiňuje, představují mořský led pohybující se díky větrům nebo mořským proudům, který nemá pevné spojení se zemí, a většina z něj (asi 85 %) roztaje každé léto.⁴⁷ Vzhledem k tomu nelze zřejmě plovoucí ledovce považovat za předmět územní suverenity.

⁴⁵ *Antarctica case (United Kingdom v. Argentina, United Kingdom v. Chile)*, Order of March 16th 1956, in: ICJ Reports 1956, p. 12-17 nebo <http://www.icjciij.org/icjwww/igeneralinformation/ibbook/bbook8-1.20-21.htm>. Blíže též Kapitola 1.2. (Vznik územních nároků v Antarktidě).

⁴⁶ Blíže srov. Kapitola 3.6. (Řešení sporů v rámci ATS).

⁴⁷ K problematice tání antarktických ledovců srov. např. Z Antarktidy se odlomil obří ledovec (AP, BBC), in: MF Dnes 20.3.2002; Mohutný ledovec hrozí tučňákům v Antarktidě (ČTK), in: MF Dnes 30.4.2002;

Při aplikaci čl. VI Smlouvy o Antarktidě však může v praxi vzniknout problém, který se týká stálých (šelfových) ledovců. Jedná se o led, kterým je Antarktida trvale kryta a splývá se zamrzlým mořem tak, že na většině míst nelze vůbec zjistit, kde končí pevnina. Rozšíření všech zásad mořského práva a jejich aplikace na oblasti kryté stálým a pevným ledem je prakticky nemožné.⁴⁸ Stálé ledovce představují nový čtvrtý prvek, nemohou být srovnávány se zemí, vodou nebo vzduchem, ale lze je využít „jako by to byla země“ (např. pro účely osidlování).⁴⁹ Některé smluvní státy Smlouvy o Antarktidě vychází při určení územního dosahu své vnitrostátní legislativy z toho, že led a sněh mohou být součástí země.⁵⁰

Smlouva o Antarktidě dále v tomtéž článku stanoví že „nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nepoškozuje a nikterak se nedotýká práv kteréhokoli státu nebo výkonu těchto práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři v této oblasti“. Praktickým důsledkem tohoto ustanovení je skutečnost, že konzultativní státy, které jednají o otázkách týkajících se země nebo šelfových ledovců, postupují podle doporučení přijatých podle článku IX Smlouvy o Antarktidě. Kdežto v případě, kdy tyto státy jednají o otázkách, které se dotýkají jejich práv nebo výkonu jejich práv na volném moři v této oblasti, postupují podle zvláštních mezinárodních úmluv platných pro volné moře.⁵¹

Článek VI Smlouvy o Antarktidě představuje v podstatě základní výkladové pravidlo pro vymezení vztahu mezi právním režimem Antarktidy a mořským právem. Znamená to, že státy mají v této oblasti právo využívat všech svobod volného moře zakotvených v Úmluvě OSN o mořském právu (UNCLOS). Mezi tyto svobody patří svoboda plavby, svoboda přeletu, svoboda kladení podmořských kabelů a dálkových potrubí, svoboda budování umělých ostrovů a jiných zařízení dovolených mezinárodním právem, svoboda rybolovu a svoboda vědeckého výzkumu. Teritoriální platnost pravidel Smlouvy o Antarktidě je tak omezena. Právo volného moře se aplikuje i na všechna moře v antarktické

Cílek, V.: Případ váhavého antarktického ledovce. In: MF Dnes 27.7.2002 nebo „Ledová Jamajka“ se rozlomila (ČTK). In: MF Dnes, 5.11.2003.

⁴⁸ Srov. Mencer, G.: *Washingtonská smlouva o Antarktidě, Studie z mezinárodního práva č. 6/1961, str. 81.*

⁴⁹ Na stálých (šelfových) ledovcích mohou být stavěny budovy a jiná zařízení. Jako příklad lze uvést stálou vědeckou základnu a stanici USA v Rossově moři, kde je stálý led. Tento stav je však běžnější v Arktidě, kde je mořský led mnohem stabilnější než v Antarktidě. Blíže srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System, Grotius Publications Limited, Cambridge 1992, p. 111.*

⁵⁰ Podle čl. 3 odst. 1 australského zákona z roku 1980 (angl. *Antarctic Treaty Environment Protection Act*) se pod pojmem země (angl. *land*) rozumí také led (angl. *ice*), který zahrnuje sněh (angl. *snow*). Blíže srov. Bush, W.: *Australian Implementation of the Environmental Protection*. In: Vidas, D. (ed.): *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*. Kluwer Academic Publisher. Dordrecht/Boston/London 2000, p. 313.

⁵¹ Srov. *Handbook of the Antarctic Treaty System, Ninth Edition, July 2002, U.S. Department of State, p. 2*

oblasti, tj. jižně od 60. rovnoběžky jižní šířky. Na tato moře se tak vztahují například i pravidla o pirátství nebo o pronásledování. Při důsledném výkladu čl. VI Smlouvy o Antarktidě by bylo možné dojít až k absurdnímu závěru, že vojenské manévry, zkoušky konvenčních zbraní nebo jakákoli jiná vojenská opatření, která jsou Smlouvou o Antarktidě zakázána, jsou v jižním oceánu dovolena z toho důvodu, že úprava týkající se volného moře nezakazuje vojenskou činnost na volném moři.⁵²

Toto vymezení s sebou přináší i další aplikační problémy. Jednak selhává v určení, která část dané oblasti tvoří vlastně volné moře. Zmrazení územních nároků v čl. IV Smlouvy o Antarktidě vede k rozličným výkladům právního statusu antarktické mořské oblasti. K tomu přispívají i další skutečnosti jako jsou překrývání nárokových území a existence nenárokových částí Antarktidy. Mezi problematické patří dále zejména otázky existence či neexistence pobřežních států v Antarktidě a následného vymezení antarktického kontinentálního šelfu přesahujícího 200 námořních mil⁵³ nebo spor nad právním statutem mořského dna v Antarktidě. Tyto pochybnosti se týkají potřeby sladění mezinárodního mořského práva (aplikovanému všeobecně) s antarktickými regionálně aplikovatelnými pravidly přijatými omezeným počtem států v rámci ATS.⁵⁴ Jasně do této otázky nevnese ani zprávy generálního tajemníka OSN; v jeho zprávě z roku 1986 se rezignovaně uvádí, že míra aplikovatelnosti Úmluvy o mořském právu v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě „zůstává nejasnou“.⁵⁵

Podle stanoviska **Mezinárodního úřadu pro mořské dno** (angl. *International Seabed Authority* – ISA)⁵⁶ však „mezi režimem stanoveným Úmluvou OSN o mořském právu (1982) a Dohodou o provádění její části XI (1994) a režimem podle Smlouvy o Antarktidě (1959) a jejího Protokolu o ochraně životního prostředí (1991) neexistuje

⁵² Srov. Kish, J.: *The Law of International Spaces*, A.W. Sijthoff, Leiden 1973, p. 173.

⁵³ Bliže srov. Vidas, D.: *The Antarctic Continental Shelf Beyond 200 Miles: A Juridical Rubiks Cube*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publisher 2000, p. 261-272.

⁵⁴ V současné době má Úmluva OSN o mořském právu 143 smluvních stran (srov. <http://www.un.org/Depts/los/index.htm>), kdežto Smlouvu o Antarktidě podepsalo pouze 45 států (a z toho pouhých 28 z nich má konzultativní status).

⁵⁵ Srov. Zpráva Generálního tajemníka OSN A/41/722 z roku 1986, bod 145.

⁵⁶ Mezinárodní úřad pro mořské dno (angl. *International Seabed Authority* – ISA) je nezávislou mezinárodní organizací se sídlem na Jamajce, zřízenou Úmluvou OSN o mořském právu (1982) a Dohodou o provádění části IX Úmluvy o mořském právu (1994) za účelem organizování a kontroly činností v Oblasti, zejména však za účelem ochrany a rozumného hospodaření se zde se nalézajícími nerostnými zdroji plynného, kapalného nebo pevného skupenství. Bliže srov. Košťál, V.: *Mezinárodní organizace pro mořské dno*, in: *Právní rádce* č. 10/1999, str. 27-28 nebo Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů*, (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce), UK Praha 2000, str. 114-117.

žádný rozpor. Oba režimy spolu nejsou nekompatibilní a vlastně existují souběžně. Podle Úmluvy o mořském právu je Oblast (tj. mořské a oceánské dno a jejich podzemí za hranicemi pravomocí států) a její zdroje společným dědictvím lidstva. Režim zřízený částí XI Úmluvy a Dohodou z roku 1994 se aplikuje na mořské dno za vnějšími hranicemi kontinentálního šelfu v souladu s čl. 76 a přílohou II Úmluvy⁵⁷. Podle stanoviska ISA tak „ve Smlouvě o Antarktidě neexistuje nic co by vylučovalo používání Úmluvy o mořském právu ve vztahu k nerostným zdrojům jižně od 60. rovnoběžky a i když Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy zakazuje „jakoukoli jinou činnost ve vztahu k nerostným zdrojům s výjimkou vědeckého výzkumu“, účelem tohoto Protokolu je chránit světadíl Antarktidu.“⁵⁷ Tento postoj je však sporný. Účelem Madridského Protokolu je totiž nejen všestranná ochrana životního prostředí Antarktidy jako kontinentu, ale i ochrana závislých a přidružených ekosystémů. Mezi tyto ekosystémy je nutno zahrnout i mořský ekosystém včetně plovoucích ledovců jižně od 60. rovnoběžky jižního stupně. Celá oblast Antarktidy, včetně moří jižně od 60. rovnoběžky jižního stupně, byla navíc tímto Protokolem prohlášena za přírodní rezervaci zasvěcenou míru a vědě. Při aplikaci doslovného výkladu by bylo možné rovněž namítat, že pravidlo obsažené v čl. VI Smlouvy o Antarktidě se vztahuje pouze na výkon práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři (tj. Úmluvou o volném moři z roku 1958 nebo částí VII Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982 týkající se volného moře) a nikoli již na výkon práv vyplývajících z pravidel stanovených v části IX Úmluvy OSN o mořském právu pro mořské dno za hranicemi národní jurisdikce.

3.2. Územní svrchovanost v Antarktidě

3.2.1. Úvod

Jedním z hlavních důvodů uzavření Smlouvy o Antarktidě bylo pokusit se nějakým způsobem řešit složitost vztahů způsobenou jednostrannými prohlášeními územních nároků. Nárokuje státy se snažily pomocí různých právních titulů uplatňovat svá práva a nároky k územní svrchovanosti v Antarktidě. Vzhledem k tomu, že území Antarktidy nebylo do té doby součástí žádného státu (*terra nullius*), který by na něm vykonával

⁵⁷ Stanovisko Mezinárodního úřadu pro mořské dno (ISA) je obsaženo v odpovědi Generálního tajemníka ISA ze dne 20.5.2002 na žádost Ministerstva průmyslu a obchodu ČR ze dne 4.3.2002; Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR vykonává podle zákona č. 158/2000 Sb. státní správu v oblasti vyhledávání, průzkumu a těžby z mořského dna za hranicemi pravomocí států, k tomu srov. např. Dreiseitl, I.: *Nerostné zdroje na mořském dně a přístup k nim*, in: *Právní rádce* č. 11/1999, str. 17-19, Dreiseitl, I., Brabencová, O.: *Těžba za miliony dolarů – mořské právo ve vztahu k ČR*, in: *Právní rádce* č. 2/2000, str. 34-35 nebo Dreiseitl, I.: *Právní rámec pro vyhledávání, průzkum a těžbu nerostných zdrojů z mořského dna v ČR a ve světě, Vědecký seminář „Nerostné suroviny z mořského dna“*, VŠB – TU Ostrava, 2002.

suverénní moc, jednalo se o tzv. prvotní (*originární*) způsoby nabytí území. Evropské státy vycházely zejména z titulů prvotního objevu a následně efektivní okupace, kdežto jihoamerické státy použily především titulů geologické kontinuity mezi Antarktidou a jejich územím a geografické blízkosti Antarktidy.⁵⁸

Svrchovanost (suverenita) zahrnuje podle obecného mezinárodního práva územní suverenitu, tj. právo suverénního státu vykonávat nezávisle a výlučně veškerou veřejnou moc na státním území (tzv. **územní výsost**) a právo svobodně disponovat se státním územím navenek. Suverenitou státu se pak rozumí nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci, a to jak v oblasti vztahů mezistátních, tak i ve věcech vnitřních. Stát není omezen ničím jiným než suverénními právy jiných států, obecným mezinárodním právem a svobodně převzatými závazky.⁵⁹ Z územní suverenity vyplývá i právo státu vykonávat určitou moc i mimo území státu.

Skutečnost, že pohledy na oprávněnost územní svrchovanosti v Antarktidě se různily jak mezi nárokovajícími státy navzájem, tak mezi nárokovajícími státy a těmi, které nárok nevzniesly, se odrazila v koncipování Smlouvy o Antarktidě. Ta tento závažný problém vyřešila ojedinělým způsobem.

Všech sedm nárokovujících států a další strany souhlasily se zmrazením jejich protichůdných územních nároků v oblasti Antarktidy a v zájmu rozvoje unikátní formy mezinárodního režimu dosáhly „dohody zastávat různé názory“ (angl. *agreement to disagree*) v otázce územní suverenity. Tato zajímavá shoda umožnila přijetí Antarktické smlouvy, která položila základy jedinečné formě mezinárodního režimu Antarktidy – Antarktickému smluvnímu systému (ATS), který je oblastním systémem mezinárodních dohod a rozhodnutí přijatých pro antarktické záležitosti. Antarktický smluvní systém byl tedy založen na nerozhodnutých otázkách suverenity. Hlavní podmínkou pro rozvoj antarktického smluvního systému bylo vybudovat režim různými prostředky na dohodnuté spolupráci tak, aby nebyla ovlivněna pozice žádného státu, který vznesl nároky nebo státu, který neuznává tyto nároky.

3.2.2. Článek IV Smlouvy o Antarktidě

Smlouva o Antarktidě v článku IV upravuje specifickým způsobem zákaz přivlastnění. V odstavci 1 tohoto článku Smlouva o Antarktidě stanoví, že „nic, co je ve Smlouvě obsaženo nebude vykládáno jako zřeknutí se již dříve vyhlášených práv nebo nároků k územní svrchovanosti v Antarktidě“. Tímto ustanovením je účinně chráněna pozice všech původních států, které uplatnily práva a nároky k územní svrchovanosti v Antarktidě, vzhledem k tomu, že již jsou stranami Smlouvy o Antarktidě a již uplatnily tyto nároky.

⁵⁸ Blíže srov. kapitola 2.2. (Územní nároky).

⁵⁹ K tomu blíže *Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část. 3., doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck 2002.*

Nebyly zde ovšem jen státy, které vznesly územní nároky v Antarktidě, ale také ty, které žádný nevznesly, ale tvrdily, že mají podklad pro takový nárok a mohly by jej využít. Smlouva o Antarktidě tedy dále stanoví (čl. IV odst. 1, písm. b), že „nic co je ve Smlouvě obsaženo nebude vykládáno jako zřeknutí se kterékoli ze stran jakéhokoli podkladu pro nároky na územní svrchovanost v Antarktidě“. I když tato mezinárodní dohoda neurčuje, že toto ustanovení bylo sjednáno na ochranu SSSR a USA, byly to jediné státy, které tyto podklady měly.

A v písmeně c) odstavce 1 Smlouvy o Antarktidě se konečně stanoví, že „nic, co je ve Smlouvě obsaženo, nebude vykládáno jako poškození pozic kteréhokoli ze smluvních států, pokud jde o uznání nebo neuznání jejího práva či nároku, nebo podkladu pro nároky kteréhokoli jiného státu na územní svrchovanost v Antarktidě.“ I když toto ustanovení vyhovuje těm státům, které uznávají práva a nároky ostatních států v Antarktidě (vzájemné uznání svrchovanosti mezi státy, které vznesly nárok) převážně slouží jako vyvažující ustanovení k písmenu a) odstavce 1, které chrání pozici těch států, které vznesly nárok, zatímco toto chrání pozici těch států, které neuznávají teritoriální práva nebo nároky v Antarktidě – tj. těch, které neuplatnily územní nárok. Také chrání pozici těch států, které vznesly nárok, ale neuznávají nároky některých jiných států, které uplatnily nárok. Tento článek tak dovoluje smluvním stranám zastávat selektivní přístup k právům, nárokům a podkladům pro nárok, uznávajíc některé a neuznávajíc jiné. Pozice jednotlivých smluvních stran není ničím ve Smlouvě o Antarktidě poškozena, pokud jde o územní práva, nároky a podklady k územním nárokům. Účelem formulace článku IV odst. 1 Smlouvy o Antarktidě je dostat všechny hlavní strany ve věcech Antarktidy pod společnou kontrolu jediného režimu, aniž by tyto strany ustoupily ze svých pozic týkajících se nároků, případně potencionálních nároků, na svrchovanost v oblasti Antarktidy.

Článek IV odstavce 2 Smlouvy o Antarktidě se zabývá dvěmi situacemi. První z nich je případ rozšíření existujícího územního nároku založeného na tradičních pojetích zdokonalení neúplného titulu k určitému území. První věta odstavce 2 Smlouvy o Antarktidě tak stanoví, že žádné akce nebo činnost, spadající do doby, kdy tato Smlouva bude v platnosti, nebudou podkladem pro prohlášení, podporování či popírání jakýchkoli nároků na územní svrchovanost v Antarktidě a nevytvoří žádná práva na svrchovanost v Antarktidě. Druhá věta odstavce 2 se zabývá druhou situací, kterou je jednoznačný zákaz prohlášení nových nároků nebo rozšíření těch existujících po dobu platnosti Smlouvy o Antarktidě. Důsledkem této formulace platí, že všechny nároky a potencionální nároky byly suspendovány s platností od 23. června 1961 a nic, co se objeví během platnosti Smlouvy o Antarktidě, se nedotkne existující pozice všech zainteresovaných stran. Výsledkem toho je fakt, že hranice existujících územních nároků v Antarktidě zůstávají v platnosti po dobu platnosti Smlouvy o Antarktidě.

Záměr, výklad i teoretické použití článku IV Smlouvy o Antarktidě i nadále zůstává zdrojem složitých jednání. Přestože nelze popřít, že článek IV Smlouvy o Antarktidě vytváří potencionál pro právní nejistotu, představuje toto ustanovení politický kompromis,

který pomohl stabilizovat protichůdné politické zájmy zúčastněných stran. Vzhledem k výše uvedenému je článek IV označován za základní kámen Smlouvy o Antarktidě, resp. celého Antarktického smluvního systému, který poskytl určité diplomatické řešení v otázce antarktické územní suverenity.⁶⁰ Vyvažování postojů k této otázce zůstává základem fungování ATS a úspěšné spolupráce mezi smluvními státy. Schopnost dosáhnout vyváženosti v kontroverzních otázkách územní suverenity, je jedním z hlavních faktorů, který umožnil rozvoj ATS do komplexního mezinárodně právního režimu, kterým je dnes.

3.2.3. Další vývoj antarktické svrchovanosti

Ačkoli ovšem článek IV Smlouvy o Antarktidě úspěšně odstranil otázku svrchovanosti z pořadu jednání po dobu platnosti Smlouvy o Antarktidě, otázku svrchovanosti Antarktidy nevyřešil. Tento nedostatek se projevil v 80. letech při vyjednávání Úmluvy CRAMRA. Během jednání se vůbec neuvažovalo o tom, že by těžební činnost byla prováděna bez účasti stran, které uplatnily nárok na území podléhající výzkumu nebo těžbě. Článek 9 Úmluvy CRAMRA tuto otázku vyřešil tak, že právní postavení založené podle Smlouvy o Antarktidě s ohledem na územní svrchovanost zůstala na místě i podle této Úmluvy. Tato úprava se také odrazila v mechanismu rozhodovacího procesu vyplývajícího z Úmluvy CRAMRA. Úmluva CRAMRA ustanovila Regulační výbor, který měl zvažovat žádosti o povolení k výzkumu. Členství v tomto výboru bylo založeno pro USA, SSSR a dále pro státy, které nad identifikovanou oblastí vyhlásily právo nebo nárok (článek 29 odst. 2 Úmluvy CRAMRA). Tato ustanovení odrážela přetrvávající nadřazenost nárokujících států v rámci ATS.

Obdobná diskuse ohledně statusu antarktických územních nároků nastala již v době prvotních jednání o přijetí režimu komplexní ochrany životního prostředí Antarktidy. V roce 1975 učinil Nový Zéland návrh prohlásit Antarktidu jako **světový park** (angl. *world park*). Návrh však nebyl podpořen, neboť následkem takového označení by byla její internacionalizace pod patronací OSN, což by zřejmě vyústilo v požadavek vzdání se územních nároků. Později v roce 1989, kdy se toto téma objevilo znovu na jednacím stole, byla záměrně volena jiná označení jako antarktická rezervace divoké přírody, přírodní rezervace nebo země vědy. Ani jednou, během dvou let projednávání komplexního režimu ochrany životního prostředí Antarktidy, nebyl vznesen návrh, aby se Smlouva o Antarktidě nestala základem k provedení tohoto režimu. Akceptováním

⁶⁰ Sir Arthur Watts - právní poradce britského ministerstva zahraničních věcí (angl. *UK Foreign and Commonwealth Office*) k této problematice prohlásil: „Navzdory několika oblastem nejistoty v otázce působnosti a výkladu článku IV Smlouvy o Antarktidě, je to stále zřetelně vyčerpávající ustanovení, pokrývající ojediněle komplikovanou situaci. A co víc, v praxi fungující.“ Blíže srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1992, p. 124 – 140.

tohoto přístupu, který vedl k přijetí Madridského Protokolu v roce 1991, nevznikl mezi konzultativními stranami spor v otázkách svrchovanosti v Antarktidě.

3.3. Jurisdikce nad osobami a stanicemi v Antarktidě

S otázkou antarktické územní svrchovanosti souvisí i problematika výkonu jurisdikce států v oblasti Antarktidy. Výkonem jurisdikce se v mezinárodním právu rozumí určitá oprávnění státu vyplývající z jeho suverenity, které stát vykonává mimo své území. Pojem jurisdikce státu zahrnuje soudní, výkonnou a zákonodárnou pravomoc státu, která bývá založena územně (tzv. *teritoriální jurisdikce*), na základě státní příslušnosti (tzv. *personální jurisdikce*) nebo na základě registrace v národním rejstříku⁶¹ (*jurisdikce státu vlajky nebo státu registrace*). Na rozdíl od suverenity vyjadřuje jurisdikce pouze právo státu vykonávat určitou moc, z tohoto hlediska je tak užším pojmem než suverenity.⁶²

Ve vztahu k Antarktidě, stejně tak jako i k ostatním mezinárodním prostorům, nelze použít jurisdikci teritoriální, ale pouze jurisdikci personální (ve vztahu k osobám) nebo jurisdikci státu vlajky (ve vztahu ke stanicím v Antarktidě). Tato jurisdikce plní v oblasti Antarktidy nezastupitelnou funkci regulátoru společenských vztahů mezi subjekty vnitrostátního práva. Bez výkonu personální jurisdikce by se některé takové společenské vztahy uskutečňovaly v právním vakuu.⁶³

Komplikace právních vztahů v Antarktidě daná problémem územní svrchovanosti, zmrazením územních nároků a způsobem jejich řešení ve Smlouvě, je důsledkem toho, že rovněž otázka jurisdikce není Smlouvou o Antarktidě vyřešena komplexně. Smlouva o Antarktidě řeší pouze osobní jurisdikci k určitým osobám. Jurisdikce státu vlajky ve vztahu k stanicím v Antarktidě není Smlouvou upravena vůbec a lze ji tak odvodit pouze z mezinárodních obyčejových pravidel.

Výkonem jurisdikce se zabývá článek VIII Smlouvy o Antarktidě, který upravuje tzv. *výlučnou osobní jurisdikci*. Smlouva v tomto článku vymezuje několik kategorií osob, které podléhají výlučné jurisdikci smluvní strany, které jsou občany a to „v zájmu usnadnění výkonu jejich funkcí, které vyplývají ze Smlouvy“. První kategorii těchto osob tvoří pozorovatelé jmenovaní podle článku VII Smlouvy, druhou vědecký perso-

⁶¹ J. Malenovský označuje registraci v národním rejstříku za imatrikulaci, která se týká některých plovoucích a letících dopravních prostředků (lodí, letadel, kosmických objektů, plovoucích platform). Srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. Nakladatelství Doplněk, MU Brno, 2. vydání 1997, str. 93. Ve vztahu ke stanicím v Antarktidě však zřejmě nelze hovořit o imatrikulaci.

⁶² Srov. Ondřej, J.: Právo mezinárodních prostorů, (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce), *PFUK Praha 2000*, str. 33-34.

⁶³ Srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. Nakladatelství Doplněk, MU Brno, 2. vydání 1997, str. 93.

nál vyměňovaný podle ustanovení čl. III odst. 1b Smlouvy a třetí personál, který takové osoby doprovází. Tato jurisdikce se ve smyslu čl. VIII odst. 1 Smlouvy o Antarktidě týká všech činů nebo nedopáťení, ke kterým dojde za jejich pobytu v Antarktidě, za účelem výkonu jejich funkcí.

Výlučná osobní jurisdikce je tedy vázána na výkon příslušných funkcí a vztahuje se pouze na osoby, které jsou příslušníky smluvních států. Vzhledem k tomu se tato jurisdikce netýká např. vyměňového vědeckého personálu, který není ze smluvního státu nebo vědeckého personálu, který nepatří do kategorie vyměňového personálu a pracuje na cizích stanicích. Mezi jiné osoby, na které nelze vztáhnout výlučnou osobní jurisdikci, však patří zejména turisté, jejichž počet v Antarktidě neustále přibývá.⁶⁴

Smluvní strana, jejíž jsou osoby uvedené v čl. VIII Smlouvy o Antarktidě státními příslušníky, může vykonávat jurisdikci nad jejich činností kdekoli v oblasti Antarktidy. To platí i tehdy, když tyto osoby pobývají na území stanice cizího státu. Článek VIII Smlouvy o Antarktidě tak prolomuje obecné pravidlo mezinárodního práva, podle kterého vykonává jurisdikci ve stanicích v Antarktidě stát, který stanici v Antarktidě založil a který ji také spravuje (tzv. *jurisdikce, resp. právo státu vlajky*). Při absenci teritoriální jurisdikce je každý stát oprávněn vykonávat jurisdikci nad stanicemi v Antarktidě. Tuto jurisdikci umožňuje i Smlouva o Antarktidě ve svém čl. VIII odst. 1, podle kterého nejsou dotčeny příslušné pozice každé smluvní strany v otázce jurisdikce nad všemi ostatními osobami v Antarktidě. Státní občané smluvní strany, která založila stanici v Antarktidě, a cizinci, kteří nepodléhají výlučné osobní jurisdikci smluvního státu, jehož jsou občany, podléhají na území stanice jurisdikci státu vlajky. Toto pravidlo se vztahuje i na osoby, které nejsou příslušníky některého ze smluvních států Smlouvy o Antarktidě. Součástí povinností smluvního státu je chovat se v souladu s požadavky antarktického režimu a zajistit, aby se příslušníci třetího státu chovali rovněž podle těchto požadavků. Podobně lze postupovat i v případě osob, které nepobývají v žádné stanici, ale z praktických důvodů využívají přístavy, přistávací plochy nebo zařízení smluvního státu.⁶⁵

Mezi smluvními státy může dojít ke sporům týkajícím se výkonu jurisdikce v Antarktidě vzhledem k tomu, že je tato otázka Smlouvou o Antarktidě řešena jen dílčím způsobem. Z tohoto důvodu ukládá Smlouva o Antarktidě v čl. VIII odst. 2 zainteresovaným smluvním stranám povinnost neprodlených vzájemných konzultací, dojde-li k jakémukoli sporu v otázce jurisdikce v Antarktidě, aby se dospělo k vzájemně přijatelnému řešení. Při schvalování tohoto odstavce Smlouvy o Antarktidě učinil SSSR prohlášení, že považoval a považuje všechny své občany v Antarktidě za podléhající

⁶⁴ Srov. Kapitola 5.3.7.11. (Turistika a jiné nevládní činnosti v Antarktidě).

⁶⁵ Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge 1992, p. 187.

pouze jurisdikci SSSR.⁶⁶ Podobné prohlášení učinily představitelé USA, Japonska a Belgie.

Jelikož problému s rozsahem článku VIII Smlouvy o Antarktidě čelily strany již při vyjednávání tohoto dokumentu, bylo v čl. IX odst. 1 písm. e) Smlouvy o Antarktidě vypracováno ustanovení, podle kterého mají být otázky týkající se výkonu jurisdikce rozpracovávány a konzultovány v rámci konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM). Zatím však v této věci nebylo přijato žádné doporučení.

Vedle Smlouvy o Antarktidě obsahují ustanovení, které se týkají jurisdikce, rovněž další smlouvy antarktického systému. Tyto smlouvy neobsahují přímo pojem „jurisdikce“, ale upravují např. otázku provádění smlouvy nebo slouží k zajištění dodržování závazků daného státu (čl. 2 odst. 2 Úmluvy CCAS nebo čl. 13 Madridského Protokolu).

3.4. Demilitarizace Antarktidy a mírové účely

Jedním z hlavních cílů na konferenci ve Washingtonu bylo demilitarizovat Antarktidu a zasvětit ji pouze mírovým účelům. Smlouva o Antarktidě se stala prvním vícestranným mezinárodním dokumentem, který obsahuje pojem *výlučné využívání pro mírové účely*. Vliv na využívání Antarktidy pro výlučně mírové účely měl zejména zájem na vědeckém výzkumu tohoto kontinentu. V tomto smyslu je Smlouva o Antarktidě výrazem úzkého sepejetí nutnosti dodržovat výhradně mírové cíle s potřebami vědy a výzkumu.⁶⁷ Vědecké zájmy o Antarktidu tedy převážily nad zájmy politickými, ekonomickými nebo vojenskými.⁶⁸

Požadavek mírového využívání Antarktidy vyplývá z jedné z hlavních zásad mezinárodního režimu založeného Smlouvou o Antarktidě, kterou je svoboda vědeckého výzkumu a spolupráce v Antarktidě. Článek I odst. 1 Smlouvy o Antarktidě stanoví, že Antarktidy bude využito jen pro mírové účely. Zakazují se mimo jiné jakákoli opatření vojenského charakteru. V demonstrativním výčtu zakázaných vojenských činností jsou uvedeny vybudování vojenských základů a opevnění, konání vojenských manévřů, jakož i pokusy s jakýmkoli druhem zbraní. Tento obecný zákaz zahrnuje veškerou vojenskou činnost v Antarktidě. Stát, který vykonává činnost v Antarktidě se musí zdržet provádění vojenských manévřů a zkoušek všech zbraní prostřednictvím svých expedic, lodí nebo letadel.

⁶⁶ Srov. Golicyn, V.V.: *Antarktida: Meždunarodnopravoj režim, Meždunarodnyje otnošenija*, Moskva, 1983, str. 63.

⁶⁷ Srov. Kopal, V.: *Právní režim oblastí vyhrazených mírovým cílům, Časopis pro mezinárodní právo č. 3/1966*, str. 208.

⁶⁸ V této souvislosti lze poukázat na expedici USA po roce 1945 vedenou admirálem Byrdem. Tato výprava měla navenek čistě vědecký charakter, zúčastnilo se jí však kolem 4000 vojáků, 13 vojenských námořních plavidel a značný počet letadel. Ve výzbroji byly tanky, děla, ponorky a jiné zbraně. Blíže srov. Mencer, G.: *Washingtonská smlouva o Antarktidě, SMP č. 6, Akademia Praha, 1961*, str. 84.

V Antarktidě je však zakázána i jakákoli jiná vojenská činnost, než ta která je výslovně uvedena. Smlouva o Antarktidě v tomto směru stanoví v čl. I odst. 2 výjimku z obecného zákazu vojenské činnosti v Antarktidě, když uvádí, že nezabraňuje využít vojenského personálu nebo zařízení pro vědecké výzkumy nebo pro jakékoli jiné mírové účely. Lze konstatovat, že daná výjimka je v souladu s obecným pravidlem o mírovém využívání. Využití vojenského personálu a zařízení pro vědecký výzkum a jiné mírové účely nemůže být považováno za vojenskou činnost. Státy tak mohou využít vojenský personál a vojenská zařízení (např. válečných lodí nebo vojenských letadel) ve svých expedicích nebo stanicích. Vzhledem k obtížnosti a nákladnosti vědeckovýzkumné činnosti v polárních podmínkách je však použití vojenského personálu a zejména vojenského zařízení v Antarktidě často nutné. Bez podpory armády by některé státy nebyly vůbec schopny svůj vědecký program realizovat. Účast vojenských složek se však musí vzhledem k povaze převzatých smluvních povinností realizovat výhradně logistickou podporou civilních výzkumných projektů. Nesmí nabytí povahy autonomní vojenské činnosti, což by bylo v rozporu s demilitarizačním statutem.⁶⁹

Výjimka stanovená v čl. I odst. 2 Smlouvy o Antarktidě vyvolává občas i pochybnosti, zda-li je všečen výzkum v Antarktidě věnován skutečně mírovým účelům a o možné legalizaci pobytu vojenských jednotek v Antarktidě.⁷⁰ Průběh provádění Smlouvy o Antarktidě v uplynulých desetiletích však prokázal, že tyto obavy byly mylné.

Antarktida je tudíž největší *demilitarizovaný prostor* na Zemi. V případě Antarktidy se jedná o nový druh *demilitarizace*, která vlastně přechází v *pacifikaci*. Toto širší pojetí demilitarizace, které představuje pokrokový prvek Smlouvy o Antarktidě, je vhodnější označovat za nemilitarizaci, protože tento závazek nesledoval zrušení stávajících vojenských zařízení, ale týkal se pouze budoucích opatření.⁷¹ Závazek výlučného mírového využívání Antarktidy spolu s přáním smluvních stran, aby se Antarktida nestala dějištěm ani předmětem mezinárodních sporů, vyjádřeným v preambuli, dodává Antarktidě současně status *neutralizovaného pásma*. Smluvní strany vyloučily možnost vést v něm případný ozbrojený konflikt.⁷²

Zásada nemilitarizace celého kontinentu byla dovršena v čl. V odst. 1 Smlouvy o Antarktidě, který zakazuje jakékoli jaderné výbuchy včetně výbuchů pro mírové účely, jakož i zneškodňování radioaktivního odpadového materiálu. Tento zákaz je ovšem modifikován odstavcem 2 téhož článku Smlouvy o Antarktidě, který si při vyjednávání tohoto dokumentu vymohly USA a SSSR. Podle tohoto ustanovení by se měly v Antarktidě přednostně uplatňovat mezinárodní smlouvy týkající se využití jaderné energie včetně jaderných výbuchů

⁶⁹ Srov. Malenovský, J.: Čtvrtstoletí existence Smlouvy o Antarktidě, Mezinárodní vztahy č. 6/1986, str. 70.

⁷⁰ Srov. Rothewell, D.R.: *Polar Regions and Development of International Law*, 1996, p. 72.

⁷¹ Srov. Mencer, G.: Washingtonská smlouva o Antarktidě, SMP č. 6, Akademia Praha, 1961, str. 84.

⁷² Srov. Malenovský, J., op. cit. 69, tamtéž.

a zneškodňování radioaktivního odpadového materiálu, budou-li uzavřeny všemi státy s konzultativním statutem (tj. státy, jejichž představitelé mají právo účastnit se konferencí stanovených článkem IX Smlouvy o Antarktidě).

Kumulace všech těchto pravidel zajišťuje Antarktidě postavení první denuklearizované oblasti. Smlouva o Antarktidě byla prvním mezinárodněprávním dokumentem upravujícím omezení zbrojení, která byla uzavřena po druhé světové válce. Její význam spočívá v tom, že na jejím základě byl zmezinárodněn a demilitarizován antarktický kontinent. Stala se vzorem pro jiné mezinárodní smlouvy, zejména pokud jde o otázky mírového využívání a kontroly. Její obsah se stal předlohou pro koncipování m.j. tak závažného mezinárodně právního dokumentu, jakým je Smlouva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských těles (tzv. **kosmická smlouva**) z roku 1967.⁷³

3.5. Mechanismus provádění Smlouvy o Antarktidě

3.5.1. Kategorie smluvních stran

Mechanismus založený Smlouvou o Antarktidě obsahuje několik specifických rysů. Základní zvláštností této smlouvy je rozlišování tří kategorií smluvních stran. První kategorií – ústřední a nejvlivnější – tvoří dvanáct původních smluvních států (čl. IX odst. 1 Smlouvy o Antarktidě). Z formálního hlediska se jedná o státy, které byly neaktivnějšími ve výzkumu Antarktidy v průběhu Mezinárodního geofyzikálního roku. Sedm z nich oficiálně vzneslo v první polovině 20. století nároky na výlučnou svrchovanost nad některými ostrovy jižně 60. stupně jižní zeměpisné šířky a nad určitými sektory antarktické pevniny. Jsou jimi Argentina, Austrálie, Chile, Francie, Norsko, Nový Zéland a Velká Británie.⁷⁴ Ostatních pět států – Belgie, Jihoafrická republika, Japonsko, USA a SSSR – sice formální nároky nevzneslo, ale intenzita jejich faktických vztahů k antarktickému kontinentu jim zajistila stejné smluvní postavení.

Druhou kategorií tvoří státy, které přistoupily dodatečně ke Smlouvě o Antarktidě a projevují svůj zájem o Antarktidu tím, že tam vyvíjí podstatnou vědeckou a výzkum-

⁷³ Podle kosmické smlouvy sice mohou státy využívat Měsíc a jiná nebeská tělesa pouze pro mírové účely, nepodařilo se však dosáhnout jednoznačnosti pokrokových zákazů a oprávnění jako u Antarktické smlouvy. Zůstalo pouze u částečné demilitarizace kosmického prostoru, vzájemnou kontrolu kosmických stanic objektů na nebeských tělesech omezuje řada podmínek a tím ji značně znesnadňuje (na drahách kolem Země kontrolu dokonce nepřipouští). Přitom se nezakazuje používání vojenských osob pro vědecký výzkum a jiné mírové účely. Blíže in: Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů*, str. 58; Potočný, M., Beránek, M.: *Výbrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného*, sv. II, str. 74 nebo vyhláška MZV č. 40/1968 Sb.

⁷⁴ K tomu blíže srov. Kapitola 1.2. (Vznik územních nároků v Antarktidě).

nou činnost, jako je vybudování vědecké stanice nebo vyslání vědecké expedice (čl. IX odst. 2 Smlouvy o Antarktidě). Tyto dvě kategorie smluvních států představují tzv. **konzultativní strany**, resp. *strany s konzultativním statusem*.⁷⁵ Madridský protokol dále stanovil novou obligatorní podmínku pro získání konzultativního statusu – ten nemůže po vstupu Madridského protokolu v platnost získat stát, který by sám nebyl stranou tohoto protokolu. Podle čl. 22 odst. 4 Protokolu platí, že stát se může stát Konzultativní stranou nejdříve ratifikací, přijetím nebo přistoupením k Protokolu.

Zmíněné dvě kategorie smluvních států mají hlasovací právo v rámci konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM) a tím i možnost ovlivňovat veškeré antarktické záležitosti. Faktické rozhodování o dalších osudech Antarktidy je tak plně v rukou států s konzultativním statusem. Konzultativní strany mají dále právo jmenovat pozorovatele, kteří provádějí inspekce za účelem dodržování Smlouvy o Antarktidě (čl. VII odst. 1), a právo požádat po třiceti letech po vstupu Smlouvy o Antarktidě v platnost (tj. po roce 1991) vládu, u níž je tato smlouva uložena, o svolání konference všech smluvních stran, která bude jednat o tom, jak je Smlouva o Antarktidě prováděna (čl. XII odst. 2a).

Třetí kategorii představují ostatní smluvní státy,⁷⁶ které sice ke Smlouvě o Antarktidě přistoupily, ale nevyvíjí zde podstatnou vědeckou činnost (tzv. **Non-consultative Parties**). V praxi o splnění podmínky „podstatné vědecké činnosti“ rozhodují státy, které konzultativní status již mají, přičemž u některých, zvláště těch, které mají zmrazené teritoriální nároky, lze pozorovat tendenci tento úzký „Antarktický klub“ příliš nerozšiřovat a eliminovat potenciální konkurenci.⁷⁷ Tato částečná uzavřenost Smlouvy o Antarktidě je, i přes svoji deklaraci otevřeného přístupu vůči všem členům OSN nebo jiným státům, které by byly pozvány se souhlasem všech smluvních stran (čl. XIII odst. 1 Smlouvy

⁷⁵ Konzultativními stranami Smlouvy o Antarktidě v současné době jsou Argentina, Austrálie, Belgie, Brazílie, Bulharsko, Čína, Ekvádor, Finsko, Francie, Chile, Indie, Itálie, Japonsko, JAR, Korejská republika, Nizozemí, Norsko, Nový Zéland, Peru, Polsko, Rusko, SRN, Španělsko, Švédsko, USA, Uruguay a Velká Británie.

⁷⁶ Mezi státy, které nemají konzultativní status, v současné době patří Česká republika, Dánsko, Estonsko, Guatemala, Kanada, KLDR, Kolumbie, Kuba, Maďarsko, Papua - Nová Guinea, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina a Venezuela. K přehledu smluvních stran Smlouvy o Antarktidě a Madridského protokolu srov. např. *Treaties in Force, A List of Treaties and Other International Agreements of the United States in Force on January 1, 2002*, ed. U.S. Department of State, str. 334. Tato publikace je veřejně přístupná na internetové adrese <http://www.state.gov/documents/organization/17524.pdf>.

⁷⁷ Posouzení tohoto kritéria vyvolalo řadu diskusí např. v případě přijetí Polska za Konzultativní stranu na zasedání IX. Konzultativní schůzky v roce 1977 v Londýně, neboť po většinu doby své účasti na Smlouvě Polsko takovou činnost nevykazovalo. Zatím posledním státem, který získal konzultativní status, bylo Bulharsko na XXII. Konzultativní schůzce v roce 1998, srov. ATCM XXII: *Decision 1(1998) – Consultative Status: Republic of Bulgaria*.

o Antarktidě), často kritizována nejen rozvojovými zeměmi, ale i některými dalšími mezinárodními subjekty. Mezinárodním režimem Antarktidy se zabývala např. Světová komise OSN pro životní prostředí v roce 1987⁷⁸ nebo Komise OSN pro globální řízení v roce 1995.⁷⁹

Rozlišování kategorií smluvních států spolu se skutečností, že územní nároky států vůči Antarktidě jsou pouze pozastaveny, jsou nejčastěji předmětem kritiky ze strany rozvojových zemí. O Antarktidu mají pochopitelně zájem i státy, které nejsou smluvními stranami Smlouvy o Antarktidě.⁸⁰ Skupina především rozvojových států se snaží na půdě OSN prosadit zcela nový mezinárodněprávní režim založený na principu společného dědictví lidstva (angl. *common heritage of mankind*) tak jako je tomu v případě mořského dna pod volným mořem. Tyto snahy, prosazované zvláště Malajsií, zatím nebyly úspěšné.⁸¹

⁷⁸ Zpráva Světové komise OSN pro životní prostředí a rozvoj (angl. *The World Commission on Environment and Development – Our Common Future*) z roku 1987 konstatuje, že „tato komise nemá v úmyslu posuzovat statut Antarktidy, považuje však za podstatné, aby se kontinent využíval a ochraňoval odpovědným způsobem, při němž se zvažují především společné zájmy, jež jsou v sázce.“ Z uvedené zprávy dále vyplývá, že „má-li se dlouhodobě zachovat dosavadní smluvní systém a dále budovat na jeho základech, měly by národy pěstovat dialog mezi politiky, vědci, ekology a představiteli průmyslu jak ze zemí náležejících k tomuto systému, tak ze zemí ostatních. Pro začátek by bylo dobře ustavit těsnější pracovní vztahy mezi stranami antarktického režimu a takovými mezinárodními organizacemi v rámci systému OSN i mimo něj, které odpovídají za vědu, techniku, uchování zdrojů a péči o prostředí.“ (In: *Naše společná budoucnost. Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, Academia Praha 1991, str. 222-228*).

⁷⁹ Podle Zprávy Komise pro globální řízení OSN z roku 1995 „má Smlouva o Antarktidě dobrou pověst v oblasti předcházení sporům a zajišťování péče o ochranu přírody, avšak nemůže nadále odmítat země, zejména v Africe, jimž se nedaří splňovat technologická kritéria pro přijetí.“ (In: *Naše globální sousedství – Zpráva Komise pro globální řízení. Rada pro mezinárodní právo, Praha 1995, str. 232*).

⁸⁰ Podle Závěrečné zprávy z XXVI. ATCM (Madrid, 2003) byly na následující zasedání ATCM v roce 2004 pozvány jako pozorovatelé Malajsie a Island.

⁸¹ Zvýšený zájem rozvojových států o Antarktidu lze zaznamenat po ukončení III. konference OSN o mořském právu, kde tyto státy dosáhly výrazných úspěchů při formování režimu nerostných zdrojů mořského dna za hranicemi jurisdikce států (Úmluva o mořském právu z roku 1982 prohlásila tyto zdroje za společné dědictví lidstva). Bezprostředním podnětem otevřením této problematiky na půdě OSN se stalo svolání 4. zvláštní schůzky konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě k přípravě Úmluvy o nerostných zdrojích Antarktidy v roce 1982. Od roku 1983 byla otázka Antarktidy každý rok projednávána na zasedáních Valného shromáždění OSN, které k této otázce schválilo každoročně zvláštní rezoluci. Diskuse o právním režimu Antarktidy a jejích nerostných zdrojů ustaly na půdě OSN teprve koncem osmdesátých let 20. století v souvislosti s přijetím Úmluvy CRAMRA (1988) a zejména Madridského Protokolu (1991), který zakázal těžbu nerostných zdrojů v Antarktidě. K vztahu Organizace spojených národů k Antarktidě srov. blíže *Malenovský, J.: Otázka Antarktidy v OSN, in: Mezinárodní vztahy č. 7/1988, str. 55-60*.

Státy bez konzultativního statusu se mohou účastnit Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě, nemohou se však podílet na rozhodovacím procesu v rámci ATCM, tj. na tvorbě doporučení (opatření), rozhodnutí a rezolucí k aktuálním otázkám režimu Antarktidy. Nejsou oprávněny jmenovat pozorovatele a účastnit se na systému kontroly a inspekce. Nemají právo iniciovat svolání revizní konference a jejich případný negativní postoj k jakékoli změně Smlouvy o Antarktidě nemá vliv na vstup změněného textu v platnost.

Kategorizace smluvních stran do tří skupin, z nichž dvě jsou zvýhodněny vůči skupině třetí, je nesporně svéráznou modifikací zásady svrchované rovnosti, která se v systému mezinárodního práva projevuje rovnými právy jeho subjektů. Oproti tomu je však nutno vidět nesporné přednosti tohoto řešení. Smlouva o Antarktidě byla první mezinárodní smlouvou, kdy se Západ s Východem v období studené války konkrétně dohodly na vyřešení velmi důležitého mezinárodního problému.

3.5.2. Organizační zajištění ATS

3.5.2.1. Konzultativní schůzky (ATCM)

V rámci antarktického smluvního systému zatím nebyla ustavena žádná stálá univerzální mezinárodní organizace, tak jako např. v případě mořského dna za hranicí národní jurisdikce. Smlouva o Antarktidě nicméně obsahuje ustanovení institucionálního charakteru ve svém článku IX odst. 1, kde stanoví základní pravidla pro konání blíže neoznačených schůzek. V tomto ustanovení se smluvní strany zavázaly sejít se nejpozději dva měsíce po vstupu této Smlouvy v platnost, a napříště se scházet v termínech a na místech, které si určí „v zájmu výměny informací, vzájemných konzultací o otázkách Antarktidy, jež představují obecný zájem, a také v zájmu rozpracování, prozkoumání a doporučení opatření svým vládám, která by přispěla k uskutečnění zásad a cílů této Smlouvy, včetně opatření o využití Antarktidy pouze pro mírové účely, podpoře vědeckého bádání v Antarktidě, podpoře mezinárodní vědecké spolupráce v Antarktidě, podpoře k uskutečnění práv inspekce, otázkách, týkajících se výkonu jurisdikce v Antarktidě a ochraně a uchování živých zdrojů v Antarktidě.“

Ze tří dohodnutých účelů těchto schůzek se stal ten týkající se vzájemných konzultací o otázkách Antarktidy – snad pro svůj všezahrnující a obecný charakter – tím, který sloužil jako základ pro akceptovaný název těchto schůzek – Konzultativní schůzky, nebo také Poradní shromáždění smluvních stran Smlouvy o Antarktidě (angl. *Antarctic Treaty Consultative Meeting – ATCM*). Tento termín byl poprvé použit v Procesních pravidlech těchto schůzek přijatých na první schůzce v roce 1961.⁸²

⁸² Procesní pravidla ATCM (angl. *Rules of Procedure of Antarctic Treaty Consultative Meetings*) byla přijata na I. Konzultativní schůzce v roce 1961 a naposledy byla novelizována na XXI. Konzultativní schůzce v roce 1997 (*ATCM XXI: Decision 1 (1997) – Revised Rules of Procedure*). Administrativní postupy týkající se Konzultativních schůzek dosud nebyly kodifikovány v podobě např. Protokolu ke Smlouvě o Antarktidě nebo zvláštní přílohy k Madridskému Protokolu.

Tato fóra sdružují zástupce jednotlivých smluvních států. Konzultativní schůzky ovšem netvoří shromáždění všech smluvních stran, protože se jich mohou plnoprávně účastnit pouze zástupci Konzultativních stran. Zástupci ostatních smluvních stran se původně vůbec nemohli účastnit těchto schůzek. Od roku 1983 jsou strany, které nejsou Konzultativními stranami (angl. *Non-Consultative Parties*), zvány na Konzultativní schůzky.⁸³ Mají větší práva než pozorovatelé, ale menší než Konzultativní strany. Podle procesních pravidel ATCM mají tyto státy právo účastnit se všech plenárních zasedání ATCM a všech formálních komisí a pracovních skupin konaných v rámci ATCM a právo vystoupit zde s výjimkou případu, kdy by zástupce některé z Konzultativních stran požádal ve zvláštním případě o opak. Zde však nejsou oprávněny účastnit se rozhodovacího procesu. Dále mají státy, které nejsou konzultativní stranou, právo předkládat Sekretariátu dokumenty, které budou distribuovány na Konzultativních schůzkách jako informační dokumenty.

V roce 1987 pak byli připuštěni zástupci jiných prvků ATS, jmenovitě Komise pro zachování antarktických mořských živých zdrojů (CCAMLR) a Vědeckého výboru pro antarktický výzkum (SCAR). Těmto mezinárodním institucím byl společně s Radou vedoucích národních antarktických programů (COMNAP) přiznán v rámci ATCM status pozorovatele (angl. *Observers*). Procesní pravidla ATCM rozlišují kromě postavení pozorovatele i status odborníka z mezinárodní organizace (angl. *Experts from International Organization*). Na závěr každé Konzultativní schůzky se rozhodne, které mezinárodní organizace mající vědecký nebo technický zájem o Antarktidu budou přizvány na následující zasedání Konzultativní schůzky.⁸⁴

Konzultativní schůzky se zpravidla scházejí každé dva roky, od roku 1991 (tj. od podpisu Madridského Protokolu) se však konají každý rok, aby se tak mohla efektivněji naplňovat ustanovení Madridského Protokolu. Oficiálním jednacím jazykem ATCM jsou angličtina, francouzština, ruština a španělština. V rámci zasedání Konzultativních schůzek (ATCM), resp. Zvláštních konzultativních schůzek (SATCM) mohou být k usnadnění jejich práce zřízeny Komise (angl. *Committees*). Konzultativní schůzky nebo jejich Komise si mohou vytvářet rovněž pracovní skupiny (angl. *Working Groups*).

⁸³ Srov. *ATCM XIII: Recommendation 15(1985) - Matters Relating to the Appointment of Observers at Consultative Meetings*.

⁸⁴ Ze závěrečné zprávy z XXVI. Konzultativní schůzky konané v roce 2003 v Madridu (*Final Report of the XXVIth ATCM*) tak např. vyplývá, že mezinárodními organizacemi pozvanými na zasedání XXVII. ATCM jsou Koalice pro Antarktidu a Jižní Oceán (ASOC), Mezinárodní asociace provozovatelů turistických zájezdů do Antarktidy (IAATO), Mezinárodní hydrografická organizace (IHO), Mezinárodní námořní organizace (IMO), Mezinárodní oceánografická komise (IOC), Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN), Program Spojených národů pro životní prostředí (UNEP), Světová meteorologická organizace (WMO) a Světová turistická organizace (WTO). Bližší srov. Kapitola 3.5.4. (Role mezinárodních organizací v rámci ATS).

Dokumenty projednávány v rámci zasedání Konzultativních schůzek se rozlišují na pracovní (angl. *Working Papers*) a informační (angl. *Information Papers*). V šedesátých a sedmdesátých letech byly tyto dokumenty považovány za tajné, byly označovány slovy „*Conference confidential*“ a nebyly přístupné veřejnosti. Ačkoliv v současnosti procesní pravidla ATCM⁸⁵ umožňují odepření zveřejnění dokumentů projednáváných v rámci ATCM, žádná delegace tohoto oprávnění nevyužívá a dokumenty by tak měly být veřejně přístupné po skončení každého zasedání ATCM.⁸⁶

V průběhu rozvoje antarktického smluvního systému se ukázalo nezbytným vyčlenění dalších dvou druhů schůzek: Zvláštní konzultativní schůzky (angl. *Special Consultative Meetings – SATCM*) a Schůzky odborníků (angl. *Meetings of Experts*). Kromě toho se konaly ještě čtyři diplomatické konference (angl. *Diplomatic Conferences*). Hlavní rozdíly mezi těmito třemi typy schůzek jsou následující:

- **Konzultativní schůzky**, které se poprvé konaly v Canbeře v roce 1961, přijímají doporučení (angl. *Recommendations*), resp. opatření (angl. *Measures*) jejich vládám, které vstupují v platnost po schválení všemi Konzultativními stranami, jejichž zástupci měli právo účastnit se příslušné Konzultativní schůzky. Dále mohou přijímat rozhodnutí týkající se jejich vlastních organizačních záležitostí a právně nezávazné rezoluce, příp. deklarace;
- **Zvláštní konzultativní schůzky**, které se poprvé konaly v Londýně v roce 1977, mají pravomoc činit rozhodnutí závazná po vlády smluvních států, jsou však omezeny zvláštním účelem schůzky – např. přiznání postavení smluvního státu jako Konzultativní strany v souladu s čl. IX odst. 2 Smlouvy⁸⁷ nebo příprava důležitých dokumentů antarktického smluvního systému;⁸⁸

⁸⁵ K veřejné přístupnosti dokumentů ATCM srov. doporučení č. XIV-1 z roku 1987 - *ATCM XIV: Recommendation 1(1987)*.

⁸⁶ Nutno však dodat, že zásada veřejné přístupnosti dokumentů ATCM je pouze teoretická. V praxi lze dohledat pouze některé dokumenty, a to jen v případě, že člověk zná konkrétní internetovou adresu příslušné Konzultativní schůzky a tato adresa je funkční. Tento problém snad odpadne se zřízením Stálého sekretariátu ATCM a se zavedením jednotné internetové adresy, na které bude možné vyhledat všechny pracovní a informační dokumenty projednávány na jednotlivých Konzultativních schůzkách. K problematice vedení internetových adres ATCM a CEP srov. přijaté dokumenty ATCM XXII: *Resolution 5(1998) – ATCM Home Page* a ATCM XXIII: *Decision 1(1999) – CEP Web site*, a dále Vidas, D., Njastad, B.: *The ATS on the Web: Introducing Modern Information Technology in Antarctic Affairs*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 141-159.

⁸⁷ I. SATCM (Londýn, 1977), III. SATCM (Buenos Aires, 1981), V. SATCM (Canberra, 1983), VI. SATCM (Brusel, 1985), VII. SATCM (Rio de Janeiro, 1987), VIII. SATCM (Paříž, 1988), IX. SATCM (Paříž, 1989), X. SATCM (Vina del Mare, 1990).

⁸⁸ Např. účelem sedmi zasedání II. SATCM (1978-1980) byla příprava textu Úmluvy o ochraně antarktických mořských zdrojů (CCAMLR), která byla poté přijata na diplomatické konferenci v Canbeře

- **Schůzky odborníků**, které se poprvé konaly v roce 1969 v Buenos Aires, mají právo pouze připravovat zprávy, které se předkládají Konzultativním stranám k úvaze. Konzultativní strany předkládají na základě výsledků těchto zpráv návrhy řešení k projednání na Konzultativních schůzkách. Tyto schůzky nemají pravomoc přijímat jakákoliv rozhodnutí nebo doporučení svým vládám, ale jednotlivé zprávy mohou být využity při tvorbě doporučení v rámci Konzultativních schůzek. Tento mechanismus bývá využíván při projednávání otázek technické povahy týkajících se např. meteorologického pozorování, telekomunikací, letecké bezpečnosti nebo monitoringu životního prostředí Antarktidy;⁸⁹
- **Diplomatické konference**, které se poprvé k antarktickým záležitostem konaly v roce 1959 ve Washingtonu (přijetí Smlouvy o Antarktidě), obvykle přijímají na nejvyšší diplomatické úrovni zásadní mezinárodní dokumenty.⁹⁰

3.5.2.2. Stálý sekretariát Smlouvy o Antarktidě

Od sjednání Smlouvy o Antarktidě v roce 1959 nefungoval v rámci ATCM žádný stálý orgán, který by organizačně zajišťoval kontinuitu mezi jednotlivými zasedáními konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě. Před každým zasedáním jednotlivých Konzultativních schůzek byl pořadatelským státem zřízen ad hoc sekretariát, který organizačně zajišťoval průběh Konzultativních schůzek a který byl po skončení zasedání opět rozpuštěn.

Stálý sekretariát Smlouvy o Antarktidě byl zřízen teprve v roce 2003 na zasedání XXVI. Konzultativní schůzky v Madridu. O jeho zřízení se přitom diskutovalo již od roku 1983 (XII. ATCM, Paříž) a od roku 1989 se již vedly diskuse pouze o jeho sídle. Na této otázce se Konzultativní strany nebyly dlouhou dobu schopny dohodnout. Latinskoamerické státy prosazovaly Buenos Aires, USA navrhovaly Washington D.C.,

v roce 1980. Účelem dvanácti zasedání IV. SATCM (1982-1988) byla příprava textu Úmluvy CREAMRA, která byla následně přijata ve Wellingtonu v roce 1988. Účelem čtyř zasedání XI. SATCM (1990-1991) byla příprava textu Protokolu o ochraně životního prostředí, který byl následně přijat v Madridu v roce 1991.

⁸⁹ K problematice Schůzek odborníků byly přijaty tato doporučení: *ATCM IV: Recommendation 24(1966) - Meetings of Experts*, *ATCM III: Recommendation 6(1964) - Questions concerning Meetings of Specialists*; V letech 1961 – 2003 se konaly tyto Schůzky odborníků: *First Antarctic Telecommunications* (1963, Washington), *Second Antarctic Telecommunications* (1969, Buenos Aires), *Third Antarctic Telecommunications* (1978, Washington), *Air Safety* (1989, Paris), *Environmental Monitoring* (1992, Buenos Aires), *Antarctic Shipping* (2000, London).

⁹⁰ *Conference on Antarctica* (1959, Washington DC), *Conference on the Conservation of Antarctic Seals* (1972, London), *Conference on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources* (1980, Canberra), *Conference to review operation of the Convention for the Conservation of Antarctic Seals* (1988, London).

kde sídlí vláda USA, která je depositářem Smlouvy o Antarktidě.⁹¹ Na zasedání XXIV. Konzultativní schůzky v roce 2001 se Konzultativní strany konečně dohodly, že sídlem sekretariátu bude hlavní město Argentiny Buenos Aires.⁹²

Stálý sekretariát byl zřízen na základě opatření ATCM č. 1 (2003),⁹³ které upravuje pravomoci sekretariátu, jmenování a postavení výkonného tajemníka (angl. *executive secretary*), diplomatické výsady a imunity zaměstnanců sekretariátu a otázky týkající se financování sekretariátu a jeho rozpočtu. Přílohu tohoto opatření tvoří tzv. Ústřední smlouva mezi ATCM a Argentinou (angl. *Headquarters Agreement for the Secretariat of the Antarctic Treaty*), která podrobněji upravuje všechny otázky týkající se sekretariátu. Opatření ATCM je dále doplněno třemi rozhodnutími ATCM,⁹⁴ které upravují rozdělování příspěvků jednotlivých států do rozpočtu sekretariátu, prozatímní aplikaci opatření ATCM 1(2003) a personální zajištění sekretariátu. Předpokládá se, že by Stálý sekretariát Smlouvy o Antarktidě mohl začít fungovat od příštího zasedání Konzultativních schůzek, které by se mělo konat v roce 2004 v Kapském městě (JAR).

3.5.3. Právní akty ATCM

V rámci zasedání Konzultativních schůzek mohou konzultativní státy přijímat právní akty, které se člení na opatření (angl. *measures*), rozhodnutí (angl. *decisions*) a rezoluce (angl. *resolutions*).⁹⁵

3.5.4. Role mezinárodních organizací v rámci ATCM

V souladu s čl. III (2) Smlouvy o Antarktidě se její smluvní strany zavázaly „všechno možné podporovat navazování aktivní spolupráce s těmi odbornými organizacemi Organizace spojených národů a jinými mezinárodními organizacemi, které mají o Antarktidu zájem z vědeckého nebo technického hlediska“. V rámci ATCM bylo přijato několik

⁹¹ K tomu blíže *Francioni, F.: Establishment of an Antarctic Treaty System Secretariat: Pending Legal Issues*, in: *Vidas, D.: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 125-140.

⁹² *ATCM XXIV: Decision 1(2001) – Site of Permanent Secretariat*.

⁹³ *ATCM XXVI: Measure 1(2003) – Secretariat of the Antarctic Treaty*. In: *Final Report of the XXVI ATCM, Madrid, 2003*.

⁹⁴ *ATCM XXVI: Decision 1(2003) – Apportioning Contributions to the Secretariat of the Antarctic Treaty*, *ATCM XXVI: Decision 2(2003) – Provisional Application of Measure 1(2003)*, *ATCM XXVI: Decision 3(2003) – Staff Regulations for the Secretariat of the Antarctic Treaty*. In: *Final Report of the XXVI ATCM, Madrid, 2003*.

⁹⁵ K problematice právních aktů ATCM srov. blíže Kapitulu 2. (Prameny antarktického práva), resp. 2.3. (Dokumenty přijímané v rámci ATCM).

doporučení, která se zabývají otázkou jak by tato spolupráce s mezinárodními organizacemi měla v praxi fungovat.⁹⁶

Role mezinárodních a nevládních organizací v rámci systému ATS postupem času vzrůstala, aktivní zapojování mezinárodních organizací do antarktických záležitostí je patrné zejména v posledním desetiletí. Prvním průlomovým okamžikem bylo připuštění Vědeckého výboru pro antarktický výzkum (SCAR).⁹⁷ Dalším důležitým krokem v navazování spolupráce s mezinárodními organizacemi ve smyslu čl. III (2) Smlouvy o Antarktidě bylo oficiální pozvání dalších organizací na zasedání XIV. ATCM v roce 1987.⁹⁸ Konzultativní strany postupně přecházely ke stanovisku, že vliv těchto organizací je pozitivní a užitečný pro budoucí jednání. Mezi odborné organizace patřící do systému Organizace spojených národů, které projevují zájem o Antarktidu z vědeckého hlediska náleží zejména UNEP, WMO, ITU, IMO, ICAO nebo IHO.

Role nevládních organizací byla zvýrazněna při jednání o právním režimu nerostných zdrojů a následně o ochraně životního prostředí Antarktidy. Ačkoli tyto organizace tradičně lobbovaly u jednotlivých stran Smlouvy o Antarktidě, nepoužívaly na Konzultativních schůzkách žádný formální status. Na Konzultativní schůzky byly postupně pozvány Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN) v roce 1987, Koalice pro Antarktidu a jižní oceán (ASOC) a Světová turistická organizace (WTO) v roce 1989 nebo Mezinárodní asociace provozovatelů antarktické turistiky (IAATO) v roce 1992. Kromě této přímé účasti se zástupci některých nevládních organizací⁹⁹ účastnili zasedání ATCM v rámci národních delegací. Tyto nevládní organizace se např. aktivně účastnily formulování Madridského Protokolu v rámci formálního postavení ASOC jakožto odborné mezinárodní organizace.

Velmi významnou roli v současnosti požívá též další nevládní organizace, kterou je Rada vedoucích národních antarktických programů – COMNAP (angl. *Council of Managers of National Antarctic Programmes*). Společně se SCAR se COMNAP podílí na formování politik ATS, zdokonalování některých jeho nedostatků, zejména propra-

⁹⁶ Nejvýznamnějším doporučením v tomto směru je Doporučení č. I-V z roku 1961 /*ATCM I: Recommendation 5(1961) - International Organizations*/. Mezi další doporučení k této problematice patří např. Doporučení č. II-VIII z roku 1962 /*ATCM II: Recommendation 8(1962) - International Years of the Quiet Sun – 1964-65*/, Doporučení č. V-3 z roku 1968 /*ATCM V: Recommendation 3(1968) - Northern Ocean*/ a Doporučení č. XII-8 z roku 1983 /*ATCM XII: Recommendation 8(1983) - SCAR Assistance to Consultative Parties*/.

⁹⁷ Blíže srov. Kapitola 4.1.2. (Vědecký výbor pro antarktický výzkum, SCAR).

⁹⁸ V závěrečné zprávě z této Konzultativní schůzky jsou mezi přizvanými mezinárodními organizacemi uvedeny SCAR, IUCN, WMO, UNEP, CCAMLR, ISCU, IOC, IMO, ITU a ICAO.

⁹⁹ Např. *Wilderness Society* (USA), *Foundation Cousteau* (Francie) nebo *Greenpeace* (Nový Zéland, Austrálie, Dánsko).

covávání ochrany životního prostředí Antarktidy podle Madridského Protokolu. COMNAP byl poprvé pozván k účasti na Konzultativních schůzkách v roce 1989.¹⁰⁰

Procesní pravidla ATCM rozlišují postavení pozorovatele (angl. *Observers*) a odborníka z mezinárodní organizace (angl. *Experts from International Organization*). Status pozorovatele mají v současné době SCAR, CCAMLR a COMNAP. Tyto mezinárodní organizace předkládají na jednotlivých Konzultativních schůzkách zprávy v souladu s Doporučením ATCM č. XIII-2 z roku 1985. Pozorovatelé nemají, stejně jako státy bez konzultativního statusu a experti z mezinárodních organizací, právo účastnit se rozhodovacího procesu. Status odborníka z mezinárodní organizace představuje neslabší postavení v rámci Konzultativních schůzek. Mezinárodní organizace nejsou totiž stálými účastníky ATCM. Na závěr každé Konzultativní schůzky se rozhodne, které mezinárodní organizace mající vědecký nebo technický zájem o Antarktidu budou přizvány na následující zasedání Konzultativní schůzky.⁸⁴

3.6. Řešení sporů v rámci ATS

3.6.1. Úvod do řešení sporů

Problematiku pokojného řešení sporů lze obecně zařadit mezi tzv. prostředky s akcesorickou povahou, kam rovněž spadá otázka kontroly a inspekce, ale i mezinárodní odpovědnost a donucení. Na rozdíl od kontroly je však hlavním cílem pokojného řešení sporů urovnání tohoto sporu. Předpokladem aplikace těchto pravidel je existence hlavního závazku.¹⁰¹ Jejich společným cílem je zajištění řádného dodržování primárních mezinárodních pravidel, což se významně projevuje rovněž v oblasti ochrany životního prostředí Antarktidy.

Jednou ze základních zásad mezinárodního práva je poctivé plnění mezinárodních závazků (*pacta sunt servanda*) a to jak smluvních, tak i obyčejových. Tato zásada obecného mezinárodního práva je potvrzena v mezinárodních smlouvách i v dalších významných mezinárodních dokumentech.¹⁰² K zajištění plnění mezinárodních závazků slouží různé mezinárodněprávní nástroje, mezi které patří pravidla o mezinárodní odpovědnosti, donucení, kontrole a řešení sporů.

¹⁰⁰ Závěrečná zpráva ze zasedání XV. Konzultativní schůzky konané v Paříži v roce 1989 (*Report of XVth ATCM*). Blíže srov. Kapitola 4.2.2. (Rada vedoucích národních antarktických programů, COMNAP).

¹⁰¹ K problematice řešení sporů v mezinárodních prostorech srov. Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce)*, PFUK Praha, 2000 str. 132-145.

¹⁰² Např. Charta OSN z roku 1945, Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969 nebo Deklarace zásad mezinárodního práva upravující mírové, přátelské vztahy a spolupráci mezi všemi státy z roku 1970 (*Dok. OSN A/RES/2625/XXV, Příloha*).

Soudobé mezinárodní právo¹⁰³ všeobecně zakazuje státům uchýlovat se ve svých vzájemných stycích k použití vojenské síly. Článek 2 odst. 3 Charty OSN ukládá státům povinnost urovnávat své mezinárodní spory *výlučně mírovými prostředky*. Podle zásady mírového urovnávání sporů obsažené v Deklaraci zásad mezinárodního práva upravujících mírové, přátelské vztahy a spolupráci mezi všemi státy z roku 1970 „*má každý stát povinnost urovnávat své mezinárodní spory s jinými státy mírovými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohroženy*“. Během urovnávání sporu jsou sporné státy povinny respektovat zásadu svrchované rovnosti. K tomu účelu mohou státy podle principu svobodné volby použít různých prostředků a metod. Mezi prostředky pokojného řešení sporů lze zahrnovat přímé vyjednávání, konzultace, dobré služby a zprostředkování, vyšetřování, smírčí řízení, mezinárodní rozhodčí (arbitrážní) nebo soudní řízení, řízení před celosvětovými nebo regionálními orgány nebo jiné dohodnuté mírové prostředky.

Právo dojednat způsob pokojného řešení sporů odchýlně od výše uvedených obecných mezinárodněprávních úprav využily rovněž smluvní strany při vyjednávání mezinárodních smluv tvořících antarktický smluvní systém. Tyto strany preferovaly ustanovení zvláštní procedury řešení sporů pro každou jednotlivou smlouvu (s výjimkou Úmluvy CCAS, která neobsahuje žádné ustanovení o řešení sporů).

3.6.2. Řešení sporů podle Smlouvy o Antarktidě

V případě sporu mezi dvěma nebo více smluvními stranami o výklad nebo provádění Smlouvy o Antarktidě, obsahuje tato smlouva obecné pravidlo obsažené ve svém článku XI. Podle odstavce 1 tohoto článku se mají smluvní strany navzájem konzultovat, aby spor vyřešily jednáním, šetřením, zprostředkováním, řízením smírčím, rozhodčím, soudním nebo jinými pokojnými prostředky, které si samy zvolí. Smlouva o Antarktidě zde vychází z obecné formulace čl. 33 Charty OSN o pokojném řešení sporů. Pokud by toto obecné ustanovení o řešení sporů pokojnými prostředky selhalo, Smlouva počítá v čl. XI (2) s tím, že spor bude předložen se souhlasem všech stran zúčastněných na tomto sporu Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Není zde však žádný závazek států souhlasit s předložením sporu této mezinárodní soudní instanci. V případě, že by nebylo dosaženo dohody o předložení sporu Mezinárodnímu soudnímu dvoru, mají zúčastněné strany povinnost i nadále usilovat o jeho vyřešení nejrůznějšími pokojnými prostředky uvedenými v odstavci 1 tohoto článku.

¹⁰³ Např. čl. 33 Charty OSN, Úmluva o pokojném vyřizování mezinárodních sporů, Manilská deklarace o mírovém urovnání mezinárodních sporů (*Dok. OSN 37/10, Příloha*), Deklarace o předcházení a odstranění sporů a situací, které by mohly ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost, a o úloze OSN na tomto poli (*Dok. OSN 43/51, Příloha*).

Úprava obsažená ve Smlouvě o Antarktidě je pouze obecná a nezakládá obligatorní jurisdikci Mezinárodního soudního dvora. Řešení sporu tímto prostředkem je vázáno na dohodu sporných stran po vzniku sporu a možnost obrátit se na Mezinárodní soudní dvůr je založena na dobrovolnosti.

3.6.3. Řešení sporů podle ostatních úmluv ATS

Podobná úprava jako ve Smlouvě o Antarktidě je obsažena i v dalších mezinárodních smlouvách, které se týkají Antarktidy. Jedná se o čl. XXV Úmluvy CCAMLR (1980), čl. 57 Úmluvy CRAMRA (1988) a čl. 18 až 20 Madridského Protokolu (1991). Pouze Úmluva CCAS (1972) neobsahuje žádné ustanovení o řešení sporů.

Úmluva CCAMLR rozšiřuje oproti Smlouvě o Antarktidě počet pokojných prostředků vhodných pro řešení sporů mezi jejími smluvními stranami o rozhodčí (arbitrážní) řízení. Rovněž v této smlouvě je ponechán prostředek pro řešení sporů na volbě stran. Jako doplněk je zde stanovena arbitráž, na kterou se strany mohou obrátit, vedle možnosti urovnání sporu před Mezinárodním soudním dvorem v případě, že by selhalo řešení prostřednictvím jiných pokojných prostředků. Nejedná se tedy o obligatorní arbitrážní řízení. Způsob ustanovení a řízení před tímto orgánem je upraven v Příloze k této Úmluvě. Rozhodčí orgán je tříčlenný. Jednotliví rozhodci jsou ustanovováni na základě dohody sporných stran ve lhůtách, které stanoví Příloha. Jestliže druhý nebo třetí rozhodce nejsou jmenováni ve stanovené lhůtě, bude příslušný rozhodce jmenován na žádost jedné ze sporných stran tajemníkem Stálého rozhodčího soudu v Haagu. Rozhodčí orgán rozhoduje většinou svých členů. Žádný z nich se nemůže zdržet hlasování. Rozhodnutí tohoto orgánu jsou konečná a závazná pro sporné strany. Na žádost některé ze sporných stran provede rozhodčí orgán výklad svého rozhodnutí.

Ještě podrobněji je problematika řešení sporů obsažena v Úmluvě CRAMRA a v Madridském Protokolu.¹⁰⁴ Rovněž obě tyto smlouvy přednostně umožňují, aby si smluvní státy vybraly prostředek pro řešení sporu týkajícího se výkladu a aplikace podle své volby na základě vzájemné konzultace. Obě smlouvy počítají i s možností, že se sporné strany nedohodnou na prostředku řešení sporu do 12 měsíců od podání žádosti o konzultaci.¹⁰⁵ Pro tyto případy si může každá smluvní strana zvolit při jejich podpisu, ratifikaci, přijetí, schválení nebo přistoupení nebo kdykoli poté písemným prohlášením, jeden nebo oba z následujících prostředků pro řešení sporů týkajících se výkladu nebo používání Úmluvy CRAMRA nebo Madridského Protokolu. Těmito dvěma prostředky jsou *Mezinárodní soudní dvůr a Arbitrážní tribunál*.

¹⁰⁴ Úprava týkající se volby prostředku řešení sporu a prohlášení byla při přípravě těchto smluv inspirována úpravou obsaženou v Úmluvě OSN o mořském právu (UNCLOS).

¹⁰⁵ Srov. čl. 57 (2) Úmluvy CRAMRA a čl. 20 (1) Madridského Protokolu.

Volba určitého prostředku zavádí do řešení sporu obligatorní prvek. Pokud si ho sporná strana vybere, je povinna ho také za výše zmíněných předpokladů použít. Volba určitého prostředku má formu písemného prohlášení. Obě smlouvy pak shodně obsahují ustanovení, která se týkají prohlášení o výše zmíněných prostředcích. Prohlášení zůstává v platnosti dokud nevyprší nebo dokud neuplynou tři měsíce od odevzdání písemného sdělení o odvolání depozitáři. Nová prohlášení, sdělení o odvolání nebo vypršení prohlášení nemá žádný vliv na probíhající řízení před Mezinárodním soudním dvorem nebo Arbitrážním tribunálem, pokud se strany nedohodnou jinak. Prohlášení a výše zmíněná sdělení se ukládají u depozitáře smlouvy. Obě smlouvy počítají s možností, že smluvní strana neučiní výše zmíněné prohlášení o volbě prostředku. V tomto případě se má za to, že přijala příslušnost Arbitrážního tribunálu. V případě, že strany sporu přijaly stejný prostředek pro řešení sporu, může být spor předložen pouze tomuto řízení, pokud se strany nedohodnou jinak. Dále smlouvy řeší situaci, kdy strany sporu nepřijaly stejný prostředek pro řešení sporu nebo pokud obě přijaly oba prostředky. V tomto případě může být spor předložen pouze Arbitrážnímu tribunálu, pokud se strany nedohodnou jinak.

Řízení před Arbitrážním tribunálem případně před Mezinárodním soudním dvorem, pokud si jej strany vybraly, se podle čl. 20 Protokolu týká pouze sporu o výklad nebo používání čl. 7, 8 a 15 Protokolu nebo ustanovení kterékoliv přílohy a článku 13 Protokolu. V čl. 20 (2) Protokolu je zabudováno ustanovení omezující kompetenci Arbitrážního tribunálu v tom, že není příslušný rozhodovat nebo se vyslovovat o jakékoliv věci spadající do čl. IV Smlouvy o Antarktidě a že nic v Protokolu nebude vykládáno tak, že by se svěřovala příslušnost či jurisdikce Mezinárodnímu soudnímu dvoru nebo jinému tribunálu zřízenému za účelem řešení sporů mezi stranami, aby rozhodovaly nebo se jinak vyslovily o jakékoli věci spadající do článku IV Smlouvy o Antarktidě. Účelem tohoto ustanovení byla ochrana pozic jednotlivých smluvních stran v otázce územní svrchovanosti.

Složení Arbitrážního tribunálu a řízení před ním upravuje Řád k Protokolu. Arbitrážní tribunál se skládá ze tří arbitrů, kteří jsou vybíráni ze seznamu arbitrů. Každá smluvní strana přitom jmenuje maximálně tři arbitry do tohoto seznamu. Při vytváření Arbitrážního tribunálu jmenuje nejprve každá ze sporných stran jednoho arbitra, který může být jejím státním příslušníkem. Po jmenování těchto dvou arbitrů, strany ustanoví třetího arbitra, který nesmí být státním příslušníkem strany ve sporu ani stejné státní příslušnosti jako kterýkoliv z prvních dvou arbitrů. Třetí arbitř bude předsedou Arbitrážního tribunálu. V případě, že třetí arbitř nebude ustanoven v předepsané lhůtě, nebo jestliže strany ve sporu nedosáhly v předepsané lhůtě dohody o ustanovení třetího arbitra, budou arbitři či arbitři ustanoveni na žádost kterékoliv strany ve sporu předsedou Mezinárodního soudního dvora ve lhůtě 30 dnů od doručení této žádosti. Řízení před takto ustanoveným Arbitrážním tribunálem se zahajuje na návrh jedné strany, která to oznámí druhé straně nebo stranám ve sporu a tajemníkovi Stálého rozhodčího soudu v Haagu. Dané oznámení zahrne podle čl. 4 Řádu prohlášení nároku a důvody, o které se opírá. Tajemník pak předá oznámení všem stranám. Arbitrážní tribunál rozhoduje ve

smyslu čl. 10 Řádu spory, které mu byly předloženy na základě ustanovení Protokolu a jiných použitelných pravidel a zásad mezinárodního práva. Může rozhodovat spor podle zásady *ex aequo et bono*, jestliže s tím strany ve sporu souhlasí. Všechna rozhodnutí tribunálu jsou podle čl. 12 Řádu činěna většinou arbitřů, kteří se nemohou zdržet hlasování. Arbitrážní výrok je podle čl. 11 řádu konečný a závazný pro strany ve sporu a je nutné se mu bez odkladu podrobit. Výrok bude provázet prohlášení o důvodech, které vedly k rozhodnutí, a bude oznámen tajemníkovi, který jej předá všem stranám. Arbitrážní tribunál vyloží výrok na žádost strany ve sporu. Náklady řízení včetně odměny arbitřů ponesou strany ve sporu rovnými díly, pokud Arbitrážní tribunál nerozhodne jinak.

Konzultativními stranami Smlouvy o Antarktidě byl v roce 1991 odsouhlasen ještě další prostředek vhodný pro řešení sporů podle Protokolu, když souhlasily s tím, že má být vypracováno vyšetřovací řízení, aby se usnadnilo řešení sporů, které se týkají výkladu a používání čl. 3 Madridského Protokolu (zásady ochrany životního prostředí Antarktidy).¹⁰⁶

3.7. Kontroly a inspekce v rámci ATS

3.7.1. Úvod

Pojem kontrola bývá používán v mezinárodních smlouvách a jiných dokumentech zpravidla ve smyslu ověřování (angl. *verification*), tj. zjišťování pravdy.¹⁰⁷ Tak je tomu i v případě antarktického smluvního systému. Jednotlivé mezinárodní smlouvy v oblasti mezinárodních prostorů umožňují zejména kontrolu dodržování zákazu vojenské činnosti. Mezinárodní smlouvy, které jsou součástí antarktického smluvního systému, umožňují kromě toho i kontrolu jiných ustanovení (např. závazků na ochranu životního prostředí Antarktidy). Obecně lze říci, že kontrolní systémy souvisí s dodržováním, resp. vynucováním (angl. *enforcement*) závazků stanovených v mezinárodních smlouvách.

Zakotvení kontrolního systému podle čl. VII Smlouvy o Antarktidě představovalo zcela nový počín v mezinárodním právu. Toto ustanovení zavádí kontrolu a inspekce aniž by k tomu vytvářelo nějaký mezinárodní orgán. Kontrolu mohou provádět smluvní strany individuálně prostřednictvím svých pozorovatelů. Za hlavní zásadu celého systému kontroly a inspekce se považuje úplná svoboda přístupu v kterékoli době do všech oblastí Antarktidy. Mezi kontrolní prostředky zajišťující provádění kontroly podle ATS

¹⁰⁶ Závěrečná zpráva Jedenácté Zvláštní Konzultativní schůzky Smlouvy o Antarktidě (*Final Report of the 11th SATCM*) nebo Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 106.

¹⁰⁷ K problematice kontroly v mezinárodních prostorech srov. např. Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce)*, PFUK Praha 2000, str. 146-160.

patří inspekce, výměna informací a vědeckého personálu, letecká pozorování a monitorování. Pokud jde o věcnou působnost kontroly, není zamýšlena pouze jako kontrola využívání Antarktidy a jejích zdrojů, nýbrž jako kontrola všech ustanovení Smlouvy o Antarktidě. Systém kontrol a inspekci doplňuje Madridský Protokol tak, aby zajistil soulad se svými opatřeními na ochranu životního prostředí Antarktidy. I když systém inspekci založený Smlouvou o Antarktidě pracuje spolehlivě, ozývají se kritické hlasy, podle kterých tento způsob kontroly nebude na složitost ochrany životního prostředí dostačovat.

Kontrola dodržování mezinárodních smluv tvořících antarktický smluvní systém je založena především na inspekci pozorovatelů, případně na leteckém pozorování. Ustanovení o těchto kontrolních prostředcích neobsahuje pouze Úmluva CCAS z roku 1972.¹⁰⁸

3.7.2. Inspekce podle Smlouvy o Antarktidě

Inspekce provádějí podle čl. VIII (1) Smlouvy o Antarktidě pozorovatelé, které mohou jmenovat pouze Konzultativní strany, tj. pouze původní strany Smlouvy o Antarktidě a státy, které provádějí v Antarktidě podstatnou vědeckou činnost.

Smlouva o Antarktidě dává smluvním státům rozsáhlé možnosti pro provádění inspekci z hlediska výběru kontrolovaných míst a zařízení i z hlediska časového. Při provádění inspekci má každý pozorovatel podle čl. VIII (2) Smlouvy o Antarktidě naprosto volný přístup do kterékoli či do všech oblastí Antarktidy, a to v kteroukoli dobu. Všechny oblasti Antarktidy, včetně všech stanic a zařízení v těchto oblastech, a také všechny námořní lodě a letadla na základnách, kde se vykládá nebo nakládá náklad či personál v Antarktidě, jsou podle čl. VIII (3) Smlouvy o Antarktidě v kteroukoli dobu přístupné k inspekci pozorovatelům. Pozorovatelé přitom musí být občany smluvních stran, které je jmenují. Smluvní strany se dále zavázaly poskytovat si navzájem zprávy o jmenování pozorovatele a o ukončení jejich funkce.

Smlouva o Antarktidě nestanoví počet inspekci, které mohou být provedeny během určitého období ani jiná omezení v této souvislosti, a vztahuje se na všechny stanice a zařízení bez omezení. Do roku 2001 bylo provedeno celkem 37 inspekci, na kterých se podílelo celkem 16 Konzultativních států.¹⁰⁹ Provedenými inspekcemi nebylo zatím zjištěno žádné závažné porušení Smlouvy o Antarktidě.

¹⁰⁸ Kritiku v tomto smyslu učinila např. delegace USA na konferenci, na které byla tato úmluva přijata. Podle USA tato úmluva neobsahuje silnější ustanovení pro sledování činnosti ani ustanovení pro vynucení, zejména s ohledem na použití pozorovatelů smluvních států. Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 173.

¹⁰⁹ V Antarktidě byly provedeny Konzultativními státy následující inspekce (v závorce je uveden počet kontrolovaných stanic nebo lodí): 1963 - Nový Zéland (3); 1964 - USA (10), Austrálie (4), Velká Británie (1); 1966 - Argentina (1); 1967 - USA (9); 1971 - USA (4); 1975 - USA (4); 1977 - Argentina (1), USA (5); 1980 - USA (6); 1983 - USA (14); 1985 - USA (7); 1986 - Austrálie (2); 1987 - Chile (10),

Konzultativní strany přijaly v roce 1995 rezoluci upravující kontrolní seznamy pro účely antarktických inspekcí.¹¹⁰ Tyto kontrolní seznamy mají napomoci pozorovatelům při plánování a provádění inspekci podle Smlouvy o Antarktidě tím, že obsahují přesně definované položky, které mají být kontrolovány. Kontrolní seznamy jsou celkem čtyři, každý pro jiný druh kontrolovaného prostoru (Seznam A – Stálé antarktické stanice a přidružené zařízení, Seznam B – Plavidla uvnitř antarktické smluvní oblasti, Seznam C – Opuštěné antarktické stanice a přidružené zařízení, Seznam D – Místa určená k nakládání s odpadem).

3.7.3. Inspekce podle Úmluvy CCAMLR

Kontrola prostřednictvím inspekci pozorovatelů je zakotvena i v Úmluvě o zachování antarktických mořských živých zdrojů z roku 1980. Rovněž podle této Úmluvy nejsou inspekce prováděny určitým mezinárodním orgánem, ale měly by být zajišťovány inspektory z jednotlivých smluvních států. Zatímco pozorovatele podle Smlouvy o Antarktidě může jmenovat pouze Konzultativní strana, pozorovatele podle Úmluvy CCAMLR jmenují členové Komise zřízené na základě této úmluvy. Členem Komise CCAMLR přitom může být i stát, který není Konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě. Mnohem podstatnější rozdíl těchto dvou systémů však spočívá v tom, že inspekce podle Smlouvy o Antarktidě jsou prováděny především na pevninské části Antarktidy, kdežto inspekce podle Úmluvy CCAMLR jsou uskutečňovány v první řadě na lodích na moři. Je v celku pochopitelné, že při inspekci na lodích v antarktických vodách mohou v praxi vznikat větší potíže než při náhlých inspekci na pevnině.¹¹¹

Úmluva CCAMLR však neobsahuje podrobná ustanovení pro provádění inspekci na moři. Článek XXIV (2) této Úmluvy pouze zmocňuje Komisi CCAMLR k vypracování podrobného systému kontroly a inspekci na základě zásad v něm stanovených. Do doby zřízení podrobného systému pozorování a inspekci budou jmenování pozorovatelé a inspektoři oprávněni k provádění prozatímního systému inspekci v souladu s těmito zásadami:

Austrálie (1); 1988 – SSSR (?); 1989 – USA (6), SSSR (15), Nový Zéland (3), Nový Zéland/Velká Británie (11), Francie/SRN (8); 1990 – Norsko (3), Brazílie (4), Chile (9), Čína (7); 1991 – Chile (4), Austrálie (1); 1993 – Velká Británie/Itálie/Jižní Korea (19); 1994 – Švédsko (9); 1995 – USA (8), Argentina (3); 1996 – Norsko (4); 1999 – Velká Británie/SRN (19), Belgie/Francie (5); 2001 – Norsko (6), USA (11). In: *Annex H of the Final Report of the XXth ATCM* nebo *Handbook of the Antarctic Treaty System, Ninth Edition, July 2002, U.S.Department of State, p. 201-204.*

¹¹⁰ *ATCM XIX: Resolution 5(1995) – Antarctic Inspection Checklists, Amended by XX: Resolution 1(1996).*

¹¹¹ Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 175.

- systém musí mimo jiné zahrnout procedury pro brání pozorovatelů a inspektorů jmenovaných členy komise na palubu plavidel a postupy pro stíhání vlajkových států a uplatňování sankcí na základě důkazů vyplývajících z těchto pozorování a inspekci,
- k ověření plnění opatření přijatých podle Úmluvy CCAMLR musí být prováděno pozorování a inspekce na palubě plavidel zapojených do vědeckého výzkumu nebo lovu živých mořských zdrojů v oblasti pokryté touto úmluvou, a to prostřednictvím pozorovatelů a inspektorů jmenovaných členy Komise CCAMLR a pracujících v souladu se zadáním a s podmínkami, které stanoví tato komise,
- jmenování pozorovatelů a inspektoři budou podléhat pravomoci státu, jehož jsou státními příslušníky,
- pozorovatelé a inspektoři musí podat zprávu tomu členu Komise CCAMLR, který je jmenoval, a tento člen o tom musí podat zprávu Komisi CCAMLR.

3.7.4. Inspekce podle Úmluvy CRAMRA

Úmluva o úpravě činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě – CRAMRA obsahuje rovněž ustanovení o inspekcích. Na rozdíl od předešlých smluv se v této úmluvě počítá s tím, že inspekce budou provádět nejen pozorovatelé jmenovaní smluvními státy, ale také pozorovatelé jmenovaní Komisí nebo příslušnými řídicími výbory (čl. XII Úmluvy CRAMRA). Vstup pozorovatelů mezinárodní povahy na rozdíl od národních pozorovatelů byl vnímán některými odborníky¹¹² jako „výraz podstatného pokroku v rozvoji antarktického smluvního systému.“ Nicméně i přes to tato úmluva nenašla podpory dostatečného počtu států a nevstoupila v platnost.

Pro lepší pochopení vývoje antarktického práva je vhodné uvést základní zásady systému kontrol a inspekci podle Úmluvy CRAMRA. Článek XII (5) této úmluvy v zájmu zajištění chodu stanic a zařízení a jejich ochrany zakazuje zasahovat do jejich bezpečné a normální činnosti. Rovněž stanoví povinnost dodržovat opatření přijatá Komisí k ochraně důvěrných informací. Inspekce jmenované jak státy, tak i Komisí nebo řídicími výbory měly mít dále povinnost jednat v souladu a vzájemně si pomáhat a nezatěžovat zbytečně řízení stanic, zařízení a vybavení (čl. XII odst. 6 Úmluvy CRAMRA).

3.7.5. Inspekce podle Madridského Protokolu

Systém kontrol a inspekci stanovený Smlouvou o Antarktidě je doplněn v článku XIV Madridského Protokolu. Účelem této konkretizace je rozvinutí ochrany životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů a zajištění dodržování tohoto protokolu. Kromě pozorovatelů jmenovaných jednotlivými Konzultativními stranami

¹¹² Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 180.

Smlouvy o Antarktidě, kteří jsou státními příslušníky této strany, Protokol umožňuje jmenovat pozorovatele na Konzultativních schůzkách Smlouvy o Antarktidě, aby prováděli inspekce podle postupů stanovených na Konzultativní schůzce.

Smluvní strany Madridského protokolu se dále zavázaly plně spolupracovat s pozorovateli provádějícími inspekce a zajistit, že během inspekci bude pozorovatelům umožněn přístup do všech částí stanic, zařízení, vybavení, lodí a letadel, které jsou přístupné inspekci podle článku VII (3) Smlouvy o Antarktidě, jakož i ke všem záznamům, které jsou o nich vedeny, jež se vyžadují podle tohoto protokolu. Zprávy o inspekci se zasílají stranám, jejichž stanic, zařízení, vybavení, lodí nebo letadel se tyto zprávy týkají. Poté, co byla dána těmto stranám příležitost k připomínkám, budou zprávy a jakékoliv připomínky k nim rozeslány všem stranám a Výboru pro ochranu životního prostředí (CEP), posouzeny na příští Konzultativní schůzce Smlouvy o Antarktidě a stanou se poté veřejně přístupnými.

Od sjednání Madridského Protokolu v roce 1991 do roku 2001 bylo uspořádáno celkem devět inspekci, z nichž čtyři se konaly po vstupu Protokolu v platnost v roce 1998. Tyto čtyři inspekce dosud informovaly o souhrnném dodržování Madridského Protokolu, drobné nedostatky spočívaly pouze v nedodržení požadavků stanovených pro nakládání s odpadem v Antarktidě (Příloha III Madridského Protokolu). Inspekce komerčních turistických aktivit se zatím omezuje pouze na inspekci turistických plavidel.¹¹³

3.7.6. Výměna informací

Smlouva o Antarktidě je založena na vzájemné informační povinnosti mezi jednotlivými smluvními státy. Jak je dále rozvedeno v kapitole týkající se výměny vědeckých informací¹¹⁴ mají smluvní státy Smlouvy o Antarktidě povinnost informovat ostatní smluvní strany o všech výpravách do Antarktidy, které podnikají její lodě nebo její občané, a o všech výpravách do Antarktidy, které jsou organizovány na jejím území, nebo jsou z jejího území vysílány, o všech stanicích v Antarktidě provozovaných jejími občany a o každém vojenském personálu či vybavení, určeném k vyslání do Antarktidy (čl. VIII odst. 5 Smlouvy o Antarktidě). Nemělo by se tudíž stát, že by nějaká činnost zůstala neoznámena. K prověření těchto povinností slouží především inspekce. Nutno ovšem zdůraznit, že informace jsou základem pro provádění kontroly, ale samy o sobě nepředstavují kontrolní prostředek.

¹¹³ *A Review of Inspections under Article 7 of the Antarctic Treaty and Article 14 of its Protocol on Environmental Protection, 1959-2001 (Doc. IP-118-ASOC/UNEP/Rev.I, XXVI ATCM, 2003).*

¹¹⁴ Blíže srov. Kapitola 4.1.3 (Výměna vědeckých informací).

3.7.7. Letecké pozorování

Kontrola dodržování jednotlivých ustanovení Smlouvy o Antarktidě, ale i např. Madridského Protokolu, může být prováděna i leteckým pozorováním. Podle čl. VII (4) Smlouvy o Antarktidě může pozorování ze vzduchu provádět v kterékoli době a nad kteroukoli či nad všemi oblastmi Antarktidy každá ze smluvních stran, která má právo jmenovat pozorovatele. To znamená, že právo provádět letecké pozorování, stejně jako právo jmenovat pozorovatele, mají pouze Konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě. Rovněž letecké pozorování není z hlediska časového ani prostorového Smlouvou o Antarktidě nijak omezeno.

O pozorování, bez bližší specifikace zda-li se jedná o letecké či nějaké jiné, se zmiňuje i čl. XXIV Úmluvy CCAMLR. Úmluva CRAMRA z roku 1988 upravuje letecké pozorování výslovně. Podle čl. XII (2) této úmluvy může být letecké pozorování provedeno v jakékoli době nad oblastí, ve které je prováděna činnost týkající se nerostných zdrojů. Madridský Protokol pak výslovnou zmínku o leteckém pozorování neobsahuje, ale je zřejmé, že i tento kontrolní prostředek může být Konzultativními stranami použit v zájmu ochrany životního prostředí Antarktidy.

3.7.8. Monitorování

Úmluva CRAMRA obsahuje ve svém čl. 52 ještě další kontrolní prostředek, kterým je monitorování. Monitorování je odlišné od inspekci. Zatímco inspekce zahrnují návštěvy na místě a vyšetřování, monitorování je pokračující proces zahrnující pozorování na dálku a kontrolu provádění takové činnosti.¹¹⁵

Za jistý druh kontrolního prostředku lze považovat i monitoring prováděný v rámci procesu posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy (EIA), tak jak jej upravuje článek V Přílohy I k Madridskému Protokolu.¹¹⁶

3.8. Mezinárodní odpovědnost v rámci ATS

Problematika mezinárodní odpovědnosti je jednou z nejkomplikovanějších otázek celého mezinárodního práva veřejného. Zvláště problematické je pak uplatnění mezinárodní odpovědnosti v případě škod způsobených v mezinárodních prostorech, včetně Antarktidy. To je dáno zejména jejím specifickým mezinárodněprávním režimem.

V této souvislosti je vhodné rozlišit tři základní významy pojmu mezinárodní odpovědnost: (1) odpovědnost (angl. *responsibility*) za mezinárodně protiprávní chování (tj. za porušení platného mezinárodního závazku, které se přičítá státu); (2) odpovědnost,

¹¹⁵ Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 182-183.

¹¹⁶ K tomu srov. blíže Kapitola 4.3.7.5. (Posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy - EIA)

příp. ručení (angl. *liability*) za škodlivé následky vyplývající z činností, které nejsou mezinárodním právem zakázány; a konečně (3) odpovědnost ve smyslu pozitivní (aktivní, perspektivní) odpovědnosti, resp. primární povinnosti státu něco učinit, zajistit, nebo se něčeho zdržet (např. povinnost prevence a náležité bdělosti – *due diligence*).¹¹⁷

V případech odpovědnosti za škody na životním prostředí lze hovořit zejména o uplatnění druhého, příp. třetího pojetí mezinárodně právní odpovědnosti. Odpovědnost za mezinárodně protiprávní chování v oblasti životního prostředí nelze v převážné většině případů přičítat jednotlivým státům. Environmentální škody totiž většinou vznikají v důsledku činností soukromých (fyzických a právnických) osob, jejichž chování se státu nepřičítá. K tomu se přidává i absence objektivního prvku mezinárodně protiprávního chování (právně nezávazná povaha některých mezinárodněprávních dokumentů v oblasti životního prostředí, výslovné vyloučení odpovědnosti nebo uplatnění okolností vylučujících protiprávnost).¹¹⁸

Platné mezinárodní smlouvy, které jsou součástí antarktického smluvního systému (Smlouva o Antarktidě, Úmluva CCAS, Úmluva CCAMLR) se problematikou odpovědnosti, včetně odpovědnosti za škody na životním prostředí Antarktidy, výslovně nezabývají. V rámci ATS, stejně jako i u některých jiných mezinárodních smluv na ochranu životního prostředí, se tak zřetelně projevuje odklon od právního institutu odpovědnosti, aniž by tím však docházelo k její výslovné derogaci. Odpovědnost je v tomto případě nepřímou nahrazována různými smluvními režimy kontroly dodržování závazků. Kontrolní systémy souvisí s dodržováním, resp. vynucováním (angl. *enforcement*) závazků stanovených v mezinárodních smlouvách.¹¹⁹

V případě Smlouvy o Antarktidě lze za model institucionální kontroly dodržování smluvních závazků nahrazující nepřímou institut odpovědnosti považovat pravidelná setkání smluvních stran, tzv. Konzultativní schůzky Smlouvy o Antarktidě (angl. *Antarctic Treaty Consultative Meetings – ATCM*), jejichž institucionální kontinuitu má zajišťovat Stálý sekretariát Smlouvy o Antarktidě. Mezi klasické kontrolní instituty zakotvené

¹¹⁷ Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Čepelka, Č., Jilek, D., Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost, MU Brno 2003, str. 116.

¹¹⁸ K této problematice srov. např. Šturma, P.: Otázky vztahu „International Liability“ k okolnostem vylučujícím protiprávnost. In: Právník č. 5/1990; Šturma, P.: K mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Právník č. 7/1990, str. 641-643; Šturma, P.: K teoretickým problémům „mezinárodního ručení“ v návrhu Komise OSN pro mezinárodní právo. In: Právník č. 3-4/1992; Šturma, P.: Nové trendy a návrhy úprav mezinárodní a civilní odpovědnosti za škody na životním prostředí. In: Právník č. 8/1994, str. 734-745.

¹¹⁹ K pojmu kontrola v rámci ATS srov. kapitola 4.7. a dále též Ondřej, J.: *Právo mezinárodních prostorů (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce)*. PF UK Praha, 2000, str. 146-160.

Smlouvou o Antarktidě patří inspekce prováděné pozorovateli, letecké pozorování a výměna informací.

V případě Úmluvy CCAMLR je pak použit druhý model smluvního režimu kontroly dodržování závazků. Tento institucionální prostředek kontroly spočívá ve zřízení speciálních orgánů, ve kterých jsou zastoupeny jednotlivé členské státy. Jedná se o Komisi pro ochranu antarktických mořských živých zdrojů (Komise CCAMLR) a Vědeckou radu (poradní orgán Komise CCAMLR), jejichž institucionální kontinuitu zajišťuje Sekretariát CCAMLR.¹²⁰

Poslední smlouva v rámci ATS – Úmluva CCAS – vůbec neřeší otázku odpovědnosti, stejně jako otázky organizačního zajištění, kontrolního systému nebo řešení možných sporů.¹²¹ Smluvní strany této úmluvy se pouze dohodly na vzájemných konzultacích za účelem zřízení kontrolního systému včetně inspekci nebo zřízení výboru pro výkon funkcí vyplývajících z této úmluvy (čl. 6 Úmluvy CCAS). Jedná se tak v tomto směru o typickou rámcovou úmluvu se znaky *soft law*. I v rámci této smlouvy nebyl zatím žádný kontrolní systém ustanoven. Kontrolu lovu tuleňů pro vědecké účely v praxi fakticky vykonává skupina odborníků na antarktické tuleň vytvářená v rámci Vědeckého výboru pro výzkum v Antarktidě – SCAR (angl. *SCAR Group of Specialists on Antarctic Seals*).

Paradoxně tak jediným instrumentem antarktického smluvního systému, který upravuje režim odpovědnosti, je Úmluva CRAMRA. Její článek 8 je založen na principu objektivní odpovědnosti provozovatele a na subsidiární odpovědnosti státu, která je však spojena se zanedbáním povinnosti prevence a kontroly nad provozovateli.¹²²

Jedinou platnou smlouvou v rámci ATS, která zavádí institut odpovědnosti (byť pouze rámcově), je Madridský Protokol. Podle čl. 16 Protokolu se jeho smluvní strany, v souladu s jeho cíly pro komplexní ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů, rozhodly vypracovat „pravidla a postupy týkající se odpovědnosti za škodu (angl. *liability for damage*) způsobenou činnostmi konanými v oblasti Smlouvy o Antarktidě a pokryté tímto Protokolem, jichž se týká tento Protokol“. Příloha předvídá tímto článkem však dosud nebyla Konzultativními stranami přijata.¹²³

¹²⁰ Blíže srov. Kapitola 5.3.4 (Úmluva CCAMLR).

¹²¹ Blíže srov. Kapitola 5.3.3. (Úmluva CCAS). Kritiku v tomto smyslu učinila např. delegace USA na konferenci, na které byla tato úmluva přijata. Podle USA Úmluva CCAS neobsahuje silnější ustanovení pro sledování činností ani ustanovení pro vynucení, zejména s ohledem na použití pozorovatelů smluvních států. K tomu srov. *Watts, A.: International Law and the Antarctic Treaty System, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 173.*

¹²² Srov. *Vigni, P.: The Interaction between the Antarctic Treaty System and the Other Relevant Conventions Applicable to the Antarctic Area. Max Planck Yearbook of the UN Law, vol. 4, 2000, p. 534-535.*

¹²³ Srov. Kapitola 5.3.7.13. (Odpovědnost za škody na životním prostředí Antarktidy).

3.9. Možnosti revize ATS

Řešení právního režimu Antarktidy, spočívající na tzv. zmrazení rozporných postojů států k otázce územní svrchovanosti na kontinentu, bylo a stále ještě je dočasným kompromisem. Vzhledem k tomu Smlouva o Antarktidě obsahuje ustanovení o její případné revizi. Článek XII Smlouvy o Antarktidě upravuje dvojí způsob, jak dosáhnout její změny. První bylo možno uplatnit vždy a spočíval v tom, že by se na změně Smlouvy dohodly všechny konzultativní strany; nekonzultativní strany by pak měly možnost do dvou let takové změny ratifikovat, v opačném případě by automaticky přestaly být považovány za smluvní strany.

Druhý způsob je možný nejdříve od 24. června 1991, tedy od okamžiku uplynutí 30-ti let od sjednání Smlouvy o Antarktidě. Od té doby může kterákoli konzultativní strana požádat o svolání zvláštní konference všech smluvních stran, kde pak ke schválení změny postačí souhlas pouze většiny přítomných smluvních stran, čítajíc v to většinu konzultativních stran. Takto přijatá změna vstoupí v platnost poté, co ji ratifikují všechny konzultativní strany. Nevstoupí-li změny v platnost do dvou let, může kterákoli smluvní strana od Smlouvy o Antarktidě odstoupit. Nekonzultativní strana, která neratifikuje do dvou let změnu, která vstoupí do této doby v platnost, se považuje za odstoupivší automaticky. Ani jeden z uvedených způsobů revize Smlouvy o Antarktidě nebyl dosud využit.

Madridský Protokol obsahuje taktéž ustanovení o své případné revizi. Podle čl. 25 Protokolu existují dvě možnosti pozměnění nebo změny celého Protokolu (tj. včetně článku 7). Změna se může uskutečnit buď (1) kdykoliv, ale ve shodě s čl. XII (1a) Smlouvy o Antarktidě nebo (2) prostřednictvím tzv. hodnotící konference po uplynutí 50 let ode dne nabytí platnosti Protokolu (tedy v roce 2048). Podle čl. XII (1a) Smlouvy o Antarktidě může dojít k pozměnění či změně Protokolu pouze jednomyslnou dohodou všech Konzultativních stran. Taková změna pak vstoupí v platnost pouze v případě, když depositář Smlouvy obdrží zprávu o ratifikaci od všech Konzultativních stran. I když tedy ke změně zákazu těžby (čl. 7 Protokolu) může dojít kdykoli, je to nanejvýš nepravděpodobné, právě vzhledem k požadavku jednomyslného souhlasu všech Konzultativních stran. Alternativně může být Protokol změněn po uplynutí 50-ti let ode dne nabytí platnosti Protokolu na hodnotící konferenci, o jejíž svolání může požádat (sdělením zaslaným depositáři) kterákoli Konzultativní strana. Změna čl. 7 Protokolu však musí být současně provázena nabytím platnosti právně závazného režimu činnosti týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě, který bude zahrnovat dohodnuté způsoby pro určení zda, a jestliže ano, za jakých podmínek budou takové činnosti přijatelné.

Tento režim by měl plně zabezpečovat zájmy všech Konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě. Co je však důležitější, každá taková změna vstoupí v platnost pouze po ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu třemi čtvrtinami Konzultativních stran, včetně ratifikací, přijetí, schválení nebo přistoupení všemi státy, které budou Konzultativními stranami v době přijetí Protokolu. Článek 25 Protokolu dále obsahuje ustanovení pro

případ, když předložené změny nevstoupí v planost do tří let od jejich přijetí. V tom případě bude moci každá smluvní strana kdykoliv poté oznámit depozitáři své odstoupení od Protokolu s účinností dvou let po obdržení oznámení depozitářem. Toto ustanovení bylo přijato, aby se zmínil účinek možnosti práva veta, které mohly použít ty Konzultativní strany prosazující neomezenost zákazu.

3.10. Vztah třetích států k ATS

V souvislosti s právy a povinnostmi vyplývajících ze Smlouvy o Antarktidě je rovněž důležitá otázka jejich případného vlivu na postavení třetích států. V mezinárodním právu obecně platí, že smlouvy zavazují pouze smluvní strany a nemají dopad na právní sféru třetích států. Pro státy stojící mimo smluvní poměr představuje taková smlouva „*res inter alios acta*“, tedy záležitost, do níž nejsou oprávněny zasahovat. Skutečnost, že státy mohou být uloženy mezinárodněprávní povinnosti bez jeho svolení, resp. proti němu, odporuje zásadě suverenity.¹²⁴

Povaha Smlouvy o Antarktidě je však přece jen specifická. Vytváří objektivně existující režim, na nějž třetí státy nemohou nebrat zřetel.¹²⁵ Založení takového režimu ustanoveného smlouvou předpokládá několik rysů zvláštního významu: (1.) záměr původních smluvních stran ustavit režim platný pro všechny, nejen pro ně samotné, (2.) dostatečně určitý předmět, na který se režim vztahuje. (3.) zájem mezinárodního společenství na existenci takového režimu a obecné přijetí mezinárodním společenstvím, že má takovou „objektivní“ povahu.¹²⁶ Tato objektivní povaha ATS je dána i tím, že Smlouva o Antarktidě je otevřená k přístupu všem státům OSN a kterýkoliv z nich tak může svým přístupem (a splněním dalších podmínek pro nabytí statusu Konzultativní strany) získat oprávnění ovlivňovat další fungování tohoto smluvního systému.

Antarktický režim spravuje činnosti v antarktickém regionu, který vyžaduje pro svou jedinečnost a křehkost zvláštní zacházení. Přiznat práva třetímu státu, nehledě na pravidla ATS, by bylo na újmu zájmu mezinárodního společenství na dobrou existenci oblasti. V době, kdy byla Smlouva o Antarktidě uzavírána, byly smluvními stranami všechny

¹²⁴ Srov. čl. 34 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 (Vídeňská úmluva vstoupila v platnost dne 27.1.1980); K problematice smluv k tíži třetího srov. např. *Seidl-Hohenveldern, I.: Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI Publishing 2001, str. 72-73.

¹²⁵ Srov. *Malenovský, J.: Čtvrtstoletí existence Smlouvy o Antarktidě*, in: *Mezinárodní vztahy č. 7/1986*, str. 69-75.

¹²⁶ Pro vývoj objektivní povahy ATS byla důležitá etapa diskusí na půdě OSN v 80-tých letech, kdy byl antarktický smluvní systém kritizován ze strany rozvojových zemí. Tato kritika však nebyla vždy objektivní a oprávněná a tak se smluvním státům antarktického režimu podařilo tento systém obhájit a zasadit se tak o jeho objektivní povahu. K tomu dále srov. *Malenovský, J.: Otázka Antarktidy v OSN*, in: *Mezinárodní vztahy č. 7/1988*.

státy, které byly činné v Antarktidě a ty co přistoupily později se staly činnými následovně, nebo alespoň potvrdily svůj zájem účastí na Smlouvě. Skutečnost, že žádný stát přímo zapojený v Antarktidě nestojí mimo ATS, je zvláště důležitá. Smluvní státy Smlouvy o Antarktidě představují širokou část mezinárodního společenství – jen počet smluvních stran představuje čtvrtinu všech členů OSN. Všechny tyto státy si daly za úkol založení režimu všestranně ovládajícího různé druhy lidských činností v antarktické oblasti. Přestože nedošlo k prohlášení o vytvoření režimu platného *erga omnes*, smluvní státy demonstrovaly záměr, aby třetí státy a jejich příslušníci jednaly ve shodě s principy a cíly ATS. Podle čl. X Smlouvy o Antarktidě se každá smluvní strana zavazuje, že vyvine náležité úsilí v souladu s Chartou OSN, aby v Antarktidě nebyla prováděna žádná činnost odporující zásadám nebo cílům Smlouvy. Pokud některý nesmluvní stát využije ke svému prospěchu princip svobody vědeckého výzkumu garantovaný Smlouvou o Antarktidě a bude se v Antarktidě angažovat, jsou nepochybně smluvní státy oprávněny po něm požadovat, aby respektoval i odpovídající smluvní povinnosti.

Závaznost režimu obsaženého ve Smlouvě o Antarktidě i pro nesmluvní státy však může vyplývat i z obecně závazných mezinárodních obyčejových pravidel.¹²⁷

¹²⁷ K tomu srov. Kapitola 2 (Prameny antarktického práva).

4. VĚDECKÁ SPOLUPRÁCE A LOGISTIKA V ANTARKTIDĚ

4.1. Vědecká spolupráce v Antarktidě

4.1.1. Úvod

Jeden ze základních prvků, na kterých je postavena Smlouva o Antarktidě, a který souvisí s nevojenským (mírovým) využíváním Antarktidy, představuje svoboda vědeckého výzkumu tohoto kontinentu. Článek II Smlouvy o Antarktidě deklaruje svobodný vědecký výzkum tohoto kontinentu a spolupráci v tomto směru tak, jak byly uplatňovány během Mezinárodního geofyzikálního roku (IGY). Z Preambule Smlouvy o Antarktidě vyplývá, že tento výzkum musí být v souladu se zájmy vědy a pokroku lidstva. Tato svoboda přísluší všem státům světa, mezinárodním a vnitrostátním organizacím i jednotlivcům. Ve vztahu k mezinárodním organizacím Smlouva o Antarktidě deklaruje všemožnou podporu navazování aktivní spolupráce s těmi odbornými organizacemi Organizace spojených národů a jinými mezinárodními organizacemi, které mají o Antarktidu zájem z vědeckého nebo technického hlediska.

Na podporu mezinárodní spolupráce ve vědeckých výzkumech v Antarktidě vystupuje čl. III Smlouvy o Antarktidě, který poskytuje způsoby, kterými mezinárodní vědecká spolupráce může pokračovat. Smluvní strany se dohodly na výměně informací o plánech vědeckých prací, vědeckého personálu a v neposlední řadě i na výměně údajů a výsledků pro vědecké pozorování v Antarktidě. Toto ustanovení je dále podpořeno opatřeními zabývajícími se inspekcemi a výměnou informací. Využívání Antarktidy pro vědecký výzkum je tedy předvídáno a povoleno.

Otázkám vědecké spolupráce v Antarktidě bylo věnováno již několik doporučení ATCM.¹²⁸

¹²⁸ Např. *ATCM XVII: Recommendation 4(1992) – Global change research and international cooperation in Antarctica*, *ATCM XV: Declaration 14(1989) – Promotion of international scientific cooperation*, *ATCM XV: Recommendation 15(1989) – Promotion of international scientific cooperation*, *ATCM XV: Recommendation 17(1989) – Facilitation of scientific research: the siting of stations*, *ATCM XV: Recommendation 21(1989) – Use of Antarctic Ice*, *ATCM XIII: Recommendation 6(1985) – Facilitation of scientific research: siting of stations*, *ATCM X: Recommendation 4(1979) – Man's Impact on the Antarctic Environment: Collection of Geological Specimens*, *ATCM VI: Recommendation 5(1970) – Use of radio-isotopes in the Antarctic*, *ATCM VI: Recommendation 6(1970) – Coordination of Antarctic scientific investigations involving the use of the radio-isotopes*, *ATCM V: Recommendation 3(1968) – Southern Ocean*, *ATCM II: Recommendation 7(1962) – Shipment of scientific materials*, *ATCM II: Recommendation 8(1962) – International Year of the Quiet Sun - 1964-65*, *ATCM I: Recommendation 2(1961) – Exchange of scientific personnel*.

4.1.2. Vědecký výbor pro antarktický výzkum (SCAR)

Vědecký výbor pro antarktický výzkum (angl. *Scientific Committee on Antarctic Research of the International Council for Science – SCAR*) byl založen jako výsledek Mezinárodního geofyzikálního roku (IGY) v roce 1958. SCAR byl pověřen Mezinárodní vědeckou radou (ISCU) zaváděním, podporováním, formulováním a koordinací programů vědeckého výzkumu v Antarktidě. SCAR spolupracuje s dalšími mezinárodními organizacemi majícími vědecké zájmy v Antarktidě (vládními i nevládními). Vztah mezi SCAR a Smlouvou o Antarktidě byl institucionalizován již na první Konzultativní schůzce v roce 1961.¹²⁹ Od samého počátku přiznávaly Konzultativní strany důležitost spolupráce se SCAR, což se ještě více projevilo tím, že nebyl ustanoven žádný stálý sekretariát ATCM. SCAR se tak stal *de facto* vědecký sekretariátem Smlouvy o Antarktidě. SCAR má v rámci Konzultativních schůzek postavení pozorovatele (angl. *observer*). Zde může poskytovat vědecké a technologické rady. Dále se účastní schůzek odborníků, na kterých jsou připravovány zprávy pro účely ATCM.

Členy SCARu jsou plnoprávní členové¹³⁰ (národní organizace přidružené k ISCU reprezentující vědecké společenství dané země, které provádí aktivní a soustavné nezávislé vědecké programy v Antarktidě, a které zřídily národní výbor pro komunikaci se SCARem), přidružení členové¹³¹ (národní organizace přidružené k ISCU nebo jmenované národními organizacemi přidruženými k ISCU, které se chtějí účastnit vědecké činnosti SCARu, ale nejsou způsobilé pro plnoprávné členství) a unijní členové¹³² (další členové Mezinárodní vědecké rady ISCU, kteří se chtějí soustavně podílet na vědecké

¹²⁹ *ATCM I: Recommendation 4(1961)*. Spolupráce se SCARem je dále řešena např. v *ATCM XII: Recommendation 8(1983) - SCAR Assistance to Consultative Parties*/.

¹³⁰ Plnoprávními členy SCARu jsou Argentina (1958), Austrálie (1958), Belgie (1958), Brazílie (1984), Čína (1986), Ecuador (1988), Finsko (1988), Francie (1958), Chile (1958), Indie (1984), Itálie (1987), Japonsko (1958), Jihoafrická republika (1958), Kanada (1999), Korejská republika (1987), Německo (1978), Nizozemí (1987), Nový Zéland (1958), Norsko (1958), Peru (2002), Polsko (1978), Rusko (dříve SSSR, 1958), Španělsko (1987), Švédsko (1988), Uruguay (1987), Velká Británie (1958) a USA (1958). Zdroj: *Handbook of the Antarctic Treaty System, Ninth Edition, July 2002, U.S.Department of State*.

¹³¹ Přidruženými členy SCARu jsou Bulharsko (1995), Pákistán (1992), Švýcarsko (1987) a Ukrajina (1994). Zdroj: *Handbook of the Antarctic Treaty System, Ninth Edition, July 2002, U.S.Department of State*.

¹³² Unijními členy SCARu jsou Mezinárodní unie biologických věd (angl. *International Union of Biological Sciences – IUBS*), Mezinárodní unie geologických věd (angl. *International Union of Geological Science – IUGS*), Mezinárodní unie fyziologických věd (angl. *International Union of Physiological Science – IUPS*), Mezinárodní geografická unie (angl. *International Geographical Union – IGU*), Mezinárodní unie geodézie a geofyziky (angl. *International Union of Geodesy and Geophysics – IUGG*), Mezinárodní unie čisté a aplikované chemie (angl. *International Union of Pure and Applied Chemistry – IUPAC*), Mezinárodní unie radiových věd (angl. *Union Radio Scientifique Internationale – URSI*). Zdroj: *Handbook of the Antarctic Treaty System, Ninth Edition, July 2002, U.S.Department of State*.

činnosti SCARu). SCAR volí výkonnou radu (angl. *Executive Committee*) z plnoprávných zástupců, která se skládá z prezidenta, bývalého prezidenta, dvou viceprezidentů a sekretáře volených na čtyři roky. Výkonná rada je odpovědná ISCU za koordinaci vědeckých programů přijatých SCARem. SCAR nebo jeho výkonná rada může jmenovat ad hoc skupiny pro zkoumání zvláštních vědeckých otázek.

V poslední době je tento výbor zapojen do celosvětových vědeckých aktivit (např. *World Climate Research Programme*, *International Geosphere-Biosphere Programme*), kde prezentuje poznatky a výsledky týkající se Antarktidy.

4.1.3. Výměna vědeckých informací

Zásadu svobodného vědeckého výzkumu a spolupráce v Antarktidě zakotvenou Smlouvou o Antarktidě bylo potřeba doplnit o povinnost poskytovat informace o všech plánovaných činnostech, a to pro všechny strany, které jsou činné v Antarktidě. Příslušná ustanovení týkající se výměny informací jsou obsažena v čl. III (1) a v čl. VII (5) Smlouvy o Antarktidě.

V souladu s čl. III (1) Smlouvy o Antarktidě se její smluvní strany dohodly na podporu mezinárodní spolupráce ve vědeckých výzkumech v Antarktidě provádět v nejvyšší možné míře výměnu:

- informací o plánech vědeckých prací v Antarktidě, aby byla zajištěna maximální úspora prostředků a efektivnost práce;
- vědeckého personálu mezi výpravami a stanicemi v Antarktidě;
- údajů a výsledků vědeckých pozorování v Antarktidě a zajistit k nim volný přístup.

V souladu s čl. VII (5) Smlouvy o Antarktidě se její smluvní strany dále zavázaly informovat ostatní smluvní strany a v budoucnu je včas uvědomit o:

- všech výpravách do Antarktidy nebo do oblasti Antarktidy, které podnikají její lodě nebo její občané, a o všech výpravách do Antarktidy, které jsou organizovány na jejím území, nebo jsou z jejího území vysílány;
- všech stanicích v Antarktidě provozovaných jejími občany;
- každém vojenském personálu či vybavení, určeném k vyslání do Antarktidy.

Konzultativní strany přijaly řadu doporučení, která provádí tato ustanovení Smlouvy o Antarktidě týkající se výměny informací. Nejvýznamnějším z nich bylo Doporučení ATCM č. VIII-6 přijaté v roce 1975,¹³³ které sjednotilo řadu předcházejících doporuče-

¹³³ Doporučení ATCM č. VIII-6 z roku 1975 a jeho příloha (angl. *Standard Format for the Annual Exchange of Informations*) bylo novelizováno Doporučením ATCM č. XIII-3 z roku 1985. Toto doporučení stanovilo jednoznačná pravidla pro pravidelnou výměnu informací mezi vládami smluvních států Smlouvy o Antarktidě. Nedílnou součástí tohoto doporučení tvořila jeho příloha nazvaná „Standardní vzor pro každoroční výměny informací“. Tato příloha obsahovala přesný seznam údajů tvořících zprávy, které si smluvní státy mezi sebou každoročně vyměňují nejpozději do 30. listopadu

ní.¹³⁴ Kromě tohoto obecného systému výměny informací byla Konzultativními stranami přijata doporučení ATCM upravující výměnu informací ve zvláštních případech¹³⁵ a doporučení ATCM upravující nepravidelnou výměnu informací.¹³⁶

V roce 2001 přijaly Konzultativní strany rezoluci¹³⁷ zavádějící nový formát pro výměnu informací, který v podstatě nahrazuje dosavadní systém výměny informací. Příloha k této rezoluci obsahuje konkrétní požadavky na výměnu informací. Při tom jsou rozlišovány tzv. předsezónní informace (musí být předloženy nejpozději do 1. října příslušného roku), roční zprávy (musí být předloženy po skončení antarktické sezóny, nejpozději však do 1. října příslušného roku) a stále informace (musí být předkládány aktuálně podle požadavků Smlouvy o Antarktidě a jejího Protokolu).

Kromě výměny informací podle Smlouvy o Antarktidě, vyplývá značné množství povinností týkajících se výměny informací rovněž z Madridského Protokolu a jeho jednotlivých Příloh. Jmenovitě se jedná o ustanovení čl. 17 Protokolu, čl. 6 Přílohy I Protokolu, čl. 5 Přílohy II Protokolu, čl. 9 Přílohy III Protokolu a čl. 10 Přílohy V Protokolu.

4.1.4. Správa vědeckých údajů (*Data Management*)

S výměnou antarktických informací úzce souvisí i problematika správy vědeckých údajů získaných v Antarktidě (tzv. **data management**). Pro účely správy těchto údajů zřídil SCAR ve spolupráci s COMNAP Společnou komisi pro správu antarktických dat

příslušného roku. O každém rozšíření, zmenšení nebo jiné změně předem oznámených činností musela být podána zpráva nejpozději do 30. listopadu následujícího roku.

¹³⁴ Problematikou výměny informací se zabývaly všechny první Konzultativní schůzky, na kterých byla přijatá následující doporučení: Doporučení ATCM č. I-6/1961 (Výměna provozních informací), Doporučení ATCM č. II-4/1962 (Výměna provozních informací), Doporučení ATCM č. II-6/1962 (Změna oznamovaných činností), Doporučení ATCM č. III-1/1964 (Informace o vybavení k přistávání letadel), Doporučení ATCM č. IV-23/1966 (Datum výměny informací) a Doporučení ATCM č. VI-13/1970 (Výměna informací o oceánografickém výzkumu).

¹³⁵ Doporučení ATCM č. III-2/1964 (Oznámení o neobydlených příbytcích), Doporučení ATCM č. VI-2/1970 (Výměna informací o telekomunikačních zařízeních) a Doporučení ATCM č. VI-12/1970 (Výměna informací o vědecko-výzkumných raketách).

¹³⁶ Doporučení ATCM č. I-1/1961 (Výměna informací o vědeckých programech), Doporučení ATCM č. I-3/1961 (Výměna vědeckých údajů), Doporučení ATCM č. I-7/1961 (Výměna informací o logistických problémech) a Doporučení ATCM č. I-13/1961 (Výměna informací o jaderném vybavení a technikách); Doporučení ATCM č. II-1 z roku 1962 (Výměna vědeckých údajů); Doporučení ATCM č. XVI-1 z roku 1991 (Výměna informací o vnitrostátní legislativě implementující závazky ze Smlouvy o Antarktidě).

¹³⁷ *ATCM XXIV: Resolution 6(2001) – Exchange of Information (Attachment A – Information Exchange Requirements).*

a Řídící systém antarktických dat (angl. *Joint Committee on Antarctic Data Management and Antarctic Data Directory System*).

Konzultativní strany přijaly v roce 1998 rezoluci,¹³⁸ která se týká problematiky správy vědeckých antarktických údajů. Rezoluce vyzývá Konzultativní strany, které dosud nevybudovaly Národní antarktické datové centrum (angl. *National Antarctic Data Centrum*), aby tak učinily a propojily toto národní centrum s Řídícím systémem antarktických dat spravovaným Společnou komisí pro správu antarktických dat. Konzultativní strany a jejich národní antarktická datová centra mají podporovat jejich vědce prostřednictvím vzdělávacího procesu, podpory a rozvoje politik a procesů poskytujících včasným způsobem informace do jejich národních datových center, které jsou následně určeny pro distribuci v rámci Řídícího systému. Konzultativní strany by měly věnovat přednostní pozornost požadavku na dosažení svobodného přístupu k vědeckým informacím, v souladu s čl. III (1)(c) Smlouvy o Antarktidě, uvnitř jejich národních systémů pro správu dat.

4.2. Logistické a provozní otázky v Antarktidě

4.2.1. Úvod do antarktické logistiky

Rozvoj vědeckého výzkumu v Antarktidě a rostoucí počet národních vědeckých expedicí s sebou přinesl potřebu výměny technických informací týkajících se provozních záležitostí, jako např. dopravy, zásobování, ubytování, poskytování poštovních a telekomunikačních služeb nebo reagování na mimořádné události v Antarktidě. Tato potřeba se poprvé výrazněji projevila s příjezdem osmi národních expedicí do Antarktidy v průběhu Mezinárodního geofyzikálního roku (IGY) v letech 1957 až 58. Jednotlivé státy musely více přijímat již osvědčené techniky a postupy tak, aby se vyhnuly škodám na zdraví, majetku a na životním prostředí Antarktidy.

Logistickými otázkami se zabývaly schůzky odborníků a dvě samostatná symposia (1962 – USA, 1968 – Japonsko), jejichž zprávy byly publikovány SCARem. V roce 1988 byla zřízena Rada vedoucích národních antarktických programů (angl. *Council of Managers of National Antarctic Programs – COMNAP*), jejímž účelem je i zkoumání provozních záležitostí v Antarktidě a výměna informací ve spolupráci se SCARem.

4.2.2. Rada vedoucích národních antarktických programů (COMNAP)

Rada vedoucích národních antarktických programů (COMNAP) je organizačně napojena na SCAR. COMNAP se účastní Konzultativních schůzek, kde je mu přiznán status pozorovatele. Vedoucím národního antarktického programu je národní úředník, který je

¹³⁸ *ATCM XXII: Resolution 4(1998) – Antarctic Data Management*. Rezoluce byla přijata na XXII. Konzultativních schůzkách konaných v Tromso (Norsko) v roce 1998.

odpovědný za plánování a řízení národní prezentace daného státu v Antarktidě. Ve většině případů tato osoba reprezentuje organizaci založenou vládou k provádění národních programů v Antarktidě. Každou smluvní stranu reprezentují v COMNAPu dva zástupci – vedoucí národního antarktického programu nebo jeho zástupce a koordinátor pro logistiku a provoz jmenovaný COMNAPem. Zasedání COMNAPu se konají každý rok. Předsedou COMNAPu může být buď zástupce hostitelského státu vybraný dohodou nebo může být jmenovaný členy na určitou dobu.

V rámci COMNAPu byl zřízen **Stálý výbor pro logistické a provozní záležitosti v Antarktidě** (angl. *Standing Committee on Antarctic Logistics and Operations – SCALOP*). Tento výbor nahradil pracovní skupinu SCARu pro logistiku (angl. *SCAR Logistic Working Group*). Hlavním účelem tohoto stálého výboru je poskytovat SCARu doporučení týkající se logistických a provozních záležitostí. Dále SCALOP zkoumá logistické problémy identifikované COMNAPem nebo SCARem, posuzuje nové technologické postupy, zřizuje ad hoc skupiny odborníků, organizuje symposia a výstavy za účelem informování o ověřených nových technologických postupech vhodných k použití v Antarktidě.

K otázkám týkajícím se logistiky bylo Konzultativními státy přijato několik obecných doporučení.¹³⁹ Mezi logistické otázky, kterými se COMNAP zabývá, patří například poskytování poštovních služeb v Antarktidě,¹⁴⁰ letecké dopravy, meteorologie a telekomunikačních služeb, ale i otázky související s řešením mimořádných událostí (ekologické havárie) nebo turistiky v Antarktidě.

4.2.3. Letecká doprava v Antarktidě

Náklady na dopravu do Antarktidy a její bezpečnost byly vždy hlavní složkou celkových nákladů na vědecký výzkum v Antarktidě. Za tím účelem strany Smlouvy o Antarktidě vždy dbaly na různé způsoby spolupráce a zlepšení bezpečnosti dopravy do a z Antarktidy. Konzultativní strany přijaly v roce 1987 Doporučení ATCM č. XIV-9 k přípravě Schůzky odborníků, která by se zabývala otázkami letecké bezpečnosti. Tato schůzka odborníků se konala v roce 1989 v Paříži a na základě zde přijaté zprávy bylo Konzultativními stranami na XV. Konzultativní schůzce konané v roce 1989 rovněž v Paříži přijato Doporučení ATCM č. XV-20. Konzultativní strany v něm doporučily svým vládám přijetí

¹³⁹ *ATCM IV: Recommendation 25(1966) - Meeting on Logistics, ATCM III: Recommendation 3(1964) - Logistics, ATCM II: Recommendation 5(1962) - Symposium on Logistic Problem.*

¹⁴⁰ *ATCM I: Recommendation 12(1961) - Postal Services.* V tomto dokumentu doporučily Konzultativní strany svým vládám, aby (1) podporovaly spolupráci mezi jednotlivými expedicemi v Antarktidě při shromažďování a distribuci pošty pro členy expedicí, (2) aby si navzájem doporučovaly vhodné příležitosti k zaslání pošty do stanic v Antarktidě a ze stanic zpět do příslušného státu, a (3) aby se navzájem konzultovaly s ohledem na dosažení dohody na dalších praktických opatřeních pro zlepšení poštovních komunikačních služeb v oblasti Antarktidy.

některých opatření na zajištění letecké bezpečnosti v Antarktidě. Mezi tato opatření patří např. povinná výměna informací o plánovaných leteckých operacích v Antarktidě, ustanovení primárních a sekundárních leteckých informačních stanicí (PAIS, SIAS) ke koordinaci leteckých operátorů nebo možnost využití speciální radiové frekvence TIBA.

Toto doporučení bylo připraveno ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro civilní letectví (ICAO) a je v souladu s Úmluvou o mezinárodní civilní letecké dopravě. V souladu s tímto doporučením vydal SCAR ve spolupráci s COMNAPem Sbirku pokynů o leteckých informacích v Antarktidě (angl. *Antarctic Flight Information Manual – AFIM*).

Přijetí těchto dvou doporučení o letecké bezpečnosti předcházelo několik doporučení ATCM týkajících se dopravní spolupráce Konzultativních stran v Antarktidě.¹⁴¹

4.2.4. Meteorologie a telekomunikace v Antarktidě

Do Mezinárodního geofyzikálního roku (IGY) v letech 1957 až 1958 nebylo v Antarktidě dostatek vědeckých stanic, které by byly schopny vytvářet předpovědi počasí založené na pozorování z různých míst Antarktidy. IGY ukázal důležitost meteorologického pozorování v Antarktidě pro účely předpovědi počasí ve zbytku světa. Vzhledem k tomu zde byla úzká souvislost mezi meteorologií a telekomunikacemi. Otázka telekomunikací se dostala do zájmu Konzultativních stran v souvislosti s problémy vzniklými fyzickou povahou telekomunikačního prostředí, kterým musely v dřívějších letech čelit národní antarktické programy.

Problematika meteorologie a souvisejících telekomunikačních otázek byla projednávána na dvou samostatných fórech. První fórum představovala Komise Světové meteorologické organizace pro antarktickou meteorologii (angl. *World Meteorological Organisation Commission on Antarctic Meteorology – WMOCAM*), která projednávala požadavky pro meteorologické pozorování v Antarktidě a požadavky pro přenos výsledků tohoto pozorování mezi jednotlivými stanicemi v Antarktidě a z Antarktidy na sever. Druhým fórem byly tři Schůzky odborníků k antarktickým telekomunikacím, které se konaly v letech 1963, 1969 a 1978. Na základě zde přijatých zpráv Konzultativní strany přijaly několik doporučení týkajících se meteorologie a telekomunikačních služeb.¹⁴²

¹⁴¹ Srov. ATCM IX: Recommendation 4(1977), ATCM VIII: Recommendation 7(1975), ATCM VII: Recommendation 8(1972) - Cooperation in Transport.

¹⁴² ATCM XV: Recommendation 18(1989) - Cooperation in meteorological and sea ice information services for maritime and air navigation in Antarctica; ATCM XIV: Recommendation 7(1987) - Antarctic meteorology and telecommunications; ATCM XII: Recommendation 1(1983) - The collection and distribution of Antarctica data; ATCM XII: Recommendation 2(1983) - Antarctica telecommunications; ATCM X: Recommendation 3(1979) - Improvement of telecommunications in Antarctica and the collection and distribution of Antarctic meteorological data; ATCM IX: Recommendation 3(1977) - Improvement of telecommunications in the Antarctic; ATCM VII: Recommendation 7(1972) - Antarctic telecommunications; ATCM VI: Recommendation 1(1970) - Antarctic telecommunications;

5. OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ANTARKTIDY

5.1. Ochrana životního prostředí Antarktidy jako součást všestranné mezinárodněprávní ochrany životního prostředí

Mezinárodněprávní ochrana životního prostředí Antarktidy je v širším kontextu součástí mezinárodního práva životního prostředí, které se systematicky celosvětově i regionálně začalo rozvíjet od přelomu 60. a 70. let minulého století. Zvýšený zájem o ochranu životního prostředí na mezinárodní úrovni souvisí se vznikem řady globálních i regionálních problémů v minulém století. Mezi globální problémy, které závažným způsobem ovlivňují kvalitu životního prostředí na Zemi, patří zejména změny klimatu, ztenčování ozónové vrstvy, globální oteplování a zvyšování hladin oceánů, genetická ztráta, ohrožování biodiverzity, vysoký nárůst populace, kontaminace moří a oceánů nebo snižování jednotlivých druhů mořských živých zdrojů.

Mezinárodní právo životního prostředí je souborem zásad, institutů a pravidel mezinárodního práva, které regulují ochranu životního prostředí v celosvětovém i regionálním měřítku a v kosmickém prostoru. Mezinárodní právo životního prostředí je obsaženo v určitých obyčejových pravidlech obecného mezinárodního práva, ve třech stovkách univerzálních, regionálních a partikulárních smluv, ve více než tisíci dvoustranných dohodách a v desítkách rezolucí a jiných dokumentů celosvětových (zejména OSN) i regionálních organizací.¹⁴³

K jednotlivým oblastem úpravy mezinárodního práva životního prostředí patří zejména ochrana ovzduší, ochrana mořských a vnitrozemských vod, ochrana biodiverzity, ochrana před znečištěním nebezpečnými odpady nebo nukleární znečištění. Ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází ohrožování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto ohrožování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.

Pojem „životní prostředí“ dosud není vymezen v žádném z antarktických instrumentů smluvních či jiných. V počátcích fungování antarktického smluvního systému

ATCM VI: Recommendation 3(1970) - Antarctic meteorology; ATCM V: Recommendation 2(1968) - Measures for improving Antarctic telecommunications; ATCM IV: Recommendation 26(1966) - Telecommunications; ATCM III: Recommendation 5(1964) - Telecommunications; ATCM II: Recommendation 3(1962) - Telecommunications; ATCM I: Recommendation 11(1961) - Telecommunications.

¹⁴³ Blíže srov. např. *Potočný, M., Ondřej, J.*: Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část, 3. doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck 2002, *Damohorský, M. a kol.*: Právo životního prostředí. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003 nebo *Jančařová, I.*: Mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí – vybrané otázky, MU Brno, 1997.

nevěnovaly smluvní strany problematice ochrany životního prostředí velkou pozornost. Ve Smlouvě o Antarktidě z roku 1959 nelze nalézt přímý odkaz na řešení těchto otázek. Smlouva pouze stanoví, že během procesu konzultací by měly být řešeny i otázky týkající se ochrany a uchování živých zdrojů v Antarktidě. V této době se zatím neprosazoval komplexní přístup k ochraně životního prostředí. Smluvní státy si více hleděly jen jeho některých složek – živých zdrojů a jejich výhod. Tuto skutečnost dokumentuje fakt, že po dobu následujících třiceti let smluvní strany antarktického režimu přijaly několik úmluv, které měly omezenou věcnou působnost. Jednalo se o Dohodnutá opatření na ochranu fauny a flóry (1964), Úmluvu na ochranu antarktických tuleňů (1972) a Úmluvu na ochranu antarktických mořských živých zdrojů (1980). Je však zřejmé, že oblast ochrany živých zdrojů úzce souvisí s přirozeným prostředím, ve kterém tyto živé zdroje žijí, a tak lze tyto instrumenty bezesporu považovat za součást ochrany životního prostředí.

Kromě ochrany antarktických živých zdrojů byla v rámci ochrany životního prostředí přijata Úmluva o úpravě činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, CRAMRA (1988). Tato mezinárodní smlouva upravila podmínky vyhledávání a průzkumu ložisek nerostů a jejich ohrazování, těžbu však předpokládala pouze za podmínky, že všechny smluvní strany dospějí k názoru, že těžba nijak neohrozí životní prostředí v Antarktidě.¹⁴⁴ Přesto se proti Úmluvě CRAMRA zvedl velmi silný odpor především nevládních environmentálních organizací, které požadovaly úplný zákaz těžby. V důsledku toho a pod silným vlivem katastrofy tankeru Exxon Valdez se Austrálie a Francie v roce 1989 rozhodly tuto Úmluvu neratifikovat a tím zabránily jejímu vstupu v platnost. O rok později se stejně rozhodly i Nový Zéland, Itálie a Belgie. Naopak Velká Británie, USA a Japonsko odmítaly trvalý zákaz těžby.

Protože ke krachu Úmluvy CRAMRA a ke sporu o těžbu antarktických nerostných zdrojů došlo krátce před vypršením již zmíněné 30-tileté lhůty, hrozil kolaps celého antarktického systému a dokonce návrat ke stavu před rokem 1959. Společné úsilí Austrálie a Francie¹⁴⁵ vedlo k přijetí Madridského protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (1991). Tento protokol je nejobsáhlejším mnohostranným dokumentem mezinárodní ochrany životního prostředí a je instrumentem komplexní ochrany životního prostředí. Madridský Protokol tak představuje významný posun v oblasti ochrany životního prostředí, kdy se státy nesoustředí pouze na ochranu jednotlivých složek životního prostředí, ale na ochranu životního prostředí jako celku.

¹⁴⁴ Bliže srov. kapitola 5.3.5. (Úmluva o úpravě činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, CRAMRA).

¹⁴⁵ Bliže srov. kapitola 5.3.6. (Francouzsko-australský návrh z roku 1989).

5.2. Správa a využívání přírodních zdrojů v Antarktidě

5.2.1. Úvod

Mezinárodní správa přírodních zdrojů (nebo také „správa globálních společných statků“), kam lze zařadit i antarktický smluvní systém, je důležitou a rozvíjející se oblastí mezinárodního práva. Tím, jak roste globální tlak na přírodní zdroje, jejich racionální využívání a správu, stává se tato oblast jednou z nejurgentnějších potřeb mezinárodního společenství. V souvislosti s tím vznikl v roce 1995 na úrovni OSN návrh koncepce jednotné správy globálních společných statků v kolektivním zájmu lidstva, včetně budoucích generací. Globální společné statky přitom podle tohoto návrhu zahrnují atmosféru, vesmír, oceány za hranicí národní jurisdikce a veškeré další životní prostředí a životadárné systémy, přispívající k udržování lidského života.¹⁴⁶

Existuje již mnoho příkladů smluvních režimů zabývajících se správou, využíváním a ochranou přírodních zdrojů v různých regionech, včetně tzv. mezinárodních prostorů, tj. volného moře, mořského dna za hranicemi národní jurisdikce, kosmického prostoru a nebeských těles. Nejmarkantněji se tato tendence projevuje v mořském právu ve vztahu k mořskému rybolovu. Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982 prohlásila volné moře a mořské dno za společné dědictví lidstva. Antarktický smluvní systém se rovněž postupně snaží vytvářet regulační systém zahrnující všechny přírodní zdroje v oblasti Antarktidy, aby tak vyústil v komplexní a vzájemně propojený systém regionální správy přírodních zdrojů.

Lze konstatovat, že pojem „využívání“ je obecně aplikovatelným ke všem činnostem v Antarktidě. Využívání může být namířeno pouze pro určitý případ nebo se může jednat o využívání dočasné či trvalejší povahy. Takové využívání může zahrnovat široký rozsah činností ekonomických, politických, vojenských či jiných. S pojmem využívání je nutně spjat i pojem ochrana (angl. *protection*) přírodních zdrojů a životního prostředí Antarktidy jako celku.

¹⁴⁶ V roce 1995 navrhla Komise OSN pro globální řízení (angl. *Commission for Global Management*) podřídit globální společné statky jednotné správě vykonávané Poručenskou radou OSN, která by jednala jménem všech států. Poručenská rada by se měla podle tohoto návrhu stát hlavním fórem pro globální záležitosti životního prostředí a otázky s nimi spojené. Mezi jejími funkcemi by byla také správa smluv o životním prostředí v oblastech klimatu, biodiversity, vesmíru a mořského práva. Všechny ekonomické nebo bezpečnostní otázky vzešlé z těchto oblastí by Poručenská rada postupovala nově zřízené Ekonomické radě bezpečnosti (ESC) nebo Radě bezpečnosti. Ekonomická rada bezpečnosti zřízená v rámci OSN by podle tohoto návrhu měla zajišťovat politické vedení a prosazovat kompromis v otázkách mezinárodní ekonomiky a vyrovnaného a udržitelného rozvoje a přitom zabezpečovat shodnost politických cílů multilaterálních ekonomických institucí. (In: *Naše globální sousedství – Zpráva Komise pro globální řízení. Rada pro mezinárodní právo, Praha 1995, str. 270-273*).

Přírodní zdroje jsou ty části živé nebo neživé přírody, které člověk využívá nebo může využívat k uspokojování svých potřeb. V případě nevojenského (mírového) využívání zdrojů lze tak tyto přírodní zdroje v Antarktidě rozlišit na živé a neživé. Antarktický smluvní systém vyvinul pro všechny antarktické živé zdroje a pro převážnou většinu antarktických neživých zdrojů vhodný režim správy těchto zdrojů, který je vhodný pro jedinečný geofyzický, klimatický, právní a politický charakter Antarktidy.

5.2.2. Využívání antarktických živých zdrojů

Mezi antarktické živé zdroje patří zejména původní savci, ryby, ptáci a rostliny žijící, resp. rostoucí v oblasti Antarktidy. Využívání antarktických živých zdrojů zahrnuje zejména jejich lov, resp. rybolov (v případě mořských živých zdrojů), které lze souhrnně označit jako odběr, a vědecký výzkum (např. opatření vzorků pro vědecké účely). Otázkám využívání a ochrany živých zdrojů v Antarktidě se věnuje většina mezinárodních smluv tvořících antarktický smluvní systém (Úmluva o ochraně antarktických tuleňů z roku 1972, Úmluva o zachování živých mořských zdrojů Antarktidy z roku 1980, Protokol o ochraně životního prostředí Antarktidy z roku 1991 – zejména jeho Příloha II upravující ochranu antarktických rostlin a živočichů) a některé další související mezinárodní smlouvy (např. Úmluva o regulaci lovu velryb z roku 1946 nebo Úmluva o biologické rozmanitosti z roku 1992).

Mezi tzv. živé zdroje lze zařadit i biologické a genetické zdroje (např. bakterie, hlísty a ostatní bezobratlé nebo houby). Právě tyto typy biodiverzity budou klíčové pro příští rozvoj biotechnologií a jejich aplikací v zemědělství, lékařství a životním prostředí. Moderní biotechnologie mohou manipulovat genetické složení organismu a nepatrná bakterie může mít větší dopad na ochranu biodiverzity než sebevětší organismus nebo přírodní rezervace.¹⁴⁷ Problematika využívání biologických a genetických zdrojů (tzv. *bioprospecting*) Antarktidy není dostatečně upravena jak Madridským Protokolem, tak ani jinými složkami antarktického smluvního systému. Madridský Protokol pouze zakazuje dovoz nepůvodních organismů do Antarktidy. Obecně se na využívání těchto zdrojů vztahuje Úmluva o biologické rozmanitosti – CBD (*Rio de Janeiro, 1992*). Její použití na oblast Antarktidy je však sporné.

5.2.3. Využívání antarktických neživých zdrojů

Mezi antarktické neživé zdroje patří zejména ložiska nerostných surovin a dále lze mezi ně zahrnovat i antarktický led a meteority spadlé v oblasti Antarktidy. Smluvní regu-

¹⁴⁷ Srov. Vachkář, D.: Od pandy k bakteriím: přístup k biodiverzitě v mezinárodním právu. In. České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), str. 49. Dále srov. Kapitola 5.4.2. (Mezinárodní smlouvy na ochranu biodiverzity).

lace je zakotvena pouze ve vztahu k využívání nerostných zdrojů; regulace využívání ledu a meteoritů v Antarktidě je založena pouze na základě dokumentů přijatých v rámci ATCM (doporučení, resp. rezoluce ATCM).

5.2.3.1. Využívání ledu v Antarktidě

Mezinárodní smlouvy tvořící antarktický smluvní systém neobsahují výslovně úpravu využívání ledu v Antarktidě. K problematice využití antarktického ledu přijaly v roce 1989 Konzultativní strany Doporučení ATCM č. XV – 21.¹⁴⁸ Toto doporučení vychází ze skutečnosti, že antarktický led představuje největší světové zásoby pitné vody a jeho těžba není prozatím žádoucí. Nekontrolované činnosti týkající se těžby antarktických ledovců by mohly mít nepříznivý vliv na jedinečné životní prostředí Antarktidy a na jeho související a přidružené ekosystémy. Vzhledem k tomu by měly smluvní státy nejprve získat dostatečné informace o vhodnosti případné komerční těžby ledu v Antarktidě. Za tím účelem bylo vládám jednotlivých Konzultativních stran doporučeno vyměřovat si informace o možnosti komerční těžby ledovců, o příslušných technologiích a o možných vlivech na životní prostředí Antarktidy. Dále byl SCAR zmocněn k provádění vědeckého výzkumu pro tyto účely.

V roce 1991 se však Konzultativní strany v souvislosti s přijetím Madridského Protokolu dohodly, že nebudou považovat dobývání ledu za činnost týkající se nerostných zdrojů Antarktidy. Bylo dohodnuto, že bude-li dobývání ledu v budoucnu možné, budou na ně aplikována ustanovení Protokolu s výjimkou jeho článku 7, který právě tyto činnosti zakazuje.¹⁴⁹

5.2.3.2. Využívání antarktických meteoritů

Problematika využívání antarktických meteoritů není – stejně jako otázky využití antarktického ledu – výslovně upravena mezinárodními smlouvami v rámci ATS. K problematice sběru meteoritů v Antarktidě přijaly Konzultativní strany v roce 2001 Rezoluci ATCM č. XXIV – 3.¹⁵⁰ Důvodem pro přijetí této rezoluce byly obavy smluvních stran o možné ochuzení vědeckého výzkumu, které způsobuje neomezený sběr meteoritů v oblasti Antarktidy. Antarktické meteority mají rovněž značnou komerční hodnotu, mohou být zadrženy soukromými nevědeckými subjekty, které mohou znemožnit vědcům přístup k takovému materiálu. Konzultativní strany proto vybídlly smluvní strany Madridského Protokolu k přijetí takových právních nebo administrativních opatření, které jsou nezbytné

¹⁴⁸ XV: Recommendation 21(1989) – *Use of Antarctic Ice*.

¹⁴⁹ *Final Act of the Eleventh Antarctic Treaty Special Consultative Meeting (Madrid, October 1991)*.

¹⁵⁰ ATCM XXIV: Resolution 3(2001) – *Collection of Meteorites in Antarctica*; Dále k této problematice srov. např. ATCM X: Recommendation 4(1979) – *Man's Impact on the Antarctic Environment: Collection of Geological Specimens*.

k ochraně antarktických meteoritů. Ty by měly být podle této rezoluce sbírány a opatrovány v souladu s přijatými vědeckými postupy a měly by být přístupné pro vědecké účely.

Mezinárodněprávní úpravu zde mají tedy nahradit vnitrostátní právní předpisy jednotlivých smluvních států Madridského Protokolu. Jedna z prvních vnitrostátních právních úprav týkající se speciálně problematiky nakládání s meteority nalezenými v Antarktidě byla přijata v roce 2003 v USA.¹⁵¹ Některé státy (např. Velká Británie¹⁵² nebo Japonsko¹⁵³) jsou však toho názoru, že pojem „činnosti týkající se nerostných zdrojů“ v sobě zahrnuje i sběr meteoritů, a proto by se na něj měl vztahovat zákaz stanovený v čl. 7 Madridského Protokolu.

5.2.3.3. Využívání nerostných zdrojů v Antarktidě

V Antarktidě se nachází značné množství nerostných zdrojů. Pojem „využívání nerostných zdrojů“ obecně zahrnuje jejich vyhledávání, průzkum, těžbu a vědecký výzkum. Problematika využití nerostných surovin v Antarktidě je výslovně upravena mezinárodními smlouvami v rámci ATS. Pokud jde o jejich průzkum a těžbu samotná Smlouva o Antarktidě tuto otázku neupravuje. V době jednání o Smlouvě o Antarktidě byla tato otázka vznesena, ale dospělo se k závěru, že by úprava těchto otázek byla předčasná. V roce 1970 vznesly některé průzkumné společnosti dotazy týkající se možnosti průzkumu nerostných zdrojů v antarktickém mořském prostředí. Nutnost zabývat se otázkou využívání nerostných zdrojů si uvědomily i Konzultativní státy, které k ní přijaly několik doporučení.¹⁵⁴

Poprvé se těmito otázkami zabývala Konzultativní schůzka, která se konala v roce 1970. Vyvstala přitom otázka, zda se tyto schůzky mohou zabývat problematikou nerostných zdrojů, když mezi opatřeními obsaženými v čl. IX odst. 1 písm. a) až f) Smlouvy nejsou výslovně zmíněny nerostné zdroje. Výsledkem těchto debat bylo konstatování, že seznam obsažený v čl. IX odst. 1 Smlouvy o Antarktidě není taxativní a co je důležité, je úvod k seznamu opatření v čl. IX odst. 1, podle kterého se vzájemné konzultace týkají záležitostí spo-

¹⁵¹ Jedná se o Vyhlášku Národní vědecké nadace USA (NSF) o sběru, nakládání a správě antarktických meteoritů (angl. *Regulations governing the collection, handling and curating of Antarctic meteorites adding Part 674 to Title 45 of the U.S. Code of Federal Regulations (45 CFR Part 674)*). Tento prováděcí právní předpis (účinný od 30.4.2003) zakazuje osobám spadajícím pod jurisdikci USA sběr meteoritů v Antarktidě pro jiné než vědecko-výzkumné účely. Bližše srov. kapitola 7.2.11.

¹⁵² *Antarctic meteorites and UK Law. Information Paper submitted by the United Kingdom (IP-020, XXV ATCM 2002)*.

¹⁵³ *Antarctic Meteorities: Status of Research in Japan and their Preservation (IP-111-Japan, XXVI ATCM 2003)*.

¹⁵⁴ ATCM VII: Recommendation 6(1972) – *Antarctic Resources: Effects of Mineral Exploration*; ATCM VIII: Recommendation 14(1975) – *Antarctic Resources: Effects of Mineral Exploration*; ATCM IX: Recommendation 1(1977) – *Antarctic Mineral Resources*; ATCM X: Recommendation 1(1979) – *Antarctic Minireal Resources*.

lečného zájmu o Antarktidu (angl. *matters of common interest pertaining to Antarctica*). Nic tudíž nebrání státům zabývat se na Konzultativních schůzkách i problematikou nerostných zdrojů. Za mnohem závažnější než právní argument je nutno považovat možnost poškození životního prostředí. To vedlo k závěru, že neregulování této činnosti by bylo pro životní prostředí Antarktidy větším rizikem než činnost, která je regulovaná.

V 70-tých letech 20. století došlo k určitým rozporům mezi státy pokud jde o využívání nerostných zdrojů. Některé státy se snažily prosazovat pojetí svobody využívání, druhá skupina států spíše prosazovala myšlenku moratoria do doby než bude vytvořen mezinárodní režim na základě příslušných vědeckých poznatků. K této problematice se sešlo několik Skupin odborníků, které přijaly expertní zprávy¹⁵⁵ pro účely Konzultativních stran. Na základě těchto vědeckých zpráv bylo v roce 1977 přijato Doporučení ATCM č. IX – 1, které v tomto směru představovalo významný mezník. Konzultativní strany v něm vyzvaly své státní příslušníky a ostatní státy, aby se zdržely veškerého průzkumu a těžby nerostných zdrojů v oblasti Antarktidy do doby, než dojde k dohodě o režimu, který by měl tyto činnosti regulovat. Nebude prováděna žádná činnost týkající se průzkumu nebo těžby těchto zdrojů.

Teprve na XI. Konzultativní schůzce v roce 1981¹⁵⁶ Konzultativní strany souhlasily se svoláním Zvláštní konzultativní schůzky. Jejím úkolem mělo být vypracování režimu pro nerostné zdroje, určení formy tohoto režimu včetně otázky zda mezinárodní instrument jako je smlouva je nezbytný apod. Zasedání IV. Zvláštní konzultativní schůzky (IV. SATCM) započalo v roce 1983 a výsledkem její činnosti bylo v roce 1988 přijetí Úmluvy o úpravě činností týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy ve Wellingtonu.¹⁵⁷

Teprve tato Úmluva definovala pro účely ložisek nerostných zdrojů pojmy vyhledávání (angl. *prospecting*), průzkum (angl. *exploration*), rozvoj (angl. *development*). Madridský Protokol z roku 1991, který nahradil tuto Úmluvu však již hovoří pouze o tzv. vědeckém výzkumu (angl. *scientific research*) s tím, že zakazuje jakoukoli jinou činnost týkající se nerostných zdrojů než je vědecký výzkum.

V rámci ATS však není definováno, co se rozumí pod pojmem vědecký výzkum. Absence této definice se pak projevuje při posuzování využívání nerostných zdrojů. Zda jde o vědeckou činnost nebo jiné využívání, žádný z dosud platných článků ATS nevymezil. Určité řešení však nabízí Úmluva CRAMRA. Přestože tento mezinárodní dokument nevstoupil v platnost a zřejmě již nikdy v platnost nevstoupí, poskytuje cenné terminolo-

¹⁵⁵ *Report of the SCAR Group of Specialists on the Environmental Impact Assessment of Mineral Exploration/Exploitation – EAMREA (1976), Report of the Group of Experts on Mineral Exploration and Exploitation (London, 1977), Report of the Group of Ecological, Technological and Other Related Experts on Mineral Exploration and Exploitation in Antarctica (Washington, 1979).*

¹⁵⁶ Srov. ATCM XI: Recommendation 1(1981) – *Antarctic Minireal Resources*.

¹⁵⁷ Bliže srov. kapitola 5.3.5. (Úmluva o regulaci činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, CRAMRA).

gické vymezení pojmů týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě. Mezi činnosti upravené touto úmluvou patří vyhledávání, průzkum a rozvoj (těžba) nerostných zdrojů, avšak nezahnují vědeckou činnost ve smyslu čl. III Smlouvy o Antarktidě.¹⁵⁸

5.3. Charakteristika smluv tvořících ATS z pohledu ochrany životního prostředí

5.3.1. Smlouva o Antarktidě (1959)

Smlouva o Antarktidě se specificky nevěnuje ochraně životního prostředí Antarktidy. Přesto již její článek I stanoví, že tento kontinent může být využíván pouze pro mírové účely, a zakazuje jakákoliv opatření vojenského charakteru s výjimkou využití vojenského personálu a nebo zařízení pro vědecké účely nebo pro jakékoliv jiné mírové účely. Přestože je zde společný názor, že toto ustanovení konstituuje základní environmentální záruky, jeho pole působnosti je úzké. Mírový účel činností v Antarktidě není a zřejmě nemůže být určujícím faktorem pokud jde o určení, zda-li tato činnost ohrožuje životní prostředí či nikoliv. Vojenská činnost nemusí nutně poškozovat životní prostředí, zatímco mírové aktivity – jako je turistika nebo vědecké expedice mohou.

Podle článku V Smlouva o Antarktidě dále zakazuje jakékoliv jaderné výbuchy, jakož i zneškodňování radioaktivního odpadu v antarktické oblasti. Zatímco toto ustanovení vytváří jistou formu environmentální záruky, k vyloučení jiných zdrojů možného poškození životního prostředí přispívá nedostatečné zabezpečení komplexní ochrany životního prostředí Antarktidy.

V této souvislosti je však třeba připomenout, že v roce 1959, kdy byla Smlouva o Antarktidě přijata, nebyly problémy ochrany životního prostředí z pochopitelných důvodů na prvních místech pořadu jednání. Je tedy sotva překvapující, že Smlouva k této problematice nemá žádný přímý odkaz. Mezi opatřeními zmíněnými ve Smlouvě o Antarktidě jsou však výslovně uvedena opatření o ochraně a uchování živých zdrojů v Antarktidě (čl. IX odst. 1, písm. f) Smlouvy o Antarktidě).

Navzdory této formulaci omezené pouze na živé zdroje, je podle Blaye¹⁵⁹ třeba dané ustanovení interpretovat široce. Přes svou omezenou formulaci si Smlouva o Antarktidě sama poskytuje širší interpretaci. Existuje zde totiž nesporná spojitost mezi živými zdroji Antarktidy a přirozeným prostředím, ve kterém tyto zdroje žijí. Tam, kde je ochrana životního prostředí nezbytná k zajištění ochrany a zachování živých zdrojů, poskytuje stranám základ k vybudování regulačních mechanismů na ochranu životního prostředí. V tomto smyslu dává čl. IX odst. 1 písm. f) Smlouvy o Antarktidě jejím

¹⁵⁸ K tomu blíže srov. kapitulu 5.3.5. (Úmluva CRAMRA).

¹⁵⁹ Srov. Blay, S.K.N.: *New Trends in the Protection of the Antarctic Environment: The 1991 Madrid Protocol*, *American Journal of International Law*, vol. 86, No. 2, 1992, p. 14.

smluvním stranám základ pro rozvoj nařízení týkajících se ochrany životního prostředí Antarktidy. Síla tohoto ustanovení je tedy již v poskytnutí tohoto základu, aniž by samo výslovně stanovovalo nějaké záruky.

5.3.2. Dohodnutá opatření na ochranu fauny a flóry Antarktidy (1964)

Jedno z prvních a nejdůležitějších doporučení, které se týkalo živých zdrojů Antarktidy bylo Doporučení ATCM č. III – 8 z roku 1964. Jeho přílohou byla tzv. Dohodnutá opatření k uchování antarktické fauny a flóry.¹⁶⁰ Tento soubor opatření, který vycházel z doporučení ATCM přijatých v letech 1961 a 1962,¹⁶¹ konstituoval první zásadní politiku smluvních stran týkajících se životního prostředí Antarktidy.

Snad nejdůležitějším aspektem Dohodnutých opatření byla skutečnost, že prohlásila oblast Smlouvy o Antarktidě za tzv. oblast zvláštní ochrany (angl. *Special Conservation Area*). Dohodnutá opatření se vztahovala na stejnou oblast Smlouva o Antarktidě, tj. na antarktický kontinent včetně ostrovů a plovoucích ledovců na jih od 60. stupně jižní šířky (článek I odst. 1). Neměla však vliv na práva nebo výkon práv jakéhokoli státu s ohledem na volné moře uvnitř oblasti působnosti Smlouvy (čl. II odst. 2). Opatření se nevztahovala na lov a rybolov v přilehlých mořích. Konzultativní strany ovšem na téže schůzce v roce 1964 uznaly omezené pole působnosti opatření přijetím doprovodného Doporučení ATCM č. III – 11,¹⁶² které se týkalo dobrovolné regulace mořského lovu tuleňů a odchytu zvěře na plovoucích ledovcích jižně od 60° stupně jižní šířky.

Dohodnutá opatření se podle článku V nevztahovala na případy mimořádných havárií (angl. *extreme emergency*) týkajících se možných ztrát na lidských životech nebo bezpečnosti lodí a letadel. Podle článku VI opatření se zakazovalo zabíjení, poranění, lovení nebo napadání původních savců nebo ptáků či jakýkoli pokus takového jednání, s výjimkou jednání, které bylo povoleno. Povolení k zabíjení savců mohlo být vydáváno za účelem poskytnutí nezbytné potravy pro lidi a psi z oblasti, pro vědecké výzkumy nebo pro zajištění výstavních exemplářů do muzeí, zoologických zahrad nebo jiných vzdělávacích nebo kulturních institucí. I tam, kde mohlo být vydáno takové povolení, se zúčastněné státy zavázaly omezovat jejich užívání. Mělo se zajistit, aby žádný původní savec či pták nebyl zabit nebo uloven, pokud by nemohl být nahrazen přírodní reprodukcí v následující chovné sezóně. Tím by v oblasti Antarktidy zůstala zachována různorodost druhů a rovnováha přírodního ekosystému.

¹⁶⁰ Srov. ATCM III: Recommendation 8(1964) – *Agreed Measures for the Conservation of Antarctic Fauna and Flora*.

¹⁶¹ Srov. ATCM I: Recommendation 8(1961) – *Conservation of Antarctic Fauna and Flora*, II: Recommendation 2(1962) – *Conservation of Antarctic Fauna and Flora*.

¹⁶² Srov. ATCM III: Recommendation 11(1964) – *Pelagic sealing and the Taking of Fauna on Pack Ice*; K tomu blíže srov. Kapitola 5.3.3. (Úmluva o ochraně antarktických tuleňů, CCAS).

Dalším krokem k ochraně původních savců a ptáků bylo vymezení kategorie „zvláště chráněných druhů“ v Příloze A Dohodnutých opatření. Těmto druhům byla zakotvena zvláštní ochrana ze strany zúčastněných států.

Pro ochranu původních savců a ptáků byl rovněž důležitý závazek smluvních států přijmout příslušná opatření k minimalizaci škodlivého zasahování (angl. *harmful interference*) do jejich normálních životních podmínek, s výjimkami stanovenými v čl. VI. Škodlivé zasahování bylo definováno tak, že zahrnovalo volné pobíhání psů, používání letecké techniky nebo motorových vozidel, které by mohlo rušit společenstva tuleňů nebo ptáků. Tyto zásahy se nesměly přiblížit do vzdálenosti menší než 200 metrů od takovýchto společenstev. Definice škodlivého zasahování dále zahrnovala používání výbušnin a střelbu z pušek v oblasti 300 metrů od takovýchto společenstev a vyrušování tuleňů a ptactva lidmi během období chovu mláďat (čl. VII odst. 2). Z výše uvedených zákazů však byly stanoveny určité výjimky z důvodů zakládání, zásobování a fungování vědeckých stanic.

Zúčastněné státy se dále zavázaly přijmout všechny rozumné kroky k zmírnění znečištění (angl. *alleviation of pollution*) vod přilehlých k pobřeží a plovoucích ledovců (čl. VII odst. 3). Toto ustanovení tak zdokonalilo předchozí úpravu obsaženou v Doporučení ATCM č. I – 3 z roku 1961,¹⁶³ které hovořilo pouze o vypouštění nafty z lodí způsobem škodlivým pro původní faunu a flóru Antarktidy.

Na druhou stranu podstatným nedostatkem těchto opatření bylo jejich nevypořádání se s otázkou likvidace odpadů (angl. *waste disposal*) z vědeckých stanic. Tato otázka byla později řešena v Doporučení ATCM č. VIII – 11 z roku 1975,¹⁶⁴ které obsahovalo kodex chování výprav v Antarktidě.

Článek VIII opatření označoval oblasti význačného vědeckého zájmu jako zvláště chráněné oblasti (angl. *Specially Protected Areas*), aby tím byl zachován jejich jedinečný přírodní ekosystém. V těchto oblastech bylo zakázáno používání jakýchkoli vozidel, sběr jakýchkoli původních rostlin, s výjimkou povoleného sběru, a vstup občanů jednotlivých smluvních států do této oblasti, s výjimkou povoleného vstupu. Na základě Dohodnutých opatření bylo vytvořeno celkem 24 chráněných území. Zúčastněné státy se zavázaly vydávat povolení ve vztahu k zvláště chráněným oblastem pouze k nutným vědeckým účelům, které se nemohou uskutečnit nikde jinde, a kdy tyto povolené činnosti neohrožují přírodní ekosystém.

Konečně v článku IX těchto opatření se zakazovalo zavlečení nepůvodních (angl. *not indigenous*) druhů zvířat a rostlin, cizopasníků a nemocí do oblasti Antarktidy, s výjimkou povoleného zavlečení (čl. IX). Povolení mohla být vydávána k dovozu tažných

¹⁶³ Srov. ATCM I: Recommendation 3(1961).

¹⁶⁴ Srov. VIII: Recommendation 11(1975) – *Man's Impact on the Antarctic Environment: Annex: Code of Conduct for Antarctic Expeditions and Station Activities*; K tomu srov. Blay, S.K.N.: *The American Journal of International Law*. Vol. 86.

psů, domácích a laboratorních zvířat nebo rostlin. Psi však musely být před vstupem do Antarktidy očkovány proti různým nemocem.

Dohodnutá opatření z roku 1964 byla platná až do roku 1991, kdy byla nahrazena Madridským Protokolem, který zavedl komplexní úpravu ochrany životního prostředí Antarktidy včetně ochrany její flóry a fauny (Příloha II Protokolu) a ochrany zvláštních území (Příloha V Protokolu).

5.3.3. Úmluva o ochraně antarktických tuleňů, CCAS (1972)

Lov tuleňů v antarktických vodách má dlouhou historii, některé druhy tuleňů byly vyhubeny rozsáhlým komerčním lovem na počátku 19. století. Po faktickém vyhynutí lachtanů (angl. *Fur Seals*) v Jižní Georgii po roce 1786 a po objevení Jižních Shetlandských ostrovů v roce 1819, byla velká většina lachtanů v Jižním Atlantiku vyhlazena do roku 1820. První vnitrostátní legislativní ochrana tuleňů byla zavedena v Jižní Georgii na počátku 20. století. Ale teprve Dohodnutá opatření na ochranu antarktické fauny a flóry z roku 1964 představovala první mezinárodněprávní úpravu použitelnou *inter alia* na všechny antarktické tuleně. Na základě Dohodnutých opatření byli lachtani (angl. *Fur Seals*) a tuleň Rossův (*Ommatophoca Rossii*, angl. *Ross Seal*) prohlášeni za zvláště chráněné druhy (čl. VI odst. 5 a Příloha A).

Aby byla zajištěna řádná ochrana tuleních druhů, bylo potřeba učinit ještě mnoho opatření. Zejména byla nutná ochrana tuleňů, kteří spíše osidlují plovoucí ledovce než vymezené pevninské oblasti. Ještě v témže roce 1964 navštívila Antarktidu průzkumná tulení expedice, aby zjistila, zda mohou být loveni a ekonomicky využíváni tuleni krabožraví (angl. *Crabeater Seals*), kteří obývají plovoucí ledovce. Ačkolí úlovky byly velmi malé, expedice varovala před ohrožením tuleních druhů, které se nacházejí na volném moři, a na které se nevztahují Dohodnutá opatření z roku 1964. Vzhledem k tomu přijaly Konzultativní strany ještě téhož roku Doporučení ATCM č. III – 11,¹⁶² které upravilo dobrovolnou regulaci mořského lovu tuleňů a odchyt zvěře na plovoucích ledovcích jižně od 60° stupně jižní šířky. Smlouva o Antarktidě i Dohodnutá opatření z roku 1964 však obsahují ustanovení, podle kterého nic, co je v těchto dokumentech obsaženo, nepoškozuje a nikterak se nedotýká práv kteréhokoli státu nebo výkonu těchto práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři v této oblasti.

Vzhledem k hrozbě komerčního lovu tuleňů na volném moři a vzhledem k tomu, že se Dohodnutá opatření z roku 1964 vztahovala pouze na ochranu tuleňů na kontinentu, ostrovech nebo v blízkosti břehu, smluvní státy začaly hledat způsob další regulace lovu tuleňů formou samostatné mezinárodní smlouvy, která by byla sjednána na zvláštní konferenci, spíše než formou přijetí dalšího doporučení na Konzultativních schůzkách, které by novelizovalo Dohodnutá opatření z roku 1964.

V roce 1972 byla na diplomatické konferenci v Londýně přijata Úmluva o ochraně antarktických tuleňů (angl. *Convention for the Conservation of Antarctic Seals – CCAS*).

Do té doby bylo Konzultativními stranami přijato několik doporučení týkajících se lovu tuleňů v Antarktidě.¹⁶⁵

Smluvní strany v preambuli této úmluvy uznaly obecné obavy ohledně zranitelnosti antarktických tuleňů jejich komerčním využíváním a z toho vyplývající nutnost účinných ochranných opatření. Dále uznaly, že zásoby antarktických tuleňů jsou důležitým živým zdrojem v mořském prostředí, pro jehož účinnou ochranu je nutná mezinárodní dohoda, že tento zdroj nesmí být vyčerpán nadměrným lovem a že z tohoto důvodu by měl být jakýkoli lov regulován tak, aby nebyla překročena úroveň optimálního udržitelného výtěžku. Ke zlepšení vědeckých poznatků a tím k založení využívání tuleních populací na racionálním základě by mělo být vynaloženo veškeré přiměřené úsilí jak na podporu biologického tak i jiného výzkumu antarktických populací tuleňů, aby bylo možné zformulovat další vhodné předpisy na základě získaných poznatků a ze statistických údajů o budoucích operacích lovu tuleňů.

Tato úmluva se vztahuje na tuleň nacházející se na moři v oblasti jižně od 60° jižní zeměpisné šířky. Na tuleň nacházející se na pevnině se nadále vztahovala Dohodnutá opatření z roku 1964. S ohledem na tuto oblast moře smluvní strany potvrdily ta ustanovení Smlouvy o Antarktidě, která slouží k ochraně pozic všech stran týkající se územní svrchovanosti.

Úmluva CCAS se použije na šest druhů tuleňů, kteří žijí v antarktických vodách (čl. 1 odst. 2). Jedná se o tuleň krabožravého (angl. *Crabeater Seal*), tuleň leopardiho (angl. *Leopard Seal*), tuleň Weddellova (angl. *Weddel Seal*), tuleň Rossova (angl. *Ross Seal*), rypouše sloního (angl. *Elephant Seal*) a lachtana antarktického (angl. *Fur Seal*).

Základním závazkem smluvních stran je, že tyto druhy nebudou zabíjeny nebo loveny jejich státními příslušníky nebo plavidly plujícími pod jejich vlajkou s výjimkou případů, které jsou v souladu s touto Úmluvou. V této souvislosti se smluvní státy zavázaly, že přijmou pro své příslušníky a loď plující pod jejich vlajkou zákony, nařízení nebo jiná opatření – včetně systému povolení, která jsou nezbytná pro provádění této Úmluvy (čl. 2 odst. 2).

Smluvní státy se dále zavázaly přijmout čas od času opatření s ohledem na zachování, vědecká studia a racionální a humánní využívání těchto zdrojů. Tato opatření se mají mimo jiné týkat dovoleného lovu chráněných a nechráněných druhů, omezení týkajících se pohlaví, velikosti nebo věku každého druhu, lovné sezóny apod. Počet dovoleného úlovku za rok je uveden v Příloze k Úmluvě. Jedná se o 175 tisíc krabožravých tuleňů,

¹⁶⁵ Srov. ATCM V: Recommendation 7(1968) – *Concerning the Proposals of SCAR for the Interim Guide Lines for the Voluntary Regulation of Antarctic Pelagic Sealing*; ATCM V: Recommendation 8(1968) – *Examination of Draft Convention for the Regulation of Antarctic Pelagic Sealing*; ATCM IV: Recommendation 21(1966) – *Interim Guide Lines for the Voluntary Regulation of Antarctic Pelagic Sealing*; ATCM IV: Recommendation 22(1966) – *Interest of SCAR in Antarctic Pelagic Sealing*; ATCM III: Recommendation 11(1964) – *Pelagic Sealing and the taking of Fauna on Pack Ice*.

12 tisíc leopardích tuleňů a 5 tisíc Weddelových tuleňů. Na druhé straně je výslovně zakázán lov Rossova tuleňe, rypouše sloniho a lachtana antarktického.

V doprovodné příloze jsou stanoveny povolené způsoby lovu, zóny lovu, území, kde je lov tuleňů zakázán (tzv. tulení rezervace), uzavřené sezóny, kdy je zakázáno lovit jakékoliv tulenní druhy (od 1. března do 31. srpna) a lovné sezóny (od 1. září do konce února). Dále je stanovena povinnost výměny informací. Smluvní strany musí ostatním smluvním stranám a SCARu poskytnout do 31. června každého roku souhrn statistických údajů o všech tuleních zabitých nebo ulovených jejich státními příslušníky či plavidly plujícími pod jejich vlajkou v oblasti pokryté Úmluvou v průběhu předcházejícího ročního období, počínajícího dnem 1. března, do konce února.

Mimo případy stanovené Úmluvou může stát dovolit lov omezeného počtu tuleňů tehdy, kdy se jedná o vědecký výzkum, zajištění nezbytně nutné potravy pro lidi nebo psy nebo k zajištění exemplářů pro muzea a vzdělávací nebo kulturní instituce (čl. 4).

Úmluva CCAS neřeší otázky organizačního zajištění, kontrolního systému ani řešení možných sporů.¹⁶⁶ Smluvní strany této úmluvy se pouze dohodly na vzájemných konzultacích za účelem zřízení kontrolního systému včetně inspekci nebo zřízení výboru pro výkon funkcí vyplývajících z této úmluvy (čl. 6). Žádný kontrolní systém zatím stanoven nebyl. Kontrolu lovu tuleňů pro vědecké účely fakticky vykonává skupina odborníků na antarktické tuleňe SCAR (angl. *SCAR Group of Specialists on Antarctic Seals*).

5.3.4. Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR (1980)

Mezi první antarktické mořské živé zdroje, které byly počátkem 19. století loveny pro komerční účely, patřili tuleňi (rypouš sloní a lachtan antarktický). Poté následoval lov velryb v antarktických vodách. Antarktické ryby a korýši, kteří poskytovali potravu antarktickým velrybám, tuleňům a ptákům, byli loveni až do šedesátých let minulého století.

V roce 1975 přijaly Konzultativní strany doporučení,¹⁶⁷ které poukázalo na potřebu prosadit v rámci Smlouvy o Antarktidě plán na ochranu, vědecké studium a racionální využívání antarktických mořských živých zdrojů. Toto doporučení se soustředilo na vědecké studium, které představuje nezbytný základ pro ochranu a racionální využívání mořských živých zdrojů, a současně zmocnilo SCAR k provádění příslušných vědeckých výzkumů. V roce 1976 byl na schůzce vědců pod vedením SCAR zřízen vědecký program Biologický výzkum antarktických mořských systémů a zásob (angl. *Biological Investigation of Marine Antarctic Systems and Stocks – BIOMASS*). Tento program společně se třemi zprávami Organizace pro potraviny a zemědělství OSN (FAO) zdůraz-

¹⁶⁶ K tomu blíže srov. Kapitola 3.6. (Řešení sporů v rámci ATS) a Kapitola 3.7. (Kontroly a Inspekce v rámci ATS).

¹⁶⁷ Srov. ATCM VIII: Recommendation 10(1975) – *Antarctic Marine Living Resources*.

nyly v roce 1977 význam ryb a korýšů v antarktickém mořském ekosystému. Bylo tak vědecky prokázáno, že nadměrný, neregulovaný lov ryb a korýšů může mít nepříznivý vliv na ptáky, tuleně a velryby v Antarktidě, kteří jsou na něm závislí.

V padesátých a šedesátých letech minulého století se rozrostl počet dálkových rybářských lodí vybavených mrazicím zařízením a vlečnými sítěmi. V sedmdesátých letech minulého století se začala rozvíjet právní koncepce jurisdikce pobřežních států nad rybolovem. Tento vědecký, technický a právní rozvoj přiměl Konzultativní strany k přijetí několika doporučení,¹⁶⁸ ve kterých se věnovaly přípravě vytváření jednotného mezinárodního režimu k ochraně antarktických mořských živých zdrojů (angl. *marine living resources*). Na základě doporučení z roku 1977 byla svolána II. Zvláštní Konzultativní schůzka (SATCM), která se sešla v Canbeře v roce 1978 a 1980.

Na základě těchto jednání byla na diplomatické konferenci konané v Canbeře v roce 1980 přijata Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů (angl. *Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources – CCAMLR*). Tato mezinárodní smlouva, která vstoupila v platnost dne 7. dubna 1982, má mnohem širší působnost než úmluva CCAS a obsahuje oproti ní několik zlepšení.

Úmluva se vztahuje na antarktické mořské živé zdroje z oblasti od 60° jižní šířky a na antarktické živé zdroje mezi touto rovnoběžkou a antarktickou konvergencí (čl. I odst. 1). To znamená, že severní hranici antarktického mořského ekosystému tvoří antarktická konvergence,¹⁶⁹ což znamenalo rozšíření aplikovatelnosti Úmluvy CCAMLR za tradičních 60° jižní šířky. Tato definice vyplývá z odlišné biologické charakteristiky antarktických vod od vod subantarktických, nacházejících se dále na sever a dále z toho, že tyto dvě biologicky

¹⁶⁸ Srov. ATCM IX: Recommendation 2(1977), ATCM X: Recommendation 2(1979), ATCM XI: Recommendation 2(1981).

¹⁶⁹ **Antarktická konvergence** představuje místo, kde se studené antarktické vody pohybující se severním směrem ponořují pod teplejší subtropické vody pohybující se jižním směrem. Antarktická konvergence, jakožto přirozený jev, nemůže kopírovat linii 60-té rovnoběžky, stanovené jako hraniční oblast Smlouvy o Antarktidě a mění se čas od času, i když se ve skutečnosti hodně této linii blíží. Pod pojmem antarktická konvergence Úmluva ve svém článku 1 (4) rozumí čáru spojující níže uvedené zeměpisné body paralelně se zeměpisnými rovnoběžkami a poledníky

50° jižní zeměpisné šířky	0° zeměpisné délky
50° jižní zeměpisné šířky	30° východní zeměpisné délky
45° jižní zeměpisné šířky	30° východní zeměpisné délky
45° jižní zeměpisné šířky	80° východní zeměpisné délky
55° jižní zeměpisné šířky	80° východní zeměpisné délky
55° jižní zeměpisné šířky	150° východní zeměpisné délky
60° jižní zeměpisné šířky	150° východní zeměpisné délky
60° jižní zeměpisné šířky	50° východní zeměpisné délky
50° jižní zeměpisné šířky	0° zeměpisné délky

rozdílné mořské soustavy se poměrně ostře liší právě v oblasti antarktické konvergence. Rozdílné druhy vod na každé straně antarktické konvergence vytvářejí účinnou bariéru proti migraci rybích společenstev. Tímto ekosystémem má Úmluva na mysli souhrn vztahů mezi antarktickými živými zdroji navzájem a jejich vztah s fyzikálním prostředím (čl. I odst. 3). Úmluva se tedy nepoužije na rozdíl od předchozích úmluv na danou oblast jako takovou, nýbž pouze na mořský život v oblasti. Není tudíž jasné, zda-li Úmluva zahrnuje také plovoucí ledovce v oblasti. Pole působnosti úmluvy by však mělo být vykládáno dostatečně široce při zohlednění principu ekosystému, aby zahrnuje i tyto ledové útesy tam, kde mají nějaký vztah k mořským zdrojům. Zahrnutí principu antarktického mořského ekosystému znamenalo potvrzení komplexnosti vztahů antarktických mořských živých zdrojů spolu navzájem a s jejich přirozeným prostředím.

Pod pojmem „antarktické živé mořské zdroje“ úmluva rozumí populace ploutvozočců (angl. *fin fish*), měkkýšů, koryšů a všech jiných druhů živých organismů včetně ptáků, vyskytujících se v Antarktidě (čl. I odst. 2). Úmluva však výslovně stanoví, že její ustanovení neruší práva a povinnosti smluvních stran, které pro ně vyplývají z Úmluvy o regulaci lovu velryb a z Úmluvy o ochraně antarktických tuleňů. Z toho vyplývá, že pokud tyto mezinárodní smlouvy rybolov připouštějí, je dovolen.

Úmluva odkazuje i na další instrumenty, které slouží k ochraně životního prostředí Antarktidy. Smluvní stany se zavazují zachovávat (angl. *observe*), tam kde je to přiměřené, Dohodnutá opatření z roku 1964 a jiná doporučení ATCM pro naplnění jejich odpovědnosti při ochraně životního prostředí Antarktidy před všemi formami škodlivého lidského zasahování (angl. *harmful human interference*). Tím Úmluva výrazně posiluje celkovou ochranu životního prostředí Antarktidy.

Cílem Úmluvy je zachování mořských živých zdrojů Antarktidy (čl. II odst. 1). Pojem zachování (angl. *conservation*) zahrnuje podle Úmluvy racionální využívání. Na základě úmluvy má být vytvořena rovnováha, zejména mezi lovem (rybolovem) a jeho zákazem a dále ochrana před jiným zasahováním. Pro zajištění tohoto cíle jsou v Úmluvě stanoveny zásady, na základě kterých má být v dané oblasti prováděna jakákoli lovná a příbuzná činnost. Tyto zásady přikazují a) nesnižovat počty příslušníků jednotlivých druhů pod mez zaručující udržení jejich stability, b) udržovat přirozené ekologické vztahy mezi využívanými zdroji a obnovovat vyčerpané populace na takovou úroveň, která bude v souladu s pojmy Úmluvy, c) zabránit nebo minimalizovat riziko změn, jež by mohly vyvolat nenapravitelné důsledky v antarktickém mořském ekosystému a které nejsou potencionálně obnovitelné za dvě nebo tři desetiletí. Také by měly být vzaty v úvahu např. znalosti o přímém nebo nepřímém vlivu lovu a účinek vnesení cizích nepůvodních druhů (čl. II odst. 3). Smluvní strany se dále zavázaly přijmout vhodná opatření v rámci své pravomoci k zajištění dodržování této úmluvy a zachovných a ochranných opatření přijatých Komisí, která jsou pro smluvní strany závazná.

K provedení všech těchto cílů Úmluva ustanovila Komisi pro ochranu antarktických živých zdrojů, Vědeckou radu (poradní orgán Komise) a Sekretariát CCAMLR.

Komise má stálé sídlo v Hobartu (Tasmánie, Austrálie), její členové – zástupci jednotlivých smluvních stran – se schází pravidelně jednou ročně. Jedním z úkolů Komise je provádět konkrétně cíle a zásady stanovené v čl. II Úmluvy. V rámci svých pravomocí může Komise mimo jiné stanovit bližší pravidla pro využívání antarktických živých mořských zdrojů, která jsou pro smluvní státy závazná. Mezi tato opatření patří např. stanovení množstevních kvót jakýchkoli druhů, které lze vylovit v oblasti pokryté Úmluvou (a v jednotlivých regionech nebo sub-regionech); stanovení regionů a sub-regionů založených na distribuci populací antarktických živých mořských zdrojů; stanovení chráněných druhů, stanovení velikosti, stáří, a podle vhodnosti i pohlaví druhů, které mohou být loveny; stanovení období povoleného a zakázaného lovu; stanovení postupů otvírání a uzavírání oblastí, regionů a sub-regionů pro účely vědeckých studií nebo zachování či ochrany, včetně oblastí zvláště chráněných a oblastí zvláštního vědeckého výzkumu; regulace vynakládaného úsilí a metod lovu, včetně intenzity rybolovu, z hlediska vyloučení nadměrné koncentrace lovu v jakýchkoli regionech nebo sub-regionech; nebo opatření týkající se vlivů lovu a souvisejících činností na složky mořských ekosystémů jiných, než představují lovené populace. Komise přijala od svého vzniku již přes sto takovýchto opatření.¹⁷⁰

Úmluva CCAMLR obsahuje také ustanovení týkající řešení sporů vzniklých ze smlouvy, možnosti její revize a zmocnění k vytvoření kontrolního systému. Kontrolní a inspekční systém v rámci Úmluvy CCAMLR však dosud nebyl zřízen. Absence těchto kontrolních mechanismů způsobuje v praxi řadu problémů a ve svých důsledcích vede k nelegálnímu lovu některých druhů ryb.¹⁷¹ I proto se těmito problémy zabývají i smluvní strany Smlouvy o Antarktidě na svých Konzultativních schůzkách. Od roku 1999 přijaly Konzultativní strany několik dokumentů týkajících se nelegálního, neregulovaného a neohlášeného lovu mořských okounů druhu *Dissostichus spp.* (angl. *Patagonian toothfish*) v antarktických vodách.¹⁷² Rezoluce ATCM č. 2 z roku 2000 doporučila všem smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě, které nejsou smluvní stranou Úmluvy CCAMLR nebo členy její Komise, a jejichž loď loví mořské okouny druhu *Dissostichus spp.* nebo které jsou zapojeny do obchodu s těmito rybami, aby přijaly Plán dokumentace jejich

¹⁷⁰ Srov. Redgewell, C.: Protection of Ecosystems under International Law: Lessons from Antarctica. In: Boyle, A., Freestone, D.: International Law and Sustainable Development, Oxford University Press, Oxford 1999, p. 219.

¹⁷¹ K tomu srov. např. Bederman, D. J.: CCAMLR in Crisis: A Case Study of Marine Management in the Southern Ocean, in: Law of the Sea – The Common Heritage and Emerging Challenges, Kluwer Law Publishers, The Hague 2000, p. 169-196.

¹⁷² Srov. ATCM XXIII: Resolution 3(1999) – Support for CCAMLR, SATCM XII: Resolution 2(2000) – Support for CCAMLR and its Measures to Combat Illegal, Unregulated and Unrestricted Fishing, Including a Catch Documentation Scheme for Dissostichus spp. (Toothfish), ATCM XXIV: Resolution 2(2001), ATCM XXV: Resolution 3(2002).

úlovku (angl. *Catch Documentation Scheme for Dissostichus spp.*).¹⁷³ Rezoluce ATCM č. 3 z roku 2002 následně doporučila všem smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě, které jsou smluvní stranou Úmluvy CCAMLR, ale dosud nejsou členy její Komise, aby provedly všechna ochranná opatření přijatá Komisí CCAMLR, zvláště opatření týkající se plánu dokumentace úlovku okounů druhu *Dissostichus spp.* Na základě této rezoluce bylo dále doporučeno stranám Smlouvy o Antarktidě, které nejsou stranou Úmluvy CCAMLR, ale přesto jsou zapojeny do lovu a obchodu s mořskými okouny, aby zvážily přístup k Úmluvě CCAMLR a mezitím dobrovolně souhlasily s prováděním plánu dokumentace úlovku mořských okounů druhu *Dissostichus spp.*

V širších souvislostech se problematiky rybolovu v antarktických vodách dotýká rovněž tzv. Implementační plán přijatý na Světovém summitu o udržitelném rozvoji, který se konal v Johannesburgu v roce 2002. Implementační plán obsahuje mimo jiné závazek zachovat či do roku 2015 obnovit zásoby ryb na úroveň, která umožní maximální udržitelný výnos, a ratifikovat nebo přistoupit k příslušným mezinárodním smlouvám týkajícím se rybolovu, tj. včetně Úmluvy CCAMLR. Přestože tato dohoda není právně závazným dokumentem, lze doufat, že se stane základním kamenem pro celosvětové úsilí o obnovu života světových oceánů, a to včetně antarktických vod.¹⁷⁴

5.3.5. Úmluva o regulaci činností týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, CRAMRA (1988)

Úmluva o činnostech týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě (angl. *Convention on the Regulation of Antarctic Mineral Resource Activities – CRAMRA*) byla přijata ve Wellingtonu dne 2. června 1988. Stalo se tak po celkem dvanácti zasedáních IV. Zvláštní konzultativní schůzky (SATCM) v letech 1982 až 1988. Nezbytnou podmínkou vstupu této smlouvy v platnost bylo, že všechny státy, které uplatnily územní nároky v Antarktidě, budou její smluvní stranou. Již v roce 1989 však bylo zjevné, že se to nestane. V květnu tohoto roku totiž Austrálie – vůdčí strana Smlouvy o Antarktidě, která hrála klíčovou úlohu při vyjednávání CRAMRA – oznámila, že se staví proti této úmluvě a raději by podpořila deklaraci Antarktidy jako světového parku nebo rezervaci

¹⁷³ Zavedení tzv. Plánu dokumentace úlovku mořských okounů druhu *Dissostichus spp.* bylo přijato na 19. Zasedání smluvních stran Úmluvy CCAMLR v roce 1999 ve formě opatření č. 170/XVIII. Toto opatření se stalo závazným pro všechny smluvní státy této úmluvy dne 9. května 2000. Vzhledem k tomu přijala Evropská unie Nařízení Rady ES č. 1035/2001 ze dne 22. května 2001, kterým se zavádí tento plán dokumentace v členských státech EU. Bližší srov. Kapitola 6.4. (Vztah Evropské Unie k Antarktidě).

¹⁷⁴ Srov. Implementační plán, kapitola IV (Ochrana a management přírodních zdrojů), bod 30, In: *Charakteristika obsahu implementačního plánu přijatého na Summitu v Johannesburgu, Časopis ČPŽP č. 4/2002 nebo Ohrožené ryby mají ještě šanci – Delegáti summitu v JAR dosáhli dohody o obnově vyčerpaných mořských oblastí* (Kramešová, I.), MF Dnes 30.8.2002.

divoké přírody. Francie, Indie a Belgie prohlásili podporu australské iniciativě. Belgie dokonce označila Úmluvu CRAMRA jako nebezpečnou a nevhodnou.¹⁷⁵

Úmluva CRAMRA usilovala o prevenci nešetrného průzkumu a těžby nerostných zdrojů poškozujících životní prostředí Antarktidy pomocí režimu povolování, kontroly a inspekce mezinárodních orgánů. Úmluva obsahovala institucionální mechanismus pro zhodnocení možného vlivů činností týkajících se nerostných zdrojů na životní prostředí. Činnost týkající se nerostných zdrojů mohla být prováděna pouze za splnění tří kritérií: 1) že jsou k dispozici dostatečné informace pro posouzení možných vlivů na životní prostředí Antarktidy, 2) je učiněn závěr, že tato činnost nebude mít škodlivý vliv na životní prostředí a 3) že činnost bude prováděna v souladu s Úmluvou a platnými opatřeními.¹⁷⁶ Ve zvláště chráněných oblastech (angl. *Specially Protected Area*) a na místech zvláštního vědeckého zájmu (angl. *Site of a Special Scientific Interest*) pak byly zakázány jakékoli činnosti týkající se nerostných zdrojů.

Úmluva se měla vztahovat na samotný antarktický kontinent a na všechny ostrovy včetně ledovcových šelfů, na jih od 60. stupně jižní šířky, ale také na mořské dno a jeho podloží za geografickým vymezením kontinentálního šelfu, jak je definován mezinárodním právem (čl. 5 odst. 3).

Mezi orgány vytvořené úmluvou patří Komise CRAMRA (angl. *Antarctic Mineral Resources Commission*), Regulační výbor (angl. *Regulatory Committee*), Poradní výbor pro otázky vědecké, technické a ochrany životního prostředí (angl. *Scientific, Technical and Environmental Advisory Committee*) a Sekretariát v čele s výkonným tajemníkem (angl. *Executive Secretary*). Mezi pravomoce Komise CRAMRA mělo patřit mimo jiné přijímání opatření na ochranu životního prostředí Antarktidy a souvisejících a přidružených ekosystémů, na podporu bezpečných a účinných postupů při průzkumu a rozvoji nerostných zdrojů a pro zajištění platby poplatků jednotlivými provozovateli. Regulační výbor měl mimo jiné vydávat povolení k průzkumu a rozvoji nerostných zdrojů na základě posouzení došlých žádostí, vydávat tzv. řídicí plány nebo sledovat, zda jsou průzkumné nebo rozvojové činnosti provozovány v souladu s příslušnými řídicími plány. Účelem Poradního výboru bylo radit Komisi a Regulačnímu výboru v otázkách stanovených úmluvou.

Při vyjednávání Úmluvy CRAMRA se projevila Smlouvou o Antarktidě nedostatečně řešená otázka územní svrchovanosti v Antarktidě.¹⁷⁷ Během jednání se vůbec neuvažova-

¹⁷⁵ K dalšímu vývoji srov. Kapitola 5.3.6. (Francouzsko-australský návrh z roku 1989).

¹⁷⁶ Srov. Blay, S.K.N. p. 383.

¹⁷⁷ K tomu srov. rozdíl mezi Doporučením ATCM X-1 z roku 1979 a Doporučením ATCM XI-1 z roku 1981. Na rozdíl od doporučení z roku 1979 již doporučení z roku 1981 obsahuje ustanovení týkající se územní svrchovanosti v Antarktidě. Podle bodu 6 tohoto doporučení „Žádná dohoda, které by mohlo být dosaženo na režimu týkajícím se průzkumu a těžby nerostných zdrojů, by neměla nijak poškozovat státy, které již dříve vyhlásily práva nebo nároky na územní svrchovanost v Antarktidě, a rovněž ty státy, které tyto práva a nároky neuznaly a ani je sami nevznášely.“

lo o tom, že by těžební činnost byla prováděna bez účasti stran, které uplatnily nárok na území podléhající výzkumu nebo těžbě. Článek 9 CRAMRA tuto otázku vyřešil tak, že právní postavení, založené podle Smlouvy o Antarktidě s ohledem na územní svrchovanost, zůstalo zachováno i podle této Úmluvy. Tato úprava se také odrazila v mechanismu rozhodovacího procesu CRAMRA, který ustanovil Regulační výbor, který měl zvažovat žádosti o povolení k výzkumu. Členství v tomto výboru bylo založeno pro USA, SSSR a dále pro státy, které uplatnily právo nebo nárok na územní svrchovanost v Antarktidě (čl. 29 odst. 2 CRAMRA). Tato ustanovení odrážela přetrvávající nadřazenost nárokujících států v rámci ATS. Při případné těžbě by tedy nutně vyvstal problém, že jen omezený a malý počet států by si rozděloval bohatství z nerostných zdrojů v Antarktidě.¹⁷⁸

Přesto, že tento mezinárodní dokument nevstoupil v platnost a zřejmě již nikdy v platnost nevstoupí, poskytuje cenné terminologické vymezení pojmů týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě. Mezi činnosti upravené Úmluvou patří vyhledávání, průzkum a rozvoj nerostných zdrojů, avšak nezahrnují vědeckou činnost ve smyslu čl. III Smlouvy o Antarktidě. Za nerostné zdroje přitom úmluva považuje všechny neživé přírodní neobnovitelné zdroje, včetně fosilních paliv, kovových a nekovových materiálů.

Vyhledávání (*angl. prospecting*) nerostných zdrojů je definováno jako činnost včetně materiálně technického zajištění. Jejím cílem je vymezení (*angl. identifying*) potenciálních oblastí se zásobami nerostných zdrojů pro případný průzkum a těžbu, včetně geologického, geochemického a geofyzikálního výzkumu a pozorování, využívání technik dálkového průzkumu a shromažďování vzorků z povrchu, mořského dna a z vrstev pod ledem (čl. 1 odst. 8). Taková činnost nezahrnuje bagrování a výkopy s výjimkou povrchového vrtní do skály a sedliny do hloubky nepřesahující 25 metrů nebo takové hloubky jakou může komise určit ve zvláštních případech.

Průzkum (*angl. exploration*) nerostných zdrojů definuje Úmluva CRAMRA jako činnost včetně materiálně technického zajištění, jejímž cílem je určení a vyhodnocení konkrétního výskytu nerostných zdrojů a jejich ložisek (*angl. deposits*), včetně průzkumných vrtů, bagrování nebo jiných povrchových či podpovrchových výkopů (*angl. exavations*) potřebných k určení povahy a rozsahu ložisek nerostných zdrojů a možnosti jejich těžby (čl. 1 odst. 9). Tato definice vylučuje zkušební (předběžné) projekty (*angl. pilot projects*) nebo komerční produkci.

Rozvoj (*angl. development*) nerostných zdrojů zahrnuje činnost včetně materiálně technického zajištění, která následuje po průzkumu a je zaměřena na těžbu nebo je spojena s těžbou konkrétních ložisek nerostných zdrojů, včetně zkušebních projektů, zpracování, uskladňování a dopravní činnosti. Tento pojem tak byl koncipován Úmluvou

¹⁷⁸ Srov. Verhoven, J.: *General Introduction*. In: Verhoven, J., Sands, P., Bruce, M.: *The Antarctic Environment and International Law*, Graham and Trotman/Martinus ijhoff, London, Dordrecht, Boston, 1992, p. 16.

CRAMRA šířeji než samotný pojem těžba (angl. *exploitation*),¹⁷⁹ který je používán běžně jak mezinárodním, tak i vnitrostátním právem.¹⁸⁰

Tato mezinárodní smlouva se pokusila upravit křehkou rovnováhu mezi potřebou ochrany starodávného nerostného bohatství Antarktidy a touhou využívat její zdroje. Výsledkem toho bylo, že i když tato úmluva nezakázala přímo těžbu nerostných zdrojů v Antarktidě, byla ujednána řada přísných environmentálních podmínek, které by budoucí provozovatelé s těžkostmi dokázali splnit. Přes tuto environmentální přísnost a entuziasmus, se kterým byla Úmluva CRAMRA ujednávána, nenašla oporu u veřejnosti. Obecný pohled stále více environmentálně uvědomělého mezinárodního společenství je takový, že „Úmluva o těžbě“ se neshoduje s ochranou životního prostředí Antarktidy. I přes řadu přísných podmínek by zde nesporně zůstala určitá rizika spojená s možností nenávratného poškození životního prostředí Antarktidy způsobeným dobýváním nerostů. Tento názor lze pouze přivítat. Vzhledem k tomu nebyla nakonec tato úmluva ratifikována žádným státem. Úmluvu CRAMRA následně nahradil Madridský protokol (1991), který mimo jiné zakazuje na dobu své platnosti jakékoliv činnosti týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě, s výjimkou vědeckého výzkumu.

5.3.6. Francouzsko-australský návrh z roku 1989

Jak již bylo výše uvedeno, Austrálie a Francie byly mezi těmi stranami Smlouvy o Antarktidě, které odmítly Úmluvu CRAMRA. Už před zasedáním XV. Konzultativní schůzky v Paříži v roce 1989 rozeslaly ostatním smluvním stranám společný návrh požadující přijetí komplexních opatření na ochranu životního prostředí Antarktidy a souvisejících ekosystémů. V jiném návrhu naznačily, že nová úmluva by měla být tím nejlepším způsobem k dosažení tohoto cíle. Francouzsko-australská iniciativa vzbudila značnou mezinárodní pozornost a vedla k přehodnocení stanovisek některých zemí, které uznaly, že tehdejší systém ochrany životního prostředí Antarktidy byl buď neadekvátní nebo vyžadující zdokonalení formou komplexních opatření. Byl zde však spor týkající se potřeby nové úmluvy. Někteří delegáti navrhovali, že by tyto záležitosti mohl vyřešit Protokol k Úmluvě CRAMRA upravující odpovědnost.¹⁸¹

¹⁷⁹ Pojem těžba je v mezinárodních dokumentech, upravujících mezinárodní prostory, použit např. v Dohodě o činnosti států na Měsici a jiných nebeských tělesech z roku 1979 (čl. 11 odst. 5) nebo v Úmluvě OSN o mořském právu (čl. 153 a násl.).

¹⁸⁰ České horní právo vychází z pojmů „vyhledávání, průzkum, otvírka, příprava a dobývání ložisek nerostů“ (K tomu srov. zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů).

¹⁸¹ K tomu srov. ATCM XV: Recommendation 2(1989) – *Comprehensive Measures for the Protection of the Antarctic Environment and Dependent and Associated Ecosystems*.

Mezi zasedáním XV. Konzultativní schůzky v roce 1989 a zasedáním X. Zvláštní konzultativní schůzky, naplánovaným na rok 1990 (Viña del Mar, Chile), se světový názor a mezinárodní podpora podstatně změnila ve prospěch francouzsko-australské iniciativy. Státy jako Sovětský svaz a Nový Zéland se k této iniciativě připojily. Na závěr chilské schůzky předložil norský zástupce k posouzení návrh protokolu o životním prostředí Antarktidy, který odrážel francouzsko-australské návrhy.¹⁸² Tento koncept byl přijat jako pracovní dokument pro druhé zasedání XI. Zvláštní konzultativní schůzky stanovené na rok 1991 v Madridu.

Přijatá ujednání o ochraně životního prostředí Antarktidy se skládaly do té doby ze separátních opatření nebo mezinárodních smluv k různým otázkám. Nový komplexní přístup se zabíral přijetím jediného mezinárodněprávního nástroje, který by zajistil ochranu životního prostředí Antarktidy. Konstituoval by tak jakýsi „environmentální kodex“ a zahrnul by regulaci všech lidských činností na kontinentu. Výhodou tohoto přístupu byla zejména skutečnost, že sjednotil všechna dosavadní opatření, kodexy chování, doporučení a různé úmluvy o ochraně životního prostředí Antarktidy, a že tak určil jednotná pravidla pro všechny typy lidských aktivit na kontinentu. Další výhodou komplexního přístupu je to, že nabídl příležitost vyplnit mezery v dosavadních ujednáních. Jak již bylo výše zmíněno, Smlouva o Antarktidě sama neposkytuje zvláštní ustanovení k ochraně životního prostředí. Její smluvní strany se snažily vyplnit tuto mezeru přijetím jednotlivých opatření nebo pravidel, které se zabývaly specifickými lidskými aktivitami. Vzhledem k této rozdrobenosti zbylo mnoho forem lidských činností nepokrytých.

Komplexní přístup je podobný konceptu světového parku do té míry, pokud jde o cíle ochrany a zachování životního prostředí Antarktidy. Nicméně se liší v tom, že komplexní přístup je daleko širší, pamatující na každý druh lidské činnosti a vztahující se ke všem problémům ochrany životního prostředí Antarktidy. Návrhy světového parku naopak nezahrnovaly principy posouzení vlivů na životní prostředí (EIA). V mnoha ohledech má komplexní systém mnoho společného s Úmluvou CRAMRA. Environmentální podmínky ustanovené podle Úmluvy CRAMRA šly sice daleko v ochraně životního prostředí Antarktidy, ale týkaly se specificky pouze činností vztahujících se k těžbě nerostných surovin.

5.3.7. Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (1991)

V červnu 1991 se smluvní strany Smlouvy o Antarktidě sešly na třetím zasedání XI. Zvláštní konzultativní schůzky v Madridu, aby schválily Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (tzv. Madridský Protokol). Protokol byl přijat všemi Konzultativními stranami a byl předložen k podpisu dne 4. října 1991. Výsledkem více jak tři roky trvajícího vyjednávání bylo sestavení mezinárodní smlouvy, která spolu s pěti přílohami tvoří nejobsáhlejší mnohostranný mezinárodní dokument, jaký kdy byl přijat

¹⁸² Srov. *Report of the XVth Antarctic Treaty Consultative Meeting, Annex B (Bonn)*.

v oblasti mezinárodní ochrany životního prostředí. Protokol kodifikoval a dále rozšířil stávající systém opatření na ochranu životního prostředí Antarktidy, obsažených v již dříve přijatých doporučeních ATCM.¹⁸³ Protokol rovněž převzal některá ustanovení z odmítnuté Úmluvy CRAMRA. Jako poslední z dvaceti šesti Konzultativních stran ratifikovalo Madridský Protokol Japonsko a ten tak mohl dne 14. ledna 1998 vstoupit v platnost. Tímto okamžikem byla zahájena nová etapa ochrany životního prostředí Antarktidy.

Účelem Protokolu je doplnit Smlouvu o Antarktidě ve smyslu ochrany životního prostředí a ekosystémů tohoto kontinentu. Jde o rozsáhlý smluvní instrument, jehož základ nicméně spočívá – kromě zákazu provádění činností týkajících se nerostných zdrojů, s výjimkou vědeckého výzkumu (čl. 7) – v zásadách a pravidlech ochrany životního prostředí (zejména čl. 3). Smluvní strany se zavazují k všestranné ochraně životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů. Antarktida se vyhláší přírodní rezervací, zasvěcenou míru a vědě.

Protokol stanoví povinnost posoudit vlivy všech plánovaných činností v Antarktidě na její životní prostředí (čl. 8). Protokol dále zřizuje Výbor pro ochranu životního prostředí Antarktidy (*CEP*), upravuje řešení sporů a kontrolní mechanismy.¹⁸⁴ Smluvní strany se zavazují k přijetí vhodných opatření v mezích svých pravomocí, včetně přijetí zákonů a právních úprav, správních akcí a donucovacích opatření, aby se zajistilo dodržování tohoto protokolu. Nedílnou součástí Madridského Protokolu je pět příloh (angl. *Annexes*). Ty se týkají posuzování vlivů na životní prostředí (Příloha I), ochrany antarktické fauny a flóry (Příloha II), likvidace odpadů a odpadového hospodářství (Příloha III), prevence znečišťování moře (Příloha IV) a správy a ochrany oblasti (Příloha V).

5.3.7.1. Úvodní ustanovení Madridského Protokolu

Madridský Protokol obsahuje v článku I definice základních pojmů, které jsou dále Protokolem používány. Z právně-teoretického hlediska je nejdůležitější definice pojmu „antarktický smluvní systém“, který podle čl. I písm. e) Protokolu zahrnuje „Smlouvu

¹⁸³ Srov. např. ATCM XV: Recommendation 1(1989) – *Comprehensive Measures for the Protection of the Antarctic Environment and Dependent and Associated Ecosystems*; ATCM XV: Recommendation 5(1989) – *Human Impact on the Antarctic Environment: Environmental Monitoring in Antarctica*; ATCM IX: Recommendation 5(1977) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VIII: Recommendation 11(1975) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VIII: Recommendation 13(1975) – *The Antarctic Environment*; ATCM VII: Recommendation 1(1972) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VI: Recommendation: 4(1970) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM III: Recommendation 8(1964) – *Agreed Measures for the Conservation of Antarctic Fauna and Flora*.

¹⁸⁴ K tomu srov. Kapitola 3.6. (Řešení sporů v rámci ATS) a Kapitola 3.7. (Kontroly a inspekce v rámci ATS).

o Antarktidě, opatření učiněná podle této smlouvy, její přidružené mezinárodní instrumenty, jež nabyly platnosti, a opatření učiněná podle těchto instrumentů“.¹⁸⁵ Jak již bylo výše uvedeno, účelem Protokolu je doplnit Smlouvu o Antarktidě ve smyslu ochrany životního prostředí a ekosystémů tohoto kontinentu. Protokol nemění tuto smlouvu ani neruší práva a závazky stran tohoto protokolu podle jiných mezinárodních instrumentů platných v rámci antarktického smluvního systému. Protokol dále vyzývá k spolupráci se smluvními stranami ostatních článků ATS a s jejich příslušnými institucemi.¹⁸⁶

Cílem protokolu je všestranná ochrana životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů. Pojem „závislé a přidružené ekosystémy“ však není Protokolem blíže vymezen, což v praxi může způsobovat problémy. Smluvní strany tímto protokolem označily Antarktidu za „přírodní rezervaci zasvěcenou míru a vědě“. Tomuto označení však Protokol nedává žádný zvláštní obsah a tak má více politický než právní význam.

5.3.7.2. *Zásady ochrany životního prostředí Antarktidy*

Madridský Protokol představuje rozsáhlý smluvní instrument, jehož základ nicméně spočívá ve stanovení zásad a pravidel ochrany životního prostředí (tzv. ***environmentální zásady Protokolu***). Jádrem protokolu tak leží v článku 3, který zakotvuje několik obecně platných zásad, které se použijí na všechny činnosti v Antarktidě. Základní zásada je obsažena v odstavci 1, podle kterého je ochrana životního prostředí a závislých a přidružených ekosystémů, vnitřní hodnota Antarktidy, včetně její volné přírody a estetických hodnot, jakož i její hodnota jako oblasti pro provádění vědeckého výzkumu, základním zřetelem při plánování a provádění všech činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě. Odstavec 2 téhož ustanovení Protokolu předepisuje několik požadavků, které by měly být splněny, aby se tak dosáhlo účelu stanoveného v odstavci 1.

Za prvé musí být činnosti v oblasti Antarktidy plánovány a prováděny tak, aby byly omezeny nepříznivé vlivy na životní prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů. Tato formulace připouští, že nějaké nepříznivé účinky na životní prostředí jsou nevyhnutelným následkem kterékoli činnosti v oblasti, nicméně klade alespoň povinnost jejich omezení, ačkoli bez bližšího určení stupně tohoto omezení.

Za druhé takové činnosti musí být plánovány a prováděny tak, aby nedošlo k vyjmenovaným škodlivým následkům. Mezi tyto škodlivé následky, u nichž musí být nepříznivý účinek absolutně vyloučen, patří: nepříznivé účinky na podnebí nebo počasí; značné nepříznivé účinky na jakost vzduchu nebo vody; značné změny v atmosférickém, zemském (včetně vodního), ledovcovém nebo mořském prostředí; škodlivé změny v rozdělení, dostatku nebo

¹⁸⁵ K tomu srov. Kapitola 1.4. (Antarktický smluvní systém - ATS).

¹⁸⁶ K problematice vzájemných vztahů mezi Madridským Protokolem a Úmluvou CCAMLR srov. *Herr, R.A.: CCAMLR and the Environmental Protocol: Relationship and the Interactions*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers 2000, str. 273-284.

rovnováže druhů nebo v populaci druhů fauny a flóry; další poškozování ohrožených druhů nebo populací takových druhů; nebo značné ohrožení oblastí, které mají biologický, vědecký, historický a estetický význam nebo význam pro volnou přírodu.

Za třetí činnosti v oblasti musí být plánovány a prováděny na základě informací postačujících k tomu, aby umožnily předběžné odhady jejich možných vlivů, jakož i informované úsudky o jejich vlivech. Toto ustanovení ukládá povinnost mít k dispozici poznatky, které dokáží utvořit pohled na pravděpodobné následky zamýšlené činnosti. Informované úsudky, které je třeba činit o takovýchto možných vlivech musí nutně brát v úvahu několik zvláštních prvků: rozsah činnosti včetně její oblasti, trvání a intenzity a její kumulativní účinky ve spojení s ostatními činnostmi; zda činnost bude škodlivě působit na jinou činnost v oblasti; zda jsou dosažitelné technologie a postupy zabezpečující z hlediska životního prostředí bezpečné provoz; zda existuje způsobilost sledovat klíčové parametry ochrany životního prostředí a složek ekosystémů tak, aby se zjistily jakékoliv škodlivé účinky činnosti a poskytlo se včasné varování před nimi, aby se stanovily nezbytné změny v provozních postupech; a zda existuje způsobilost urychleně a účinně reagovat na nehody, jež mohou mít účinky na životní prostředí Antarktidy.

Za čtvrté, jakmile činnosti začnou probíhat, provádí se pravidelné a účinné sledování, aby se zajistil odhad vlivů na probíhající činnosti a aby se zjistily možné nepředvídané vlivy činností prováděných uvnitř i vně oblasti Smlouvy o Antarktidě na životní prostředí Antarktidy.

Činnosti v Antarktidě by měly být plánovány a prováděny tak, aby byla poskytnuta přednost vědeckému výzkumu a aby se uchovala hodnota Antarktidy jako oblasti pro provádění takového výzkumu. Kromě opětovného přiznání globálního významu některých aspektů antarktického vědeckého výzkumu, uznání přednosti vědeckého výzkumu implikuje, že jiné činnosti mohou být prováděny, ale až na druhém místě. Uchování hodnoty Antarktidy jako oblasti vědeckého výzkumu zanechává rozsah pro rozhodnutí v plánování a výkonu provádění činností pokud jde o to, zda-li opravdu uchovávají tuto hodnotu. Tento pojem nevylučuje žádné nebo všechny dopady na tuto hodnotu, pokud její základní hodnota zůstane zachována.

A konečně je mezi environmentálními zásadami obsaženými v článku 3 Protokolu zakotven také požadavek, aby určité činnosti v oblasti byly prováděny způsobem slučitelným se zásadami obsaženými v tomto článku Protokolu. Mezi tyto činnosti patří také ty činnosti podnikané podle programů vědeckého výzkumu, turistika a všechny jiné vládní i nevládní činnosti v oblasti, pro něž se vyžaduje předběžné sdělení v souladu s článkem VII (5) Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přísunu a zásobování. Odkaz na článek VII Smlouvy o Antarktidě přitom zahrnuje všechny výpravy směřující do nebo z Antarktidy, které podnikají lodě smluvních států nebo jejich státní občané, všechny výpravy organizované na jejím státním území nebo vysílané z jejího státního území, všechny stanice v Antarktidě provozované jejími státními občany a každý vojenský personál či vybavení, určený k vědeckému výzkumu v Antarktidě. Všechny tyto činnosti mají být pozastaveny nebo zrušeny, jestliže povedou nebo

hrozí, že povedou k vlivům na životní prostředí, které jsou neslučitelné se zásadami obsaženými v článku 3 Protokolu. Tyto enviromentální zásady jsou pak dále rozvedeny v ostatních ustanoveních Protokolu, jimiž je jejich smysl skutečně realizován.

5.3.7.3. Zákaz činností týkající se antarktických nerostných zdrojů

Zásadní ustanovení týkající se využívání nerostných zdrojů v Antarktidě obsahuje článek 7 Protokolu. Madridský Protokol tímto ustanovení zakázal každou jinou činnost týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě, než je jejich vědecký výzkum. Tento článek byl při koncipování Protokolu předmětem široké diskuse, jelikož otázka činností týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy byla a je jednou z neproblematičtějších mezi smluvními státy. V tomto bodě se projevil zásadní odklon od úpravy obsažené v Úmluvě o činnostech týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy (CRAMRA), která byla přijata tři roky před tímto Protokolem. Úmluva CRAMRA takový obecný zákaz neobsahovala. Při výkladu Protokolu je však nutné vycházet i z této úmluvy, zejména z jejich ustanovení obsahujících definice některých pojmů.¹⁸⁷

Stanovený zákaz byl důležitým vítězstvím antitěžební lobby a francouzsko-australské iniciativy z roku 1989,¹⁸⁸ neboť ustavuje potencionálně neomezený zákaz těžby. Článek 7 Protokolu je však třeba vykládat ve spojení s ustanovením o možných změnách Protokolu (čl. 25 Protokolu), čímž lze odkrýt jeho potencionální účinky.¹⁸⁹

K zakazu v článku 7 Protokolu je třeba ještě poznamenat, že Konzultativní strany podle Závěrečného dokumentu z XI. Zvláštní konzultativní schůzky konané v roce 1991 nepovažují dobývání ledu za činnost týkající se nerostných zdrojů Antarktidy. Bylo dohodnuto, že bude-li dobývání ledu v budoucnu možné, budou se na ně aplikovat ustanovení Protokolu s výjimkou jeho článku 7.¹⁹⁰

5.3.7.4. Výbor pro ochranu životního prostředí (CEP)

Na základě článku 11 Madridského Protokolu byl zřízen Výbor pro ochranu životního prostředí Antarktidy (angl. *Committee for Enviromental Protection – CEP*). Každá smluvní strana Protokolu je oprávněna být jeho členem a jmenovat zástupce, jenž může být doprovázen znalci a poradci. Podle platného jednacího řádu Výboru¹⁹¹ mohou pozo-

¹⁸⁷ K tomu bližší srov. Kapitola 5.3.5. (Úmluva CRAMRA) a Kapitola 5.2. (Správa a využívání přírodních zdrojů v Antarktidě).

¹⁸⁸ K tomu bližší srov. Kapitola 5.3.6. (Francouzsko-australský návrh z roku 1989).

¹⁸⁹ K tomu bližší srov. Kapitola 4.11. (Možnosti revize ATS).

¹⁹⁰ Srov. *Final Act of the Eleventh Antarctic Treaty Special Consultative Meeting (Madrid, October 1991)*; K problematice využívání antarktického ledu srov. ATCM XV: Recommendation 21(1985) – *Use of Antarctic Ice* (Kapitola 5.2. – Správa a využívání přírodních zdrojů v Antarktidě).

¹⁹¹ Srov. ATCM XXII: Decision 2(1998) – *Rules of Procedure for the Committee for Environmental Protection. (Annex I to the Report to ATCM XXII of the Committee for Environmetal Protection)*.

rovoatel'ský status využívat v rámci jeho zasedání smluvní strany Smlouvy o Antarktidě, které nejsou smluvní stranou Protokolu¹⁹² (angl. *CEP observers 4a*), zástupci SCAR, CCAMLR, COMNAP (angl. *CEP observers 4b*) a dalších mezinárodních organizací¹⁹³ (angl. *CEP observers 4c*). Pozorovatelé Výboru mohou předkládat dokumenty na jednání CEP a účastnit se diskusí, ale nemají právo účastnit se rozhodovacího procesu.

Při plnění svých funkcí se Výbor radí s Vědeckým výborem pro výzkum Antarktidy (SCAR), Komisí pro ochranu antarktických mořských živých zdrojů (CCAMLR), Radou vedoucích národních antarktických programů (COMNAP) a s dalšími příslušnými vědeckými a technickými organizacemi, jakož i organizacemi pro ochranu životního prostředí. Výbor se schází jednou ročně společně se zasedáním Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě. Výbor není míněn jako nezávislý orgán, který by dohlížel na dodržování Protokolu. Může přijímat rady a formulovat doporučení stranám v souladu s Protokolem, včetně působení jeho příloh pro posouzení na Konzultativních schůzkách Smlouvy o Antarktidě. Výbor pak má zejména poskytovat rady v konkrétně stanovených věcech, např. účinnosti opatření přijatých podle Protokolu, potřeby doplnit nebo posílit taková opatření – čl. 12 (1)(a-k) Protokolu. K organizačním záležitostem může Výbor přijímat i rozhodnutí (angl. *decisions*). Zásadní dokumenty týkající se organizace a fungování CEPu, včetně jejího jednacího řádu, jsou však přijímány Konzultativními stranami v rámci ATCM ve formě rozhodnutí.¹⁹⁴

Založení Výboru představovalo další důležitý aspekt Protokolu, ačkoli jeho pravomoci nedosahují původně zamýšlené koncepce, která byla obsažena v australsko-francouzském návrhu.¹⁹⁵

¹⁹² Pozorovatel'ský status 4a mají v rámci CEPu Kanada a Kuba.

¹⁹³ Mezi mezinárodní organizace, které se účastní na činnosti CEPu s pozorovatel'ským statutem 4c patří ASOC, IUCN, IAATO, UNEP a WMO.

¹⁹⁴ Srov. ATCM XXII: Decision 2(1998) – *Rules of Procedure for the Committee for Environmental Protection*; ATCM XXIII: Decision 1(1999) – *CEP Web Site*; ATCM XXIV: Decision 2(2001) – *Guidelines on Circulation and Handling of CEP Documents*.

¹⁹⁵ Australsko-francouzský návrh z roku 1989 (blíže srov. Kapitola 5.3.6.) vycházel z představy založit komisi, která by disponovala pravomocí rozhodovat o všech opatřeních, které by bylo potřeba provádět podle zamýšleného dokumentu a označovat zóny, ve kterých by se různé činnosti mohly vykonávat. Komisi by asistoval vědecký a technický výbor, jako nezávislé těleso složené z mezinárodně uznávaných vědců, který by připomínkoval opatření navržená komisí. K tomu blíže srov. *Orheim, O.: The Committee for Environmental Protection: Its Establishment, Operation and Role within the Antarctic Treaty System*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 107-124.

5.3.7.5. Posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy (EIA)

Již od začátku 70-tých let minulého století byly předmětem zájmu Konzultativních stran různé koncepce analýz vlivů na životní prostředí Antarktidy. Některé z nich byly dokonce použity v Antarktidě některými výpravami na základě jejich vnitrostátní právní úpravy (např. Spojenými státy americkými). Konzultativní strany přijaly k problematice vlivů na životní prostředí Antarktidy několik doporučení,¹⁹⁶ která odrážela vědecké zprávy k této otázce.¹⁹⁷ Proces posuzování vlivů na životní prostředí byl nakonec kodifikován v Madridském Protokolu, zejména v jeho příloze I.¹⁹⁸ Tato příloha byla jedním z důležitých výdobytků Protokolu. Konzultativní strany přijaly na XXIII. Konzultativní schůzce v roce 1999 rezoluci,¹⁹⁹ která obsahuje výkladová pravidla pro provádění procesu EIA v Antarktidě (angl. *Guidelines for EIA in Antarctica*).

Mezi základními environmentálními zásadami, které jsou stanoveny v čl. 3 Protokolu,²⁰⁰ je rovněž princip, který vyjadřuje nutnost sběru informací dostatečných k tomu, aby bylo možné „předem posoudit možné vlivy na životní prostředí Antarktidy a závislé a přidružené ekosystémy, a na hodnoty Antarktidy pro provádění vědeckého výzkumu a činit o těchto dopadech kvalifikované úsudky“. Kromě toho Madridský protokol uvádí, že „tyto úsudky musí brát v úvahu:

- rozsah činnosti, včetně její oblasti, doby trvání a intenzity;

¹⁹⁶ Srov. ATCM XIV: Recommendation 2(1987) – *Mans Impact on the Antarctic Environment: Environmental Impact Assessment*; ATCM XIV: Recommendation 3(1987) – *Mans Impact on the Antarctic Environment: Safeguard of Scientific Drilling*; ATCM XII: Recommendation 3(1981) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM IX: Recommendation 5(1977) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VIII: Recommendation 11(1975) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VIII: Recommendation 13(1975) – *The Antarctic Environment*; ATCM VII: Recommendation 1(1972) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*; ATCM VI: Recommendation: 4(1970) – *Mans Impact on the Antarctic Environment*.

¹⁹⁷ Srov. *Principles and Procedures volume* Publisher by the ICSU Scientific Committee on Problems of the Environment (SCOPE 5, 1979); *Mans Impact on the Antarctic Environment: Procedure for Evaluating the Effects of Scientific and Logistic Activities* (SCAR - W.S.Beninghoff, W.N.Bonner, 1985).

¹⁹⁸ K provádění procesu EIA v Antarktidě srov. dále např. Dvořák, L., Vícha, O.: Posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy podle vládního návrhu zákona o Antarktidě, in: Zpravodaj EIA č. 2/2003, příloha str. I-IV, Lyons, D.: *Environmental Impact Assessment in Antarctica under the Protocol on Environmental Protection*, in: Polar Record 29 (169)/1993, p. 111-120.

¹⁹⁹ Srov. ATCM XXIII: Resolution 1(1999) – *Guidelines for EIA in Antarctica*. Tato výkladová pravidla navázala na předcházející rezoluce ATCM z roku 1997 a 1995 – ATCM XXI: Resolution 2(1997) – *Comprehensive Environmental Evaluation (CEE): Methodology for Reviewing Activities for which a CEE has been Prepared*, ATCM XIX: Resolution 6(1995) – *Environmental Impact Assessment: Circulation of Information*.

²⁰⁰ Bližší srov. Kapitola 5.3.7.2. (Zásady ochrany životního prostředí Antarktidy).

- kumulativní vlivy činnosti, a to jak vlastní činnosti, tak ve spojení s dalšími aktivitami v oblasti Antarktidy;
- zda činnost negativně ovlivňuje jakékoli jiné činnosti v oblasti Antarktidy;
- zda jsou dostupné postupy, technika a technologie k zajištění bezpečného provozu z hlediska životního prostředí;
- zda existují schopnosti (kapacity) pro sledování (monitoring) klíčových parametrů ochrany životního prostředí a složek ekosystémů tak, aby bylo možno zjistit jakékoli nepříznivé účinky dotyčné činnosti (a signály nebo příznaky), které mohou sloužit jako včasné varování, a schopnosti zajistit takové změny provozních postupů, jež budou nezbytné podle výsledků sledování nebo zdokonalených poznatků o životním prostředí v Antarktidě a závislých a přidružených ekosystémů; a
- zda existují schopnosti (kapacity) zajistit rychlou a účinnou reakci na nehody (havárie), zejména ty, které mohou mít vliv na životní prostředí.“

Článek 8 Protokolu zavádí pro účely Antarktidy pojem „posouzení vlivů na životní prostředí“ (angl. *Environmental Impact Assessment – EIA*) a rozlišuje tři kategorie těchto environmentálních vlivů podle jejich významnosti vzhledem k vlivům nevýznamným nebo přechodným (*minor or transitory impact*):

a) vlivy	<	menší než jsou	vlivy (malé) nevýznamné nebo přechodné (angl. <i>less than a minor or transitory impact</i>)
b) vlivy	≈	stejně jako jsou	vlivy (malé) nevýznamné nebo přechodné (angl. <i>a minor or transitory impact</i>)
c) vlivy	>	větší než jsou	vlivy (malé) nevýznamné nebo přechodné (angl. <i>more than a minor or transitory impact</i>)

Článek 8 Protokolu dále požaduje, aby posouzení činností, jejichž uskutečnění je plánováno v Antarktidě, bylo provedeno postupy stanovenými v Příloze I Protokolu. Činnosti podnikané v oblasti Antarktidy je nutno provádět způsobem, který je slučitelný se základními zásadami ochrany životního prostředí Antarktidy definovanými v čl. 3 Protokolu. Pokud by tyto činnosti vedly, nebo by hrozilo, že povedou k vlivům na životní prostředí Antarktidy nebo závislé a přidružené ekosystémy, které jsou neslučitelné se základními environmentálními zásadami, měly by být pozměněny, pozastaveny nebo zrušeny (čl. 3 odst. 4 Protokolu). Protokol dále upravuje situaci, kdy činnosti plánuje společně více států. V tomto případě si tyto zúčastněné strany jmenují jednu, která bude koordinovat posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy v souladu s přílohou I.

Příloha I Protokolu stanovuje komplexnější vysvětlení různých kategorií vlivů a stanovuje soubor základních principů k vypracování dokumentů EIA pro činnosti plánované v Antarktidě. Kromě toho tato příloha stanovuje předběžnou fázi pro posouzení environmentálních vlivů činností v Antarktidě, které je zamýšleno ke zjištění, zda vlivy

určité činnosti jsou menší než nevýznamné nebo přechodné či nikoli. Toto zjištění musí být provedeno vhodným vnitrostátním postupem.

Na základě výsledků předběžné fáze může pro plánovanou činnost nastat následující situace (podle kategorie zjištěných vlivů):

- jestliže předpokládané vlivy plánované posuzované činnosti jsou pravděpodobně menší ($<$) než nevýznamné nebo přechodné, může být přikročeno k uskutečnění činnosti;
- jestliže předpokládané dopady jsou pravděpodobně ($\approx$) nevýznamné nebo přechodné, je předem požadováno zpracovat tzv. počáteční vyhodnocení vlivů (angl. *Initial Environmental Evaluation – IEE*);
- jestliže předpokládané dopady jsou pravděpodobně větší ($>$) než nevýznamné nebo přechodné, je předem požadováno zpracovat tzv. všestranné vyhodnocení vlivů (angl. *Comprehensive Environmental Evaluation – CEE*).

Ačkoli pro rozhodování o tom, zda je pro danou činnost nutno zpracovat počáteční vyhodnocení vlivů nebo všestranné zhodnocení vlivů (IEE nebo CEE), je klíčovým pojmem „malý (nevýznamný) nebo přechodný vliv“, dosud nebyla na mezinárodní úrovni dosažena shoda ohledně definice tohoto pojmu.²⁰¹ Potiže s definicí tohoto pojmu jsou důsledkem závislosti na celé řadě proměnných veličin spojených s různou činností a v různém environmentálním kontextu. Tento pojem je tedy nutno vykládat „ad hoc“, tj. případ od případu, se zřetelem na konkrétní místo a další specifické okolnosti.

Návrh všestranného vyhodnocení vlivů (CEE) by měl být veřejně dosažitelný a měl by být zaslán Výboru CEP k náležitému posouzení a všem stranám k připomínkám, které je rovněž učiní veřejně dosažitelným. Toto ustanovení o zapojení veřejnosti je zřejmým posunem od dosavadní praxe smluvních států, jejichž schůzky se v minulosti odehrávaly „za zavřenými dveřmi“. Tato skutečnost tak naznačuje narůstající roli mezinárodní veřejnosti při formulování politik smluvních států, týkajících se životního prostředí Antarktidy. Žádné konečné rozhodnutí vedoucí k zahájení navrhované činnosti nebude učiněno, pokud nebylo umožněno posouzení návrhu všestranného vyhodnocení vlivů na Konzultativní schůzce. Připomínky, které došly ohledně návrhu CEE, a odpovědi na ně, by měly být uvedeny v konečném rozhodnutí a měly by být rozeslány všem stranám, které je rovněž učiní veřejně dosažitelnými alespoň 60 dní před zahájením navrhované činnosti. Jakmile bude činnost zahájena, bude zahájeno sledovací řízení (tzv. monitoring), jehož účelem by mělo být sledování klíčových ukazatelů životního prostředí a poskytnutí pravidelného ověření vlivů prováděné činnosti (čl. 5 Přílohy I Protokolu).

²⁰¹ Příspěvky k diskusi o tomto pojmu lze nalézt v různých pracovních materiálech projednávaných na Konzultativních schůzkách (ATCM), srov. např. XX ATCM/IP 2 (Nový Zéland), XXI ATCM/WP 35 (Nový Zéland), XXI ATCM/IP 55 (Argentina), XXII ATCM/IP 66 (Rusko) a XXII ATCM/WP 19 (Austrálie).

Každá smluvní strana Protokolu je povinna zajistit, aby se tyto postupy použily v plánovacích procesech vedoucích k rozhodnutí o zahájení činností v oblasti Antarktidy podle programů vědeckého výzkumu, turistice a všech jiných vládních a nevládních činnostech v oblasti Antarktidy. Pro ně je vyžadováno předběžné sdělení podle článku VII Smlouvy o Antarktidě,²⁰² včetně přidružených činností přísunu a zásobování. Protokol tedy vychází ze zásady, že veškerá činnost v Antarktidě by měla podléhat procesu EIA. Tyto postupy se mají podle Protokolu použít rovněž na každou změnu v činnosti, ať k této změně dojde zvýšením nebo snížením intenzity prováděné činnosti, rozšířením o další činnost, vyřazením některého zařízení nebo jiným způsobem.

Navzdory úsilí a dobrým záměrům smluvních států však Madridský Protokol, včetně jeho příloh, nedává Konzultativním schůzkám právo vetovat ty činnosti, které by zřejmě měly větší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy.

5.3.7.6. Ochrana rostlin a živočichů v Antarktidě

S růstem počtu stanic v letech 1957 až 1958 během Mezinárodního geofyzikálního roku (IGY), si vědci uvědomili potřebu určitým způsobem regulovat vzájemné vztahy mezi lidmi a zvířaty v Antarktidě. Na zasedání Vědecké rady pro antarktický výzkum (SCAR) v roce 1960 byla vědci rozpracována tzv. Obecná pravidla provádění ochrany a zachování živých zdrojů v Antarktidě (angl. *General Rules of Conduct for the Preservation and Conservation of Living Resources in Antarctica*). Již na prvních dvou zasedáních Konzultativních schůzek byl projednáván návrh použít tato obecná pravidla SCARu pro antarktické expedice.²⁰³ Tento nápad byl uskutečněn v roce 1964 přijetím tzv. Dohodnutých opatření pro ochranu antarktické fauny a flóry.²⁰⁴ K této problematice poté přijaly Konzultativní strany několik dalších doporučení.²⁰⁵

²⁰² Každá smluvní strana Antarktické smlouvy je podle čl. VII Smlouvy o Antarktidě povinna informovat ostatní smluvní strany o všech výpravách do Antarktidy, které podnikají její lodě nebo její občané, a o všech výpravách do Antarktidy, které jsou organizovány na jejím území, nebo jsou z jejího území vysílány, o všech stanicích v Antarktidě provozovaných jejími občany a o každém vojenském personálu či vybavení určeném k vyslání do Antarktidy.

²⁰³ Srov. ATCM I: Recommendation 8(1961) – *Conservation of Antarctic Fauna and Flora*; ATCM II: Recommendation 2(1962) – *Conservation of Antarctic Fauna and Flora*.

²⁰⁴ Srov. ATCM III: Recommendation 8 (1964) – *Agreed Measures for the Conservation of Antarctic Fauna and Flora*. K tomu dále srov. Kapitola 5.3.2. (Dohodnutá opatření na ochranu antarktické fauny a flóry).

²⁰⁵ Srov. ATCM III: Recommendation 10(1964) – *Interest of SCAR in the Conservation of Antarctic Fauna and Flora*; ATCM III: Recommendation 9(1964) – *Interim Guide Lines for the Conservation of Fauna and Flora*; ATCM IV: Recommendation 20(1966) – *Interim Guide Lines for the Conservation of Fauna and Flora*; ATCM IV: Recommendation 19(1966) – *Implementation of Article XII (1)(d) of the Agreed Measures*; ATCM IV: Recommendation 18(1966) – *Co-operation in Implementing*

Z Dohodnutých opatření vychází Příloha II Madridského Protokolu, která nově kodifikovala pravidla ochrany antarktické fauny a flóry. Tím, že Protokol přijal podstatu z Dohodnutých opatření, jednak potvrdil záměr být opravdu všestranným právním nástrojem ochrany životního prostředí Antarktidy a jednak tím dal jejich obsahu silnou obligatorní povahu.

Příloha II Protokolu zakazuje odběr antarktických rostlin a živočichů nebo škodlivé zasahování. Odběr nebo jakékoliv jiné zasahování může být prováděno pouze na základě povolení vydaným příslušným vnitrostátním orgánem. Toto povolení může být vydáno pouze k určitým Protokolem stanoveným účelům (opatření vzorků pro vědecké studium nebo vědecké informace, opatření vzorků pro muzea, herbaria, zoologické a botanické zahrady a jiné výchovné či kulturní instituce, příprava nevyhnutelných následků vědeckých činností nebo stavby a provoz vědeckých podpůrných zařízení). Oproti Dohodnutým opatřením se však nedovoluje zabíjet původní ptáky a savce pro poskytnutí nezbytné potravy pro lidi a psy. Povolení odebírat zvláště chráněné druhy pak nelze vydat, pokud jejich odběr není nutný pro vědecký účel, neohrozí použití nebo obnovení tohoto druhu nebo místní populace nebo pokud nepoužije nesmrtící techniky, kde by to bylo možné. Veškerý odběr místních savců a ptáků se má podle této přílohy provádět způsobem, který přináší nejmenší uskutečnitelnou míru bolesti a utrpení.

Příloha II dále stanoví podmínky pro dovoz nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy. Nepůvodní druhy zvířat a rostlin lze do Antarktidy dovážet pouze na základě povolení. Takto dovezené nepůvodní druhy zvířat a rostlin musí být do skončení platnosti povolení z Antarktidy buď odvezeny nebo musí být odstraněny spálením nebo jiným způsobem, který vyloučí nebezpečí pro místní faunu a flóru. Mezi zvířata a rostliny, které lze do Antarktidy dovážet v souladu s povolením, patří domácí rostliny a laboratorní zvířata a rostliny, včetně virů, bakterií, kvasinek a hub (Dodatek B k Příloze II Protokolu). Příloha dále bezvýjimky zakazuje přivádět do Antarktidy psi. Psi, kteří se zde nacházeli ke dni sjednání Protokolu, měli být odvezeni nejpozději do 1. dubna 1994.

Tato ustanovení týkající se dovozu nepůvodních druhů zvířat a rostlin, nebudou použita na dovoz potravin do Antarktidy za předpokladu, že žádná živá zvířata nebudou dovážena pro tento účel a všechny rostliny a zvířecí části i výrobky se budou udržovat za pečlivě kontrolovaných podmínek a budou odstraněny v souladu s Přílohou III Protokolu, která upravuje nakládání s odpadem.

Article VI of the Agreed Measures for the Conservation of Antarctic Fauna and Flora; ATCM IV: Recommendation 16(1966) – Specially Protected Species: Fur Seals; ATCM IV: Recommendation 17(1966) – Specially Protected Species: Ross Seals; ATCM V: Recommendation 6(1968) – Modification of the Agreed Measures Adopted under Recommendation III-VIII for the Conservation of Fauna and Flora; ATCM VI: Recommendation 9(1970) – Data on the Conservation of Fauna and Flora; ATCM VII: Recommendation 5(1972) – Importation of Laboratory Animals and Plants.

Strany Protokolu se dále zavázaly přijmout vhodná vnitrostátní opatření včetně těch, která jsou uvedena v Dodatku C k této příloze, aby se zabránilo zavádění nepůvodních mikroorganismů (např. virů, bakterií, příživníků, kvasinek a hub). Mezi opatření k zabránění zavádění mikroorganismů do Antarktidy, která jsou obsažena v Dodatku C k této příloze, patří zákaz dovozu živé drůbeže nebo jiných živých ptáků. Vykuchanou drůbež určenou pro dopravu do Antarktidy je nutno před jejím zabalením prohlédnout za účelem zjištění nemoci jako je Newcastleova nemoc, tuberkulóza a infekce způsobená kvasinkami. Veškerá nespotřebovaná drůbež nebo její části musí být odvezeny z Antarktidy nebo odstraněny spaláním nebo rovnocennými prostředky, které vyloučí nebezpečí pro místní faunu a flóru. Dovozu nesterilní půdy do Antarktidy je nutno se vyhnout v největší možné míře.

V článku 8 této přílohy se stranám ukládá hodnotit opatření se zřetelem na doporučení Výboru CEP. V této souvislosti se Konzultativní strany dohodly na potřebě revize seznamu zvláště chráněných druhů (Dodatek A k Příloze II Protokolu).²⁰⁶

V roce 2003 doporučili zástupci Konzultativních stran všem smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě přistoupení, příp. ratifikaci Dohody o ochraně albatrosů a buňňáků (angl. *Agreement on the Conservation of Albatrosses and Petrels – ACAP*) sjednané v roce 2001 v Kapském Městě (JAR).²⁰⁷

5.3.7.7. Nakládání s odpadem v Antarktidě

Problematicke odpadů se částečně věnovala již Smlouva o Antarktidě z roku 1959, která mimo jiné zakázala zneškodňování radioaktivního odpadu v Antarktidě. Smluvní strany tím zdůraznily nebezpečnost radioaktivního odpadu pro životní prostředí Antarktidy. Problematicke radioaktivního odpadu byly věnovány i dva dokumenty ATCM.²⁰⁸ Na základě Doporučení ATCM č. VIII-12 z roku 1975 by měly smluvní státy pokračovat v úsilí k ukončení rozmisťování jaderného odpadu v oblasti Smlouvy o Antarktidě. Toto doporučení bylo doplněno Rezolucí ATCM č. XIX-2 z roku 1995, která vybízí smluvní státy ke koordinaci jejich pozic při vyjednávání, které se týká nakládání s jaderným odpadem, s cílem zahrnout ustanovení zakazující dovoz jaderného odpadu a nakládání s ním v oblasti Smlouvy o Antarktidě. Tato rezoluce vychází z Basilejské úmluvy o kontrole

²⁰⁶ Srov. ATCM XXIII: Resolution 2(1999) – *List of Specially Protected Species: Annex II to the Environmental Protocol*, ATCM XXV: Resolution 1(2002) – *Review of Conservation Status of Antarctic Species*. Na základě těchto rezolucí byl SCAR (ve spolupráci s IUCN) pověřen revizí Dodatku A k Příloze II Protokolu. Výsledkem této revize by mělo být sladění Seznamu zvláště chráněných antarktických druhů s tzv. červeným seznamem IUCN (angl. *IUCN Red List of Threatened Species*). K tomu bližší srov. <http://www.redlist.org>.

²⁰⁷ Srov. ATCM XXVI: Resolution 4(2003) – *Support for the Conservation of Albatrosses and Petrels*. Bližší srov. Kapitola 5.7.2. (Mezinárodní smlouvy na ochranu biodiverzity).

²⁰⁸ Srov. ATCM VIII: Recommendation 12(1975) – *Disposal of Nuclear Waste*; ATCM XIX: Resolution 2(1995) – *Nuclear Waste Disposal*.

přeshraničního pohybu nebezpečného odpadu, která zakazuje vývoz nebezpečného odpadu do oblasti jižně od 60° jižní šířky. K této problematice rovněž od roku 1994 připravuje Mezinárodní agentura pro jadernou bezpečnost (angl. *International Atomic Energy Agency – IAEA*) mezinárodní smlouvu, která by se týkala bezpečnosti při hospodaření s radioaktivním odpadem.

Pokud jde o jiné než radioaktivní odpady, přijaly Konzultativní strany do roku 1991 několik doporučení věnujících se obecně odpadové problematice.²⁰⁹ Otázky týkající se nakládání s odpadem v Antarktidě a postupy odpadového hospodářství byly v roce 1991 kodifikovány v Příloze III Madridského Protokolu.

Tato příloha ukládá stranám obecnou povinnost snížit množství odpadů vyprodukovaných nebo odložených v Antarktidě tak, aby se snížily na minimum vlivy na životní prostředí Antarktidy, a odklidit z Antarktidy co možná nejvíce vyprodukovaného odpadu. Tato povinnost zahrnuje vyčištění minulých a současných míst pro odkládání odpadů na pevnině a opuštěných pracovních míst v Antarktidě, přičemž zároveň ukládá, že odvoz odpadů nesmí způsobit větší poškození životního prostředí, než ponechání odpadu na stávajícím místě. Příloha dále ukládá vrátit odvážené odpady z Antarktidy v nejvyšší možné míře do země, ze které se organizovaly činnosti plodící odpad, nebo do kterékoliv jiné země, se kterou byla uzavřena ujednání o odkládání takových odpadů v souladu s příslušnými mezinárodními smlouvami.

Příloha III Protokolu dále stanoví povinnost původci určitých druhů odpadů, které jím byly vyprodukovány po vstupu této přílohy v platnost, odvést tyto odpady z Antarktidy. Do této kategorie odpadů patří např. radioaktivní materiály, elektrické baterie, pevná a tekutá paliva, odpady obsahující těžké kovy nebo toxické látky, deriváty polyvinylchloridu (PVC), sudy na pohonné hmoty nebo jiné pevné nehořlavé odpady. Druhou kategorií odpadů, u níž se připouští i jejich likvidace v Antarktidě formou spalení, autoklavování nebo jiné sterilizační úpravy, tvoří zbytky mrtvol dovezených zvířat, laboratorní kultury mikroorganismů a rostlinných patogenů a dovezené ptačí výrobky. Příloha dále rozlišuje různé formy nakládání s odpadem a podmínky pro jejich provádění – spalování odpadu (čl. 3 Přílohy), jiné odkládání odpadu (čl. 4 Přílohy), odkládání odpadu do moře (čl. 5 přílohy) a skladování odpadu v Antarktidě (čl. 6 Přílohy). Do Antarktidy se zakazuje dovážet polychlorované bifenylly (PCB), nesterilní půda, polystyrenové kuličky, plátky či podobným způsobem balené pesticidy s výjimkou těch, které jsou vyžadovány pro vědecké, lékařské nebo hygienické účely.

²⁰⁹ Srov. ATCM XV: Recommendation 3(1989) – *Human Impact on the Antarctic Environment: Waste Disposal*; ATCM XIII: Recommendation 4(1985) – *Mans Impact on the Antarctic Environment: Code of Conduct for Antarctic Expeditions and Station Activities: Waste Disposal*; ATCM XII: Recommendation 4(1983) – *Mans Impact on the Antarctic Environment: Code of Conduct for Antarctic Expeditions and Station Activities*; ATCM VIII: Recommendation 11(1975) – *Mans Impact on the Antarctic Environment: Code of Conduct for Antarctic Expeditions and Station Activities*.

Vzhledem k tomu, že Příloha III neurčuje žádný ústřední orgán, který by dohlížel na řádnou správu odpadů, je na každé smluvní straně Protokolu požadováno vytvářet klasifikační systém odpadů a plány odpadového hospodářství. Smluvní strany mají zahrnout tyto plány do každoroční výměny informací podle Smlouvy o Antarktadě a podrobit je též přezkumu Výborem pro ochranu životního prostředí (CEP).

5.3.7.8. Ochrana před znečišťováním moře v oblasti Antarktidy

Otázka znečištění mořského prostředí Antarktidy ropou byla poprvé projednávána na IX. Konzultativní schůzce v roce 1977. Vědecká zpráva zpracovaná pro tuto schůzku ukázala nízkou úroveň znečištění mořského prostředí ropou. Přesto se Konzultativní strany dohodly sledovat tuto problematiku a postupně přijaly několik doporučení ATCM.²¹⁰ V roce 1973 byla z iniciativy Mezinárodní námořní organizace (angl. *International Maritime Organization – IMO*) sjednána **Úmluva o zabránění znečišťování z lodí**, která byla doplněna Protokolem z roku 1978 (angl. *Convention for the Prevention of Pollution from Ships – MARPOL 73/78*)²¹¹

V roce 1981 Konzultativní strany konstatovaly, že účinnost těchto mezinárodních dohod týkajících se znečišťování mořského prostředí ropou z lodí společně s námořními pojišťovacími dohodami pro lodě využívané v ledochových vodách, je dostatečnou zárukou při stávající úrovni námořní dopravy v oblasti Antarktidy. Od té doby však zesílil názor požadující přípravu vlastních pravidel upravujících ochranu před mořským znečišťováním v oblasti Antarktidy, které by představovaly určitou nadstavbu k obecně platným pravidlům stanoveným Úmluvou MARPOL 73/78. Ke kodifikaci těchto speciálních pravidel došlo v roce 1991 přijetím Madridského Protokolu a jeho Přílohy IV.

Příloha IV k Madridskému Protokolu se použije vůči každé straně, na všechny lodě provozované pod její vlajkou a na každou jinou loď, která podporuje její provoz v oblasti Antarktidy. Pokud jde o vztah smluvních stran Madridského Protokolu, které jsou rovněž stranami Úmluvy MARPOL 73/78, nic co je obsaženo v Příloze IV Protokolu neruší zvláštní práva a závazky vyplývající z této úmluvy. Sílu této přílohy však značně oslabuje ustanovení o svrchované imunitě (čl. 11 Přílohy IV), podle které se tato příloha nepoužije na válečné lodě a vládní neobchodní lodě. Vzhledem k tomu, že většinu plavidel používaných v Antarktadě vlastní nebo provozují vlády smluvních států, je možné,

²¹⁰ Srov. ATCM IX: Recommendation 6(1977) – *Oil Contamination of the Antarctic Marine Environment*; ATCM X: Recommendation 7(1979) – *Oil Contamination of the Antarctic Marine Environment*; ATCM XIV: Recommendation 10(1987) – *Marine Meteorological and Sea Ice Information Services for Navigation in the Treaty Area of the Southern Ocean*; ATCM XV: Recommendation 19(1989) – *Cooperation in the Hydrographic Charting of Antarctic Waters*; ATCM XV: Recommendation 4(1989) – *Human Impact on the Antarctic Environment. Prevention, Control and Response to Marine Pollution*.

²¹¹ Bliže srov. Kapitola 5.4.3. (Mezinárodní smlouvy o ochraně mořského prostředí).

že se tak značná část plavidel vyhne působnosti této přílohy. Každá strana, která vlastní nebo provozuje válečnou loď, válečné pomocné plavidlo nebo jinou loď, kterou užívá v oblasti Antarktidy pouze pro vládní neobchodní službu, by však měla přijmout vhodná opatření neoslabující provoz nebo provozní způsobilost takových lodí, aby takové lodi jednaly způsobem odpovídajícím této příloze, pokud je to rozumné a možné.

Příloha IV Madridského Protokolu zakazuje vypouštění ropy, ropných směsí, znečištěných zátěžových vod, kontaminovaného materiálu a jiných zaolejovaných zbytků a směsí do moře v oblasti Antarktidy, kromě případů dovolených podle Úmluvy MARPOL 73/78 (čl. 3 Přílohy IV Madridského Protokolu). Dále se zakazuje vypouštění jiných škodlivých kapalných látek²¹² a jakýchkoli jiných chemických či jiných látek do moře v oblasti Antarktidy v množství nebo koncentracích, které jsou škodlivé pro mořské prostředí (čl. 4 Přílohy IV Madridského Protokolu).

V oblasti Antarktidy se v souladu s článkem 5 Přílohy IV Protokolu zakazuje ukládat odpad do moře. Do moře je možné vyhazovat zbytky potravin v pásmu od 12 námořních mil od nejbližší země nebo ledového příkrovu, pokud prošly drtičem nebo mlýnem a jsou tak jemně rozrušeny, že mohou projít sítím s otvory nejvýše 25 mm velkými. Tato příloha dále zakazuje vypouštět splaškové kaly²¹³ do moře v pásmu do 12 námořních mil od země nebo ledového příkrovu. Za touto vzdáleností lze vypouštět splaškové kaly v úměrném množství z námořních plavidel, které mají cestovní rychlost nejméně 4 uzly. Tento zákaz se nevztahuje na námořní plavidla, která mají osvědčení pro přepravu více než 10 osob.

Smluvní strany Madridského Protokolu by měly zajistit, aby jejich lodě vplouvající do oblasti Antarktidy byly vybaveny nádrží na znečištěné zátěžové vody, kontaminovaný materiál a jiné zaolejované zbytky, a dále knihami pro záznam odpadků a splašků. Při navrhování, konstrukci, složení posádky a vybavení lodi provádějících činnost v oblasti Antarktidy nebo ji podporujících, by každá smluvní strana měla brát zřetel na cíle této přílohy. Příloha z výše uvedeného činí výjimky pro případy stavu nouze, týkajících se bezpečnosti lodi a osob na její palubě nebo osob zachraňujících život na moři.

Konzultativní strany přijaly od sjednání Madridského Protokolu v roce 1991 několik dokumentů týkajících se problematiky znečišťování mořského prostředí v oblasti Antarktidy a bezpečnosti plavby v antarktických vodách.²¹⁴

²¹² Pojem „škodlivé kapalné látky“ je definovaný v Příloze II k Úmluvě MARPOL 73/78 jako „jakákoliv látka uvedená v Doplňku II k Příloze II nebo látka prozatímně určená v souladu s ustanoveními článku 3 odst. 4 a zařazená do kategorie A, B, C nebo D.“

²¹³ Pojem „splaškové kaly“ je definovaný v Příloze II k Úmluvě MARPOL 73/78 jako „(a) splašky a jiné odpady z jakýchkoli druhů záchodů, pisoárů a klozetových mís, (b) splašky z umyvadel, van a vodostoků ze zdravotnických zařízení, (c) splašky z prostorů pro živá zvířata nebo (d) ostatní odpadní vody smíšené s výše uvedenými splašky.“

²¹⁴ Srov. ATCM XIX: Resolution 1(1995) – *Strengthening Cooperation in Hydrographic Surveying and*

V roce 1998 připravila Mezinárodní námořní organizace (IMO) **Návrh kodexu o bezpečnosti lodí v polárních vodách** (angl. *Draft of International Code of Safety for Ships in Polar Waters – Polar Code*) a v roce 2002 přijala **Směrnici pro plavidla provozovaná ve vodách pokrytých ledem v Arktidě** (angl. *Guidelines for Ships Operating in Arctic Ice-covered Waters*). Na základě rozhodnutí ATCM z roku 1999 byla svolána Schůzka odborníků, která zahájila přípravy obdobného právně nezávazného dokumentu pro účely Antarktidy. Jedná se o tzv. **Směrnici pro antarktickou námořní dopravu a související činnosti** (angl. *Guidelines for Antarctic Shipping and Related Activities*). Tato schůzka se konala v roce 2000 v Londýně pod patronací Mezinárodní námořní organizace. Polární kodex ani Směrnice pro námořní dopravu v Antarktidě však dosud nebyly přijaty.²¹⁵

5.3.7.9. Ochrana zvláštních území v Antarktidě

Způsob vyčlenění určitých oblastí s odlišným správním režimem byl poprvé ve vztahu k Antarktidě použit v Dohodnutých opatřeních na ochranu antarktické fauny a flóry z roku 1964.²¹⁶ Do přijetí Madridského Protokolu vzrostl počet různých kategorií těchto oblastí – zvláště chráněné oblasti (SPA), místa zvláštního vědeckého zájmu (SSSI), mořská místa zvláštního vědeckého zájmu (MSSSI), historická místa a památníky (HSM), oblasti zvláštního určení (SRA), oblasti plánované pro různorodé využití (MUPA), tulení rezervace a zóny určené pro lov tuleňů podle Úmluvy CCAS (angl. *CCAS Seal Reservers and Sealing Zones*)²¹⁷ a místa určená pro program environmentálního sledování v rámci Úmluvy CCAMLR (angl. *CCAMLR Environmental Monitoring Program Sites – CEMP Sites*).²¹⁸

Zvláště chráněné oblasti (angl. *Specially Protected Areas – SPA*) byly stanoveny na základě čl. VIII Dohodnutých opatření pouze pro účely ochrany místní fauny a flóry. Seznam zvláště chráněných oblastí obsažený v Příloze B těchto opatření byl průběžně aktualizován na základě doporučení přijatých na Konzultativních schůzkách.²¹⁹ Mecha-

Charting of Antarctic Waters; ATCM XXII: Resolution 3(1998) – *International Code of Safety for Ships in Polar Waters*; ATCM XXIII: Decision 2(1999) – *Guidelines for Antarctic Shipping and Related Activities*.

²¹⁵ K tomu srov. Scovazzi, T.: *Towards Guidelines for Antarctic Shipping: A Basis for Cooperation between the Antarctic Treaty Consultative Parties and the IMO*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 243-259.

²¹⁶ Blíže srov. Kapitola 5.3.2. (Dohodnutá opatření na ochranu antarktické fauny a flóry z roku 1964).

²¹⁷ Blíže srov. Kapitola 5.3.3. (Úmluva o ochraně antarktických tuleňů, CCAS).

²¹⁸ Blíže srov. Kapitola 5.3.4. (Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR).

²¹⁹ Srov. např. *ATCM IV: Recommendations 1-15 (1966) – Specially Protected Areas: Taylor Rookery, Rookery Islands, Ardery Island and Odbert Island, Sabrina Island and Balleny Islands, Beaufort Island and Ross Sea, Cape Crozier and Ross Island, Cape Hallett and Victoria Land, Dion Islands,*

nismus zvláště chráněných území byl však poprvé použit spíše pro účely ochrany vědeckého výzkumu než pro ochranu samotné fauny a flóry; tak došlo k vytvoření konceptu **míst zvláštního vědeckého zájmu** (angl. *Sites of Special Scientific Interest – SSSI*) a **mořských míst zvláštního vědeckého zájmu** (angl. *Marine Sites of Special Scientific Interest – MSSSI*).²²⁰

Návrhy na vytvoření **oblastí zvláštního určení** (angl. *Specially Reserved Areas – SRA*) a **oblastí plánování pro různorodé využití** (angl. *Multiple Use Planning Areas – MUPA*) z roku 1989²²¹ nevstoupily v platnost. Přesto byly tyto návrhy posléze zakomponovány do Přílohy V Madridského Protokolu.

Ochrana zvláštních území a míst byla nově kodifikována v Příloze V Madridského Protokolu, která byla přijata dodatečně na XVI. Konzultativní schůzce v Bonnu v říjnu 1991. (Příloha V vstoupila v platnost dne 24. května 2002). Jejím účelem bylo reorganizovat a zdokonalit stávající systém chráněných oblastí Antarktidy. Tato příloha zavádí dvě kategorie chráněných území – Zvláště chráněná antarktická území (ASP) a Zvláště řízená antarktická území (ASPA). Činnosti v těchto oblastech mohou být zakázány, omezeny nebo řízeny v souladu s tzv. řídicími plány (angl. *Management Plans*) přijatými podle přílohy.

Zvláště chráněné antarktické území (angl. *Antarctic Specially Protected Areas – ASPA*) představuje jakoukoliv oblast, včetně moře, označenou za účelem ochrany mimořádných hodnot z hlediska ochrany životního prostředí, vědy, historie, estetiky nebo volné přírody, jakékoliv kombinace těchto hodnot nebo z hlediska probíhajícího nebo plánovaného vědeckého výzkumu. Ke vstupu do těchto oblastí je potřeba povolení, které vydává příslušný národní orgán podle jeho vnitrostátní legislativy.

Green Island, Byers Peninsula, Cape Shirref, Fildes Peninsula, Moe Island, Lynch Island, Southern Powell Island and adjacent islands; ATCM V: Recommendation 5(1968) – Specially Protected Areas: Fildes Peninsula; ATCM VI: Recommendation 10(1970) – Specially Protected Areas: Coppermine Peninsula and Robert Island; ATCM VIII: Recommendation 2(1975) – Review of Specially Protected Areas; ATCM VIII: Recommendation 1(1975) – Specially Protected Areas: Litchfield Island; ATCM XIII: Recommendation 13(1985) – Specially Protected Area No. 7: Cape Hallett, Victoria Land: Extension of Boundaries; ATCM XIII: Recommendation 12(1985) - Specially Protected Areas: "New College Halley", Caughley Brach, Cape Bird, Ross Island; ATCM XIII: Recommendation 11(1985) - Specially Protected Areas: Lagotellerie Island, Margueritte Bay; ATCM XIII: Recommendation 10(1985) - Specially Protected Areas: North Coronation Island, South Orkney Islands;

²²⁰ *Srov. ATCM VII: Recommendation 3(1972) – Sites of Specially Scientific Interest; ATCM VIII: Recommendation 3(1975) – Sites of Specially Scientific Interest; ATCM XIV: Recommendation 6(1987) – Marine Sites of Specially Scientific Interest.*

²²¹ *ATCM XV: Recommendation 10(1989) – The Antarctic Protected Area System: Establishment of Specially Reserved Areas (SRAs); ATCM XV: Recommendation 11(1989) - The Antarctic Protected Area System: Establishment of Multiple-use Planning Areas (MPAs).*

Zvláště řízené antarktické území (angl. *Antarctic Specially Managed Areas – ASMA*) představuje jakoukoliv oblast, včetně moře, ve které je nebo by mohla být prováděna nějaká činnost, označená v rámci podpory plánování a koordinace této činnosti, zabránění možným sporům, zlepšení spolupráce mezi stranami nebo minimalizování vlivů na životní prostředí. Zvláště řízené antarktické území může zahrnovat jedno nebo více zvláště chráněných antarktických území. Ke vstupu na zvláště řízené antarktické území, které se nekryje se zvláště chráněným antarktickým územím, není potřeba povolení.

Návrh na označení určité oblasti na zvláště chráněné nebo zvláště řízené antarktické území může podat kterákoliv smluvní strana Protokolu, Výbor pro ochranu životního prostředí (CEP), Vědecký výbor pro výzkum Antarktidy (SCAR) nebo Komise CCAMLR, a to na základě předložení návrhu plánu režimu na Konzultativní schůzce. Navržené plány režimu před jejím zasedáním posoudí CEP, SCAR nebo Komise CCAMLR. Poté mohou Konzultativní strany navržené plány režimu schválit ve formě opatření. Plány mohou být podle potřeby změněny nebo zrušeny, jejich revize má být iniciována alespoň jednou za pět let.²²²

Článek 3 odst. 3 Přílohy V předvídá přejmenování a přečíslování stávajících zvláště chráněných oblastí (SPA) a míst zvláštního vědeckého zájmu (SSSI) na zvláště chráněná antarktická území (ASP). K přejmenování a přečíslování systému zvláště chráněných antarktických území došlo po nabytí platnosti Přílohy V (tj. po 23. květnu 2002) a to na základě rozhodnutí ATCM č. 1 z roku 2002.²²³ Ve stejném roce byly schváleny první řídicí plány pro zvláště chráněná antarktická území (ASP).²²⁴ Do roku 2002 byly schvalovány řídicí plány pouze pro dřívější zvláště chráněné oblasti a místa zvláštního vědeckého zájmu.²²⁵ K problematice implementace čl. 3 Přílohy V a vytváření nových zvláště chráněných antarktických území (ASP) byla přijata Rezoluce ATCM č. 1 z roku 2000, která obsahuje Směrnici (metodiku) k tomuto účelu (angl. *Guidelines for Implementation of the Framework for Protected Areas set forth in Article 3, Annex V of the Environmental Protocol*).²²⁶

²²² K závazku jednotlivých smluvních států revidovat řídicí plány zvláště chráněných území byla přijata rezoluce č. 1 z roku 1998 – *ATCM XXII: Resolution 1(1998) – Annex V: Protected Areas*.

²²³ Srov. *ATCM XXV: Decision 1(2002) – Naming and numbering system for Antarctic Specially Protected Areas*.

²²⁴ Srov. *ATCM XXV: Measure 1(2002) – Antarctic Protected Area System: Management Plans for Antarctic Specially Protected Areas*.

²²⁵ Do roku 2002 bylo v Antarktidě vyhlášeno celkem 29 zvláště chráněných území (SPA) a 37 míst zvláštního vědeckého zájmu (SSSI).

²²⁶ *ATCM XII: Resolution 1(2000) - Guidelines for Implementation of the Framework for Protected Areas set forth in Article 3, Annex V of the Environmental Protocol*.

5.3.7.10. Ochrana historických míst a památek

Potřeba chránit **historická místa a památky v Antarktidě** (angl. *Historic Sites and Monuments – HSM*), která byla deklarována již na I. Konzultativní schůzce v roce 1961, souvisela zejména s množstvím lidských pozůstatků po dřívějších výzkumných expedicích z let 1895 až 1916. Na základě doporučení Konzultativních stran byl vytvořen tzv. **Seznam historických památníků určených a popsanych na návrh vlády nebo vlád** (angl. *List of Historic Monuments Identified and Described by the Proposing Government or Governments*),²²⁷ který je průběžně aktualizován.

Ochrana historických míst a památek je v současné době zakotvena v článku 8 Přílohy V Protokolu. Podle tohoto ustanovení mohou být místa nebo objekty uznávané historické hodnoty, označené jako zvláště chráněné nebo zvláště řízené antarktické území nebo takové, které se nacházejí uvnitř takových území, registrovány jako historická místa nebo památníky. Článek 8 Přílohy V tak vychází ze skutečnosti, že povolovací systém ASPA může být nejlepším způsobem zajištění ochrany historických památníků, u nichž není možný přímý správní dohled. Tam, kde taková správa je možná, článek 8 stanoví možnost jejich označení za zvláště chráněné antarktické území (ASPA).

Návrh na jejich zápis do Seznamu historických míst nebo památníků může podat kterákoliv smluvní strana Protokolu. Návrh schvalují Konzultativní strany ve formě opatření. Pokud toto opatření nestanoví jinak, bude návrh považován za schválený po uplynutí 90 dnů od skončení zasedání Konzultativní schůzky, která jej přijala, pokud jedna nebo více Konzultativních stran neoznámí v této lhůtě depozitáři, že žádá o prodloužení této lhůty nebo že nemůže dané opatření schválit. Registrovaná historická místa a památníky nesmí být poškozovány, odstraňovány nebo ničeny. Depozitář Protokolu vede Seznam historických míst a památníků.²²⁸

²²⁷ ATCM I: Recommendation 9(1961) – Historic Site; ATCM V: Recommendation 4(1968) – Historic Monuments; ATCM VI: Recommendation 14(1970) – Historic Monuments; ATCM VII: Recommendation 9(1972) – Historic Monuments (Annex: List of Historic Monuments Identified and Described by the Proposing Government or Governments).

²²⁸ Do roku 2002 bylo na Seznamu historických míst a památníků uvedeno celkem 76 historických míst a památníků. Za historická místa a památníky smluvní strany označují např. různé hroby, hřbitovy, pamětní desky a kříže, kamenné památeční monolity, mohyly, staré boudy a jiné pozůstatky po dřívějším pobytu vědeckých expedicí v Antarktidě. Na Seznam historických památníků byly zapsány např. „Vlajkový stožár vztyčený první argentinskou pozemní polární expedicí v prosinci 1965 na Jižním geografickém pólu“ (HM No. 1), „Budova stanice, na které je umístěna busta V.I. Lenina spolu s pamětní deskou na paměť dobytí pólu nedostupnosti sovětskou expedicí v roce 1958“ (HM No. 4), „Těžký traktor u ruské stanice Vostok“ (HM No. 11). Mezi dalšími památníky je zde uveden rovněž „Hřbitov na Buromského ostrově, poblíž ruské observatoře Myrnij, na kterém jsou pohřbeni sověští, českoslovenští a východoněmečtí státní občané, účastníci sovětské antarktické expedice, kteří zahynuli při plnění služebních povinností dne 3. srpna 1960 (Lat 66°32 S, Long 93°01 E)“ (HM No. 9).

K problematice **historických lidských pozůstatků (artefaktů) vzniklých před rokem 1958, jejichž existence nebo bývalé umístění nejsou známy**, přijaly Konzultativní strany v roce 2001 Rezoluci ATCM č. 5, jejíž součástí je směrnice určená k jejich ochraně (angl. *Guidelines for Handling of Pre-1958 Historic Remains Whose Existence or Present Location is not Known*).²²⁹ Tato směrnice má poskytnout dočasnou ochranu prehistorickým (tj. pocházejícím z doby před rokem 1958) lidským výtvorům a místům do doby než smluvní strany rozhodnou o jejich zahrnutí do ochrany podle Přílohy V Protokolu. Doba této dočasné ochrany může trvat maximálně 3 roky od jejich objevu. Mezi tyto historické artefakty nebo místa mohou patřit např. výtvary s úzkým vztahem k nějaké osobě, která hrála významnou roli v historii objevování a výzkumu Antarktidy, výtvary s úzkým vztahem k nějakému významnému a statečnému lidskému výkonu nebo výtvary se symbolickou nebo pamětní hodnotou pro lidi mnoha národů. Jakákoliv osoba nebo expedice, která objeví takový historický artefakt by jej měla oznámit příslušnému vnitrostátnímu orgánu. Pokud by došlo k odvezení některých kusů takového artefaktu z Antarktidy, měly by být předány příslušnému vnitrostátnímu orgánu. Pokud dojde k objevu takového historického artefaktu během stavební činnosti, měla by být tato činnost přerušena do doby než budou výtvary zaznamenány a vyhodnoceny. Strana, jejíž občané objevily takový historický výtvor, by měla oznámit tento nález ostatním smluvním stranám. Je však třeba připomenout, že směrnice nemá závazný charakter, je pouhým doporučením pro smluvní strany a její občany.

5.3.7.11. Turistika a jiné nevládní činnosti v Antarktidě

Až do poloviny sedmdesátých let minulého století byly fakticky všechny expedice do Antarktidy organizovány jednotlivými vládami nebo jimi byly finančně podporovány. V roce 1966 se v Antarktidě objevily první soukromé komerční turistické expedice (angl. *Commercial tourist expeditions*) i nevládní neturistické expedice (angl. *Non-governmental non-tourist expeditions*). Komerční turistika v Antarktidě se od té doby neustále rozrůstá – využívající lodě (angl. *ship-borne expeditions*)²³⁰ i letadla (angl. *airborne expeditions*).²³¹

²²⁹ ATCM XXIV: Resolution 5(2001): Guidelines for Handling of Pre-1958 Historic Remains Whose Existence or Present Location is not Known.

²³⁰ V letech 1974 – 1975 navštívilo Antarktidu okolo 3750 turistů (Srov. Watts, A.: *International Law and the Antarctic Treaty System*, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992, p. 186). V letech 1997-98 to však bylo již kolem 9400 turistů, kteří se zúčastnili turistických plaveb do Antarktidy (srov. Skare, M.: *Liability Annex or Annexes to the Environmental Protocol: A Review of the Process within the Antarctic Treaty System*, In: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 167). V letech 2002-2003 dosáhl počet turistů, kteří se vylodili v Antarktidě, již 13 500 (srov. *IAATO Overview of Antarctic Tourism*. Doc. IP-071-IAATO, XXVI ATCM 2003).

Rozvoj antarktické turistiky přiměl Konzultativní strany k její právní regulaci v rámci Madridského Protokolu.²³² Turistika a všechny jiné nevládní činnosti jsou výslovně uvedeny mezi činnostmi, na které se vztahují pravidla o posouzení vlivů na životní prostředí (čl. 8 odst. 2 Protokolu). Tyto činnosti se mají provádět v souladu s tzv. environmentálními zásadami stanovenými v Protokolu a mohou být změněny, pozastaveny nebo zrušeny, jestliže povedou nebo hrozí, že povedou k vlivům na životní prostředí Antarktidy nebo na závislé či přidružené ekosystémy, které jsou neslučitelné s těmito zásadami (čl. 3 odst. 4 Protokolu).

Konzultativní strany dále přijaly k problematice provozování turistiky a jiných nevládních činností v Antarktidě několik rezolucí ATCM²³³ a doporučení ATCM²³⁴ zejména z hlediska ochrany životního prostředí Antarktidy. K nejdůležitějším z nich patří Rezoluce č. 3 z roku 1997, která zavádí standardní formu pro postup při ohlašování a podávání zpráv po návratu z Antarktidy pro účely turistiky a nevládních činností v Antarktidě. Účelem stanovení této standardní formy je získat odpovídající informace, které usnadní rozbor rozsahu, četnosti a intenzity turistiky a nevládních činností v Antarktidě. Přílohu této rezoluce tvoří tzv. ohlašovací zpráva (angl. *Trial Report Form For Tourism and NGO Activities In Antarctic Treaty Area – Advance Notification*) a zpráva podávaná po

²³¹ Provozování pravidelné letecké turistiky bylo zahájeno v roce 1977 s odlety zejména z Austrálie a Nového Zélandu. Většina těchto letů přeletí část Antarktidy a vrátí se zpět bez přistání v Antarktidě. Letecká turistika se značně snížila po tragické havárii novozélandského letadla, které narazilo v roce 1979 do nejvyšší hory Antarktidy Mount Erebus. Při této havárii zemřelo 257 cestujících různých národností. K tomu srov. *ATCM XI: Recommendation 3(1981) – Air Disaster on Mount Erebus*.

²³² K tomu srov. např. *Richardson, M.G.: Regulating Tourism in the Antarctic: Issues of Environmental and Jurisdiction*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 71-90.

²³³ Srov. ATCM XXI: Resolution 3(1997) – *Standart Form for Advance Notification and Post-Visit reporting on Tourism and Non-Governmental Activities in Antarctica*; ATCM XX: Resolution 2(1996); ATCM XIX: Resolution 3(1995) – *Reporting of Tourism and Non-Governmental Activities*.

²³⁴ Srov. ATCM XVIII: Recommendation 1(1994) – *Tourism and Non-Governmental Activities (Guidance for Visitors to the Antarctic, Guidance for Organising and Conducting Tourism and Non-Governmental Activities in the Antarctic)*; ATCM XVI: Recommendation 13(1991) – *Tourism and Non-Governmental Activities in the Antarctic Treaty Area*; ATCM XI: Recommendation 3(1981) – *Air Disaster on Mount Erebus*; ATCM X: Recommendation 8(1979) – *Effects of Tourists and Non-Governmental Expeditions in the Antarctic Treaty Area*; ATCM VIII: Recommendation 9(1975) – *Effects of Tourists and Non-Governmental Expeditions in the Antarctic Treaty Area (Statement of Accepted Principles and the Relevant Provision of the Antarctic Treaty, Guidance for Visitors to the Antarctic)*; ATCM VII: Recommendation 4(1972) – *Effects of Tourists and Non-Governmental Expeditions in the Antarctic Treaty Area*; ATCM VI: Recommendation 7(1970) – *Effects of Tourists and Non-Governmental Expeditions in the Antarctic Treaty Area*; ATCM IV: Recommendation 27(1966) – *Effects of Antarctic Tourism*.

návratu z Antarktidy (angl. *Post-Visit Report*). Tyto informace, které vyplňuje vedoucí turistické nebo NGO expedice, jsou požadovány v souladu s Rezolucí ATCM č. 3 (1995) a s Doporučením ATCM č. 1 (1994).

Doporučení ATCM XXVI č. 1 z roku 1994 je druhým podstatným dokumentem přijatým Konzultativními stranami k problematice provozování turistiky a jiných nevládních činností v Antarktidě. Příloha tohoto doporučení obsahuje dva metodické pokyny, se kterými by měly příslušné národní orgány seznámit návštěvníky Antarktidy a organizátory turistických a jiných NGO činností v Antarktidě – **Směrnice pro návštěvníky Antarktidy** (angl. *Guidance for Visitors to the Antarctic*) a **Směrnice pro organizátory turistických a nevládních činností v Antarktidě** (angl. *Guidance for those Organising and Conducting Tourism and Non-governmental Activities in the Antarctic*).

V roce 1991 byla založena **Mezinárodní asociace provozovatelů cestovních zájezdů do Antarktidy** (angl. *The International Association of Antarctica Tour Operators – IAATO*).²³⁵ Jejím účelem je zastupovat a podporovat soukromý sektor cestující do Antarktidy a zabývat se jeho bezpečností a environmentální odpovědností. Členem této akreditované organizace je celkem 48 provozovatelů cestovních zájezdů do Antarktidy z celého světa, jako jsou např. provozovatelé turistických plavidel, společnosti, které pronajímají lodě nebo organizují vlastní skupiny do Antarktidy, společnosti, které zajišťují místo od programů lodních provozovatelů a jeden provozovatel antarktické turistické stanice (z toho je 21 plnoprávních členů, 7 prozatímních členů a 20 přidružených členů). Všichni členové asociace by měli splňovat vnitřní předpisy – směrnice (angl. *guidelines*) a provozní postupy (angl. *operating procedures*) vydávané asociací IAATO, jejichž účelem je zejména zajistit bezpečnost a ochranu životního prostředí Antarktidy.²³⁶ Asociace IAATO je pravidelně zvána na zasedání Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM), kterých se účastní se statutem mezinárodní organizace.

Za poslední desetiletí se počet turistů cestujících do Antarktidy zdvojnásobil na 13 500 ročně a mohl by dosáhnout až 27 000 v souvislosti s tím, jak do Antarktidy míří další a další lodě a letadla. Dopad turismu na životní prostředí tohoto ledového kontinentu je zatím minimální. Vědci však varují, že s rostoucím počtem lodí a letadel by se sem mohly dostávat organismy a druhy cizí tomuto prostředí, které by na sebe mohly reagovat neočekávaným způsobem a spolu s působením globálních vlivů mít kumulativní dopad na životní prostředí Antarktidy. Největší problém představují turističtí provozovatelé, kteří nejsou členy asociace IAATO.

²³⁵ Srov. *Report of the International Association of Antarctica Tour Operators (IAATO) 2002-2003, under Article III (2) of the Antarctic Treaty. Doc. IP-087-IAATO, XXVI ATCM, 2003* nebo <http://www.iaato.org>.

²³⁶ Jako příklad lze uvést Směrnice IAATO o provozování vrtulníků (angl. *Helicopter Operation Guidelines*) nebo Směrnice IAATO o podvodních dálkově ovládaných vozidlech (angl. *Underwater Remotely Operated Vehicle (ROV) Guidelines*).

Prísnejši regulovať vzrúšťajúcu antarktickou turistiku by bolo možné buď na základe nových príloh k Madridskému Protokolu, zcelá nové mezinárodné smlouvy alebo pouz prijetím právne nezáväzných smérnic (angl. *guidelines*). Medzi diskutované možnosti regulácie antarktické turistiky patrí napr. zavedenie poplatkov pre turistu cestujúcu do Antarktídy. Táto možnosť bola predložená Francii v rámci zasadání XXV. ATCM v roce 2002.²³⁷

Na zasadání XXVI. ATCM v Madridu v roce 2003 bylo dohodnuto uspořádat Schůzku odborníků za účelem projednání otázek týkajících se turistiky a nevládních činností v Antarktidě. Jedním z diskutovaných bodů by měla být také analýza stávajícího právního rámce antarktické turistiky.²³⁸

5.3.7.12. Reakce na ekologické havárie v Antarktidě

Do devadesátých let minulého století přijaly Konzultativní strany pouze jedno doporučení k problematice řešení ekologických havárií (mimořádných událostí) v Antarktidě, a to již na I. Konzultativní schůzce v roce 1961.²³⁹ Na základě tohoto doporučení si mají jednotlivé expedice v případě havárie v oblasti Antarktídy navzájem poskytovat pomoc, vlády smluvních států se mají vzájemně konzultovat a uspořádat Schůzku odborníků k danému tématu. Do současnosti však nebyla k problematice likvidace havárií v Antarktidě uspořádána žádná speciální schůzka odborníků.

Problematice reakcí na ekologické havárie v Antarktidě věnují Konzultativní strany větší pozornost teprve od devadesátých let minulého století, zejména v souvislosti s přijetím Madridského Protokolu (1991) a s přípravou nové přílohy k Madridskému Protokolu, která má řešit v souladu s článkem 16 tohoto Protokolu otázku odpovědnosti za škody na životním prostředí vzniklé v oblasti Antarktídy.

V článku 15 Madridského Protokolu se jeho smluvní strany zavázaly:

- bezodkladně a účinně reagovat na takové ekologické havárie (angl. ***Emergency Response Actions***), jež by mohly vzniknout při provádění programů vědeckého výzkumu, turistiky a všech jiných vládních a nevládních činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro které se vyžadují předběžná sdělení podle článku VII (5) Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přísunu a zásobování,
- vypracovat plány pro případ potřeby reagovat na incidenty s možnými nepříznivými vlivy na životní prostředí Antarktídy nebo závislé a přidružené ekosystémy (tzv. ***kontingenční plány***).

Za tím účelem mají smluvní strany Madridského Protokolu spolupracovat při formulování a provádění takových plánů a stanovit postupy pro okamžité oznámení ekologické

²³⁷ Srov. XXV ATCM/IP9 – *Information Paper on taxes in Antarctica (presented by France)*, In: *Final Report of the XXV ATCM*, Warsaw, Poland, 2002.

²³⁸ Srov. XXVI ATCM: *Decision 5 (2003) – Meeting of Experts on Tourism and Non Governmental Activities*.

²³⁹ Srov. ATCM I: *Recommendation 10(1961) - Assistance in Emergency*.

kých havárií a kooperativní reakci na ně. Při provádění těchto opatření se mají smluvní strany opírat o doporučení příslušných mezinárodních organizací.

K problematice reagování na ekologické havárie přijaly Konzultativní strany v posledních letech několik rezolucí ATCM.²⁴⁰ Rezoluce ATCM z roku 1997 doporučila těm Konzultativním stranám, jejichž vědecké stanice a plavidla nacházející se v oblasti Antarktidy nejsou pokryty kontingenčními plány, aby učinily nezbytné kroky k zajištění, aby provozovatelé jejich stanic a plavidel zavedly tyto plány v souladu se směrnicemi COMNAP. Dále bylo Konzultativním stranám doporučeno, aby si individuálně nebo kolektivně vyzkoušely své kontingenční plány, a to jak teoreticky tak i prakticky na zemi i na moři. Na tuto rezoluci navázala další rezoluce z roku 1998 upravující akce reagující na stavy nouze a vytváření kontingenčních plánů pro tyto účely. Tato rezoluce obsahuje čtyři přílohy – dokumenty připravené v letech 1992 až 1993 ve spolupráci COMNAP/SCALOP:

- **Doporučené procedury pro nakládání s ropnými látkami na stanicích a základnách** (angl. *Recommended Procedures for Fuel Oil Handling at Stations and Bases*),
- **Doporučení pro předcházení úniku ropných látek a znečištění stanic a základů** (angl. *Recommendations for Spill Prevention and Containment of Fuel Oil in Stations and Bases*),
- **Směrnice pro plánování v případě úniku ropných látek** (angl. *Guidelines for Oil Spill Contingency Planning*) – obsahuje zejména posloupnost kontingenčního plánování a náležitosti kontingenčních plánů a zabývá se otázkou účinnosti těchto plánů,
- **Směrnice pro podávání zpráv v případě úniku ropných látek, ke kterému došlo v Antarktidě** (angl. *Guidelines For The Reporting Of Oil Spill Incidents Which Occur In Antarctica*). Národní antarktičtí provozovatelé jsou v případě úniku více jak 200 litrů ropných látek povinni vyplnit tzv. Zprávu o úniku ropných látek (angl. *Oil Spill Report*) a zaslat ji nejpozději do 30 dnů od této havárie sekretariátu COMNAP, pro ulehčení sběru příslušných informací jednotlivými antarktickými provozovateli je v příloze této směrnice obsažena ještě tzv. Situační zpráva (angl. *Situation Report – SITREP*), která slouží pouze pro účely provozovatelů a nezasílá se sekretariátu COMNAP.

5.3.7.13. Odpovědnost za škody na životním prostředí Antarktidy

Lidská činnost v Antarktidě se v současné době omezuje na vědecký výzkum, rybolov, turistiku a námořní a leteckou dopravu. Rozvoj veškeré lidské činnosti v Antarktidě zvyšuje místní znečištění a způsobuje degradaci lokalit a narušení populace místních živočichů. Jako příklad lze uvést únik ropy z havarované argentinské lodi Bahia Paraíso

²⁴⁰ Srov. ATCM XXIII: Resolution 5(1999) – Advice from COMNAP and SCAR; XXII: Resolution 6(1998) – Emergency Response Action and Contingency Planning; XXI: Resolution 1(1997) - Emergency Response Action and Contingency Planning.

v roce 1989. Zamoření ropou při haváriích lodí způsobuje následky, které přetrvávají po dlouhou dobu a velmi negativně působí na životní prostředí. Rovněž činnost vědeckých stanic způsobuje určité znečištění a škodlivé účinky má i turistika.

Stejně jako ostatní smlouvy v rámci ATS, ani Madridský Protokol problematiku odpovědnosti, včetně odpovědnosti za škody na životním prostředí, zatím podrobně neupravuje.²⁴¹ Rámcová úprava je obsažena v čl. 16 Madridského Protokolu, podle kterého se jeho smluvní strany, v souladu s jeho cíly pro komplexní ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů, rozhodly vypracovat „pravidla a postupy týkající se **odpovědnosti za škodu** (angl. *liability for damage*) způsobenou činnostmi konanými v oblasti Smlouvy o Antarktidě, jichž se týká tento Protokol“. Tato pravidla a postupy mají být zapracovány do jedné nebo více příloh, které budou přijaty v souladu s článkem 9 odst. (2) Madridského Protokolu. Kromě toho obsahuje další zmocnění čl. 15 Protokolu, který se týká **reakce na ekologické havárie** (angl. *Emergency Response Actions*).

V tomto případě se tak jedná o typický příklad tzv. rámcové smlouvy (angl. *framework convention*), která sice obsahuje článek o odpovědnosti, ale pouze v podobě závazku k vypracování budoucích pravidel o odpovědnosti (*pactum de contrahendo*). Tímto způsobem tak Madridský Protokol nepřímou zpochybňuje možnost vzniku odpovědnosti do té doby, než budou případná nová pravidla státy přijata. I tato podoba těchto měkkých závazků (*soft law*) tak má za následek zcela chybějící sankcionovatelnost.

Podle obecného mezinárodního práva by však odpovědnost státu za jeho protiprávní chování v oblasti Antarktidy mohla nastat v případě jednání, které bylo Protokolem výslovně zakázáno (např. jakákoliv činnost týkající se nerostných zdrojů s výjimkou vědeckého výzkumu podle čl. 7 Protokolu).²⁴² Uplatnění odpovědnosti za škody na životním prostředí v případě činností dovolených a prováděných v souladu s Madridským Protokolem je však nyní prakticky vyloučeno. Madridský Protokol, resp. jeho jednotlivé přílohy I až V, v současné době pouze stanoví v jakých případech ekologických havárií se jejich ustanovení nepoužijí, a rámcově upravuje tzv. reakce na ekologické havárie (čl. 15 Madridského Protokolu).

Z dosud posledního pracovního návrhu nové Přílohy k Madridskému Protokolu z roku 2003²⁴³ vyplývá, že by se tato příloha měla vztahovat pouze na ekologické havárie (angl. *Environmental Emergencies*) způsobené v oblasti Antarktidy. Jedná se tedy

²⁴¹ Srov. Kapitola 3.8. (Mezinárodní odpovědnost v rámci ATS).

²⁴² Srov. Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Čepelka, Č., Jílek, D., Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost, MU Brno 2003, str. 144.

²⁴³ Srov. XXVI ATCM/WP-033/NZ – *Chairman's Draft of the Annex VI to the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty* („Liability Arising from Environmental Emergencies“).

pouze o zúžené pojetí odpovědnosti za škody na životním prostředí, tj. o **odpovědnost za havárie**.²⁴⁴

Pojem „**ekologická havárie**“ je návrhem definován jako „náhodná událost, která vede nebo bezprostředně hrozí, že povede k jakémukoliv významnému a škodlivému vlivu na životní prostředí Antarktidy“. Návrh klade důraz jak na preventivní opatření (přijetí preventivních opatření a plánů na řešení nouzových situací provozovatelem, oznamování ekologických havárií), tak i na opatření v reakci na havárii. Návrh je založen na civilní odpovědnosti provozovatele, kterou doplňuje i určitá odpovědnost státu.

V případě civilně právní odpovědnosti provozovatelů se jedná o tzv. **objektivní odpovědnost** (angl. *strict liability*), tj. odpovědnost za riziko, nezávislou na zavinění a pojící se pouhým důkazem kauzálního vztahu. Provozovatel rizikové činnosti je podle návrhu odpovědný za úhradu nákladů na opatření přijatá ostatními smluvními stranami v reakci na ekologickou havárii. V případě ekologické havárie, která vznikne v důsledku činnosti dvou nebo více provozovatelů, návrh přichází s konceptem tzv. **společné a nerozdílné odpovědnosti** (angl. *joint and several liability*). Dále se jedná o tzv. **soustředěnou odpovědnost** (angl. *channeling liability*), což znamená, že podle návrhu přílohy by odpovídal jen provozovatel rizikové činnosti (např. vlastník lodi) a nikdo jiný. Tato odpovědnost má být omezena co do výše náhrady škody i co do časového období, v němž lze nárok úspěšně uplatnit s ohledem na promlčení. Návrh rovněž stanoví výjimky, za kterých není provozovatel odpovědný. Např. pokud havárie byla způsobena krokem nezbytným k ochraně lidského života nebo bezpečnosti nebo událostí znamenající v poměrech Antarktidy přírodní katastrofu výjimečného charakteru.

Pokud jde o **odpovědnost státu** (angl. *state liability*) návrh stanoví, že stát není odpovědný za selhání provozovatele (jiného než vládního) v přijetí opatření v reakci na událost do té míry, pokud splnil své povinnosti vyplývající z této přílohy. Z toho nepřímo vyplývá, že stát by měl být odpovědný ve dvou případech. Za prvé v případě, kdy ekologickou havárii způsobil vládní provozovatel. Jednání nebo opomenutí vládního provozovatele – orgánů a dalších osob, které se fakticky podílejí na výkonu vládní moci, popř. jednají v zájmu státu nebo s jeho souhlasem – bude přičitatelné státu. Druhým případem vzniku státní odpovědnosti by pak bylo nesplnění povinností státu vyplývajících z této přílohy. Zde se jedná o obvyklou povinnost prevence a náležitě bdělosti (*due diligence*). Odčinění újmy se v tomto případě dostává z oblasti mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky nezakázaných činností do oblasti odpovědnosti za protiprávní chování.

²⁴⁴ Návrh je tak spíše provedením zmocnění v článku 15 Madridského Protokolu, který se týká reakcí na ekologické havárie. Některé státy proto v roce 2003 navrhly, aby v něm bylo výslovně zakotveno, že tato příloha představuje první krok směrem k úplnému odpovědnostnímu režimu v souladu s čl. 16 Madridského Protokolu. Blíže srov. *XXVI ATCM/WP-042-G/IT/SW/AU/NL/FN/S/F – Amendment to Chairman's Draft*.

Návrh také počítá s vytvořením tzv. **Fondu na ochranu životního prostředí** (angl. *Environmental Protection Fund*). Účelem toho fondu má být zejména poskytovat náhradu přiměřených nákladů, které vznikly smluvní straně v důsledku přijetí opatření v reakci na vznik události, pokud není možné určit totožnost provozovatele nebo náklady přesahují pevně stanovené finanční limity.

Návrh dále předpokládá finanční zajištění nároků na náhradu škody jednotlivými provozovateli, přičemž ponechává na smluvním státě, jaký druh finančního zajištění ve své vnitrostátní právní úpravě zvolí. V demonstrativním výčtu jednotlivých druhů finančního zajištění, které má smluvní stát vyžadovat od svých provozovatelů, jsou uvedeny pojištění, bankovní záruka nebo záruka obdobné finanční instituce, kterými bude kryta odpovědnost do výše přílohou stanovených finančních limitů.

Závazek smluvních stran Madridského Protokolu v otázce odpovědnosti zůstává i nadále nerealizován. V dlouhodobém vyjednávání odpovědnostního režimu v Antarktidě hraje roli i absence stálého mezinárodního orgánu (jiného než Konzultativní schůzky, které se scházejí jednou ročně), který by byl oprávněn přijímat rozhodnutí včetně rozhodnutí o novém odpovědnostním režimu, a Stálého sekretariátu ATCM.

5.4. Vztah ATS k ostatním mezinárodním smlouvám na ochranu životního prostředí

5.4.1. Úvod

Antarktida je součástí širšího životního prostředí celé Země. Vzhledem k tomu se na Antarktidu vztahují kromě regionálních mezinárodních smluv, které tvoří antarktický smluvní systém, i některé další mezinárodní smlouvy globální povahy. Více či méně aplikovatelné na antarktickou oblast jsou tak např.:

- **mezinárodní smlouvy na ochranu biodiverzity** – Úmluva o regulaci lovu velryb – CRW (*Washington, D.C., 1964*), Úmluva UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Paříž, 1972), Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES (*Washington, D.C., 1973*), Úmluva o biologické rozmanitosti – CBD (*Rio de Janeiro, 1992*), Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů – CCMSWA (*Bonn, 1979*) či v rámci ní sjednaná Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků – ACAP (*Cape Town, 2001*),
- **mezinárodní smlouvy o ochraně mořského prostředí** – Úmluva o ochraně moří před znečištěním ropnými látkami (*Londýn, 1954*), Úmluva o ochraně moří před znečišťováním v důsledku ukládání odpadů a jiných materiálů (*Londýn, 1972*), Úmluva o zabránění znečišťování z lodí – MARPOL (*Londýn, 1973*) a její Protokol z roku 1978 – MARPOL 73/78, Úmluva OSN o mořském právu – UNCLOS (*Montego Bay, 1982*),

- **mezinárodní smlouvy o ochraně ovzduší a ozónové vrstvy** – Úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země (Videň, 1985) a její Protokol o látkách poškozujících ozónovou vrstvu Země (*Montreal, 1987*) s jeho dodatky (Londýn 1990, Kodaň 1994, Montreal 1997 a Peking 1999), Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (*Rio de Janeiro, 1992*) a její Protokol (*Kjóto, 1997*),
- **mezinárodní smlouvy o nakládání s odpady** – Úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování (*Basilej, 1989*),
- **mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí před nukleárním znečištěním** – Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou (*Moskva, 1963*), Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek – CTBT (*New York, 1966*), Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Moskva, Londýn, Washington, 1968* – uveřejněna pod č. 61/1974 Sb.), Smlouva o zákazu umísťování jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení na dně moří a oceánů a v jeho podzemí (*Moskva, Londýn, Washington, 1971* – uveřejněna pod č. 62/1974 Sb.).

Tyto všeobecné či globální mezinárodní smlouvy, týkající se přímo či nepřímo ochrany životního prostředí, doplňují regionální mezinárodní smlouvy patřící do antarktického smluvního systému. Tím tyto obecné mezinárodní smlouvy podporují i ochranu životního prostředí Antarktidy.²⁴⁵

5.4.2. Mezinárodní smlouvy na ochranu biodiverzity

Mezi mezinárodní smlouvy na ochranu rostlin a živočichů, resp. jejich rozmanitosti (biodiverzity), které jsou aplikovatelné i na oblast Antarktidy lze zařadit zejména Úmluvu o regulaci lovu velryb – CRW (*Washington D.C., 1964*), Úmluvu UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Paříž, 1972), Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES (*Washington, D.C., 1973*), Úmluvu o biologické rozmanitosti – CBD (*Rio de Janeiro, 1992*) nebo Úmluvu o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů – CMS (*Bonn, 1979*) a v rámci ní sjednanou Dohodu o ochraně albatrosů a buňňáků – ACAP (*Cape Town, 2001*).

Úmluva o regulaci lovu velryb (angl. *Convention for the Regulation of Whaling* – CRW) sjednaná v roce 1946 ve Washingtonu, D.C. a doplněná Protokolem z roku 1956 navázala na podobnou mezinárodní úmluvu z roku 1937. Na základě této úmluvy

²⁴⁵ Ke vztahu ATS k jiným mezinárodním instrumentům na ochranu životního prostředí srov. Rothwell, D.R.: *Relationship between the Environmental Protocol and UNEP Instruments*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 221-241 nebo Vigni, P.: *The Interaction between the Antarctic Treaty System and the Other Relevant Conventions Applicable to the Antarctic Area*. In: *Max Planck Yearbook of the UN Law*, vol. 4, 2000, p. 534-535.

byla zřízena Mezinárodní velrybářská komise (angl. *International Whaling Commission*), která na svých každoročních zasedáních přijímá tzv. Rozpis akcí (angl. *Schedule*). V souladu s článkem 5 Úmluvy rozpis akcí stanoví zejména chráněné druhy, období, kdy je lov povolen, vody, ve kterých je lov povolen a ve kterých je zakázán, včetně označení chráněných oblastí, kvóty pro lov jednotlivých druhů velryb a metody lovu velryb.

Cílem této úmluvy je zajistit řádnou a účinnou ochranu a rozvoj populací velryb a umožnit tak řádný rozvoj velrybářského průmyslu. Tento dvojí cíl však dnes učinil z Úmluvy CRW místo střetů mezi zastánci ochrany velryb a propagátory velrybářství. V důsledku podstatného snížení počtu velryb (v roce 1960 až 1961 bylo zabito 64 000 velryb) prosadily v rámci Mezinárodní velrybářské komise v roce 1982 ekonomicky významné velrybářské státy (jako USA, Austrálie, Velká Británie či Nový Zéland) dočasné moratorium na komerční lov *velryb*, které vstoupilo v platnost v roce 1986 a které dosud trvá. Proti tomuto zákazu však uplatnilo několik států (Brazílie, Island, Japonsko, Norsko a SSSR) výhradu. V současné době neplatí tento zákaz pro Japonsko a Rusko, ostatní státy své výhrady odvolaly.²⁴⁶

V roce 1994 vyhlásila navíc Mezinárodní velrybářská komise oblast Jižního oceánu včetně moří kolem Antarktidy za tzv. **Jižní velrybí rezervaci** (angl. *Southern Whale Sanctuary*), kde je komerční lov velryb zcela zakázán. Důvodem byla skutečnost, že v Jižním oceánu se nachází 80 procent zbylých velryb. Proti tomuto rozhodnutí uplatnilo výhradu Japonsko.

V Mezinárodní velrybářské komisi se postupem času vyhranily dvě skupiny států – protivelrybářské (např. Velká Británie, Austrálie, Nový Zéland, Jihoafrická republika, členské státy Evropské Unie nebo USA) a provelrybářské, které mezi sebou vedou politický boj o moratorium komerčního lovu. Mezi nejvýznamnější představitele provelrybářských zemí patří Norsko a Japonsko, které loví velryby pro vědecké účely, a Island, který na protest proti pokračujícímu moratoriu z Komise vystoupil v roce 1992 a znovu vstoupil až v roce 2002.²⁴⁷ V současnosti je Komise v situaci, kdy žádná z protichůdných stran není schopna dosáhnout tříčtvrtinovou většinu, která by byla potřebná pro zrušení moratoria. Proto se oba tábory snaží získat nové členy. Přistoupení k této úmlu-

²⁴⁶ Srov. Churchill, R.R., Lowe, A.V.: *The Law of the Sea. Third Edition*, Manchester University Press, Manchester 1999, p. 317.

²⁴⁷ Island má v Mezinárodní velrybářské komisi status pouhého pozorovatele. V roce 2002 nebyl Island přijat za řádného člena Komise proto, aby velrybářské mocnosti nezískaly prostou většinu jednoho hlasu nad státy bránícími komerčnímu lovu. Island dnes velryby neloví, ale islandský parlament rozhodl o zahájení regulovaného lovu hojných druhů velryb nejpozději do roku 2006 na základě výhrady vůči moratoriu. Blíže srov. *Nejisté hranice světa velryb* (Stöckl, P.). *MF Dnes* 24. 8. 2001, *Velrybám jde zase o život*. *MF Dnes* 25. 7. 2001 nebo *Velrybářské velmoci neuspěly s plánem na obnovení lovu velryb*. *MF Dnes* 24.5.2002.

vě proto plánuje rovněž Česká republika, ale i další středoevropské země, které dosud nejsou smluvní stannou této mezinárodní smlouvy.²⁴⁸

Na velryby a ostatní mořské savce žijící v oblasti Antarktidy se navíc vztahují i ustanovení dalších mezinárodních smluv všeobecného charakteru. Například Bonnská úmluva stanovila přísnou ochranu pro určité druhy velryb a Úmluva CITES zakázala obchod s různými druhy velryb.

V roce 1972 byla v rámci Generální konference UNESCO v Paříži přijata **Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví** (angl. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*).²⁴⁹ Její smluvní státy se zavázaly zabezpečit označení, ochranu, zachování, prezentování a předávání kulturního a přírodního dědictví uvedeného na Seznamu světového dědictví UNESCO budoucím generacím. Pro účely této úmluvy jsou přitom za „**přírodní dědictví**“ považovány:

- přírodní jevy tvořené fyzickými a biologickými útvary nebo skupinami takových útvarů, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z estetického či vědeckého hlediska,
- geologické či fyziografické útvary a přesně vymezené oblasti, které tvoří z hlediska vědy či péče o zachování přírody místo přirozeného výskytu ohrožených druhů zvířat a rostlin výjimečné světové hodnoty,
- přírodní lokality či přesně vymezené přírodní oblasti světové hodnoty z hlediska vědy, péče o zachování přírody nebo přírodní krásy.

Dosud nedošlo k prohlášení určité pevninské oblasti v Antarktidě za přírodní či kulturní dědictví. Důvodem je specifický mezinárodní režim tohoto kontinentu, na základě kterého došlo k zmrazení územních nároků v Antarktidě. Pevninská část Antarktidy nepatří žádnému státu, který by mohl určitou oblast navrhnout na zápis do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Podle Smlouvy o Antarktidě však Antarktida zahrnuje celou oblast na jih od 60. rovnoběžky jižní šířky, včetně ostrovů a plovoucích ledovců. Na Seznam UNESCO tak bylo zapsáno i několik subantarktických ostrovů, které leží v oblasti pokryté Smlouvou o Antarktidě. Jedná se o Novozélandské subantarktické ostrovy (angl. *New-Zealand Sub-Antarctic Islands*) zapsané na Seznam světového dědictví v roce 1998, australské Ostrovy Heard a McDonald (angl. *Heard and McDonald Islands*) a Ostrovy Macquarie (angl. *Macquarie Islands*) zapsané v roce 1997 a britské Goughovy ostrovy (angl. *Gough Islands*) zapsané na Seznam UNESCO v roce 1995. Tyto ostrovy představují světové přírodní dědictví a podléhají mezinárodně právní ochraně zakotvené Úmluvou UNESCO.

²⁴⁸ Srov. Greenpeace chtějí dostat Českou republiku do velrybářské komise (ČTK), In: Ekolist 6.3.2003, Greenpeace hledají země, které budou hlasovat proti lovu velryb (ČTK). In: Ekolist 7.3.2003, Ambrozek chce aktivně chránit velryby. In: Ekolist 18.3.2003, Visegrádské země deklarovaly ochotu přispět k ochraně velryb (ČTK). In: Ekolist 25.4.2003.

²⁴⁹ ČSFR přistoupila k Úmluvě UNESCO v roce 1990 a pro ČR je platná na základě sukcese od roku 1993. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 159/1991 Sb.

V roce 1973 byla ve Washingtonu sjednána v rámci UNEP **Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin** (angl. *Convention on International Trade in Engangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES*).²⁵⁰ Úmluva CITES reguluje mezinárodní obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin tak, aby byl druh uchován v celém rozsahu výskytu a na úrovni, která by byla zároveň v souladu s jeho úlohou v ekosystémech. Podle této úmluvy jsou všechny ohrožené druhy volně žijících živočichů a planých rostlin rozděleny do třech kategorií – (1.) druhy ohrožené vyhoubením, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány, (2.) druhy, které nejsou bezprostředně ohroženy vyhoubením, ale mohly by se jimi stát, kdyby obchod s nimi nebyl podřízen přísným opatřením, (3.) druhy, o nichž kterákoliv smluvní strana prohlásí, že v mezích její právní svrchovanosti jsou předmětem opatření, jejichž cílem je omezit nebo zabránit jejich exploataci. Úmluva se vztahuje na živé i mrtvé exempláře, případně i na jejich snadno rozpoznatelné části a výrobky z nich. Úmluva CITES je založena na povolovacím systému – k vývozu každého exempláře uvedeného v některé z příloh je třeba povolení vydané smluvním státem. Úmluva CITES podpořila v roce 1989 moratorium zakazující komerční lov velryb zařazením velryb do přílohy I, čímž fakticky zakázala mezinárodní obchod s velrybími produkty. Do jednotlivých příloh CITES jsou postupně zařazovány i další druhy mořských živočichů komerčně lovené v oblasti Antarktidy.²⁵¹ Úmluva CITES tak představuje vhodný doplňující nástroj pro ochranu antarktických mořských živočichů ohrožených nadměrným rybolovem.

Další mezinárodní úmluvou, na jejímž základě jsou chráněny velryby, antarktičtí tuleni a další mořští živočichové žijící v oblasti Antarktidy, je **Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů** (angl. *Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals – CMS*). Tato mezinárodní smlouva byla sjednána v rámci UNEP v roce 1979 v Bonnu.²⁵² Bonnská úmluva je jednou z důležitých úmluv souvisejících s mezinárodní druhovou ochranou. Hlavním cílem úmluvy je zabezpečit ochranu stěhovavých živočichů v celém areálu jejich rozšíření, tj. na hnízdištích, tahových cestách i zimovištích. Její ustanovení se vztahují nejen na ptáky, ale i na suchozemské a mořské savce, ryby a plazy. Bonnská úmluva poskytuje nástroj pro ochranu

²⁵⁰ Úmluva CITES vstoupila v platnost v roce 1975. Depozitářem úmluvy je vláda Švýcarska. Bývalá ČSFR přistoupila k úmluvě v roce 1992. Sdělení FMZV o přistoupení k této úmluvě bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod číslem 572/1992 Sb. Na základě úspěchu úmluva platí pro ČR. Bližší informace k Úmluvě CITES lze nalézt na <http://www.cites.org>.

²⁵¹ Srov. Kučera, J.: 12. Zasedání Konference smluvních stran Úmluvy CITES v Santiagu de Chile. In: Zpravodaj MŽP č. 2/2003, str. 9-11.

²⁵² Bonnská úmluva vstoupila v platnost dne 1.11.1983 a Česká republika se stala její smluvní stranou dne 1.5.1994. Sdělení o přistoupení bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 127/1994 Sb. Bližší informace k Úmluvě CMS lze nalézt na <http://www.wcmc.org.uk/cms/>.

stěhovavých druhů a jejich stanovišť zejména ve třech směrech. Jedná se jednak o zajištění přísné ochrany kriticky ohrožených druhů, dále o návod na uzavírání dvoustranných a regionálních speciálních dohod, týkajících se užší spolupráce smluvních států, a konečně o společné výzkumné projekty. Nedílnou součástí úmluvy jsou dvě přílohy. Příloha I uvádí stěhovavé druhy, které jsou ohroženy v celém areálu svého rozšíření nebo na jeho významné části. Státy, na jejichž území zasahuje areál těchto druhů, musí chránit a tam, kde je to možné obnovovat ta stanoviště druhů, která jsou významná pro odvrácení nebezpečí jejich vyhynutí. Pro druhy uvedené v Příloze II se uzavírají mezinárodní dohody, které mají zaručit péči o síť stanovišť vhodně disponovaným vzhledem k tahovým cestám.

V současné době existuje v rámci Bonnské úmluvy šest těchto mezinárodních dohod a další dvě se připravují.²⁵³ Z hlediska Antarktidy je významná zejména **Dohoda o ochraně albatrosů a buňáků** (angl. *Agreement on the Conservation of Albatrosses and Petrels – ACAP*), která byla uzavřena v roce 2001 v Kapském Městě (JAR). Cílem této dohody je dosáhnout a udržovat vhodný režim ochrany albatrosů a buňáků. Konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě přijaly v roce 2003 Rezoluci ATCM č. 4/2003 v níž vyzvaly ostatní smluvní strany Smlouvy o Antarktidě, aby ratifikovaly co nejdříve Dohodu ACAP (v případě států, které tuto dohodu již podepsaly) nebo zvážily možnost přistoupení či implementace mezinárodních nástrojů vedoucích k ochraně albatrosů a buňáků (v případě států, na jejichž území se tyto ptáci přirozeně vyskytují nebo států, které mají zvláštní zájem na jejich ochraně).

V roce 1992 byla na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) v brazilském Rio de Janeiro sjednána **Úmluva o biologické rozmanitosti** (angl. *Convention on Biological Diversity – CBD*).²⁵⁴ Tato smlouva se stala základním mezinárodním dokumentem k zachování druhové rozmanitosti na Zemi (včetně druhové rozmanitosti Antarktidy). Úmluva vytváří univerzální rámec zachování, udržitelného využívání a sdílení přínosů biodiverzity. Mezi její cíle patří nejen ochrana biodiverzity jako taková, ale i zajištění trvale udržitelného způsobu využívání jejích složek, jakož i spravedlivé sdílení výhod, plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům a odpovídajícího přenosu relevantních technologií a odpovídající způsoby financování. Úmluva CBD obsahuje základní princip, který je shodný s principem 21 Stockholmské deklarace: Státy mají suverénní právo využívat své vlastní zdroje v souladu se svou ekologickou politikou, mají však i odpovědnost

²⁵³ Srov. *Vlasáková, L.*: Přistoupí Česká republika k Dohodě o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků? In: *České právo životního prostředí* č. 2/2003 (8), str. 55.

²⁵⁴ Úmluva CBD vstoupila v platnost 29.12.1993, Česká republika podepsala úmluvu dne 5.6.1993 a vstoupila v platnost v březnu 1994. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 134/1999 Sb. Bližší srov. Úmluva o biodiverzitě platným mezinárodním dokumentem. In: *Zpravodaj MŽP* č. 2/1994. Bližší informace k Úmluvě CBD lze nalézt na <http://www.biodiv.org>.

zajistit, aby aktivity v rámci jejich působnosti nezpůsobily škody na životním prostředí jiných států nebo území za hranicemi národní jurisdikce (tj. včetně Antarktidy). Dalším základním principem je princip trvale udržitelného využívání, který představuje využívání složek biodiverzity takovým způsobem a v takovém rozsahu, který nevede k dlouhodobému poklesu biodiverzity. V souladu s úmluvou je ochrana biodiverzity společným zájmem lidstva, přičemž základem ochrany rozmanitosti druhů je ochrana ekosystémů a přírodních biotopů. V roce 2000 byl v Montrealu přijat tzv. Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti.²⁵⁵

I v případě této mezinárodní smlouvy je poněkud sporné zda její ustanovení mohou být aplikovatelná také na oblast Antarktidy, vzhledem k jejímu specifickému mezinárodněprávnímu režimu. Úmluva CBD platí ve vztahu ke každé její smluvní straně: (a) v případě složek biodiverzity na území v rámci její národní působnosti; a (b) v případě procesů a činností prováděných v rámci její působnosti nebo pod jejím dohledem na území její národní působnosti nebo za hranicemi národní působnosti, a to bez ohledu na to, kde se projeví jejich účinky (čl. 4 Úmluvy CBD). Každá smluvní strana Úmluvy CBD má přitom spolupracovat s ostatními stranami přímo nebo kde to bude vhodné prostřednictvím kompetentních mezinárodních organizací v záležitostech týkajících se území mimo dosah národní působnosti a v ostatních záležitostech vzájemného zájmu v ochraně a trvale udržitelného využívání biodiverzity (čl. 5 Úmluvy CBD). Základní přístup Úmluvy CBD, založený na suverenitě ke genetickým zdrojům a na bilaterálních dohodách mezi uživateli a poskytovateli genetických zdrojů, je problematicky aplikovatelný na regulaci využívání biologických a genetických zdrojů (tzv. *bioprospecting*) v Antarktidě.²⁵⁶

5.4.3. Mezinárodní smlouvy o ochraně mořského prostředí

Mezinárodní smlouvy, které se zabývají ochranou moří a oceánů, lze rozdělit do dvou základních skupin. Jedná se o úmluvy na ochranu moře před znečišťováním (a to z pevniny, z plavidel, v důsledku nehod nebo v důsledku hospodářských činností prováděných na kontinentálním šelfu a na mořském dně) a o úmluvy na ochranu mořských živých zdrojů. Mezi mezinárodní smlouvy o ochraně mořského prostředí, které jsou aplikovatelné i na oblast Antarktidy patří např. Úmluva o ochraně moří před znečištěním ropnými látkami (*Londýn, 1954*), Úmluva o ochraně moří před znečišťováním v důsledku ukládání odpadů a jiných materiálů (*Londýn, 1972*), Úmluva o zabránění znečišťování z lodí – MARPOL

²⁵⁵ Blíže srov. Vačkář, D.: Ochrana biodiverzity ve využívaném světě: ekologické a právní aspekty. In: České právo životního prostředí č. 3/2002, str. 47-57 nebo Vačkář, D.: Od pandy k bakteriím: přístup k biodiverzitě v mezinárodním právu. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), str. 49-54.

²⁵⁶ Srov. Johnston, S., Lohan, D.: *The International Regime for Bioprospecting: Existing Policies and Emerging Issues for Antarctica*. In: *BIOPROSPECTING, doc. XXVI ATCM 2003/IP-075, 2003*.

(Londýn, 1973) a její Protokol z roku 1978 – MARPOL 73/78 a zejména Úmluva OSN o mořském právu – UNCLOS (*Montego Bay, 1982*).

Jednou z prvních univerzálních mezinárodních smluv v této oblasti byla **Úmluva o ochraně moří před znečištěním ropnými látkami** (Londýn, 1954). Tato úmluva zakázala vypouštění ropných látek do oceánů v určitých mořských oblastech včetně Antarktidy. Jejím cílem je prevence znečištění pocházejícího z lodí. Úmluva se však týká pouze ropy a ropných směsí, nevztahuje se na neropné polutanty. Rovněž donucovací mechanismus této úmluvy není příliš účinný, neboť je ponechán státům vlajky nebo státům registrace plavidla, což má za následek registraci plavidel ve státech s benevolentní právní úpravou. Její vliv na zlepšení stavu znečištění moří byl proto zcela minimální.

Úmluva o ochraně moří před znečišťováním v důsledku ukládání odpadů a jiných materiálů (Londýn, 1972) byla první úmluvou zabývající se výhradně problémem ukládání odpadů. Státy se v ní zavázaly podniknout veškerá opatření k zabránění znečišťování moří v důsledku ukládání odpadů a jiných látek, které jsou nebezpečné lidskému zdraví, živým zdrojům a mořskému prostředí. Úmluva rozděluje tyto odpady podle jejich rizika na materiály, jejichž ukládání do moře je zakázáno (např. DDT, PCB, rtuť, kadmium, vysoce radioaktivní odpad), a látky, které vyžadují zvláštní péči a před jejich uložením do moře musí být vydáno zvláštní povolení (např. arsen, olovo, měď nebo zinek). Všechny ostatní látky mohou být ukládány do moře pouze na základě všeobecného povolení, která vydávají úřady země, v níž je náklad uložen, je-li tato účastníkem smlouvy. Za provedení této konvence jsou odpovědné státy podle principu vlajky, státy, na jejichž výsoštném území probíhá nakládka odpadů a pobřežní státy. Opatření vyplynající z této úmluvy se použijí proti lodím, letadlům i námořním plošinám. V roce 1996 byla tato úmluva doplněna Protokolem, který vychází důsledně z principu prevence a odpovědnosti původce.

Další důležitou mezinárodní úmluvou týkající se ochrany moře před znečištěním pocházejícím z plavidel se stala **Úmluva o zabránění znečišťování z lodí** a její Protokol z roku 1978 (angl. *The International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, 1973, as modified by the Protocol of 1978 – MARPOL 73/78*) (Londýn, 1973).²⁵⁷ MARPOL 73/78 je rámcovou dohodou upravující převážně procesní otázky kontroly a prosazování hmotněprávních povinností týkajících se zabraňování znečištění moří. Součástí úmluvy je šest příloh, které podrobně upravují pravidla pro zabránění znečištění moře ropou a ropnými látkami (angl. *oil*), škodlivými tekutými látkami převáženými ve velkém (angl. *noxious liquid substances in bulk*), nebezpečnými látkami převáženými po moři v zabalené formě, tj. v kontejnerech, přepravních vagónech, pohyblivých nádržích, apod. (angl. *harmful substances carried by sea in packed form*), odpadními

²⁵⁷ Listina o přístupu bývalé ČSSR k Protokolu z roku 1978 byla uložena u depozitáře Protokolu v roce 1984. Skutečnosti o přístupu naší republiky jsou obsaženy ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí, které bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod číslem 71/1995.

vodami vypouštěnými z lodí (angl. *sawage from ships*), tuhým lodním odpadem (angl. *garbage from ships*) a znečišťování ovzduší z lodí (angl. *air pollution from ships*). Na základě této úmluvy byla v roce 1974 zřízena **Komise pro ochranu mořského prostředí** (angl. *Marine Environment Protection Committee – MEPC*), která dává podněty k změně stávajících ustanovení úmluvy MARPOL nebo předkládá nová pravidla k ochraně mořského životního prostředí.

Úmluva MARPOL 73/78 má za cíl úplně vyloučit úmyslné znečišťování mořského prostředí vypouštěním ropných látek pocházejících z běžného provozu plavidel, které tvoří cca 85 % znečištění pocházejícího z námořní přepravy a dále rovněž omezit riziko znečištění moří haváriemi lodí a jiných námořních plavidel. V Příloze I je obsažen všeobecný princip, podle kterého vypouštění ropy a ropných látek do moře je zakázáno s výjimkou přesně stanovených podmínek. Vypouštění není vůbec dovoleno v určitých ohrožených oblastech, mezi které patří i Antarktida. Některé přílohy této úmluvy definují Antarktidu jako tzv. zvláštní oblast, pro kterou se vzhledem k jejím zvláštním oceánografickým a ekologickým podmínkám a charakteru stanoví přísnější kritéria ochrany před znečištěním jednotlivými látkami: čl. 10 odst. 1g Přílohy I (změna přijatá v r. 1990 na základě rezoluce MEPC č. 42/30, nabytí platnosti 17.3.1992), čl. 1 odst. 9a Přílohy II (změna přijatá v r. 1992 na základě rezoluce MEPC č. 57/33, nabytí platnosti dne 1.6.1994), čl. 5 odst. 1g Přílohy V (změna přijatá v r. 1990 na základě rezoluce MEPC č. 42/30, nabytí platnosti dne 17.3.1992). Pokud jde o vztah smluvních stran Madridského Protokolu, které jsou rovněž stranami Úmluvy MARPOL 73/78, platí, že nic co je obsaženo v Příloze IV Madridského Protokolu neruší zvláštní práva a závazky vyplývající z této úmluvy.

Nejvýznamnější univerzální mezinárodní smlouvu v této oblasti představuje **Úmluva OSN o mořském právu** (angl. *United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS*) (Montego Bay, 1982).²⁵⁸ Úmluva UNCLOS řeší souhrnně všechny otázky mořského práva, provádí nové rozdělení jednotlivých mořských pásem a oblastí a stanoví jejich právní režim. Na základě této úmluvy tak byla např. prohlášena oblast mořského dna a jeho podzemí za hranicemi národní jurisdikce a jeho zdroje za tzv. společné dědictví lidstva (angl. *common heritage of mankind*). Úmluva se týká všech aspektů mořského prostoru a jeho využití – navigace a přeletů, průzkumu a těžby, lodní přepravy a rybolovu.

Úmluva obsahuje všeobecná pravidla na ochranu živých mořských zdrojů. Jedná se zejména o její část dvanáctou (ochrana a zachování mořského prostředí), čl. 61 a následující části páté (zachování a ochrana živých zdrojů v souvislosti s využíváním výlučné ekonomické zóny, otázky stěhovavých druhů, mořských savců, anadromních a kataromních druhů), články 116 až 120 části sedmé (zachování živých zdrojů volného moře a hospodaření s nimi) a část upravující využívání neživých zdrojů a těžbu z mořského dna. V souladu s jejími ustanoveními mají všechny státy právo na to, aby jejich

²⁵⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání této úmluvy bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod číslem 240/1996.

příslušníci provozovali rybolov na volném moři při dodržování stanovených podmínek a pravidel. Úmluva však vyzývá k tomu, aby smluvní státy přijímaly, ať už samostatně nebo ve spolupráci s jinými, opatření k zachování živých zdrojů volného moře a zavazuje je ke spolupráci při hospodaření s těmito zdroji a při jejich zachovávání, jakož i při zřizování oblastních rybářských organizací. Smyslem těchto ustanovení je zachovat populace lovných druhů na takových úrovních, které umožňují maximální stálou těžbu těchto zdrojů. Přitom je třeba přihlížet i k důsledkům těžby pro druhy přidružené k lovným druhům nebo pro druhy na nich závislé tak, aby jejich reprodukce nebyla vážně ohrožena.

Smlouva o Antarktidě výslovně stanoví základní výkladové pravidlo ve vztahu k Úmluvě OSN o mořském právu, resp. předcházející Úmluvě o volném moři (Ženeva, 1958). Podle čl. VI Smlouvy o Antarktidě platí, že se tato Smlouva vztahuje na celou oblast jižně od 60. rovnoběžky jižní šířky, včetně plovoucích ledovců, avšak nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nepoškozuje a nikterak se nedotýká práv kteréhokoli státu nebo výkonu těchto práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři v této oblasti.²⁵⁹

Na základě Úmluvy OSN byly zřízeny např. Mezinárodní úřad pro mořské dno, Mezinárodní tribunál pro mořské právo a Komise pro vymezení kontinentálního šelfu. K Úmluvě OSN o mořském právu byly dosud sjednány dvě dohody, které provádějí některá ustanovení této úmluvy. Prvním dokumentem byla **Dohoda o provádění Části XI Úmluvy OSN o mořském právu** (angl. *Agreement relating to the Implementation of Part XI of the Convention*) z roku 1994, která se týká se těžby ze dna moří a oceánů za hranicemi národní jurisdikce, a která nabyla účinnosti od 28. července 1996.

Druhým smluvním dokumentem provádějícím některá ustanovení Úmluvy UNCLOS je **Dohoda o zachování a hospodářském využití rybích hejn a druhů migrujících na velké vzdálenosti** (angl. *Agreement for the Implementation of the Provisions of the Convention relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks*) z roku 1995. Tato úmluva, která nabyla účinnosti dne 11. prosince 2001, je konkretizací příslušných ustanovení Úmluvy OSN o mořském právu týkajících se zachování a hospodářského využití migrujících rybích populací. Dohoda se vztahuje na tu část moře, která nepodléhá národní jurisdikci žádného státu. Dohoda stanoví pobřežním státům a státům provozujícím rybolov na volném moři řadu povinností vztahujících se k zachování migrujících rybích hejn, jako např. přijetí opatření k držení takového stavu ryb, který zaručuje trvale vysoké výnosy, zachování biologické rozmanitosti moře, zabránění příliš vysokému množství ulovených kusů nebo omezení znečišťování moře odpady z lovných zařízení.

Mezi novější mezinárodní smlouvy sjednané v oblasti ochrany před mořským znečištěním patří např. **Úmluva o odpovědnosti a náhradě škody vzniklé v souvislosti s přepravou nebezpečných a škodlivých látek po moři** z roku 1996 (angl. *Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous*

²⁵⁹ K tomu bližše srov. kapitulu 4.1. (Teritoriální působnost pravidel ATS).

and Noxious Substances by Sea) nebo **Úmluva o občanské odpovědnosti za škodu způsobenou ropným znečištěním z tankerů** z roku 2001 (angl. *Convention on Civil Liability for Bunker Oil Pollution Damage*).

5.4.4. Mezinárodní smlouvy o ochraně ovzduší a ozónové vrstvy

K mezinárodním smlouvám o ochraně ovzduší a ozónové vrstvy aplikovatelným i na oblast Antarktidy patří zejména Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států (*Ženeva, 1979*) a její Protokoly, Úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země (Videň, 1985) včetně jejího Protokolu o látkách poškozujících ozónovou vrstvu Země (*Montreal, 1987*) a jeho dodatků a Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (*Rio de Janeiro, 1992*) a její Protokol (*Kjóto, 1997*).

Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států (angl. *Convention on Long-range Transboundary Air Pollution – CLTAP*) byla podepsána v rámci Evropské hospodářské komise OSN v Ženevě v roce 1979 a vstoupila v platnost v roce 1983.²⁶⁰ Její smluvní státy se zavázaly k postupnému snižování a předcházení znečišťování ovzduší. Další spolupráce spočívá ve výměně informací, v odborných konzultacích, výzkumu a monitoringu. K této mezinárodní smlouvě bylo sjednáno několik Protokolů. Jedná se o Protokol o dlouhodobém financování Kooperativního programu pro monitorování a vyhodnocování dálkového šíření látek znečišťujících ovzduší v Evropě (*Ženeva, 1984*), Protokol o snížení emisí síry nebo jejich toků přecházejících hranice států nejméně o 30% (*Helsinky, 1985*), Protokol o dalším snížení emisí sloučenin síry (*Oslo, 1994*), Protokol o snižování emisí oxidu dusíku nebo jejich přenosů přes hranice států (*Sofie, 1988*), Protokol o omezení emisí těkavých organických látek nebo jejich toků přes hranice států (*Ženeva, 1991*), Protokol o těžkých kovech (*Aarhus, 1998*) a Protokol o omezování acidifikace, eutrofizace a tvorby přízemního ozónu (*Göteborg, 1999*). Aplikovatelnost této mezinárodní smlouvy na oblast Antarktidy je však sporná, vzhledem k tomu, že se vztahuje pouze na znečištění ovzduší, jehož původ je situován plně nebo částečně na území jednoho státu a jež má vliv na území druhého státu.

Úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země (angl. *Convention for the Protection of the Ozone Layer – CPOL*) byla podepsána ve Vídni v roce 1985 v rámci Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) a v platnost vstoupila v roce 1988.²⁶¹ Jejím cílem je chrán-

²⁶⁰ ČSSR podepsala tuto úmluvu a byla pro ni platná od 22.3.1984. Úmluva byla publikována ve Sbírce zákonů pod č. 5/1985 Sb. Pro ČR je Úmluva platná na základě sukcese od 1.1.1993. Bližší informace k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států lze nalézt na http://www.unece.org/env/conv/lrtap_h.htm.

²⁶¹ ČSFR přistoupila k Úmluvě CPOL v roce 1990 a pro ČR je Úmluva platná od 1.1.1993. K Montrealskému protokolu přistoupila ČSFR v roce 1990 a v platnost pro ni vstoupil dne 1.1.1991, pro ČR platí od 1.1.1993. Bližší informace k této mezinárodní smlouvě lze nalézt na http://www.unep.no/unep/secretar/ozone/vien_con.htm.

nit lidské zdraví a životní prostředí proti nepříznivým vlivům vyplývajícím z modifikací ozónové vrstvy, které vznikají, nebo mohou vznikat lidskou činností. Smluvní strany se zavázaly ke spolupráci v oblasti výzkumu a výměny informací, relevantních pro ochranu ozónové vrstvy a pro ochranu lidského zdraví a životního prostředí před škodlivými účinky jejího ztenčování. Tato rámcová dohoda sama nezavazuje strany k omezení používání chlorofluorokarbonů a dalších ozonovou vrstvu ztenčujících látek a proto byla v roce 1987 doplněna Protokolem o látkách, které porušují ozonovou vrstvu (*Montreal, 1987*). Smluvní strany Montrealského protokolu se zavázaly k redukci spotřeby a výroby látek poškozujících ozonovou vrstvu. Hlavní závazek členských států spočívá v tom, že každá strana zajistí, aby pro dvanáctiměsíční období začínající prvním dnem sedmého měsíce po vstupu tohoto protokolu v platnost a v každém dalším dvanáctiměsíčním období, vypočtená úroveň spotřeby regulovaných látek ve skupině I, přílohy A, nepřekročila vypočtenou úroveň spotřeby v roce 1986. Tento protokol byl v následujících letech několikrát pozměněn (Londýn 1990, Kodaň 1992, Montreal 1997 a Peking 1999) na základě výsledků vědeckého výzkumu, které prokázaly neustálé rozšiřování antarktické ozonové díry a dramatické ztenčení ozónové vrstvy nad arktickou oblastí.

Rámcová úmluva o změně klimatu (angl. *Framework Convention on Climate Change – FCCC*) byla předložena k podpisu v rámci UNEP v Riu de Janeiro dne 20.6.1992.²⁶² Úmluva upravuje otázky spojené s globálním oteplováním, snaží se dosáhnout stabilizace koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na takové úrovni, která zabrání narušení klimatického systému v důsledku lidských aktivit. Úmluva byla doplněna v roce 1997 tzv. Kjótským Protokolem, který stanoví konkrétní kvantitativní cíle v redukci skleníkových plynů.

5.4.5. Mezinárodní smlouvy o nakládání s odpady

K nejdůležitějším globálním mezinárodním smlouvám upravujícím problematiku nakládání s odpady patří **Úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování** (*Basilej, 1989*)²⁶³. Jejím cílem je jednak redukce a kontrola pohybu odpadu přes hranice států, a také i minimalizování objemu a toxicity vyráběného odpadu a zajištění jeho zneškodnění v souladu s principy ochrany životního prostředí, a přitom co nejbližší místa jeho původu. Úmluva mimo jiné zakazuje jejím smluvním stranám vývoz nebezpečných odpadů nebo jiných odpadů pro ukládání uvnitř oblasti na jih od 60. stupně jižní šířky, což je oblast, která se kryje s vymezením působnosti Smlouvy o Antarktidě. Basilejská úmluva tak doplňuje úpravu nakládání s odpadem zakotvenou v Příloze III Madridského Protokolu. Smluvní strany Basilejské úmluvy

²⁶² Česká republika přistoupila k Úmluvě FCCC dne 7.10.1993. Bližší informace k Úmluvě FCCC lze nalézt na <http://www.unfccc.de>.

²⁶³ ČSFR přistoupila k úmluvě v červenci 1991 a sdělení MZV o jejím sjednání bylo publikováno ve Sbírce zákonů pod číslem 100/1994 Sb.

se zavázaly nevyvážet do Antarktidy nebezpečné nebo jiné odpady. Za nebezpečný odpad se přitom považují určité kategorie odpadu uvedené v úmluvě na zvláštním seznamu a dále odpad, který je považován nebo definován za nebezpečný národními úpravami stran dovozu, vývozu a tranzitu. Jiné odpady jsou vyjmenovány v příloze II a zahrnují domácí odpad a rezidua po jeho spalení.

Ukládání odpadu do moře upravuje rovněž **Úmluva o ochraně moří před znečištěním v důsledku ukládání odpadů a jiných materiálů** (*Londýn, 1972*).

5.4.6. Mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí před nukleárním znečištěním

Smlouvu o Antarktidě a její závazek neprovádět v Antarktidě jaderné pokusy doplňují další mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí při vojenském využití jaderné energie. Mezi tyto smlouvy patří Smlouva o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, v kosmickém prostoru a pod vodou (*Moskva, 1963*), Smlouva o nešíření jaderných zbraní (*Moskva, Londýn, Washington, 1968*), Smlouva o zákazu umísťování jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení na dně moří a oceánů a v jeho podzemí (*Moskva, Londýn, Washington, 1971*)²⁶⁴ a dále Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek – CTBT (*New York, 1966*).²⁶⁵

Mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí při mírovém využití jaderné energie (např. Pařížská a Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody a jejich Společný protokol z roku 1988 nebo Úmluva o jaderné bezpečnosti z roku 1994) se dotýkají oblasti Antarktidy pouze nepřímo.

²⁶⁴ Česká republika je smluvní stranou všech těchto mezinárodních smluv, které byly publikovány ve Sbírce zákonů pod čísly 90/1963 Sb., 61/1974 Sb. a 62/1974 Sb.

²⁶⁵ Úmluva CTBT, která byla přijata na Valném shromáždění OSN v září 1966, dosud nevstoupila v platnost. Mělo by ji ratifikovat všech 44 států, které vlastní atomové zbraně nebo provozují jaderné reaktory, dvanáct států včetně USA se však k tomu dosud neodhodlalo. Blíže srov. *Dohoda o zákazu jaderných testů ohrožena* (Kryzánek, L.). In: *MF Dnes* 5.9.2003.

6. VNITROSTÁTNÍ ASPEKTY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ANTARKTIDY

6.1. Česká republika a Smlouva o Antarktidě

Československo přistoupilo ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1962²⁶⁶ a není tedy jejím původním signatářem. Národní shromáždění ČSSR vyslovilo se Smlouvou o Antarktidě souhlas dne 29. března 1962 a prezident republiky podepsal listinu o přístupu Československé socialistické republiky ke Smlouvě o Antarktidě dne 6. května 1962. Listina o přístupu byla uložena u Státního departmentu Spojených států amerických dne 14. června 1962. Podle svého článku XIII. odst. 5 vstoupila Smlouva o Antarktidě téhož dne pro Československou socialistickou republiku v platnost.

Československo se nikdy nedostalo do rozporu se Smlouvou o Antarktidě, ačkoli zde tato možnost teoreticky po celou dobu *de iure* existovala. Četnost cest československých občanů do Antarktidy byla malá a československý vědecký výzkum Antarktidy byl po zásahu SSSR již jen pouhou nesoustavnou participací na expedicích jiných států, zejména sovětských. Svoji roli hrály také uzavřené hranice, fungování pouze státní (a tudíž státem kontrolovatelné) vědy a výzkumu a účelové zacházení s právem.

Ze Smlouvy o Antarktidě vyplývají zejména závazky pro jednotlivé státy. Ty však předpokládají součinnost všech dotčených osob podléhajících jeho jurisdikci, např. plnění povinnosti vyměňovat si informace o plánech vědeckých prací v Antarktidě, povinnosti vyměňovat si vědecký personál mezi výpravami a stanicemi v Antarktidě a konečně povinnosti vyměňovat si údaje a výsledky vědeckých pozorování v Antarktidě a zajistit k nim volný přístup podle článku 3 Smlouvy o Antarktidě. Tyto závazky České republiky nebylo možné zajistit bez spolupráce s vědeckou komunitou.²⁶⁷ Smlouva o Antarktidě nebyla promítnuta do vnitrostátního práva, a to ani na základě odkazovací klauzule

²⁶⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 76/1962 Sb., o Smlouvě a Antarktidě, ze dne 11. července 1962.

²⁶⁷ Po roce 1989 se v Antarktidě objevilo několik českých soukromých aktivit. Na jedné straně zde ve druhé polovině 90. let existoval seriózní vědecký projekt, prováděný společně Biologickou fakultou Jihočeské univerzity a Přírodovědeckou fakultou Masarykovy univerzity, zaštitěný Grantovou agenturou ČR a zkoumající změny energetické bilance a intenzity ultrafialového záření a jejich vliv na antarktické ekosystémy. Ten byl po ukončení grantu následován dalšími projekty a Scottův polární institut při univerzitě v Cambridgi nabídl v roce 1999 zainteresovaným vědeckým pracovníkům dokonce pomoc s vybudováním vlastní české stanice a nabídl i vhodnou lokalitu. Obě fakulty z vlastní vůle jednaly plně v souladu se Smlouvou o Antarktidě i s Madridským protokolem, spolupracovaly se státem a nedostaly jej nikdy do situace, kdy by se stal odpovědným za porušení Smlouvy či Protokolu. Na druhé straně vznikl již počátkem 90. let minulého století tzv. Čs. (později Environmentální) antarktický program (ČSAP), provozující „soukromou základnu“ na ostrově Nelson. (Blíže např. Pavlíček, J.: ECO-NELSON Antarktis, Survival-Greenhome-Impact Programs, Písek 2003 nebo ,

a ani formou adaptace zákonem. Za této situace tedy vznikl praktický problém spojený s přítomností českých výzkumníků v Antarktidě, na nějž bylo poukázáno i v odborné literatuře,²⁶⁸ tj. z jakého titulu pro ně vyplývala povinnost zachovávat přísná pravidla výzkumu a využívání antarktického kontinentu stanovená Smlouvou o Antarktidě?

Česká republika sice převzala v roce 1993 veškerá práva a závazky vyplývající ze Smlouvy o Antarktidě,²⁶⁹ ale nadále ji nebylo možné v rámci českého právního řádu použít k tomu, aby se dotčené české nestátní subjekty chovaly v souladu s ní. Smlouva o Antarktidě totiž nebyla až do 31. května 2002 bezprostředně závazná a částečně ani samovykonatelná (*self-executing*).²⁷⁰ Mezinárodní odpovědnost za nedodržování závazků ze Smlouvy o Antarktidě přitom nesl a nese stát (ČSSR, ČSFR, resp. ČR), ledaže by přijal ve svém právním řádu taková přiměřená opatření, při jejichž dodržování by k porušení smluvních ustanovení nemohlo dojít. Tímto opatřením je právě zákon o Antarktidě, který

Brabec, L., Šmíd, Z.: S kytarou v Antarktidě. Nakladatelství Knihcentrum 1998). Aktivita ČSAP jsou založeny na principech ochrany životního prostředí, byly však provozovány na poměrně neprofesionální úrovni, za primitivních podmínek a spíše za účelem změny životního stylu účastníků expedic než za proklamovaným cílem vědeckého výzkumu. Ten byl zaměřen na „možnosti přežití člověka v extrémních podmínkách“. V polovině 90. let minulého století proti nenotifikované přítomnosti ČSAP dokonce oficiálně protestovala Argentina (ostrov Nelson spadá do oblasti, na niž Argentina uplatnila územní nárok). Jak vyplývá z materiálů projednávaných v rámci ATCM nebyla dosud tato soukromá stanice předmětem oficiální inspekce v souladu se Smlouvou o Antarktidě či jejím Protokolem.

²⁶⁸ Srov. *Malenovský, J.:* Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva, Doplněk, Brno 2000, str. 77.

²⁶⁹ Srov. čl. 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky. Česká republika podle tohoto ustanovení „přebírá práva a závazky neuvedené v čl. 4 tohoto zákona, které pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva s výjimkou závazků České a Slovenské Federativní Republiky spojených s územím, na které se vztahovala svrchovanost České a Slovenské Federativní Republiky, ale nevztahuje se na ně svrchovanost České republiky.“

²⁷⁰ Bezprostřední závaznost a samovykonatelnost (*self-executing*) se často zaměňují. Zatímco bezprostřední závaznost je formální vlastnost smlouvy určující její formální postavení ve vnitrostátním právu a znamená, že je v jeho rámci závazná sama o sobě na základě ústavy a není tedy třeba, aby to nadto stanovil nějaký zákon, samovykonatelnost znamená přímou aplikovatelnost smlouvy a vztahuje se ke konkrétnímu obsahu smlouvy, který je buď v praxi bez dalšího použitelný (*self-executing treaty*) nebo použitelný není a potřebuje další konkretizaci provedenou vnitrostátním právem (*non self-executing treaty*). Mohou tak existovat smlouvy, které (1) jsou bezprostředně závazné i samovykonatelné, (2) jsou bezprostředně závazné, ale nejsou samovykonatelné, (3) nejsou bezprostředně závazné, ale byly by samovykonatelné, a (4) nejsou bezprostředně závazné a zároveň by nebyly ani samovykonatelné. Smlouvy pod body 2. – 4. vyžadují ke svému provádění přijetí zákona. Smlouva o Antarktidě spadá od 1. června 2002 (účinnost tzv. „euronovely Ústavy“) do skupiny č. 2, předtím spadala do skupiny č. 4.

logicky zahrnuje i ustanovení, vyplývající z Madridského protokolu, jehož ratifikace se v České republice předpokládá. Alternativou jeho nepřijetí by bylo riziko dalších porušení Smlouvy o Antarktidě českými subjekty, za které pak ponese odpovědnost Česká republika, nebo vyvázání se ze Smlouvy o Antarktidě.

6.2. Česká republika a Madridský Protokol

Souhlas s podpisem Madridského Protokolu vyslovila v roce 1992 jak vláda České republiky, tak i vláda tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky.²⁷¹ Tato mezinárodní smlouva však dosud nebyla v České republice ratifikována,²⁷² což mimo jiné znamená, že Česká republika nemá hlasovací právo v rámci Konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (*ATCM*) a nemá právo jmenovat pozorovatele. Je tedy v zájmu České republiky ratifikovat co nejdříve Madridský protokol a provést závazky vyplývající ze Smlouvy a z Protokolu v českém vnitrostátním právním řádu.

Přijetí samostatné právní normy k provedení určitých ustanovení Madridského Protokolu (tzv. adaptace zákonem) bylo – za účinnosti dřívějšího ústavního pořádku České republiky (tj. do 1.6.2002) – jedinou možností recepce mezinárodněprávních závazků vyplývajících ze Smlouvy o Antarktidě a zejména z Madridského Protokolu. Další forma recepce mezinárodněprávních závazků – odkaz na mezinárodní smlouvu v některém z věcně příslušných zákonů na úseku ochrany životního prostředí – nepřipadala do úvahy vzhledem k tomu, že se upravovaná problematika věcně dotýká více zákonů, a na straně druhé jde o aktivity, které se odehrávají v oblasti, kde Česká republika nevykonává a ani podle mezinárodního práva nesmí vykonávat územní svrchovanost.

V roce 2002 však došlo k zásadní změně postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu a vůbec řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Stalo se tak na základě novely Ústavy ČR (ústavní zákon č. 395/2001 Sb. účinný od 1.6.2002, tzv. „euronovela Ústavy ČR“).²⁷³ Tato novela především doplnila článek 1 o zcela nový odstavec 2, který stanoví, že „Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva“. Podle nového článku 10 Ústavy ČR pak platí, že „vyhlášené

²⁷¹ V roce 1992 byl návrh na podpis Madridského Protokolu projednáván ve vládě ČSFR i ve vládě ČR (srov. usnesení vlády ČR č. 573 ze dne 30. září 1992 a usnesení vlády ČSFR č. 537 ze dne 2. října 1992).

²⁷² V souladu s čl. 49 Ústavy ČR vyžaduje Madridský Protokol vyjádření souhlasu obou komor Parlamentu ČR, jelikož se jedná o mezinárodní smlouvu upravující věci, jejichž úprava je vyhrazena zákonu. Vláda ČR vyjádřila souhlas s ratifikací Madridského Protokolu svým usnesením č. 555 ze dne 4. června 2003. Lze očekávat, že by k ratifikaci Madridského Protokolu a k jeho následné publikaci ve Sbírce mezinárodních smluv mohlo dojít do konce roku 2003.

²⁷³ Srov. např. Filip, J.: Parlament ČR schválil návrh euronovely Ústavy ČR. In: Právní zpravodaj č. 11/2001, Bartoň, M.: Novela Ústavy ČR č. 395/2001 Sb. (tzv. euronovela Ústavy) a mezinárodní právo. In: EMP č. 1-2/2002, str. 30-32 a 53-56 nebo Šturma, P.: Postavení mezinárodních smluv po novele Ústavy ČR. In: České právo životního prostředí č. 2/2002, str. 3-10.

mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva“.

Před nabytím účinnosti této novely obsahovala Ústava ČR pouze velmi omezenou recepční klauzuli, která se vztahovala jen na omezený okruh mezinárodních smluv týkajících se lidských práv a základních svobod. Nevyjadřovala se tak k bezprostřední závaznosti jiných mezinárodních smluv, mezi něž patřily také mezinárodní úmluvy na ochranu životního prostředí včetně Smlouvy o Antarktidě. Nová právní úprava účinná od 1.6.2002 znamená posun českého právního řádu od převážně dualistické koncepce vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva k převážně monistickému systému. Na základě této změny mohou být přímo aplikovány všechny mezinárodní smlouvy, které splňují požadavky v novém článku 10. Kromě toho však musí být i nadále splněna podmínka, že ustanovení takové smlouvy jsou samovykonatelná (*self-executing*), tj. dostatečně přesná a nevyžadující provedení zákonem, i když tato podmínka není výslovně v Ústavě ČR upravena.²⁷⁴ Prostřednictvím generální recepční klauzule se mezinárodní smlouvy splňující tyto podmínky stávají součástí českého právního řádu, tzn. že jsou vnitrostátně bezprostředně závazné s aplikační předností před zákonem. Pokud tedy mezinárodní smlouvy stanoví něco jiného než zákon, použijí se přednostně samovykonatelná ustanovení mezinárodní smlouvy.

Některá ustanovení vyplývající z Madridského Protokolu však nemají samovykonatelnou („*self-executing*“) povahu. Madridský Protokol z části neobsahuje přímo pravidla stanovující jednoznačně a dostatečně konkrétní práva a povinnosti vnitrostátním subjektům (fyzickým a právnickým osobám), která by mohla být vnitrostátně prováděna bez nutnosti přijímat vnitrostátní legislativní opatření. To znamená, že Madridský Protokol nemá charakter „*self-executing treaty*“, tj. smlouvy, která by byla vnitrostátně použitelná bez vnitrostátního prováděcího předpisu.²⁷⁵ Madridský Protokol obsahuje několik typů ustanovení: (1.) ustanovení obsahující závazky pro jednotlivé vlády smluvních států, (2.) ustanovení obsahující individuální práva a povinnosti jednotlivců, (3.) ustanovení obsahující definice a proklamace záměrů a úkolů, které by měly být zohledněny při implementaci a aplikaci Protokolu a (4.) ostatní ustanovení upravující postavení Protokolu v celkovém kontextu mezinárodního práva.

Ne všechna tato ustanovení musela být implementována do vnitrostátního právního řádu. Implementace ustanovení obsahující závazky států (ad 1.) požaduje, aby se přímo smluvní státy zavázaly k příslušným krokům, aniž by tyto prvky musely být implementovány do vnitrostátního řádu. Příkladem takových ustanovení v Madridském Protokolu je např. závazek smluvních stran radit se a spolupracovat se smluvními stranami jiných mezinárodních instrumentů platných v rámci systému Smlouvy o Antarktidě a jejich

²⁷⁴ Šturma, P.: Postavení mezinárodních smluv po novele Ústavy ČR. In: České právo životního prostředí č. 2/2002, str. 7.

²⁷⁵ Srov. Týč, V.: O vnitrostátní přímé závaznosti mezinárodních smluv, MU Brno, 1996, str. 17 a 125.

příslušných institucí (čl. 5 Protokolu), závazek spolupracovat při plánování a provádění činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě (čl. 6 Protokolu), závazek vypracovat pravidla a postupy týkající se odpovědnosti za škody způsobené činnostmi prováděnými v oblasti Smlouvy o Antarktidě (čl. 16 Protokolu) nebo závazek každoročně zaslat ostatním smluvním stranám zprávu o krocích, které byly učiněny k provádění Protokolu (čl. 17 Protokolu). Rovněž tak ostatní ustanovení upravující postavení Protokolu v celkovém kontextu mezinárodního práva (ad 4.), jako například ustanovení upravující vztah k ostatním mezinárodním smlouvám (čl. 4 Protokolu), institucionální ustanovení (např. čl. 11, 12 a 13 Protokolu) nebo ustanovení řešící spory (čl. 18, 19 a 20 Protokolu) nepotřebují implementaci do vnitrostátního právního řádu. Naopak zbývající ustanovení (ad 2. a 3.) vztahující se přímo k činnostem jednotlivců v oblasti Smlouvy o Antarktidě potřebují být provedeny vnitrostátním předpisem do národního práva.

6.3. Zákon o Antarktidě

Bez ohledu na ústavně právní úpravu bylo tedy potřeba připravit a přijmout zákon, který by provedl tzv. nesamovykonatelná (angl. *non-selfexecuting*) ustanovení Madridského Protokolu do vnitrostátního právního řádu České republiky. V průběhu roku 1999 proběhla jednání pracovní skupiny pro přípravu zákona o Antarktidě, které se účastnili zástupci Ministerstva zahraničních věcí ČR, Ministerstva životního prostředí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Akademie věd ČR. Na těchto jednáních byly dohodnuty základní principy navrhované právní úpravy. Mimo jiné bylo dohodnuto, že garantem pro přípravu věcného záměru zákona i jeho paragrafovaného znění bude Ministerstvo životního prostředí ČR, které bude také vydávat povolení ke vstupu a k činnostem na území Antarktidy.

V souladu s tím byl Ministerstvem životního prostředí ČR na základě Plánu legislativních prací vlády na rok 2001²⁷⁶ vypracován návrh věcného záměru zákona o Antarktidě, který byl vládou ČR schválen dne 22. října 2001.²⁷⁷ Na základě věcného záměru pak bylo Ministerstvem životního prostředí ČR připraveno paragrafové znění zákona o Antarktidě, které schválila vláda ČR dne 13. ledna 2003.²⁷⁸ Návrh zákona byl poté dne 6. srpna 2003 schválen Parlamentem ČR a byl dne 27. srpna 2003 publikován ve Sbírce zákonů pod číslem 276/2003 Sb. Česká republika se přijetím tohoto zákona stala prvním smluvním státem bez konzultativního statusu, který přijal vnitrostátní právní předpis týkající se ochrany životního prostředí Antarktidy.

²⁷⁶ Srov. Usnesení vlády České republiky č. 1298 ze dne 18. prosince 2000.

²⁷⁷ Srov. Usnesení vlády České republiky č. 1070 ze dne 22. října 2001; k tomu blíže srov. *Vícha, O.*: Ochrana životního prostředí Antarktidy z pohledu věcného záměru zákona o Antarktidě. In: *České právo životního prostředí* č. 2/2002, str. 17-23.

²⁷⁸ Srov. Usnesení vlády České republiky č. 47 ze dne 13. ledna 2003.

Účelem zákona č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů, je zajistit dodržování mezinárodních závazků České republiky týkajících se Antarktidy, zejména zajistit všestrannou ochranu životního prostředí Antarktidy jako přírodní rezervace zasvěcené míru a vědě v souladu se Smlouvou o Antarktidě a jejím Protokolem (§ 1 odst. 1 zákona č. 276/2003 Sb.). Zákon se vztahuje na všechny státní občany České republiky, právnické osoby se sídlem na území České republiky a osoby bez státní příslušnosti, které mají trvalý pobyt na území České republiky, pokud se účastní činností v Antarktidě a dále na cizince, kteří nespádají do kategorie osob uvedených v článku VIII odst. 1 Smlouvy, pokud se budou účastnit výpravy do Antarktidy, která je organizována v České republice nebo místo jejího konečného odjezdu bylo v České republice (§ 1 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.). Pro tyto osoby zákon používá legislativní zkratku „česká osoba“.

Tyto osoby jsou povinny chovat se v souladu se Smlouvou o Antarktidě, Madridským Protokolem a s dalšími mezinárodními závazky týkajícími se Antarktidy, kterými je Česká republika vázána (§ 3 odst. 1 zákona č. 276/2003 Sb.). České osoby, které se chtějí účastnit činností v Antarktidě, musí je plánovat a provádět tak, aby byly na nejnižší možnou míru omezeny nepříznivé vlivy na životní prostředí Antarktidy. Na české osoby v Antarktidě se přitom vztahují ustanovení zákonů a dalších právních předpisů České republiky stejně jako na její státní území, nestanoví-li tento nebo jiný zákon nebo mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, jinak (§ 33 zákona č. 276/2003 Sb.).

Zákon č. 276/2003 Sb. zejména komplexně upravuje podmínky ochrany životního prostředí v Antarktidě ve vztahu k českým subjektům, vymezuje v souladu s příslušnými mezinárodními dokumenty Antarktickou oblast, zakazuje provádět určité činnosti v Antarktidě (např. vyhledávání, průzkum a těžbu nerostných zdrojů, s výjimkou vědeckého výzkumu nerostných zdrojů; sběr nerostů a paleontologických nálezů a jejich vývoz s výjimkou jejich sběru a vývozu prováděného v rámci povoleného vědeckého výzkumu; odstraňování odpadů v oblastech bez ledu a v sladkovodních systémech; vypouštění škodlivých látek do moře v oblasti Antarktidy; ukládání odpadu do moře; ohrožování, poškozování nebo ničení historických míst nebo památníků), stanovuje určité činnosti, které lze provádět pouze na základě povolení (např. vstup na zvláště chráněné antarktické území; zasahování do populací a stanovišť původních rostlin a živočichů; dovoz nepůvodních druhů živočichů, rostlin a mikroorganismů do Antarktidy; dovoz některých látek do Antarktidy), upravuje výkon státní správy s tím spojený s cílem zajistit všestrannou ochranu životního prostředí v Antarktidě. A v neposlední řadě zákon upravuje rovněž kontrolu dodržování antarktické legislativy a ukládání sankcí za jeho nedodržení. Zákon tak vytváří podmínky pro budoucí rozvoj systematické vědecké činnosti českých odborníků v Antarktidě.

Český zákon o Antarktidě je založen na **kombinaci oznamovacího a povolovacího režimu**. Obecně platí, že české osoby mohou provádět činnosti v Antarktidě po jejich předchozím **ohlášení**, nestanoví-li zákon, že je třeba povolení. Ohlášení se nevyžaduje pro plavbu námořních plavidel a rekreačních jachet za účelem proplutí Antarktidou a pro přelet letadel nad Antarktidou (§ 6 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.). Ostatní činnosti,

k nimž není třeba povolení, stačí ohlásit ministerstvu do 60 dní přede dnem plánovaného vstupu do Antarktidy (§ 6 a 7 zákona č. 276/2003 Sb.). Shledá-li ministerstvo, že ohlášení nesplňuje podmínky stanovené tímto zákonem nebo že ohlašovaná činnost vyžaduje povolení, bez zbytečného odkladu na to oznamovatele upozorní. Shledá-li ministerstvo, že ohlášení splňuje podmínky stanovené tímto zákonem, vydá o tom do 15 dnů od ohlášení potvrzení. České osoby jsou povinny předložit ministerstvu do 30 dnů od ukončení činnosti v Antarktidě závěrečnou zprávu o průběhu pobytu (ohlášené činnosti) v Antarktidě (§ 7 odst. 9 zákona č. 276/2003 Sb.). Ministerstvo však může z vlastního podnětu zakázat ohlášenou činnost prováděnou v Antarktidě, která vede nebo hrozí, že povede k vlivům na životní prostředí Antarktidy, které jsou neslučitelné s environmentálními zásadami stanovenými v čl. 3 Madridského Protokolu. Toto ustanovení provádí čl. 3 odst. 4 písm. b) Madridského Protokolu. Osoby, kterým bylo oznámeno rozhodnutí o zákazu činnosti, jsou povinny této činnosti ihned zanechat (§ 11 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.).

České osoby musí mít **povolení** vydané ministerstvem k pobytu v Antarktidě delšímu než 30 dní nebo ve skupině více než pěti osob a k dalším taxativně stanoveným činnostem v Antarktidě (§ 8 zákona č. 276/2003 Sb.). Mezi činnosti, k nimž musí mít české osoby ze zákona povolení, dále patří vědecký výzkum nerostných zdrojů v Antarktidě, odběr nerostů nebo paleontologických nálezů v Antarktidě a jejich vývoz z Antarktidy, výstavba, přestavba nebo odstarnování české stanice a jiných objektů a zařízení v Antarktidě, vstup na zvláště chráněné antarktické území, zasahování do populací nebo stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů, odběr zvláště chráněných antarktických druhů rostlin a živočichů, dovoz geograficky nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy a dovoz pesticidů, polychlorovaných bifenylů (PCB), polystyrenových kuliček nebo plátků, nesterilní půdy a jiných látek nebo přípravků nebezpečných životnímu prostředí Antarktidy a stanovených vyhláškou MŽP do Antarktidy. Povolení podle tohoto zákona musí mít dále česká osoba, která organizuje turistické výpravy do Antarktidy.

Zákon dále stanoví výjimku, podle které se povolení nevyžaduje, pokud činnost byla české osobě povolena některou jinou smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě nebo Madridského Protokolu (§ 8 odst. 4 zákona č. 276/2003 Sb.). Podle přechodných ustanovení českého zákona pak platí, že české osoby, které ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona provádějí činnosti v Antarktidě, mohou tyto činnosti provádět bez povolení nejdéle po dobu jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona (§ 32 zákona č. 276/2003 Sb.).

Činnosti českých osob, k nimž je podle zákona potřeba povolení, jsou předmětem procesu **posuzování vlivů na životní prostředí** (tzv. proces EIA) v souladu s částí čtvrtou zákona.²⁷⁹ Zákon o Antarktidě vychází v souladu s Přílohou I Madridského Protokolu z rozlišení vlivů jednotlivých záměrů na životní prostředí Antarktidy na tři základní stupně – menší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, malý nebo přechodný vliv

²⁷⁹ Bližše srov. Dvořák, L., Vícha, O.: Posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy podle vládního návrhu zákona o Antarktidě. In: Zpravodaj EIA č. 2/2003, Příloha, str. I-IV.

na životní prostředí Antarktidy a větší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy. Od tohoto rozlišení se odvíjí i tři základní fáze procesu EIA (zjišťovací řízení, počáteční vyhodnocení vlivů – IEE a všestranné zhodnocení vlivů – CEE).

České osoby jsou povinny předložit ministerstvu oznámení o zamýšlené činnosti v Antarktidě. Ministerstvo provede na základě oznámení **zjišťovací řízení**, které je procesní analogií tzv. předběžné fáze podle Protokolu (§ 14 odst. 1 zákona č. 276/2003 Sb.). Při tomto řízení předběžně stanoví možný vliv činnosti nebo změny činnosti na životní prostředí Antarktidy. Závěr zjišťovacího řízení je odborným podkladem pro vydání povolení, pokud z něj vyplývá, že činnost nebo její změna budou mít menší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy. V tomto případě se tedy písemný závěr přiloží k žádosti o vydání povolení. Lze předpokládat, že u většiny plánovaných činností (např. malé turistické nebo průzkumné expedice nebo malé vědecké projekty s lehkým vybavením nebo zásobovací akce) bude probíhat pouze zjišťovací řízení, které bude zakončeno vydáním písemného závěru maximálně do 30 dnů ode dne doručení oznámení ministerstvu.

V souladu s článkem 2 přílohy I Protokolu zákon o Antarktidě zavádí tzv. **počáteční vyhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy** (angl. *Initial Environmental Evaluation – IEE*). Pokud ze závěru zjišťovacího řízení vyplývá, že činnost nebo změna činnosti bude mít malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, ministerstvo v závěru zjišťovacího řízení zároveň stanoví rozsah a obsah dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy s ohledem na charakter činnosti nebo změn činnosti a stav životního prostředí, které může být provedením činnosti nebo změny činnosti ovlivněno. Na základě dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů ministerstvo vydá stanovisko k počátečnímu vyhodnocení vlivů, přičemž podklady pro toto stanovisko si může nechat zpracovat držitelem autorizace. Platnost stanoviska je 1 rok ode dne jeho vydání a zákon umožňuje, aby byla na žádost oznamovatele prodloužena o 1 rok, a to i opakovaně. V takovém případě se (analogicky jako ve zjišťovacím řízení) zkoumá, zda nedošlo k podstatným změnám realizace činnosti a podmínek v Antarktidě, k novým znalostem souvisejícím s věcným obsahem dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů a vývoji nových přístupů, postupů a technologií souvisejících s činností.

V souladu s článkem 3 přílohy I Protokolu zavádí zákon o Antarktidě tzv. **všestranné zhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy** (angl. *Comprehensive Environmental Evaluation – CEE*). Pokud ze závěru zjišťovacího řízení vyplývá, že činnost nebo změna činnosti budou mít větší než malý nebo než přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, ministerstvo v závěru zjišťovacího řízení zároveň stanoví rozsah a obsah dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy s ohledem na charakter činnosti nebo změn činnosti a stav životního prostředí, které může být provedením činnosti nebo změny činnosti ovlivněno. Oznamovatel je povinen na základě závěru zjišťovacího řízení zajistit zpracování dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů, a to v písemné a v elektronické podobě. Tato dokumentace musí obsahovat minimálně náležitosti stanovené pro dokumentaci k počátečnímu vyhodnocení vlivů (tj. popis navr-

žené činnosti, včetně jejího účelu, umístění, doby trvání a intenzity, posouzení alternativ navržené činnosti a všech vlivů, které může činnost mít, včetně posouzení kumulativních vlivů se zřetelem k probíhajícím a známým plánovaným činnostem). Další náležitosti dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů může stanovit vyhláška MŽP. Ministerstvo zveřejní dokumentaci na Internetu do 5 pracovních dnů ode dne jejího doručení a zašle ji do 10 dnů od jejího doručení dotčeným správním úřadům a ostatním smluvním stranám Protokolu k připomínkám a požádá je o sdělení připomínek do 90 dnů ode dne jejího doručení. Ministerstvo dále zašle dokumentaci Výboru pro ochranu životního prostředí Antarktidy (CEP), a to minimálně 120 dní před zahájením konzultativních schůzek Smlouvy o Antarktidě (ATCM). V návaznosti na vyjádření ATCM ministerstvo zajistí zpracování posudku k všestrannému zhodnocení vlivů o vlivech činnosti nebo změny činnosti na životní prostředí Antarktidy autorizovanou osobou, které doručí dokumentaci a veškerá obdržená vyjádření. Při výběru autorizované osoby při tom platí zásada, že na zpracování posudku se nemůže ani dílčím způsobem zúčastnit ten, kdo se podílel na zpracování dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů. Úprava zpracování posudku se nijak neodchyluje od úpravy obsažené v § 9 zákona č. 100/2001 Sb. Zpracovatel posudku jej zpracovává na základě dokumentace, popřípadě oznámení a všech vyjádření k nim. Náležitosti posudku přitom může stanovit vyhláška MŽP. Na základě výše uvedených dokumentů vydá ministerstvo stanovisko k všestrannému zhodnocení vlivů do 30 dnů ode dne doručení posudku. V souladu s článkem 5 Přílohy I Protokolu zákon stanoví, že pokud nebyla dokumentace k všestrannému zhodnocení projednána Poradním shromážděním (ATCM), může ministerstvo stanovisko vydat teprve po uplynutí 15 měsíců ode dne zaslání dokumentace Výboru pro životní prostředí Antarktidy (CEP).

Česká právní úprava posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) je již tradičně postavena na oddělení této procedury od navazujících správních řízení; výsledek procesu EIA (stanovisko) je nezbytným odborným podkladem pro příslušný správní úřad, který většinou přebírá podmínky stanoviska do povolujícího rozhodnutí. V souladu s tím jsou podle zákona o Antarktidě písemný závěr (§ 14 odst. 5 zákona č. 276/2003 Sb.), stanovisko k počátečnímu vyhodnocení vlivů (§ 15 odst. 5 zákona č. 276/2003 Sb.) nebo stanovisko k všestrannému zhodnocení vlivů (§ 16 odst. 10 zákona č. 276/2003 Sb.) odborným podkladem pro vydání povolení podle tohoto zákona. Tato stanoviska nejsou vydávána ve správním řízení a předkládá je žadatel jako jeden z podkladů pro navazující řízení o vydání povolení podle § 8.

V povolení, které bylo vydáno na základě počátečního vyhodnocení vlivů (§ 15) nebo všestranného zhodnocení vlivů (§ 16), ministerstvo stanoví povinnost sledovat a ověřovat vlivy plánované činnosti na životní prostředí Antarktidy (tzv. **monitoring**) a povinnost předložit do 30 dnů ode dne ukončení činnosti v Antarktidě závěrečnou zprávu o průběhu sledování a ověřování těchto vlivů (§ 10 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.).

Obecná právní úprava obsažená v zákoně č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní pro-

středí), se použije pouze pro účely určení náhrady nákladů spojených s posuzováním vlivů na životní prostředí (§ 15 zákona č. 276/2003 Sb.) a pro účely určení autorizovaných osob, které mohou zpracovávat dokumentaci k počátečnímu vyhodnocení vlivů (§ 15 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.), podklady ke stanovisku k počátečnímu vyhodnocení vlivů (§ 15 odst. 5 zákona č. 276/2003 Sb.) nebo dokumentaci a posudek ve fázi všestranného zhodnocení vlivů (§ 14 odst. 6 zákona č. 276/2003 Sb.).

V řízení o vydání povolení ministerstvo vychází ze základních zásad ochrany životního prostředí Antarktidy stanovených v článku 3 Madridského Protokolu. Tyto tzv. **environmentální zásady** tak získaly zákonný podklad a měly by být základním kritériem pro vydání povolení na základě zákona č. 276/2003 Sb. Ministerstvo nevydává povolení, pokud by činnost plánovaná českou osobou byla v rozporu s těmito environmentálními zásadami Madridského Protokolu. Mezi další důvody pro nevydání povolení patří nesplnění podmínek stanovených zákonem nebo závažné porušení povinností nebo zákazů stanovených zákonem č. 276/2003 Sb. nebo rozhodnutím vydaným na jeho základě v období posledních 10 let přede dnem podání žádosti (§ 8 odst. 5 zákona č. 276/2003 Sb.). Připojenou novelou zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, byly zavedeny správní poplatky pro účely správního řízení o vydání povolení podle zákona o Antarktidě (5000,- Kč za podání žádosti o povolení pobytu v Antarktidě a 200,- Kč za podání žádosti o povolení ostatních taxativně stanovených činností).

Ministerstvo může na žádost oprávněné české osoby pravomocné povolení změnit nebo zrušit. Z vlastního podnětu může ministerstvo pravomocné povolení změnit nebo zrušit jen za podmínek stanovených správním řádem. Dobu platnosti povolení lze přitom prodloužit nejdéle o jeden rok (§ 11 odst. 1 zákona č. 276/2003 Sb.). Zákon stanoví povinnost českým osobám, jimž bylo oznámeno rozhodnutí o zrušení povolení k pobytu v Antarktidě, opustit území Antarktidy ihned, jakmile to bude proveditelné. Zákon dále stanoví povinnost českým osobám, jimž bylo oznámeno rozhodnutí o zrušení povolení k činnostem podle § 8 odst. 1 a 2, ihned takové činnosti zanechat (§ 11 odst. 3 zákona č. 276/2003 Sb.). Povolení vydaná podle tohoto zákona pozbývají platnosti smrtí nebo prohlášením za mrtvého fyzické osoby, které bylo vydáno povolení, dnem zániku právnické osoby, které bylo vydáno povolení nebo uplynutím doby, na kterou bylo povolení uděleno (§ 11 odst. 4 zákona č. 276/2003 Sb.).

Ohlášení ani povolení podle tohoto zákona nenahrazují povolení nebo oprávnění k činnostem vyžadovaná zvláštními právními předpisy (§ 12 odst. 2 zákona č. 276/2003 Sb.). Tato povolení nebo oprávnění k činnostem vydaná podle zvláštních právních předpisů musí být přiložena k žádosti o vydání povolení podle zákona o Antarktidě (§ 9 odst. 3 písm. g) zákona č. 276/2003 Sb.). Jedná se například o povolení nebo oprávnění vydávaná podle atomového zákona (zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), zákona o hornické činnosti (zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušnínách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů) nebo podle zákona CITES (zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících

živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatření k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů). V případě dovozu exemplářů podle Úmluvy CITES je potřeba vývozní povolení státu, ze kterého exemplář pochází a dovozní povolení státu, kam je dovážěn. U vývozu exempláře CITES z Antarktidy však nelze vydat vývozní povolení, vzhledem k tomu, že po dobu platnosti Smlouvy o Antarktidě jsou zmrazeny územní nároky členských států a Antarktida nepatří žádnému státu.

Zákon dále provádí ustanovení Přílohy II Madridského Protokolu týkající se **ochrany rostlin a živočichů v Antarktidě**, když zakazuje jakékoliv zasahování do populací a stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů, s výjimkou zásahů a odběrů prováděných na základě povolení (§ 18 odst. 1 zákona č. 276/2003 Sb.) a dovoz geograficky nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy, s výjimkou dovozu na základě povolení (§ 19 zákona č. 276/2003 Sb.).

V šesté části zákon o Antarktidě provádí příslušná ustanovení Přílohy III Madridského Protokolu, která se týká problematiky **nakládání s odpadem v Antarktidě**. Zákon stanoví určité povinnosti českých osob při nakládání s odpadem. Jedná se např. o povinnost předcházet vzniku a odstraňování odpadů v Antarktidě, povinnost spalovat odpady tak, aby se zabránilo jejich rozptýlení do životního prostředí Antarktidy, povinnost odvést všechny odpady, pro které platí zákaz jejich skladování nebo odstraňování v Antarktidě nebo o povinnost spalovat hořlavé odpady, které nemusí být odvezeny z Antarktidy v odpovídajících zařízeních, která minimalizují emise do ovzduší. Odpady, které byly odvezeny z Antarktidy dopraví české osoby zpět do České republiky nebo do jiného státu, ve kterém existují preventivní opatření pro jejich odstraňování v souladu s příslušnými mezinárodními smlouvami. Nakládání s odpadem, který je dovezen zpět do České republiky, se řídí podle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů. Zákon dále zakazuje dovážet odpady do Antarktidy, odstraňovat odpady v oblastech bez ledu a v sladkovodních systémech, skladovat odpady v sladkovodních systémech, odstraňovat nebo skladovat v Antarktidě určité druhy odpadů (např. elektrické baterie, tuhá a kapalná paliva, polystyren, PVC, gumu a mazací oleje nebo plastové odpady) a odstraňovat nebo skladovat radioaktivní odpady v Antarktidě, pokud mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána nestanoví jinak (§ 20 odst. 3 zákona č. 276/2003 Sb.). Dovozy radioaktivních odpadů do Antarktidy přitom zakazuje atomový zákon. Podle ustanovení § 5 odst. 6 písm. a) zákona č. 18/1997 Sb. je zakázáno přepravovat radioaktivní odpad do místa určení nacházejícího se jižně od 60. stupně jižní šířky.²⁸⁰ Zákon o Antarktidě dále zakazuje dovoz pesticidů, polychlorovaných bifenylů (PCB), polystyrenových kuliček nebo plátků, nesterilní půdy

²⁸⁰ Zákaz přepravovat radioaktivní odpad do vybraných teritorií, včetně Antarktidy, byl doslovně převzat do českého právního řádu novelou atomového zákona (zákon č. 13/2002 Sb.) ze Směrnice Rady č. 92/3/Euroatom o dozoru a kontrole nad přepravami radioaktivního odpadu mezi členskými státy a ze států ES.

a nebezpečných látek nebo přípravků do Antarktidy, s výjimkou dovozu na základě povolení pro vědecké, lékařské nebo hygienické potřeby (§ 21 zákona č. 276/2003 Sb.).

V další části zákon provádí příslušná ustanovení Přílohy IV Madridského Protokolu, která se týkají **ochrany před znečišťováním moře v oblasti Antarktidy**. Zákon zakazuje vypouštět v oblasti Antarktidy do moře ropu, ropné směsi, znečištěné zátěžové vody, kontaminovaný materiál, vody z výplachu zásobníků a jiné zaolejované zbytky a směsi a dále chemické látky a přípravky nebo jiné škodlivé kapalné látky (§ 22 zákona č. 276/2003 Sb.). Zákon dále zakazuje ukládání odpadu do moře s výjimkou zbytků potravin vyhazovaných ve vzdálenosti více než 12 námořních mil od nejbližší země nebo ledového příkrovu (§ 23 zákona č. 276/2003 Sb.). Tyto zákazy se vztahují na všechny české osoby nacházející se v oblasti Antarktidy, tj. jak na pevnině, tak i na námořním plavidle provozovaném v antarktických vodách. Ostatní závazky vyplývající z Přílohy IV Madridského Protokolu pro české osoby jsou implementovány zákonem č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě.

Provozování námořních plavidel a rekreačních jachet pod státní vlajkou České republiky ve vodách jižně od 60. rovnoběžky jižní šířky se řídí zákonem č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě. Tento obecný právní předpis upravuje i problematiku znečištění mořského prostředí v souladu s Úmluvou o zabránění znečišťování lodí MARPOL 73/78. Jedná se zejména o povinnost provozovatele plavidla zajistit, aby provoz vyhovoval požadavkům ochrany mořského prostředí v souladu s mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána, tj. včetně Madridského Protokolu (§ 24 odst. 1 písm. h) zákona č. 61/2000 Sb.), povinnost provozovatele plavidla sjednat pojištění odpovědnosti za škody z provozu lodě a mít zaplacené pojistné (§ 24 odst. 1 písm. l) zákona č. 61/2000 Sb.), povinnost provozovatele plavidla zabezpečit, aby při provozování námořní plavby byly na lodi např. kniha odpadků nebo kniha záznamů o manipulacích s ropnými látkami (§ 25 odst. 1 písm. n) a o) zákona č. 61/2000 Sb.), povinnost velitele lodí zabránit mořskému znečištění (§ 33 odst. 1 písm. h) zákona č. 61/2000 Sb.) nebo povinnost provozovatele a ostatních fyzických a právnických osob dodržovat rozhodnutí Námořního úřadu vydané k zajištění bezpečnosti námořní plavby a rezoluce a doporučení Mezinárodní námořní organizace o provozu lodí a ochraně mořského prostředí vydané podle mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána (§ 77 zákona č. 61/2000 Sb.).

Příslušným orgánem státní správy, který je odpovědný za implementaci Madridského Protokolu je **Ministerstvo životního prostředí ČR**, které přijímá oznámení, vydává příslušná povolení, zajišťuje posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy, kontroluje dodržování tohoto zákona, jmenuje pozorovatele, ukládá sankce, koordinuje činnosti českých osob v Antarktidě a zabezpečuje přípravu Konceptu českých výzkumných činností v Antarktidě ve spolupráci s dalšími orgány (§ 24 zákona č. 276/2003 Sb.). **Ministerstvo zahraničních věcí ČR** plní zejména oznamovací funkci ve vztahu k ostatním smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě (§ 25 zákona č. 276/2003 Sb.) a jsou s ním projednávány žádosti českých osob o povolení k pobytu v Antarktidě delšímu než 30 dní nebo ve skupině více než pěti osob a žádosti o povolení k organizování turistických výprav do Antarktidy.

Státní správu a státní dozor ve věcech námořní plavby vykonává **Ministerstvo dopravy ČR**, které plní funkci Námořního úřadu ve vztahu k mezinárodním smlouvám v oblasti námořní plavby, kterými je Česká republika vázána (§ 3 zákona č. 61/2000 Sb.).

Ministerstvo životního prostředí kontroluje dodržování zákona o Antarktidě na území České republiky (v souladu se zákonem č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů) a v Antarktidě (prostřednictvím pozorovatele). **Pozorovatel** jmenovaný ministerstvem má právo vstupovat v kteroukoliv dobu do všech oblastí Antarktidy a provádět zde kontrolu. Při provádění kontroly se pozorovatel prokazuje zvláštním průkazem vydaným ministerstvem. České osoby jsou povinny strpět prohlídky a kontroly prováděné pozorovatelem v Antarktidě, poskytnout pozorovatelům nezbytnou součinnost a neodkladně provést opatření k nápravě zjištěných nedostatků směřující k ochraně životního prostředí a odvrácení škod (§ 26 odst. 5 zákona č. 276/2003 Sb.). Pozorovatel však nemá podle stávající právní úpravy postavení orgánu činného v trestním řízení, tzn. že nemůže provádět vyšetřování trestných činů spáchaných v Antarktidě (na rozdíl např. od velitele námořního plavidla podle § 34 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě). O skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin může pozorovatel pouze podat trestní oznámení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci (§ 158 TrŘ).

Mezi **sankce**, které hrozí českým osobám za porušení tohoto zákona, patří zejména pokuty uložené ve správním řízení (§ 27 zákona č. 276/2003 Sb.), odebrání věci získané v rozporu se zákonem (§ 28 zákona č. 276/2003 Sb.), příp. trestněprávní sankce stanovené podle trestního zákona. Česká právní úprava je založena na rozlišení odpovědnosti za správní delikty a trestněprávní odpovědnosti. Pokud se česká osoba dopustí činu, který naplňuje skutkovou podstatu taxativně vymezených správních deliktů, a pokud nejde o trestný čin, lze ji uložit pokutu až do výše 200 000 Kč, resp. 1 000 000 Kč (u fyzických osob) nebo 500 000 Kč, resp. 1 500 000 Kč (u právnických osob). Je-li následkem těchto deliktů trvalé nebo dlouhodobé poškození životního prostředí Antarktidy, lze pokutu uložit až do výše 2 000 000 Kč (u fyzických osob) nebo 6 000 000 Kč (u právnických osob). Tyto delikty projednává ministerstvo, které rovněž vybírá a vymáhá pokuty uložené podle tohoto zákona. Určité delikty, k nimž došlo na námořním plavidle nebo na rekreační jachtě, které jsou provozovány pod státní vlajkou České republiky (např. vypouštění ropy, kontaminovaného materiálu, splašků nebo jiných škodlivých látek do moře v oblasti Antarktidy v rozporu se zákonem nebo ukládání odpadu do moře v oblasti Antarktidy v rozporu se zákonem) projednává Námořní úřad.²⁸¹

²⁸¹ Funkci Námořního úřadu plní podle § 3 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, Ministerstvo dopravy ČR. Námořní úřad může navíc uložit pokutu i podle zákona o námořní plavbě. Podle tohoto zákona může být pokuta uložena až do výše 500 000 Kč veliteli námořního plavidla, který zavinil znečištění životního prostředí námořním plavidlem [§ 78 odst. 4 písm. f) zákona č. 61/2000 Sb.].

Pokud by však některý z těchto činů byl klasifikován jako trestný čin, mohl by věcně a místně příslušný soud²⁸² uložit v trestním řízení sankce podle trestního zákona. Podle novelizovaného § 17 odst. 3 trestního zákona se rozšiřuje působnost trestního zákona i na území Antarktidy. Podle zákona České republiky se nově posuzuje též trestnost činu, který byl spáchán v Antarktidě, tj. mimo státní území České republiky. Jedná se o obdobnou právní úpravu jako u lodí nebo letadel registrovaných v České republice. Trestným činem je přitom pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně (§ 3 odst. 1 TrZ). V daném případě by přicházela do úvahy zejména možnost spáchání trestných činů na úseku ochrany životního prostředí²⁸³ (např. ohrožení a poškození životního prostředí – § 181a TrZ, nakládání s nebezpečnými odpady – § 181e TrZ, neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami – § 181f, § 181g nebo § 181h TrZ). Dále by v této souvislosti bylo možné uvažovat např. i o dalších trestných činech obecně nebezpečných (Hlava IV), trestných činech hrubě narušujících občanské soužití (Hlava V), trestných činech proti rodině a mládeži (Hlava VI), trestných činech proti životu a zdraví (Hlava VII), trestných činech proti svobodě a lidské důstojnosti (Hlava VIII) nebo o trestných činech proti majetku (Hlava IX).

Kromě výše uvedených sankcí stanoví zákon o Antarktidě výslovně ještě další druh sankce, kterou je institut **odebrání věci získané v rozporu s tímto zákonem** (§ 28 zákona č. 276/2003 Sb.). Nerosty, paleontologické nálezy, živočichy, rostliny nebo výrobky z nich, o nichž lze důvodně předpokládat, že byly získány českou osobou v Antarktidě v rozporu se zákonem, může ministerstvo odejmout. Současně může ministerstvo nebo Česká inspekce životního prostředí na jeho vyžádání nařídit zajištění věci. Vlastníkem věci odebrané na základě pravomocného rozhodnutí se pak stává stát.

Příslušná ustanovení zákona se nepoužijí **v případech stavu nouze** (angl. *cases of emergency*). V těchto případech, které jsou uvedeny v Madridském Protokolu (čl. 7 Přílohy I, čl. 2 Přílohy II, čl. 12 Přílohy III, čl. 7 Přílohy IV a čl. 11 Přílohy V Protokolu), jsou české osoby povinny jednat způsobem, který vede k nejmenším možným vlivům na životní prostředí Antarktidy a oznámit neprodleně ministerstvu údaje týkající se případu stavu nouze, které jsou nezbytné k informování Výboru CEP a ostatních smluvních stran Smlouvy o Antarktidě a jejího Protokolu (§ 29 zákona č. 276/2003 Sb.).

²⁸² Místní příslušnost soudu v trestním řízení by v daném případě byla určena podle § 18 odst. 2 trestního řádu. Podle tohoto ustanovení platí, že byl-li čin spáchán v cizině (tj. i v oblasti Antarktidy), koná řízení soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo.

²⁸³ Blíže srov. Stejskal, V.: Novelizace trestního zákona na úseku trestných činů proti životnímu prostředí. In: České právo životního prostředí č. 2/2001 (2), str. 79-82 a Stejskal, V.: Nová úprava trestných činů proti životnímu prostředí schválena. In: České právo životního prostředí č. 2/2002 (4), str. 114-115.

Český zákon o Antarktidě předpokládá nabytí účinnosti dnem publikace Madridského Protokolu ve Sbírce mezinárodních smluv (§ 36 zákona č. 276/2003 Sb.). Tímto okamžikem by tak měl být naplněn proces tzv. zákonné implementace Madridského Protokolu v České republice. Neméně důležitým však bude i navazující proces praktické implementace této mezinárodní smlouvy a související antarktické legislativy.

Přijetí českého zákona představuje nejen splnění povinnosti státu dostát svým závazkům vůči mezinárodním dohodám, ke kterým se zavázal, resp. zaváže jejich ratifikací, ale i jako sice malý, ale potřebný krok k důslednější ochraně životního prostředí Antarktidy. Česká republika se ratifikací Madridského Protokolu a přijetím vnitrostátní právní úpravy přiřadí k těm zainteresovaným státům, kterým již není lhotejná ochrana životního prostředí tohoto vzdáleného koutu světa.

6.4. Vztah Evropských společenství k Antarktidě

Mezi smluvní státy Smlouvy o Antarktidě s konzultativním statutem, které jsou současně členskými státy EU, patří Belgie, Finsko, Francie, SRN, Itálie, Nizozemí, Norsko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie. Z nekonzultativních států je to dále Rakousko, Dánsko a Řecko. Mezi kandidáty na členství v EU od roku 2004, kteří jsou současně i smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě, pak patří Polsko (jako konzultativní stát) a Česká republika, Estonsko, Maďarsko a Slovensko (jako nekonzultativní státy). V těchto státech platí, resp. bude platit, tzv. **komunitární právo** (*acquis communautaire*). Zůstává tedy otázkou do jaké míry může právo ES platit i v oblasti Antarktidy. Obecně lze říci, že právní řád členských států EU, které jsou současně smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě, se vztahuje na příslušné státní občany nacházející se v Antarktidě, a to včetně případných samovykonatelných ustanovení komunitárního práva.

Evropská společenství jako taková nemají přímo prováděcí právní předpis ke Smlouvě o Antarktidě nebo k Madridskému Protokolu. Evropská společenství však v roce 1981 přistoupila jako celek k Úmluvě o zachování antarktických mořských živých zdrojů – CCAMLR (Rozhodnutí Rady ES č. 81/691/EEC). Rada ES následně vydala několik prováděcích nařízení k této Úmluvě (Nařízení Rady ES č. 3943/1990, č. 66/1998, č. 1721/1999 a č. 1035/2001).

□ Nařízení Rady (EHS) č. 3943/1990 ze dne 19. prosince 1990 o používání systému pozorování a inspekci zřízeníého podle čl. 24 Úmluvy o zachování antarktických živých mořských zdrojů

Nařízení Rady EHS č. 3943/90 upravuje podrobnosti kontrolního systému zřízeného na základě článku 24 Úmluvy. Komise ES a jednotlivé členské státy jsou oprávněny ustanovit pozorovatele nebo inspektory k dohledu nad dodržováním povinností lovců a vědeckého výzkumu. Každá loď nebo obdobné zařízení (letadlo) je povinno tuto kontrolu strpět a poskytnout součinnost. Velitel plavidla musí povolit pozorovateli nebo inspektorovi vstup na palubu a umožnit mu kontrolovat výlovky, sítě a jiné rybářské náčiní

a činnosti výlovu nebo provádění vědeckého výzkumu a umožnit přístup k záznamům a ke zprávám o výlovku a k údajům o poloze, a to v rozsahu, který je nezbytný k výkonu jejich funkcí.

Členské státy jsou při aplikaci systému povinny spolupracovat mezi sebou a s Komisí (čl. 3 nařízení).

Přílohou tohoto nařízení ES je systém pozorování a inspekci schválený CCAMLR; obsahuje mimo jiné pravidla jmenování pozorovatelů a inspektorů, jejich práva a povinnosti, povinnosti stran Úmluvy CCAMLR, povinnosti lodí plujících (lovících) v antarktických vodách, důsledky porušení takových povinností. Při zjištění porušení opatření podle Úmluvy CCAMLR je stát povinen stíhat a podle nutnosti trestat taková porušení.²⁸⁴

□ **Nařízení Rady (ES) č. 66/98 ze dne 18. prosince 1998 stanovující určitá ochranná a kontrolní opatření aplikovatelná na rybářské činnosti v Antarktidě a zrušující Nařízení Rady (ES) č. 2113/96**

Nařízení Rady ES č. 66/98 upravuje kontrolu nad rybářskými plavidly provozovanými v oblasti jižně od 60° jižní zeměpisné šířky a v oblasti mezi touto zeměpisnou šířkou a linií antarktické konvergence, které tvoří součást antarktických mořských ekosystémů, s výjimkou pobřežních vod podléhajících pravomoci jednotlivých států. V oblasti pokryté Úmluvou CCAMLR mají právo vykonávat rybářské činnosti plavidla plující pod vlajkou členských států ES, registrovaná v ES a uvedená na seznamu, který sdělí členské státy Komisi ES do 15. dubna každého roku, a po 15. dubnu vždy nejméně 30 dnů před započatím těchto činností.

Nařízení dále stanovuje limity čerpání antarktických živých mořských zdrojů, zakazuje rybolov určitých druhů ryb a použití určitých rybolovných prostředků a stanovuje povinnost velitelům rybářských plavidel a následně členskými státy ES podávat pravidelné zprávy o úlovcích. Komise pro zachování antarktických mořských živých zdrojů CCAMLR přijímá průběžně nová zachovná opatření. Na základě těchto doporučení bylo Radou ES toto nařízení již dvakrát novelizováno, a to Nařízením Rady (ES) č. 2479/98 ze dne 19.11.1998 a Nařízením Rady (ES) č. 2742/1999 ze dne 31.12.1999. Účelem těchto novelizací bylo zahrnout doporučení Komise CCAMLR do legislativy ES. Tato opatření zahrnují zejména omezení úlovku aplikovatelné na určité druhy, zákaz řízeného rybolovu určitých druhů a snížení náhodné úmrtnosti mořských ptáků během dálkového rybaření.

²⁸⁴ Příloha obsahuje systém opatření schválených Komisí CCAMLR na základě Úmluvy CCAMLR. Za normálních okolností by se jednalo o dokument povahy mezinárodní smlouvy. Nařízení č. 3943/90 však v čl. 2 výslovně stanoví, že systém pozorování a inspekci zřízený podle Úmluvy platí ve Společenství (angl. *shall apply in the Community*). Tím se systém vybavuje stejnými účinky, jaké má nařízení ES (přímá použitelnost, bezprostřední účinek).

- **Nařízení Rady (ES) č. 1721/99 ze dne 29. července 1999 o ustanovení určitých omezujících opatření vůči plavidlům plujícím pod vlajkou států, které nejsou stranou Úmluvy o zachování antarktických mořských živých zdrojů**

Nařízení Rady ES č. 1721/99 upravuje případy, kdy nesmluvní státy Úmluvy CCAMLR porušují zásady zachování a ochrany živých mořských zdrojů. V těchto případech následují účinná ochranná opatření ze strany smluvních států. Nařízení mimo jiné stanoví povinnou inspekci plavidel plujících pod vlajkou států, které nejsou smluvními stranami Úmluvy CCAMLR, pokud tato plavidla dobrovolně připlují či zakotví v přístavech smluvních stran, a zákaz přistání nebo přeložení nákladu lodi v případě, kdy je inspekce zjištěno, že úlovek byl dosažen v rozporu se záchovnými a ochrannými opatřeními a opatřeními na jejich prosazení stanovenými Komisí CCAMLR. Rybářská plavidla Společenství nesmí přijmout překládku ryb z plavidel plujících pod vlajkou státu, který není smluvní stranou Úmluvy CCAMLR, a které byly spatřeny, a o nichž byla podána zpráva, že se zapojila do rybářských činností v oblasti pokryté Úmluvou, a proto jsou podezřelá z podkopávání účinnosti záchovných a ochranných opatření CCAMLR.

- **Nařízení Rady ES č. 1035/2001 ze dne 22. května 2001 zřizující Plán dokumentace úlovku mořských okounů druhu *Dissostichus spp.***²⁸⁵

Zavedení tzv. Plánu dokumentace úlovku mořských okounů druhu *Dissostichus spp.* bylo přijato na 19. Zasedání smluvních stran Úmluvy CCAMLR v roce 1999 ve formě opatření č. 170/XVIII. Toto opatření se stalo závazným pro všechny smluvní státy této úmluvy dne 9. května 2000. Účelem Nařízení Rady ES je stanovení obecných pravidel a podmínek nutných pro zavedení Plánu dokumentace úlovku mořských okounů druhu *Dissostichus spp.* v členských státech EU. Nařízení se vztahuje na všechny druhy *Dissostichus spp.* vykládané nebo překládané z rybářských plavidel z členských zemí EU a na všechny druhy *Dissostichus spp.* dovážené, vyvážené nebo reexportované z členských zemí EU. Nařízení stanoví povinnosti především vlajkovým státům EU a kapitánům rybářských plavidel EU, ale i všem vnitrozemským členským státům EU a všem dovozcům a vývozcům ryb druhu *Dissostichus spp.* Vlajkové státy EU mají na základě tohoto nařízení učinit všechna nezbytná opatření, aby zajistily, že jejich plavidla oprávněná k lovu druhu *Dissostichus spp.* budou mít řádně vyplněnou dokumentaci o jejich úlovku. Vlajkové státy EU musí dále zajistit, že každá překládka úlovku druhu *Dissostichus spp.* z jejich lodí musí být doprovázena řádně vyplněnou dokumentací. Všechny členské státy EU mají dále učinit všechna nezbytná opatření k identifikování původu všech ryb druhu *Dissostichus spp.* dovážených na jejich území nebo vyvážených z jejich území a k určení, zda tyto druhy byly uloveny v souladu s ochrannými opatřeními CCAMLR.

²⁸⁵ Council Regulation (EC) No 1035/2001 of 22 May 2001 Establishing a Catch Documentation Scheme for *Dissostichus spp.* *Official Journal L 145, 31/05/2001 P. 0001 – 0009*; Dále srov. Kapitola 5.3.4. (Úmluva o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR).

Česká republika není smluvní stranou Úmluvy CCAMLR. Vzhledem k tomu, že se jedná o mezinárodní úmluvu, jejíž smluvní stranou jsou Evropská společenství jako celek, a na jejímž základě byla vydána výše uvedená Nařízení Rady ES, stanou se tyto prameny práva pro Českou republiku přímo závazné a vůči subjektům právního řádu České republiky bezprostředně použitelné okamžikem jejího vstupu do Evropské unie.²⁸⁶ Podle čl. 300 (ex-čl. 228) Smlouvy o založení Evropských společenství jsou mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Společenstvím a jedním nebo několika státy nebo mezinárodními organizacemi závazné pro orgány Společenství i pro členské státy.

Nicméně, zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, neumožňuje plavidlům provozovaným pod státní vlajkou České republiky provozovat námořní plavbu za účelem rybolovu (srov. § 5 odst. 1 zákona č. 61/2000 Sb.).²⁸⁷ Vzhledem k tomu nebylo nutné přizpůsobovat českou vnitrostátní právní úpravu ustanovením Úmluvy CCAMLR a nařízením Evropských společenství vydaným k jejímu provedení.

V roce 2003 připravila Evropská Komise dva návrhy nařízení Rady ES, které by měla stanovit určitá technická a kontrolní opatření aplikovatelná na rybolovné činnosti v oblasti pokryté Úmluvou CCAMLR.²⁸⁸ Tato nařízení by měla nahradit stávající Nařízení Rady ES č. 3943/1990, č. 66/1998 a č. 1721/1999. Účelem těchto návrhů je sjednotit všechny ustanovení týkající se technických a kontrolních opatření aplikovatelných na rybaření evropských plavidel v oblasti stanovené Úmluvou CCAMLR.

Pro úpravu **ochrany mořských rybolovných zdrojů** jsou na úrovni komunitárního práva přijaty zejména tyto předpisy:

- Nařízení Rady (EHS) č. 2847/93, kterým se zřizuje kontrolní systém vztahující se na společnou politiku rybolovu,
- Nařízení Rady (ES) č. 2406/96, o stanovení společných obchodních norem pro některé produkty rybolovu, ve znění nařízení Komise ES č. 323/1997 a nařízení rady ES č. 2578/2000 a nařízení Komise ES č. 2495/2001,
- Rozhodnutí Rady (ES) č. 98/414/ES o ratifikaci Dohody o provádění těch ustanovení Úmluvy Spojených národů o mořském právu ze dne 10. prosince 1982, která se

²⁸⁶ V souladu s judikaturou Evropského soudního dvoru mohou být smlouvy se třetími státy (angl. *agreements with third countries*) – ať už vytváří zvláštní režim dávající větší práva třetím státům nebo zda obsahují standardní reciproční závazky – bezprostředně závazné a přímo aplikovatelné u soudů členských států ES, bez ohledu na to zda jsou bezprostředně závazné v nečlenském státě ES. Bližší srov. *Hartley, T.C.: The Foundation of European Community Law, Third Edition, Clarendon Press, Oxford 1994, p. 228.*

²⁸⁷ Provozování námořního rybolovu je rovněž sankcionovatelné. Podle § 78 odst. 1 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, je možné uložit pokutu až do výše 2 000 000 Kč právnické nebo fyzické osobě, která porušila povinnost tím, že provozovala námořní plavbu pod státní vlajkou České republiky za jiným účelem, než je uvedeno v rejstříkovém listu.

²⁸⁸ Srov. *Amended Proposal for a Council Regulation laying down certain technical measures applicable to fishing activities in the area covered by the Convention on the conservation of Antarctic marine*

týkají ochrany a managementu nepravidelných hejn a silně migrujících ryb, Evropským Společenstvím,

- Nařízení rady (ES) č. 104/2000, o společné organizaci trhu s produkty rybolovu a akvakultury.

Slučitelnost těchto předpisů ES s českým právním řádem by měla být zajištěna prostřednictvím nového zákona o rybářství, který by měl nahradit dosud platný zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů.²⁸⁹ Celý soubor práva ES, které upravuje společnou politiku rybolovu, řeší v převážné míře problematiku námořního rybolovu a stanoví povinnosti, které jsou do značné míry relevantní jen pro přímořské státy provozující námořní rybolov (např. ustanovení satelitního systému pro sledování rybářských plavidel, ohlašovací povinnosti vztahující se na kapitány rybářských plavidel). Vládní návrh zákona o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství), který obsahuje i problematiku ochrany mořských živých zdrojů, se inspiroval rakouskou právní úpravou této problematiky.²⁹⁰ Rakousko je vedle Lucemburska zatím jediným vnitrozemským státem ES.

Problematiku **přepravy radioaktivního odpadu** upravuje také směrnice Rady ES č. 92/3/EUROATOM o dozoru a kontrole nad přepravou radioaktivního odpadu mezi člen-

living resources - 2002/0138 (CNS), Amended Proposal for a Council Regulation laying down certain control measures applicable to fishing activities in the area covered by the Convention on the conservation of Antarctic marine living resources - 2002/0138 (CNS). Commission of the European Communities, COM (2003) 384 final.

²⁸⁹ Vládní návrh zákona o rybářství je v současné době projednáván v Parlamentu ČR (srov. sněmovní tisk č. 312; bližší srov. <http://www.psp.cz>). Ochranou mořských rybolovných zdrojů se podle tohoto návrhu zákona rozumí pravidla dovozu mořských ryb a mořských živočichů do České republiky, jakož i výkon státního dozoru nad dodržováním těchto pravidel (§ 2 písm. z) vládního návrhu). Podle návrhu tohoto zákona by mělo být možné uvádět na trh druhy mořských ryb a mořských živočichů stanovené právními předpisy ES pouze v souladu s těmito předpisy. Tímto ustanovením nejsou dotčeny zvláštní právní předpisy upravující podmínky dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů, ochranu antarktických mořských živých zdrojů a živočichů (§ 26 vládního návrhu). Při dovozu do ČR, popřípadě tranzitu mořských ryb nebo mořských živočichů přes ČR je celní dohled prováděn ve spolupráci s pohraniční veterinární kontrolou. Dovozece, popř. průvodce mořských ryb nebo mořských živočichů je podle tohoto návrhu povinen nejpozději do 24 hodin před celní kontrolou oznámit dovoz, popřípadě tranzit pohraniční veterinární správě. Při dovozu do ČR, popř. tranzitu mořských ryb nebo mořských živočichů přes ČR, musí účetní doklady, dodávkové listy a jiné dopravní nebo průvodní doklady, týkající se těchto mořských ryb nebo živočichů obsahovat označení druhu, množství, velikosti, popřípadě stanovené minimální velikosti mořské ryby nebo živočicha.

²⁹⁰ *Verordnung des Bundesministers für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft über die Kontrolle von Vermarktungsnormen für Fischereierzeugnisse und zulässige Mindestgrößen für Fische, BGBl II Nr. 113/2000.*

skými státy ES a z členských států ES, která mimo jiné zakazuje přepravovat radioaktivní odpad do zemí nacházejících se jižně od 60. stupně jižní šířky. Tato směrnice byla transponována do českého právního řádu novelou atomového zákona (zákon č. 13/2002 Sb.).²⁹¹ Mimo to byla v rámci ES přijata i směrnice Rady č. 93/75/EHS ze dne 13. prosince 1993, která stanoví minimální požadavky na plavidla směřující do přístavu nebo opouštějící přístavy Společenství a převážející nebezpečné nebo znečištěné zboží.

Dovoz produktů z velryb a tuleňů do členských států ES byl na úrovni komunitární legislativy zakázán zejména na základě nařízení Rady (EHS) č. 348/1981 ze dne 20. ledna 1981 o společných předpisech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců a směrnice Rady č. 83/129/EHS ze dne 28. března 1983 o dovážení kůží z určitých tuleňů mláďat a výrobků z nich do členských států ES. Tyto předpisy ES by měl implementovat do českého právního řádu zákon o obchodování s ohroženými druhy.²⁹²

V této souvislosti lze rovněž připomenout, že Evropská společenství jsou jako celek smluvní stranou i některých dalších mnohostranných mezinárodních smluv, které se týkají globální ochrany životního prostředí. Evropská společenství přistoupila na základě rozhodnutí Rady ES např. k Úmluvě o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Bonn, 1979*),²⁹³ Úmluvě OSN o mořském právu (*Montego Bay, 1982*),²⁹⁴ Úmluvě o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování (*Basilej, 1989*)²⁹⁵ nebo k Úmluvě o biologické rozmanitosti (*Rio de Janeiro, 1992*).²⁹⁶ Pro určení právní závaznosti těchto mezinárodních smluv v členských státech ES pak platí (obdobně jak bylo uvedeno v případě Úmluvy CCAMLR) článek 300 (ex-čl. 228) Smlouvy o založení Evropských společenství, popřípadě se tyto smlouvy uplatní též zprostředkovaně na základě předpisů, které k provedení těchto smluv EU vydá.

²⁹¹ Srov. § 5 odst. 6 písm. a) zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹² Vládní návrh zákona o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy) je v současné době projednáván v Parlamentu ČR (sněmovní tisk č. 117; blíže srov. <http://www.psp.cz>). Návrh tohoto zákona upravuje ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, s cílem jejich zachování regulováním obchodu s nimi v souladu s Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a právem Evropských společenství, které upravuje dovoz a vývoz volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, dovoz výrobků z kytovců, dovoz výrobků z tuleňů, používání náslapných pastí, dovoz kožešin a dalšího zboží vyrobeného z kožešin.

²⁹³ K Bonnské úmluvě přistoupilo Společenství na základě rozhodnutí Rady č. 82/461/EHS.

²⁹⁴ K Úmluvě OSN o mořském právu přistoupilo Společenství na základě rozhodnutí Rady č. 98/392/ES.

²⁹⁵ Společenství přistoupilo k Basilejské úmluvě z roku 1989 na základě rozhodnutí Rady ES č. 97/640/ES a provádí ji zejména formou Nařízení Rady EHS č. 259/93.

²⁹⁶ K Úmluvě o biodiverzitě přistoupilo Společenství na základě rozhodnutí Rady ES č. 93/626/EHS.

7. VNITROSTÁTNÍ PŘEDPISY OSTATNÍCH SMLUVNÍCH STÁTŮ IMPLEMENTUJÍCÍ MADRIDSKÝ PROTOKOL

7.1. Úvod

Jednotlivé smluvní státy Smlouvy o Antarktidě přijímaly postupně svoje vnitrostátní předpisy ve vztahu k Antarktidě. Mezi nejstarší dosud platnou vnitrostátní legislativu týkající se Antarktidy patří právní předpisy států, které vznesly počátkem 20. století své územní nároky na části Antarktidy. Jedná se například o norský zákon ze dne 27. února 1930 o Bouvetově ostrově, Ostrově Petra I. A o Zemi královny Maud,²⁹⁷ který prohlašuje tato území za norská antarktická a sub-antarktická závislá území, a který byl několikrát novelizován (např. v souvislosti s norskou ratifikací Smlouvy o Antarktidě v roce 1960).²⁹⁸ V Austrálii tvoří zákonný rámec pro závislá antarktická území především zákon o uznání Australského antarktického území z roku 1933 (angl. *Australian Antarctic Territory Acceptance Act 1933 No. 8*) a zákon o Australském antarktickém území z roku 1954 (angl. *Australian Antarctic Territory Act 1954*).²⁹⁹ Mezi tyto vnitrostátní předpisy, kterými byla uplatněna územní svrchovanost nad částmi Antarktidy, patří dále britské královské dekrety z let 1908 a 1917, francouzské prezidentské dekrety z roku 1927 a 1938 nebo chilská vládní nařízení z roku 1940.

Po přijetí Smlouvy o Antarktidě v roce 1959 přijaly, resp. upravily svoji vnitrostátní antarktickou legislativu např. Austrálie, Japonsko, Nový Zéland, Velká Británie nebo Spojené státy americké. Jedním z prvních vnitrostátních předpisů týkajících se Antarktidy, který reagoval na přijetí Smlouvy o Antarktidě, byl australský zákon z roku 1960 (angl. *The Antarctic Treaty Act 1960*). Tento zákon byl poté významně doplněn dosud platným zákonem z roku 1980 (angl. *The Antarctic Treaty /Environmental Protection/ Act 1980*) a jeho prováděcími předpisy.³⁰⁰ Velká Británie přijala první zákon týkající se Antarktidy v roce 1967 (angl. *The Antarctic Treaty Act 1967*). Novozélandská antark-

²⁹⁷ *Act No. 3 of 27 February 1930 relating to the Bouvet Island, Peter I's Island and Dronning Maud Land (the Dependencies Act) amended by Norwegian Government propositions to the Odelsting (Odelstingsproposisjon) - Acts No. 5 (1933) on 24 March 1933, No. 64 (1957) on 21 June 1957, No. 72 on 2 June 1960, No. 41 (1989 – 1990) on 24 August 1990.*

²⁹⁸ Srov. Njastad, B.: *Norway: Implementing the Protocol on Environmental Protection*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht /Boston/London 2000, p. 380-381,

²⁹⁹ Blíže srov. Bush, W.: *Australian Implementation of the Environmental Protection*. In: Vidas, D. (ed.): *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*. Kluwer Academic Publisher. Dordrecht/Boston/London 2000, p. 324.

³⁰⁰ Zákon č. 103 o Smlouvě o Antarktidě (ochrana životního prostředí) z roku 1980 – *Antarctic Treaty (Environment Protection) Act 1980*, Nařízení č. 398 z roku 1986 o ochraně antarktických tuleňů

tická legislativa pochází z let 1970 až 1971³⁰¹ a legislativa Spojených států amerických z roku 1978 (Zákon o ochraně Antarktidy – angl. *Antarctic Conservation Act of 1978*). Japonsko přijalo první antarktický zákon v roce 1982. Jednalo se o zákon o ochraně zvířat a rostlin na Antarktidě (angl. *The Law on the Preservation of Fauna and Flora in Antarctica No. 58 of 1982*).

Některé státy předcházely ve svých vnitrostátních předpisech mezinárodněprávní úpravu. Ještě před přijetím Madridského Protokolu v roce 1991 tak např. některé státy zakázaly svým státním příslušníkům provádět vyhledávání, průzkum a těžbu nerostných zdrojů v Antarktidě. Prvním takovým státem byla Belgie, která v zákoně z roku 1989 zakázala svým občanům pod hrozbou trestněprávních sankcí „veškerou činnost týkající se vyhledávání, průzkumu a těžby v Antarktidě“.³⁰² Několik dalších států Smlouvy o Antarktidě následovalo tento přístup, např. Velká Británie v roce 1989 (prostřednictvím Zákona o antarktických nerostech – angl. *The Antarctic Minerals Act 1989*), Spojené státy americké v roce 1990 (prostřednictvím novely zákona o ochraně Antarktidy z roku 1978) nebo Austrálie v roce 1991 (prostřednictvím novely zákona z roku 1980 – angl. *The Antarctic Mining Prohibition Act 1991*).

Většina konzultativních států Smlouvy o Antarktidě však přijala příslušné vnitrostátní právní předpisy teprve po přijetí Madridského Protokolu. Podle čl. 13 Madridského Protokolu má každá jeho smluvní strana přijmout vhodná opatření v mezích své příslušnosti, včetně přijetí zákonů a právních úprav, správních akcí a donucovacích opatření, aby zajistila dodržování tohoto protokolu. Každá strana by přitom měla vynaložit náležité úsilí, slučitelné s Chartou Organizace spojených národů, k tomu cíli, aby nikdo neprováděl jakoukoliv činnost odporující tomuto protokolu.

Účelem vnitrostátních předpisů jednotlivých smluvních států je implementovat do jejich vnitrostátního právního řádu závazky vyplývající z Protokolu o ochraně životního prostředí. Dle dostupných informací patří mezi státy, které přijaly po roce 1991 příslušné zákony či právní úpravy, nebo které upravily své dosavadní předpisy v souladu s Madridským Protokolem Austrálie (1980), Bulharsko (2001),³⁰³

– *Antarctic Seals Conservation Regulations 1986 No. 398*, Nařízení z roku 1993 o posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy – *Antarctic Treaty (Environment Protection) (Environmental Impact Assessment) Regulations 1993*, Nařízení č. 36 z roku 1994 týkající se nakládání s odpadem v Antarktidě – *Antarctic Treaty (Environment Protection) (Waste Management) Regulations 1994 No. 36*,

³⁰¹ Zákon o Antarktidě z roku 1970 (angl. *The Antarctica Amendment Act 1970*), Nařízení č. 278 o antarktické fauně a flóře z roku 1971 (angl. *The Antarctic (Fauna and Flora) Regulations 1971 (S.R. 1971/278) and the Amendment No. 1 (S.R. 1973/284)*, Nařízení č. 279 o antarktických zvláště chráněných územích z roku 1971 (angl. *The Antarctica (Specially Protected Areas) Order 1971*).

³⁰² Srov. *Blay, S.K.N.*: New Trends in the Protection of the Antarctic Environment: The 1991 Madrid Protocol. In: *American Journal of International Law*, vol. 86, No. 2, 1992, p. 382.

³⁰³ Nařízení Rady ministrů Bulharské republiky č. 37 z 15. února 2001 o podmínkách a způsobu plnění

Finsko (1996),³⁰⁴ Francie (2003),³⁰⁵ Japonsko (1997),³⁰⁶ Jihoafrická republika (1996),³⁰⁷ Nizozemí (1998),³⁰⁸ Norsko (1995),³⁰⁹ Nový Zéland (1994),³¹⁰ Rusko (1997),³¹¹ Spolková republika Německo (1994),³¹²

Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě (angl. *Decree of Council of Ministers No. 37 of 15 February 2001 on the adoption of Regulations on the terms and procedure of implementing the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty*).

³⁰⁴ Finský zákon o ochraně životního prostředí a zákon o změně trestního zákona z 18.10.1996, který nabyl účinnosti dne 14.1.1998 (angl. *The Act on the Environmental Protection of Antarctica and on Amendment of the Penal Code of 1998*), a nařízení Ministerstva životního prostředí o ochraně životního prostředí Antarktidy z 12.2.1998, které nabylo účinnosti dne 23.2.1998 (angl. *Decree on the Environmental Protection of Antarctica of 1998*).

³⁰⁵ Francouzský zákon č. 347 ze dne 15.4. 2003 o ochraně životního prostředí Antarktidy – *Loi N° 2003-347 du 15 avril 2003 relative à la protection de l'environnement en Antarctique (Journal Officiel de la République Française N° 90 du 16 avril 2003, p. 6727)*.

³⁰⁶ Japonský zákon č. 61 z roku 1997 o ochraně životního prostředí Antarktidy (angl. *Law No. 61 of 1997 Relating to the Protection of the Environment in Antarctica*).

³⁰⁷ Jihoafrický zákon č. 60 z roku 1996 o antarktických smlouvách (angl. *The Antarctic Treaties Act No. 60 of 1996*).

³⁰⁸ Nizozemský zákon o ochraně Antarktidy č. 248 z 29.1.1998 (angl. *Netherlands Rules for protection of the Antarctic environment implementing the Protocol on environmental protection to the Antarctic Treaty (Protection of Antarctica Act of 1998)*).

³⁰⁹ Norské předpisy o ochraně životního prostředí Antarktidy stanovené Královským nařízením ze dne 5. května 1995 (angl. *Norwegian Regulations relating to Protection of the Environment in Antarctica laid down by Royal Decree of 5 May 1995*).

³¹⁰ Novozélandský zákon č. 119 z roku 1994 o ochraně životního prostředí Antarktidy (angl. *An Act to provide for the comprehensive protection of the Antarctic environment and to recognise Antarctica as a natural reserve devoted to peace and science and to implement the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty - Antarctica (Environmental Protection) Act 1994 No. 119*).

³¹¹ Rozhodnutí vlády Ruské federace ze dne 18.12.1997 o zajištění plnění ustanovení Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě, Rozhodnutí vlády Ruské federace č. 1476 ze dne 11.12.1998, kterým byl schválen Způsob (Řád) posuzování a vydávání povolení pro činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě, Nařízení Federální služby Ruska pro hydrometeorologii a monitorování životního prostředí (Rosgidromet) č. 139 z roku 1999 o schválení normativních dokumentů pro posuzování žádostí o činnost ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě a vydávání posudků o nich, Nařízení Rosgidromet č. 102 z roku 2000 o schválení formuláře pro žádost o obdržení povolení k činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě.

³¹² Německý zákon z 22.9.1994 k provedení Protokolu o ochraně životního prostředí ze dne 4. října 1991 ke Smlouvě o Antarktidě (Prováděcí zákon k Protokolu o ochraně životního prostředí) - *Gesetz zur Aus*

Švédsko (1993),³¹³ Spojené státy americké (1996)³¹⁴ a Velká Británie (1994).³¹⁵ V současné době je obdobný právní předpis připravován také v Belgii, Itálii nebo v Korejské republice. Státy, které nemají konzultativní status, a které dosud nejsou smluvní stranou Madridského Protokolu, nemají zatím vlastní vnitrostátní legislativu týkající se Antarktidy. V současné době obdobnou vnitrostátní legislativu připravuje rovněž Ukrajina,³¹⁶ Kanada nebo Estonsko.

Ostatní konzultativní státy dosud nemají speciální zákon, který by implementoval závazky vyplývající z Madridského Protokolu do jejich vnitrostátního právního řádu. Požadavky Madridského Protokolu jsou v těchto státech prováděny jinými obecnými vnitrostátními předpisy,³¹⁷ interními instrukcemi či podobnými akty (např. usneseními vlády) nebo nejsou dosud prováděny vůbec.

Z výše uvedeného vyplývá, že podoba a rozsah vnitrostátních právních předpisů implementujících Madridský Protokol jsou přímo závislé na národních ústavách jednotlivých smluvních států, které upravují různým způsobem vztah mezinárodních smluv, resp. mezinárodního práva k vnitrostátnímu právnímu řádu. Mezinárodní a vnitrostátní právo jsou dva relativně samostatné právní systémy, které mají mezi sebou úzké vazby a které na sebe navzájem působí prostřednictvím svého společného tvůrce, jímž je stát.³¹⁸

Mezinárodní smlouva jako pramen mezinárodního práva může být uvedena do vnitrostátního práva a učiněna zde bezprostředně závaznou pouze na základě určitého ústavního aktu, který může mít povahu zvláštního aktu pro každou jednotlivou smlouvu (tzv. transformační zákony např. v Itálii, v Jihoafrické republice nebo ve Velké Británii)

führung des Umweltschutzprotokolls vom 4. Oktober 1991 zum Antarktis-Vertrag (Umweltschutzprotokoll-Ausführungsgesetz).

³¹³ Švédský zákon o Antarktidě č. 1614 z roku 1993 (angl. *Swedish Antarctica Act (1993:1614)* - *Lag om Antarktis (SFS 1993:1614)*, nařízení č. 95 z roku 1994 o švédských činnostech v Antarktidě (angl. *The Antarctica (Swedish Activities) Ordinance (1994:95)*).

³¹⁴ Zákon Spojených států amerických o ochraně Antarktidy z roku 1978 ve znění zákona o antarktické vědě, turistice a ochraně přírody z roku 1996 (angl. *Antarctic Conservation Act of 1978 (Public Law No. 95-541) as amended by Antarctic Science, Tourism, and Conservation Act of 1996 (Public Law No. 104-227)*).

³¹⁵ Britský antarktický zákon z roku 1994 (angl. *The Antarctic Act 1994*).

³¹⁶ *On the adherence to the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty. Submitted by Ukraine, doc. XXIV ATCM/IP-70, 2001.*

³¹⁷ Např. v Chile je možné v případě porušení Madridského Protokolu částečně aplikovat sankce obsažené v obecném zákoně o ochraně životního prostředí (angl. *Law on the General Basis of Environment No. 19.300*). Bližše srov. Carvallo, M.L., Julio, P.: *Implemetation of the Antarctic Environmental Protocol by Chile: History, Legislation and Practise*. In: Vidas, D. (ed.): *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*. Kluwer Academic Publishers 2000, p. 345.

³¹⁸ Srov. Týč, V.: *Právo mezinárodních smluv*, Brno 1995, str. 79.

nebo aktu obecné povahy, na jehož základě jsou uvedeny do vnitrostátního práva všechny mezinárodní smlouvy (tzv. obecné odkazovací klauzule obsažené v ústavách např. České republiky,³¹⁹ Francie, Nizozemí nebo USA³²⁰). Pravidla mezinárodní smlouvy se stávají v důsledku toho vnitrostátně závazná již na základě konečného souhlasu státu (většinou ratifikace) a vnitrostátního vyhlášení smlouvy, přičemž dalšího aktu, jako je na příklad vydání prováděcího zákona, je třeba tam, kde to smlouva vyžaduje, ať už výslovně nebo svou povahou. Normy obsažené v mezinárodní smlouvě se takto stávají vnitrostátně závazné na základě pouhého odkazu, obsaženého ve vnitrostátním právu. Podmínkami přímé závaznosti mezinárodní smlouvy jsou přitom (1.) řádné vnitrostátní schválení smlouvy, (2.) projev státu být smlouvou vázán navenek, (3.) přímá použitelnost smlouvy („*self-executing*“) a (4.) vyhlášení ve Sbírce mezinárodních smluv. Tato metoda je přitom použitelná jen pro smlouvy *self-executing*. Pokud nemá smlouva charakter *self-executing* je nutné přijetí vnitrostátního legislativního opatření.

Metoda transformačních zákonů vychází z dualismu, který přísně odděluje mezinárodní smlouvy od vnitrostátního práva. Je to důsledek situace, kdy sjednávání smluv patří do pravomoci hlavy státu a exekutivy, zatímco legislativní činnost do pravomoci parlamentu. Aby nebyla kompetence parlamentu narušena, je vnitrostátní aplikace mezinárodní smlouvy vyloučena. Vnitrostátně je možno aplikovat pouze zákon, a proto tam, kde je to třeba, je na základě smlouvy vydán vnitrostátní zákon. Vnitrostátním pramenem práva je pak výhradně tento zákon, nikoli smlouva. Tato metoda je typická zejména pro Velkou Británii. Její aplikaci lze však nalézt i v dalších ústavních systémech smluvních států Madridského Protokolu (např. v Itálii či v Jihoafrické republice).

V Itálii jsou mezinárodní smlouvy inkorporovány do vnitrostátního právního řádu dvěma způsoby. První z nich, tzv. běžný postup (angl. *ordinary procedure*, ital. *procedimento ordinario*) spočívá v přijetí zvláštního zákona, který zajistí řádné provedení smluvních ustanovení do národního právního řádu. Druhým způsobem je tzv. implementační systém (angl. *implementing order*, ital. *ordine di esecuzione*), který znamená přijetí transformačního zákona, který zmocňuje k uzavření smlouvy a k jejímu použití vnitrostátními orgány, mezinárodní smlouva bývá přitom obsažena v příloze k tomuto zákonu. Madridský Protokol byl do italského právního řádu inkorporován tímto druhým způsobem prostřednictvím zákona č. 54 z roku 1995.³²¹ Tento zákon v souladu s čl. 80 Ústavy Italské republiky oprávnil prezidenta republiky vyjádřit souhlas být vázán touto mezinárodní smlouvou. Madridský Protokol byl tímto zákonem převzat do italského

³¹⁹ Srov. blíže kapitola 6.2. (Česká republika a Madridský Protokol).

³²⁰ Podle článku VI Ústavy USA platí, že „... všechny smlouvy uzavřené nebo ty, které jsou uzavřeny z moci Spojených států, jsou nejvyšším zákonem státu a soudcové každého státu jimi jsou vázáni...“.

³²¹ Srov. Pineschi, L.: *A Self-Executing Treaty? Italian Legislation and Practice in Implementing the Environmental Protocol*. In: Vidas, D. (ed.): *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*. Kluwer Academic Publishers 2000, p. 355-356.

právního pořádku a nyní tak představuje nedílnou součást italského práva, která musí být prováděna orgány státní správy a které se soukromé osoby mohou dovolávat jako zdroje práv a závazků. Vzhledem k tomu, že některá ustanovení Madridského Protokolu nemají povahu „*self-exectuting*“, připravuje se v současné době v Itálii právní předpis, který by určil kompetentní orgán pro vydávání povolení, k dohledu nad jejich dodržováním a k ukládání sankcí, a stanovil konkrétní postup procesu EIA. Povolení ke vstupu na zvláštní území, k odběru vzorků a k dalším vědeckým činnostem prozatím vydává italské Ministerstvo zahraničních věcí.³²²

Podle Ústavy Jihoafrické republiky se jakákoliv mezinárodní smlouva stane součástí právního řádu, pokud je uzákoněna (angl. *enacted*) národní legislativou; ale samovykonatelná ustanovení takové smlouvy, která byla schválena (angl. *approved*) Parlamentem, jsou součástí právního řádu (tj. okamžikem ratifikace), ledaže by byla v rozporu s Ústavou nebo zákonem Parlamentu.³²³ Publikací Jihoafrického zákona o antarktických smlouvách z roku 1996 v úřední sbírce (angl. *Government Gazette*) se tak Madridský Protokol (ale i Smlouva o Antarktidě, Úmluva CCAS a Úmluva CCAMLR) stal(y) součástí vnitrostátního právního řádu JAR (čl. 3 zákona JAR z roku 1996).

7.2. Stav implementace Madridského Protokolu v jednotlivých smluvních státech

7.2.1. Austrálie

Austrálie je původní smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě, na základě které byl zmrazen i australský územní nárok na část Antarktidy z roku 1933. **Australské antarktické území** (angl. *Australian Antarctic Territory*) tvoří sektor v Antarktidě mezi 45° a 160° v.d. (s výjimkou francouzského území mezi 136° a 142° v.d.), Macquariovy ostrovy (dependence Tasmánie), Heardův ostrov a MacDonaldovy ostrovy (zámořské území).

Zákonný rámec pro australská závislá antarktická území tvoří především **zákon o uznání Australského antarktického území z roku 1933** (angl. *Australian Antarctic Territory Acceptance Act 1933 No. 8*) a **zákon o Australském antarktickém území z roku 1954** (angl. *Australian Antarctic Territory Act 1954*).³²⁴ Austrálie byla jedním z prvních států,

³²² Srov. *Annual Report pursuant to the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty submitted by Italy, doc. XXVI ATCM/IP 002, 2003.*

³²³ „Any international agreement becomes law when it is enacted into law by national legislation; but a self-executing provision of an agreement that has been approved by Parliament is law in the Republic unless it is inconsistent with the Constitution or Act of Parliament.“ (Chapter 14, Art. 231 (4) of the South African Constitution).

³²⁴ Bliže srov. *Bush, W: Australian Implementation of the Environmental Protection. In: Vidas, D. (ed.):*

který přijal svoji vnitrostátní legislativu reagující na sjednání Smlouvy o Antarktidě v roce 1959. Australský zákon o Smlouvě o Antarktidě byl přijat již v roce 1960 (angl. *The Antarctic Treaty Act 1960*). Tento zákon byl poté významně doplněn dosud platným zákonem č. 103 o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě z roku 1980 (angl. *The Antarctic Treaty /Environmental Protection/ Act 1980*). Tento zákon byl několikrát novelizován, mimo jiné i v souvislosti s přijetím Madridského Protokolu v roce 1991, který Austrálie ratifikovala v roce 1994.

K zákonu č. 103 z roku 1980 o Smlouvě o Antarktidě (ochrana životního prostředí) bylo postupně přijato několik prováděcích předpisů:

- nařízení č. 398 z roku 1986 o ochraně antarktických tuleňů (angl. *Antarctic Seals Conservation Regulations 1986, Statutory Rules No. 398*),
- nařízení č. 115 z roku 1993 o posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy (angl. *Antarctic Treaty (Environment Protection) (Environment Impact Assessment) Regulations 1993, Statutory Rules No. 115*),
- nařízení vlády Austrálie č. 36 z roku 1994 týkající se nakládání s odpadem v Antarktidě (angl. *Antarctic Treaty (Environment Protection) (Waste Management) Regulations 1994, Statutory Rules No. 36*).

V Austrálii bylo prováděním vnitrostátní antarktické legislativy pověřeno několik vládních agentur. Nejdůležitější roli plní **Australská antarktická divize** (angl. *Australian Antarctic Division*), která spadá pod Ministerstvo životního prostředí a dědictví (angl. *Department of the Environment and Heritage*). Tato agentura plní regulační funkci v otázkách ochrany životního prostředí (např. vydává povolení k činnostem australských osob v Antarktidě a dohlíží nad dodržováním australské antarktické legislativy) a současně řídí antarktický výzkumný program. Problematika komerčního rybolovu v Jižním oceánu a implemetace Úmluvy CCAMLR spadá do kompetencí **Australského úřadu pro řízení rybolovu** (angl. *Australian Fisheries Management Authority – AFMA*) a problematika ochrany před znečišťováním moře (implementace Přílohy IV Madridského Protokolu) byla svěřena **Australskému úřadu pro námořní bezpečnost** (angl. *Australian Maritime Safety Authority – AMSA*).³²⁵

Australský zákon z roku 1980 se vztahuje na všechny osoby a majetek, včetně zahraničních osob a majetku, které se nacházejí na území **Australského antarktického teritoria** (angl. *Australian Antarctic Territory*). Kromě toho se tento zákon vztahuje mimo území Austrálie na (1) australské občany, (2) australské expedice a členy australských expedic, (3) australské organizace, (4) členy posádky (včetně odpovědných pracovníků) letadla, lodí nebo dopravního prostředku, který je australským majetkem a na (5) australský majetek. Australský zákon z roku 1980 definuje pojem „australská expedice“

Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic. Kluwer Academic Publisher. Dordrecht/Boston/London 2000, p. 324.

³²⁵ Viz poznámka č. 324, p. 327-328.

jako „expedice organizovaná jednou nebo více australských organizací, australských občanů nebo osob s trvalým bydlištěm nebo sídlem v Austrálii“ (čl. 1 odst. 3 australského zákona).

Australská antarktická legislativa obsahuje rovněž kontrolní a sankční ustanovení ve vztahu k Antarktidě. Australský antarktický zákon z roku 1980 upravuje detailně otázky jmenování inspektorů, jejich pravomocí a možných sankcí za porušení jednotlivých ustanovení zákona. Sankční ustanovení ve vztahu k Antarktidě obsahuje i australský zákon o ochraně moří z roku 1983.

Príslušný ministr může podle antarktického zákona jmenovat určitou osobu inspektorem (čl. 13). Kromě toho jsou ze zákona inspektory všichni členové Australské federální policie (angl. *Australian Federal Police*) nebo policejního sboru Australského teritoria (angl. *police force of an Australian Territory*) – tzv. inspektoři z moci úřední (čl. 14). Inspektor je ze zákona oprávněn zatknout jakoukoliv osobu spadající pod australskou jurisdikci, pokud má důvodné podezření, že se tato osoba dopustila nebo se dopouští trestného činu proti tomuto zákonu, a že řízení vůči této osobě formou soudního předvolání by nebylo účinné (čl. 16 – zatčení bez soudního příkazu). Inspektor je dále oprávněn kontrolovat vozidla, saně, letadla nebo lodě, pokud se na základě racionálních důvodů domnívá, že jsou jimi převáženy zvířata, rostliny, viry, bakterie, kvasinky, houby nebo věci vůči nimž došlo k porušení tohoto zákona nebo věci, které poskytnou důkaz spáchání trestného činu vůči tomuto zákonu. Inspektor není oprávněn kontrolovat letadla nebo lodě patřící k australským ozbrojeným silám a cizí lodě nebo letadla bez souhlasu jejich velitele či kapitána. Podle zákona se však kontrolní pravomoc inspektora vztahuje rovněž na všechny cizí lodě a letadla nacházející se na Australském antarktickém teritoriu. Inspektor je přitom oprávněn požadovat po podezřelých osobách prokázání totožnosti a předložení příslušného povolení.

Osoba, která nesplní požadavky inspektora uplatněné v souladu se zákonem se dopustí trestného činu, za který lze uložit pokutu až do 1.000 dolarů. (čl. 17 – všeobecná plná moc inspektorů). Inspektor je dále oprávněn zabavit jakýkoliv předmět, o kterém se důvodně domnívá, že byl zapojen do spáchání trestného činu proti tomuto zákonu a může ho zadržet až do 60 dnů od zabavení nebo, jestliže bylo během této doby zahájeno řízení pro porušení tohoto zákona, až do jeho pravomocného ukončení (čl. 18 – zabavení majetku). Australský zákon dále stanoví jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody až na 12 měsíců nebo peněžitý trest až do výše 100.000 dolarů. Jedná se zejména o trestné činy týkající se životního prostředí (čl. 19), zákazu těžby v Australském teritoriu (čl. 19a), zákazu těžby na Antarktidě (čl. 19b), porušení podmínek povolení (čl. 20), neposkytnutí informací (čl. 21) a neautorizovaných činností (čl. 21a).

Výše uvedených trestných činů se mohou dopustit pouze australské fyzické nebo právnické osoby. Na území Australského antarktického teritoria jsou odpovědnými za zákonem stanovené trestné činy i zahraniční fyzické či právnické osoby s výjimkou mezinárodních pozorovatelů, vědců a jejich personálu (čl. 4 odst. 1). Výslovně je tato

skutečnost upravena u trestného činu týkajícího se těžby v Australském teritoriu. Podle tohoto ustanovení se nikdo (tj. i zahraniční fyzické či právnické osoby) nesmí účastnit těžební činnosti v Australském teritoriu nebo v jakékoli části kontinentálního šelfu tohoto teritoria nebo kontinentálního šelfu kteréhokoliv z McDonaldových ostrovů nebo ostrova Heard. Za porušení tohoto zákazu přitom zákon nařizuje uložit peněžitou pokutu ve výši 100.000 dolarů.

7.2.2. Bulharsko

Bulharsko přistoupilo ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1978 a Madridský Protokol ratifikovalo v roce 1998. Ve stejném roce se Bulharsko stalo zatím posledním konzultativním státem Smlouvy o Antarktidě. Konzultativní status byl Bulharsku přiznán na zasedání XXII. Konzultativní schůzky v Limě.³²⁶

V Bulharsku byl Madridský Protokol implemetován do vnitrostátního právního řádu prostřednictvím **Nařízení Rady ministrů Bulharské republiky č. 37 z 15. února 2001 o podmínkách a způsobu plnění Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě** (angl. *Decree of Council of Ministers No. 37 of 15 February 2001 on the adoption of Regulations on the terms and procedure of implementing the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty*). Toto nařízení vlády bylo přijato na základě čl. 4a bulharského zákona o ochraně životního prostředí.

Podle tohoto předpisu je příslušným bulharským orgánem státní správy implemtujícím Madridský Protokol **Ministerstvo životního prostředí a vod** (angl. *Ministry of the Environment and Waters*). Toto ministerstvo vydává rozhodnutí o posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy a plní další pravomoci vyplývající z bulharské legislativy. Práva a povinnosti účastníků národních antarktických expedic Bulharské republiky, včetně vedoucího expedice a vedoucího bulharské polární základny, jsou určovány rozhodnutími přijatými správním radou Bulharského antarktického institutu.³²⁷

Bulharské nařízení se vztahuje na bulharské fyzické nebo právnické osoby, které organizují činnost v oblasti Antarktidy a používá pro ně pojem „organizátor činnosti“. Subjektem bulharského nařízení vlády mohou být dále i zahraniční osoby, jestliže je rozhodnutí o vlivu na životní prostředí vydáno orgánem výkonné moci jiného státu, organizátorem činnosti je zahraniční osoba a plánované činnosti se účastní bulharská loď v souladu s bulharským zákonem o obchodní námořní plavbě.

Bulharské nařízení vlády z roku 2001 je založeno na povolovacím principu. Všechny činnosti plánované bulharskými osobami v Antarktidě musí být schváleny na základě **rozhodnutí o posuzování vlivů na životní prostředí**. Výsledek procesu posuzování

³²⁶ ATCM XXII: *Decision 1(1998) – Consultative Status: Republic of Bulgaria*.

³²⁷ *Annual Report Pursuant to the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty submitted by Bulgaria, doc. XXIV ATCM/IP 56, 2001.*

vlivů na životní prostředí má v Bulharsku podobu správního rozhodnutí. Nařízení přitom rozlišuje tři úrovně procesu EIA v souladu s Madridským Protokolem (předběžné, počáteční a všestranné hodnocení – čl. 4 až 6 bulharského nařízení). Všechny tyto úrovně jsou však zakončeny vydáním rozhodnutí o hodnocení vlivů na životní prostředí, na základě něhož může být teprve činnost v Antarktidě prováděna. Předběžné hodnocení vlivů se požaduje v případech, kdy mají plánované činnosti nevýznamný nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy. V demonstrativním výčtu činností, které podléhají tomuto nejnižšímu stupni procesu EIA, jsou uvedeny např. malé vědecké projekty s lehkým vybavením s využitím stanů, operace zahrnující přelet a přistání s využitím neupraveného ledového nebo sněhového povrchu jako přistávací plochy, malé turistické nebo průzkumné expedice s lehkým vybavením s využitím stanů nebo plavba v malých lodích (např. jachtách). Jako příklad činnosti, která spadá pod počáteční hodnocení vlivů (IEE), jsou uvedeny turistické expedice, při kterých turisté cestují letecky na více než dvě místa. Mezi činnosti podléhající všestrannému hodnocení vlivů (CEE) patří např. výstavba a provozování nových stanic nebo vrtné projekty používající výplachové kapaliny.

Bulharská legislativa neobsahuje výslovně kontrolní ustanovení týkající se např. jmenování pozorovatelů a jejich pravomocí. Zpětná kontrola je zajišťována stanovením povinnosti předložit do 60 dní od návratu z Antarktidy zprávu o prováděné činnosti v Antarktidě (čl. 18 bulharského nařízení). Za určitý sankční nástroj lze považovat možnost zrušit vydané rozhodnutí o hodnocení vlivů na životní prostředí, jestliže došlo k podstatné změně okolností a jestliže je možné se na základě této změny domnívat, že plánovaná činnost může poškodit životní prostředí Antarktidy (čl. 15 bulharského nařízení). Podle bulharského zákona o ochraně životního prostředí (čl. 4a odst. 2) je vykonávání činnosti v Antarktidě v rozporu s nařízením Rady ministrů z roku 2001 považováno za správní přečin, za který může ministerstvo uložit pokutu. Trestní zákon Bulharské republiky stanoví dále možnost trestněprávní odpovědnosti v případech, kdy jsou v rozporu s mezinárodními smlouvami, jimiž je Bulharská republika stranou, převáženy do oblasti Antarktidy nebezpečné odpady. Trestní odpovědnost hrozí i organizátorovi činnosti, který uvede nepravdivé skutečnosti ve svém notářsky ověřeném prohlášení, které musí být doloženo k žádosti o vydání rozhodnutí o hodnocení vlivů na životní prostředí (čl. 12 odst. 2 bulharského nařízení).

7.2.3. Finsko

Finsko přistoupilo ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1984 a Madridský Protokol ratifikovalo v roce 1996.

Vnitrostátní legislativa implementující Madridský Protokol byla ve Finsku přijata v roce 1996. Jedná se o **zákon č. 28 o ochraně životního prostředí ze dne 18. října 1996** (angl. *Act on the Environmental Protection of Antarctica – Finnish legislation serial number 28/1998*) a zákon č. 29 o změně trestního zákona ze dne 18. října 1996 (angl. *Act on*

Amendment of the Penal Code of 18 October 1996 – Finnish legislation serial number 29/1998). Tyto zákony implemetující Madridský Protokol do finského právního řádu nabyly účinnosti dne 14. ledna 1998. V roce 1998 byla přijata prováděcí vyhláška Ministerstva životního prostředí Finska č. 122 o ochraně životního prostředí Antarktidy ze dne 12. února 1998 (angl. *Decree No. 122 on the Environmental Protection of Antarctica of 1998 – Finnish legislation serial number 122/1998*). Tato vyhláška nabyla účinnosti dne 23. února 1998.

Podle finského zákona z roku 1996 je příslušným finským orgánem státní správy ve vztahu k Antarktidě **Ministerstvo životního prostředí**, které zejména vydává povolení pro finské osoby a schvaluje plány nakládání s odpadem nebo dohlíží nad dodržováním zákona. Funkci finské vědecké agentury pro Antarktidu plní **Finský institut pro námořní výzkum** (angl. *Finnish Institute of Marine Research*).

Finský zákon se vztahuje na (1) finské občany, (2) finské právnické osoby, lodě nebo letadla, (3) cizí státní příslušníky s trvalým pobytem ve Finsku a na (4) cizí státní příslušníky, právnické osoby, lodě nebo letadla účastníci se činností v oblasti Antarktidy, které jsou organizovány na území Finska nebo které pocházejí z území Finska (čl. 2 finského zákona).

Finský zákon taxativně stanoví seznam zakázaných činností (čl. 4) a seznam činností, které vyžadují povolení (čl. 5). Pojem „činnost“ je přitom definován jako „cestování za účelem výzkumu nebo jiných účelů v oblasti Antarktidy, dodávky logistiky a postupy údržby, vědecké podniky, budování, úpravy, odstraňování nebo užívání výzkumných stanic a pevných polárních táborů nebo jejich zařízení a jakoukoliv jinou činnost prováděnou v v oblasti Antarktidy“ (čl. 3 odst. 3).

Podle finského zákona dohlíží nad dodržováním finské antarktické legislativy Ministerstvo životního prostředí (čl. 42 finského zákona). Sankce za porušení antarktických předpisů jsou stanoveny jednak v zákoně o ochraně životního prostředí Antarktidy z roku 1996 a jednak přímo v trestním zákoně (angl. *Act of Amendment of the Penal Code 1996*), který byl novelizován v souvislosti s přijetím finské vnitrostátní úpravy. Osobě, která vědomě nebo v důsledku závažné nedbalosti poruší zákaz provádět činnosti týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě, s výjimkou vědeckého výzkumu, lze uložit pokutu nebo trest odnětí svobody nejdéle na dva roky (čl. 39 finského zákona). Pokutu lze dále uložit za porušení zákazů stanovených zákonem v čl. 4 (např. za otevřené spalování odpadu), za zanedbání povinností stanovených zákonem (např. provádění činnosti bez povolení) nebo za porušení některých ustanovení zákona (např. odstraňování odpadu v rozporu se zákonem) (čl. 40 finského zákona). Novela trestního zákona z roku 1996 zakotvila ve finské legislativě nové skutkové podstaty trestných činů. Jedná se o trestný čin ohrožení jaderným výbuchem (kap. 34 odd. 6 trestního zákona), trestný čin ohrožení životního prostředí Antarktidy (kap. 48 odd. 5 trestního zákona) a trestný čin poškození, odstranění nebo zničení historického místa nebo památníku (kap. 48 odd. 6 trestního zákona). Finský zákon o ochraně životního prostředí Antarktidy přitom výslovně stanoví Obvodní soud

v Helsinkách jako místně a věcně příslušný soud pro právní řízení týkající se porušování tohoto zákona (čl. 41).

7.2.4. Francie

Francie uplatnila nárok na všechny ostrovy a území mezi 136° a 142° v.d. (tzv. Adéliná země) na základě prezidentských dekretů z let 1927 a 1938. Francie je původní stranou Smlouvy o Antarktidě, na jejímž základě byl zmrazen i francouzský územní nárok na tuto část Antarktidy. Adéliná země byla v roce 1954 administrativně začleněna pod francouzská zámořská teritoria **Francouzská jižní a antarktická území** (fr. *Terres Australes et Antarctiques Françaises*), která jsou spravována vysokým komisařem.

V roce 1992 vznikl Francouzský polární institut, který přejímá a rozšiřuje dosavadní pravomoc dvou institucí: Francouzských polárních expedic a Francouzských jihopolárních zemí a Antarktidy. Úkolem tohoto institutu je řízení vědeckých výzkumů v Antarktidě.

Francie ratifikovala Madridský Protokol v roce 1993, ale vnitrostátní právní předpis implementující jeho ustanovení do francouzského právního řádu byl přijat až v roce 2003. Jedná se o **zákon č. 347 ze dne 15. dubna 2003 o ochraně životního prostředí Antarktidy** – *Loi N° 2003-347 du 15 avril 2003 relative à la protection de l'environnement en Antarctique* (*Journal Officiel de la République Française N° 90 du 26 avril 2003, p. 6727*). Legislativně technicky doplňuje tento zákon francouzský Kodex ochrany životního prostředí, do kterého byla doplněna nová kapitola s názvem „Ochrana životního prostředí Antarktidy“. Zákon přitom počítá s vydáním prováděcího předpisu v podobě dekretu Rady státu, který upraví podrobnosti (např. určí příslušný úřad, který bude vydávat povolení, upraví postup ohlašování nebo proces posuzování vlivů na životní prostředí).

Francouzský zákon je založen na kombinaci povolovacího a oznamovacího režimu. Činnosti osob spadajících pod francouzskou jurisdikci vyžadují buď předchozí ohlášení nebo povolení. Povolení je vyžadováno pro činnosti, které mohou mít nejméně malý nebo dočasný vliv na životní prostředí Antarktidy. Ostatní činnosti podléhají předchozímu ohlášení (čl. 712-1 zákona). Vydání povolení podléhá předchozímu posouzení vlivů na životní prostředí (čl. 712-2 zákona). Ohlášení nebo povolení přitom není potřeba pro rybolovné činnosti prováděné v souladu s Úmluvou CRAMRA, pro činnosti povolené jinou smluvní stranou Madridského Protokolu a pro provozování plavidel a letadel Francouzského státu nebo jím využitých v rámci policejních misí a národní obrany (čl. 711-2-II zákona).

Francouzský zákon z roku 2003 se výslovně vztahuje na:

- osoby jakékoliv národnosti nacházející se na území Adéliny země odvolávající se na administrativu Francouzských jižních a antarktických území, stejně jako na veškerá plavidla a letadla použitá za tímto účelem,
- fyzické osoby francouzské národnosti a právnické osoby vytvořené v souladu s francouzským právem, které provozují své činnosti v ostatních částech Antarktidy nebo se

na nich podílejí, stejně jako francouzská plavidla, která provozují činnosti v ostatních částech Antarktidy nebo se na nich podílejí, stejně jako na válečná plavidla plující pod francouzskou vlajkou a letadla registrovaná ve Francii použitá za tímto účelem,

- osoby, jakékoliv národnosti, které organizují na francouzském území nebo v blízkosti od něj činnosti, které se odehrávají v jakékoli části Antarktidy, nebo se na nich podílejí.

Francouzský zákon přitom výslovně stanoví, že žádné jeho ustanovení nezasahuje do imunit předvídaných mezinárodním právem, které využívají válečná plavidla a ostatní plavidla cizích států použitá k neobchodním účelům (čl. 711-4 zákona).

Povolena nebo ohlášená činnost může být zastavena, přerušena nebo může podléhat zvláštním nařízením, zjistí-li se, že její účinky na životní prostředí jsou vážnější než v době vydání povolení nebo ohlášení. Příslušný úřad může nařídít osobě odpovědné za ohlášenou nebo povolenou činnost uvést provádění této činnosti do souladu s podmínkami povolení nebo ohlášení. Pokud tato osoba nevyhoví tomuto nařízení do stanovené lhůty, může být její činnost zastavena nebo přerušena. Příslušný úřad může jakékoliv osobě, která prováděla činnosti v rozporu s Madridským Protokolem nebo tímto zákonem, udělit napomenutí. Toto napomenutí je důvodem pro zamítnutí povolení po dobu 5-ti let.

Francouzský zákon dále stanoví trestní sankce za jeho nedodržení (čl. 713-5 zákona). Trestněprávní odpovědnost přitom mohou mít jak fyzické osoby, tak i osoby právnické v souladu s podmínkami danými trestním řádem. Za organizování nebo podílení se na činnosti, která nebyla povolena, nebo neznalost podmínek povolení může být uložen trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest až do výše 75 000 EUR. Za nelegální provádění činností týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy může být uložen trest odnětí svobody až na dva roky nebo peněžitá pokuta až do výše 30 000 EUR. Za dovoz radioaktivního materiálu do Antarktidy nebo jeho odstraňování v Antarktidě lze uložit trest odnětí pokuty až do výše dvou let nebo peněžitý trest až do výše 75 000 EUR. Francouzský zákon rovněž umožňuje zabavit materiály, které sloužily nebo byly určeny ke spáchání přestupku, nebo materiály, které byly jeho výrobkem. Výše uvedené skutky však nejsou trestně postižitelné v případech stavu nouze (čl. 713-6 zákona).

Zákon dále zmocňuje k vyšetřování trestných činů úředníky soudní policie jednající v souladu s ustanoveními trestního řádu, celní jednatele, pověřené osoby k šetření přestupků v přírodních rezervacích, správní úředníky pro námořní záležitosti, kontrolory námořních záležitostí nebo palubní velitelé státních lodí nebo letadel pověřené dohledem nad mořskými oblastmi (čl. 713-7 zákona). Místně příslušným soudem k projednávání přestupků podle tohoto zákona je podle francouzského zákona z roku 2003 soud prvního stupně v Paříži.

Francouzský zákon o ochraně životního prostředí Antarktidy dále rozšířil svoji místní působnost i na francouzská zámořská území Novou Kaledonii, Francouzskou Polynésii, Wallis-et-Futuna a Mayotte. To například znamená, že za spáchání výše uvedených skutků na území těchto francouzských zámořských územích bude možné uložit výše uvedené tresty.

7.2.5. Japonsko

Japonsko je původním signatářem Smlouvy o Antarktidě. Japonsko přijalo svoji první vnitrostátní legislativu týkající se ochrany životního prostředí Antarktidy již v roce 1982. Jednalo se o zákon č. 58 o ochraně zvířat a rostlin na Antarktidě (angl. *Law on the Preservation of Fauna and Flora in Antarctica No. 58 of 1982*). Tento právní předpis platil v Japonsku až do roku 1997. V tomto roce Japonsko ratifikovalo (jako poslední konzultativní stát) Madridský Protokol a přijalo nový zákon implementující plně Madridský Protokol. **Zákon č. 61 z roku 1997 o ochraně životního prostředí Antarktidy** (angl. *Law No. 61 of 1997 Relating to the Protection of the Environment in Antarctica (Antarctic Environment Law)*) nabyl účinnosti dne 14. ledna 1998. K provedení tohoto zákona bylo v Japonsku přijato nařízení vlády k provedení zákona o ochraně životního prostředí Antarktidy a nařízení úřadu předsedy vlády k provedení zákona o ochraně životního prostředí Antarktidy z roku 1997 (angl. *Cabinet Ordinance for enforcing the Antarctic Environment Law and the Prime Minister's Office Ordinance for enforcing the Antarctic Environment Law of 1997*).

Orgánem příslušným k implementaci Madridského Protokolu je v Japonsku **Agentura pro ochranu životního prostředí** v čele s jejím generálním ředitelem (angl. *Director General of the Environmental Agency*). Agentura vydává osvědčení k plánům činností japonských občanů v Antarktidě, provádí kontrolu v Antarktidě, vydává nařízení k přijetí různých opatření (např. pozastavení činnosti) nebo ukládá pokuty.

Platný japonský zákon z roku 1997 se vztahuje na (1) japonské státní příslušníky, (2) japonské právnické osoby, (3) cizí státní příslušníky pobývající v Japonsku a (4) zahraniční právnické osoby, které mají v Japonsku sídlo, a jejichž zaměstnanci se účastní činností v Antarktidě nebo jsou zapojeni do dohledu nad činnostmi v Antarktidě v souvislosti s výkonem podnikatelské činnosti výše uvedených právnických osob (čl. 2 japonského zákona).

Podle japonského zákona se mohou japonské osoby v Antarktidě účastnit pouze činností, které jsou zahrnuty v plánu činností v Antarktidě. K tomuto plánu musí být vydáno osvědčení od generálního ředitele Agentury pro životní prostředí. Všechny plánované činnosti japonských osob tedy podléhají správnímu řízení, které je zakončeno vydáním individuálního správního aktu ve formě **osvědčení plánu činností v Antarktidě** (angl. *Certification of an Antarctic Activity Plan*). Z toho vyplývá, že japonská úprava je založena na obecném povolovacím principu. Stejně jako u většiny ostatních států se osvědčení nevyžaduje pro činnosti, které získaly povolení nebo prošly jiným administrativním postupem obdobným procesu udělování osvědčení a jsou v souladu s předpisy jiných smluvních států Madridského Protokolu, nebo které byly na základě těchto předpisů osvobozeny od povinnosti projít výše uvedeným postupem (čl. 5 japonského zákona). Žádost o osvědčení plánu činností v Antarktidě předkládá generálnímu řediteli Agentury pro životní prostředí jakákoli osoba, která bude vykonávat dohled nad činnostmi v Antarktidě obsaženými v plánu činnosti (tzv. dohlížitel – angl. *supervisor*).

Současně s touto žádostí se předkládají i dokumenty o provedených studiích, prognózách a hodnoceních vlivů činností na životní prostředí Antarktidy.

Japonský zákon pod pojmem „činnosti v Antarktidě“ rozumí „vědecký výzkum, cestovní ruch a určité další činnosti, které zahrnují celou řadu úkonů zaměřených na dosažení určitého cíle“ (čl. 3 odst. 3). Japonský zákon dále definuje pojem „činnost týkající se nerostných surovin“ (tj. průzkum, vyhledávání a těžba nerostných surovin včetně uhlí, lignitu, ropy a zemního plynu) a pojem „zvláštní činnosti“ (tj. činnosti uskutečňované v mořských oblastech Antarktidy jako jsou zabíjení nebo odchyt mořských zvířat nebo rostlin v Antarktidě, aniž by tím došlo k porušení předpisů omezujících nebo zakazujících takové jednání, plavba lodí nebo let letadel bez vstupu do zvláště chráněných antarktických oblastí a uskutečňování vědeckého výzkumu, jehož výsledky mají být zveřejněny). Pro provádění zvláštních činností ve zvláště chráněných územích nevyžaduje japonský zákon povolení. Japonský zákon rozlišuje mezi žadatelem o osvědčení (angl. *applicant*), dohlížitelem nad plánem činností v Antarktidě (angl. *supervisor*) a dalšími osobami, které budou činnost v Antarktidě vykonávat (angl. *performers*). Tyto osoby musí být přesně označeny v žádosti o vydání osvědčení plánu činností. Dohlázeatel je povinen seznámit osoby účastnící se činností v Antarktidě (vykonavatele) pod jeho vedením s příslušnými předpisy a poskytnout jim řádné vedení tak, aby tyto osoby neporušovaly tento zákon a jeho prováděcí předpisy (čl. 12 japonského zákona).

Podle japonského zákona může generální ředitel Agentury pro ochranu životního prostředí požádat dohlázeatele a osoby provádějící činnost v Antarktidě, aby podávali zprávy o stavu jejich provádění a o dalších nezbytných záležitostech (čl. 21). Generální ředitel může dále jmenovat úředníky agentury k provádění kontrol v Antarktidě. Tyto osoby jsou oprávněny vstupovat do budov, na palubu japonských plavidel a letadel v Antarktidě za účelem provádění kontrol dopravních prostředků, dokumentů či dalších věcí, nebo vyslechnutí dalších osob. Tato pravomoc je však neopravňuje k vyšetřování trestných činů. Kontrolující úředníci se musí prokazovat osvědčením (čl. 22). Japonský zákon stanoví nápravná opatření a trestněprávní sankce v případech zjištěných porušení zákona nebo jeho prováděcích předpisů. Generální ředitel může v těchto případech nařídít osobám provádějícím činnost nebo dohlázeateli, aby se zdržely takového chování, obnovily v přiměřené době původní podmínky nebo, je-li obnovení původních podmínek neobyčejně obtížné, aby přijaly jakákoliv alternativní opatření, která mohou být nutná (čl. 23). Zákon stanoví rovněž trestněprávní sankce za porušení určitých zákazů nebo nedodržení určitých povinností (čl. 29 – 33). Nejvyšším trestem může být odnětí svobody až na jeden rok nebo pokuty až do výše jednoho milionu jenů (např. porušení zákazu provádět činnosti týkající nerostných zdrojů). Osobám, které si zajistí osvědčení falešnými nebo neplatnými prostředky, hrozí trest odnětí svobody až na šest měsíců nebo pokuta až do výše pěti set tisíc jenů. Osobám s povolením vydaným jiným smluvním státem, které předem neoznámí agentuře svůj úmysl účastnit se činností zahrnutých do plánu činností v Antarktidě, hrozí pokuta až do výše pěti set tisíc jenů.

7.2.6. Jihoafrická republika

Jihoafrická republika je původním signatářem Smlouvy o Antarktidě. Madridský Protokol byl ratifikován v roce 1995 a v následujícím roce byl Madridský Protokol implementován do jihoafrického vnitrostátního právního řádu. Příslušné implemetační opatření v JAR má podobu **zákona č. 60 z roku 1996 o antarktických smlouvách**, který nabyl účinnosti dne 1. listopadu 1996 a byl novelizován zákonem ze dne 16. května 1997 (angl. *The Antarctic Treaties Act (Act No. 60 of 1996) on 1 November 1996 (Government Gazette, Vol. 376, No. 17536), as amended by the Act on 16 May 1997 (Government Gazette, Vol. 383, No. 17993, Regulation Gazette No. 5926)*).

Implementace Madridského Protokolu v Jihoafrické republice spadá podle tohoto zákona do kompetencí **ministerstva životního prostředí a turistiky**. Ministr zajišťuje publikaci mezinárodních smluv ve Vládním věstníku JAR, jmenuje inspektory a využívá nařizovací pravomoci v případech, kdy je životní prostředí Antarktidy poškozeno, ohroženo nebo vystaveno škodlivým vlivům ze strany jihoafrických osob. Většina praktických pravomocí však byla přenesena na vládní agentury. Jedná se zejména o **Agenturu pro životní prostředí a turistiku** (angl. *Department of Environmental Affairs and Tourism – DEA&T*), která ve spolupráci s **Agenturou pro zahraniční záležitosti** (angl. *Department of Foreign Affairs – DFA*) vydává příslušná povolení a zastupuje JAR na Konzultativních schůzkách Smlouvy o Antarktidě. Spolupráci mezi těmito vládními agenturami uvnitř vlády dále zajišťují **Komise pro správu Antarktidy** (angl. *Antarctic Management Committee – AOC*), která je odpovědná za Jihoafrický národní antarktický program (angl. *South African National Antarctic Programme – SANAP*), **Komise pro správu Ostrova prince Edwarda** (angl. *Prince Edward Islands Committee*) a **Komise pro výzkum Antarktidy** (angl. *South African Committee for Antarctic Research – SACAR*).³²⁸ Jihoafrický zákon výslovně neřeší problematiku vydávání povolení a upravuje pouze pravomoci ministra v případech, kdy je antarktické prostředí poškozeno, ohroženo nebo vystaveno škodlivým vlivům, otázky týkající se jmenování inspektorů, jurisdikce a trestných činů. Na základě tohoto zákona však mohou být vydány prováděcí předpisy, které upraví např. vydávání povolení, které jsou vyžadovány jednotlivými smlouvami (čl. 6 zákona JAR).

Jihoafrický zákon se vztahuje na (1) občany Jihoafrické republiky, (2) osoby, které nejsou občany Jihoafrické republiky, avšak které obvykle bydlí v Jihoafrické republice, s výjimkou osob na palubě jakékoli lodě, plavidla nebo letadla, které jsou provozovány výhradně či nevýhradně při podpoře jakékoli expedice organizované vládou jiné smluvní strany a s výjimkou občanů jiné smluvní strany, nacházející se v jakékoli části

³²⁸ Srov. Dodds, K.: *South Africa: Implementing the Protocol on Environmental Protection*. In: Vidas, D. (ed.): *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*. Kluwer Academic Publishers 2000, p. 403-404.

Antarktidy za účelem plnění svých funkcí inspektora, pozorovatele nebo jiného státního úředníka nebo vědce v rámci výměny uvažované ve Smlouvě o Antarktidě, (3) občany jiné smluvní strany, pokud je tato strana zbavila imunity, (4) jakékoli osoby, ať již občany Jihoafrické republiky či nikoliv, kteří jsou účastníky nebo organizátory expedice do Antarktidy organizované v Jihoafrické republice, avšak ne expedice organizované vládou jiné smluvní strany, (5) společnosti (angl. *companies*), uzavřené korporace s omezeným počtem akcionářů (angl. *close corporations*) a další právnické osoby zapsané jako takové podle zákonů Jihoafrické republiky, provozující nebo používající jakoukoli loď, plavidlo nebo letadlo registrované v Jihoafrické republice.

Podle jihoafrického zákona je jakákoliv osoba spadající pod jurisdikci JAR, která porušuje ustanovení Smlouvy o Antarktidě, Madridského Protokolu, Úmluvy o ochraně antarktických tuleňů nebo Úmluvy o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, odpovědná za trestný čin a v případě odsouzení ji může být uložena pokuta nebo trest odnětí svobody v délce až dvaceti let (čl. 9 zákona JAR). Nejvyšší trest přitom hrozí za porušení zákazu provádět jaderné výbuchy nebo likvidovat radioaktivní odpad v Antarktidě. Trest odnětí svobody v délce až pěti let hrozí např. osobě, která by využila Antarktidu pro jiné než mírové účely, prováděla by činnosti týkající se nerostných zdrojů, vypouštěla by naftu nebo olejové směsi do moře v oblasti Antarktidy nebo by lovila mořské zdroje v rozporu s Úmluvou CCAMLR. Zajímavé je přitom ustanovení určující místní příslušnost orgánů činných v trestním řízení. Pro účely tohoto zákona se má za to, že Antarktida leží v policejním obvodu Kapské město (čl. 8 zákona JAR).

7.2.7. Nizozemí

Nizozemí přistoupilo ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1967 a Madridský Protokol zde byl ratifikován v roce 1994. V Nizozemí byl za účelem implemetace Madridského Protokolu přijat **zákon o ochraně Antarktidy č. 248 z 29. března 1998** (angl. *Netherlands Rules for protection of the Antarctic environment implementing the Protocol on environmental protection to the Antarctic Treaty – Protection of Antarctica Act N°. 248 of 5 March 1998*, „*The Wet bescherming Antarctica*“). K jeho provedení byla přijata **vyhláška o ochraně Antarktidy z 26. srpna 1998** (angl. *Decree on the protection of Antarctica of 26 August 1998* („*The Besluit bescherming Antarctica*“)). Tento zákon a jeho prováděcí vyhláška jsou však účinné až od 1. dubna 2001. Dne 6. prosince 2000 byl dále v nizozemském úředním věstníku publikován „Vzor žádosti o vydání povolení schválený Ministrem bydlení, územního plánování a životního prostředí a Ministrem zemědělství, řízení přírody a rybolovu ze dne 2. listopadu 2000“ (angl. *The Application Form approved of 2 November 2000 by the Minister of Housing, Spatial Planning and the Environment and by the Minister of Agriculture, Nature Management and Fisheries (published in the Official Gazette of 6 Dezember 2000)*).

V souladu s nizozemským zákonem a jeho prováděcí vyhláškou z roku 1998 jsou kompetentními orgány pro antarktické záležitosti **Ministerstvo bydlení, územního plánování** a životního prostředí (angl. *Ministry of Housing, Spatial Planning and Environment*) ve spolupráci s **Ministerstvem zemědělství, správy přírody a rybolovu** (angl. *Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries*). Tato ministerstva mohou např. vydávat instrukce týkající se opatření za zvláštních okolností, předkládají poslancům roční zprávu o implementaci Protokolu nebo uplatňují výkonnou donucovací moc k prosazení závazků stanovených zákonem nebo povolením vydaným na základě zákona. Vydáváním příslušných povolení a posuzováním vlivů na životní prostředí plánovaných činností nizozemských osob v Antarktidě byla v roce 2000 pověřena vládní agentura ministerstva zemědělství LASER.

Nizozemský zákon se vztahuje na nizozemské státní příslušníky nacházející se v Antarktidě a je založen na kombinaci povolovacího a oznamovacího režimu. Povolení vyžadují taxativně vyjmenované činnosti (čl. 6 odst. 2 nizozemského zákona). Před vydáním povolení k provádění činností, které mohou mít větší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí musí být vypracována zpráva o vlivech na životní prostředí (angl. *environmental impacts statement*). Organizátor nesmí uskutečňovat činnost bez povolení. Účast na činnostech, pro které je vyžadováno povolení, které ovšem ještě nebylo vydáno, musí být zakázána (čl. 8 nizozemského zákona). Pojem „organizátor“ je přitom definován jako „fyzická nebo právnická osoba, která organizuje nějakou činnost z Nizozemí“ a pod pojmem „činnost“ se rozumí „činnost ve smyslu článku 3 Protokolu, soubor souvisejících činů uskutečňovaných v oblasti Antarktické smlouvy“ (čl. 1 písm. e) a d) nizozemského zákona). Zákon však organizátorovi nesvěřuje žádné pravomoci.

Nizozemský antarktický zákon umožňuje příslušným ministrům pověřit státní úředníky prosazováním ustanovení tohoto zákona (čl. 27–29 nizozemského zákona). V současné době se však inspekce prostřednictvím nizozemských úředníků v Antarktidě konají pouze sporadicky.³²⁹ Kromě těchto vnitrostátních inspekcí ukládá zákon povinnost poskytovat součinnost mezinárodním pozorovatelům. Každý je povinen poskytnout veškerou možnou pomoc na žádost mezinárodních pozorovatelů podle čl. 14 odst. 2 Madridského Protokolu a poskytnout jim veškeré informace, které mohou tito pozorovatelé rozumně požadovat k výkonu jejich povinností (čl. 29 nizozemského zákona). Nizozemské trestní právo se vztahuje na nizozemské státní příslušníky, kteří poruší ustanovení nizozemského antarktického zákona nebo předpisy vydané na jeho základě (čl. 32 odst. 2 nizozemského zákona).

³²⁹ Srov. *Annual Report under the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty. Information Paper submitted by The Netherlands, doc. XXV/ATCM 2002/IP-080, 2002.*

7.2.8. Norsko

Norsko patří mezi původní signatáře Smlouvy o Antarktidě, která zmrazila mimo jiné i norský územní nárok na část Antarktidy uplatněný v roce 1939. Norský sektor (tzv. **Bouvetův sektor**) zahrnuje území mezi 20° z.d. a 45° v.d. v oblasti Země královny Maud a zámořská sub-antarktická území Bouvetův ostrov a Ostrov Petra I. Norský sektor byl vyhlášen **Královským nařízením ze dne 14. ledna 1939** (angl. *Royal Decree on 14 January 1939*) o prohlášení Země královny Maud norským závislým územím.

Základ norské vnitrostátní antarktické legislativy však tvoří **zákon ze dne 27. února 1930 o Bouvetově ostrově, Ostrově Petra I. a o Zemi Královny Maud**, který prohlašuje tato území za norská antarktická a sub-antarktická závislá území. Tento předpis byl již několikrát novelizován, např. v souvislosti s norskou ratifikací Smlouvy o Antarktidě v roce 1960³³⁰ (angl. *Act No. 3 of 27 February 1930 relating to the Bouvet Island, Peter I's Island and Dronning Maud Land (the Dependencies Act) amended by Norwegian Government propositions to the Odelsting (Odelstingsproposisjon) – Acts No. 5 (1933) on 24 March 1933, No. 64 (1957) on 21 June 1957, No. 72 on 2 June 1960, No. 41 (1989 – 1990) on 24 August 1990*).

V roce 1993 Norsko ratifikovalo Madridský Protokol, který byl do norského právního řádu implemetován na základě **královského nařízení ze dne 5. května 1995 upravující norské předpisy o ochraně životního prostředí Antarktidy** (angl. *Norwegian Regulations relating to Protection of the Environment in Antarctica laid down by Royal Decree of 5 May 1995*).

V Norsku náleží hlavní odpovědnost za dosažení celostátních cílů na ochraně životního prostředí včetně ochrany kulturního dědictví Ministerstvu životního prostředí, které převedlo kompetence ve vztahu k Antarktidě na jím řízené vládní agentury. Jedná se zejména o **Norský polární institut** (angl. *Norwegian Polar Institut – NPI*), který má praktickou odpovědnost za implementaci a dozorování norské antarktické legislativy. Norský polární institut v souladu s norským nařízením z roku 1995 (angl. *Antarctic Environment Regulations* – dále jen „AER“) vyhodnocuje a zpracovává hlášení o plánovaných činnostech norských osob v Antarktidě, provádí proces EIA a vydává příslušná povolení (k odběru rostlin a živočichů, k zavážení nepůvodních rostlinných a živočišných druhů a pro vstup do zvláště chráněných území). Polární institut shromažďuje tzv. závěrečné zprávy odevzdávané po ukončení činnosti (angl. *post-activity reports*), může vydávat tzv. směrnice (angl. *guidelines*), které by usnadňovaly provádění norských předpisů, a vykonává rovněž dozor nad dodržováním norských předpisů.

³³⁰ Srov. Njastad, B.: *Norway: Implementing the Protocol on Environmental Protection*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht /Boston/London 2000, p. 380-381.

Mezi další norské vládní agentury patří **Norský úřad pro kontrolu znečištění** (angl. *Norwegian Pollution Control Authority – NPCA*), který plní své úkoly zejména při posuzování návrhů činností, které mohou mít významné vlivy s ohledem na znečištění životního prostředí Antarktidy, nebo při vytváření směrnic týkajících se nakládání s odpadem a jiných problémů týkajících se znečišťování. Norský polární institut rovněž spolupracuje s **Ředitelstvím pro kulturní dědictví** (angl. *Directorate for Cultural Heritage*), pokud se zpracovávaná problematika týká kulturního dědictví v systému norských předpisů. **Norské telekomunikační orgány** (angl. *Norwegian Telecommunications Authorities*) přijímají žádosti o povolení pro radiové amatéry plánující expedice do Antarktidy.³³¹ Kromě toho je Ministerstvo životního prostředí odpovědné za provádění procesu EIA a vydávání povolení v případech, kdy je žadatelem Národní polární institut, jakožto provozovatel **Norských antarktických výzkumných expedic** (angl. *Norwegian Antarctic Research Expeditions – NARE*).

Z norské antarktické legislativy vyplývají rovněž určité kompetence pro **Ministerstvo zahraničních věcí** (výměna informací a každoročních zpráv mezi smluvními státy a vydávání souhlasů s trestním stíháním cizinců spadajících pod norskou jurisdikci v Antarktidě a norských občanů, kteří porušili norské předpisy mimo norská závislá území v Antarktidě), **Ministerstvo spravedlnosti** (vymáhající orgán, stojí v čele policejního sboru na norských závislých územích v Antarktidě, rozhoduje o zahájení trestního stíhání osob spadajících pod norskou jurisdikci, pokud na ně bylo podáno trestní oznámení, a může jmenovat inspektory podle čl. 5 zákona z roku 1930), Ministerstvo obchodu a průmyslu (prostřednictvím Národního námořního ředitelství – angl. *National Maritime Directorate* – odpovídá za provádění norského zákona o námořní dopravě z roku 1903 – angl. *Seaworthiness Act*, který se týká bezpečnosti provozu norských plavidel, včetně zamezení znečišťování moře v oblasti Antarktidy), Ministerstvo rybářství (odpovídá za provádění norských předpisů týkajících se rybolovu) a **Meziministerská polární komise** – angl. *Inter-ministerial Polar Committee* (poradní a koordinační orgán norské vlády pro otázky týkající se Antarktidy a Arktidy).³³²

Norská právní úprava platí v celé Antarktidě pro (1) norské státní příslušníky, (2) norské právnické osoby, (3) norské lodě a letadla, (4) cizí státní příslušníky žijící v Norsku a (5) cizí státní příslušníky, kteří jsou členy expedic do Antarktidy nebo jsou odpovědní za organizaci expedic do Antarktidy, které jsou organizovány v Norsku nebo odjíždějí

³³¹ Používání radiového zařízení v Antarktidě osobami spadajícími pod norskou jurisdikci vyžaduje licenci v souladu s norským telekomunikačním zákonem (*Act of 23 June 1995 No. 39 relating to telecommunications*) a jeho prováděcím předpisem týkajícím se telekomunikací na Svalbardských ostrovech, Jan Mayen, závislých územích a v Antarktidě (*Regulations regarding the application of Act of 23 June 1995 No. 39 relating to telecommunications to Svalbard, Jan Mayen, the Dependencies and Antarctica*).

³³² Viz poznámka č. 330, p. 389-394.

z Norska a pokračují přímo do Antarktidy. Norská legislativa se dále vztahuje na všechny osoby, které pobývají na území Země královny Maud a Ostrova Petra I. nebo na osoby odpovědné za činnost prováděnou na tomto území. Norská právní úprava se naopak nevztahuje na osoby pobývající v Antarktidě jako součást expedice organizované jiným státem, který má odpovídající předpis a je stranou Madridského Protokolu, nebo na osoby, které jsou odpovědné za organizaci takové expedice (čl. 2 nařízení z roku 1995).

Norské nařízení pojem „expedice“ nebo „činnost“ nedefinuje a vztahuje se tedy zřejmě na veškeré lidské činnosti v Antarktidě. V tomto ohledu není žádný rozdíl mezi vládními a nevládními činnostmi – např. povinnost podat předem zprávu (ohlašovací povinnost) se vztahuje jak na vládní tak i na nevládní činnosti (čl. 9 AER). Žádná činnost není vyloučena z působnosti nařízení, s výjimkou činností v nouzových situacích (čl. 7 AER). Nařízení se dále nepoužije na činnosti, které jsou implementovány v souladu s ustanoveními mezinárodních smluv o volném moři – rybolov pokrytý Úmluvou CCAMLR, činnosti týkající se tuleňů pokryté Úmluvou o ochraně antarktických tuleňů a činnosti týkající se velryb pokryté Mezinárodní smlouvou o regulaci lovu velryb.³³³

Norská právní úprava je založena na kombinaci oznamovacího a povolovacího režimu.

Podle norského nařízení je povolení vyžadováno pouze pro určité druhy činností, zatímco ostatní druhy činností jsou zakázány. K samotnému vycestování do Antarktidy není potřeba povolení. Povolení je vyžadováno pro odběr rostlin a živočichů (čl. 15 AER) nebo pro vstup do zvláště chráněných oblastí (čl. 25 AER). Všechny činnosti týkající se nerostných zdrojů jsou zakázány v souladu se zákazem stanoveným v článku 7 Protokolu (čl. 5 AER). Ačkoliv cestování do Antarktidy samo o sobě nevyžaduje povolení, žádná osoba plánující nějaké činnosti v Antarktidě (výzkumné projekty, turistické expedice nebo jakékoliv jiné plánované činnosti) je nicméně povinna předložit předem zprávu Norskému výzkumnému polárnímu institutu (oznamovací povinnost stanovená v čl. 9 AER). Toto oznámení musí obsahovat informace o tom, kdo je odpovědný za danou činnost, a o tom, jaký je rozsah dané činnosti včetně předběžného hodnocení životního prostředí, plánované technologie i opatření, která budou přijata, aby se omezily jakékoli škodlivé vlivy. Norský výzkumný polární ústav může také vydat podrobná pravidla ohledně informací a hodnocení, která musí být obsažena v tomto ohlášení. Přednostním právem tohoto úřadu je požadovat, aby činnost byla odložena nebo zrušena, pokud by možné vlivy činnosti byly v rozporu s účelem norské legislativy (čl. 12 AER).

Výkonem dozoru nad dodržováním norské vnitrostátní legislativy byl pověřen Norský polární institut (čl. 29 AER). Toto pověření zahrnuje dozor nad plněním požadavků před prováděním činnosti a po provádění činnosti (např. podání dokumentace EIA a závěrečné zprávy), a dozor nad dodržováním předpisů přímo v Antarktidě. Za tím účelem má Nor-

³³³ *NORWEGIAN POLLUTION CONTROL AUTHORITY (SFT)*. 1995. Annex to regulations relating to protection of the environment in Antarctica (Comments on the Regulations and the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty. T-1114 ISBN 82-457-0078-9.

ský polární institut neomezený přístup ke všem základnám, dopravním prostředkům a oblastem, kde jsou prováděny činnosti v Antarktidě. Úmyslné nebo nedbalostní porušení norského nařízení nebo zákazu nebo příkazu vydaného podle něho lze potrestat peněžitou pokutou nebo trestem odnětí svobody v délce až do jednoho roku, nebo obojím (čl. 32 AER). Pokud kontrolní orgány zjistí porušení norské vnitrostátní legislativy informují Ministerstvo spravedlnosti, které je zákonným donucovacím orgánem (angl. *legal enforcement authority*), který rozhoduje o podání žaloby (angl. *prosecution*). Z Norského královského rozhodnutí ze dne 19. září 1930 vyplývá, že Ministerstvo spravedlnosti je hlavou policejního sboru na Bouvetově ostrově. Podle zákona z roku 1930 má Ministerstvo spravedlnosti také odpovědnost na ostatních norských antarktických závislých územích. Podáním žaloby přitom může být stíháno jednání norských občanů v Zemi královny Maud nebo na Ostrově Petra I., které je v rozporu s Madridským Protokolem (čl. 2 AER). Podle článku 8 zákona z roku 1930 je možné potrestat jednání, které je v rozporu s tímto zákonem nebo s předpisy vydanými podle něho, pokutou nebo odnětím svobody až na jeden rok. Pokud se norští občané dopustí jednání v rozporu s ustanoveními AER v oblasti mimo norská závislá území (angl. *outside claims*), může být žaloba podána pouze se souhlasem Ministerstva zahraničních věcí (čl. 3 písm. b) AER). Žaloby proti cizím státním příslušníkům mohou být podány pouze v případě, pokud činnost nebyla organizována osobou z jiného smluvního státu Protokolu. V těchto případech mohou být žaloby podány pouze pokud byla činnost, která je v rozporu s AER, spáchána v Zemi královny Maud nebo na Ostrově Petra I., a to pouze se souhlasem Ministerstva zahraničních věcí (čl. 3 písm. a) AER).

7.2.9. Nový Zéland

Nový Zéland (jakožto tehdejší britské dominium) převzal v roce 1923 část antarktického území nárokovanou Velkou Británií. Novozélandský sektor – tzv. **Rossova dependence** (angl. *Ross Dependency*) tvoří území mezi 160° v.d. a 150° z.d., jeho součástí je i Viktorina země, kterou objevil a pojmenoval roku 1841 Sir James Clark Ross.

Nový Zéland je původní smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě. V roce 1994 byl Madridský Protokol ratifikován a rovněž implementován do novozélandského právního řádu **zákonem č. 119 z roku 1994 o ochraně životního prostředí Antarktidy** (angl. *An Act to provide for the comprehensive protection of the Antarctic environment and to recognise Antarctica as a natural reserve devoted to peace and science and to implement the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty – Antarctica (Environmental Protection) Act 1994 No. 119*). Tento právní předpis nabyl účinnosti dne 1. listopadu 1994.

Na Novém Zélandu je příslušným státním orgánem **Ministerstvo zahraničních věcí a obchodu** (angl. *Ministry of Foreign Affairs and Trade – MFAT*), konkrétně jeho **Sekce pro antarktickou politiku** (angl. *Antarctic Policy Unit of MFAT*). Tato sekce

zejména vydává příslušná rozhodnutí (povolení, nařízení, osvědčení), posuzuje vlivy na životní prostředí Antarktidy nebo jmenuje inspektory. V rámci procesu EIA působí na Novém Zélandu ještě další poradní orgán – **Výbor pro posuzování a přezkoumávání vlivů na životní prostředí** (angl. *Environmental Assessment and Review Panel – EARP*), který poskytuje odborné posudky Ministerstvu zahraničních věcí a obchodu o potenciálních vlivech plánovaných činností na životní prostředí.

Novozélandský antarktický zákon se vztahuje na (1) všechny osoby nacházející se v Rossově závislém území, (2) občany Nového Zélandu a (3) osoby se sídlem na Novém Zélandu. Novozélandský zákon se dále vztahuje na (4) všechny členy expedice do Antarktidy, která je organizována na Novém Zélandu nebo která má místo konečného odjezdu na Novém Zélandu nebo na každého, kdo takovou expedici organizuje. A konečně se tento zákon vztahuje rovněž na (5) jakoukoli osobu na palubě lodi nebo letadla vzhledem k jakémukoli činu nebo opomenutí, k němuž došlo na palubě této lodi nebo letadla, které je novozélandskou lodí nebo letadlem nebo jakoukoli jinou lodí registrovanou i neregistrovanou a spadající tak pod jakoukoli jurisdikci, která odplová z Nového Zélandu jako ze své poslední zastávky na cestě do Antarktidy (čl. 2 novozélandského zákona). Novozélandský zákon se naopak nevztahuje na cizince, na osoby, které jsou členem oficiální expedice jiného členského státu (čl. 3 n.z.), na lodě a letadla podporující oficiální expedice z jiných smluvních států (čl. 4 n.z.) a na pozorovatele, vyměněné vědce a jejich personál z jiných smluvních stran (čl. 5 n.z.).

Novozélandský zákon z roku 1994 je založen na kombinaci oznamovacího a povolovacího režimu. Každá novozélandská osoba, která navrhuje provedení nějaké činnosti v Antarktidě musí nejprve vypracovat předběžné environmentální vyhodnocení, které musí být zasláno příslušnému orgánu. Pokud ministr rozhodne, že plánovaná činnost bude mít menší než malé nebo přechodné vlivy na životní prostředí, sdělí žadateli, že dotýčná činnost může být provedena. Zákon přitom taxativně stanoví seznam činností, u nichž je obligatorně vyžadováno povolení (čl. 28 novozélandského zákona) a seznam činností, které jsou bezvýjimečně zakázány. Zákon definuje pojmy „oficiální expedice“ (tj. jakákoliv součást antarktického programu jiné smluvní strany) a „oficiální novozélandská expedice“ (tj. jakákoliv součást novozélandského antarktického programu).

Novozélandská antarktická legislativa umožňuje ministrovi zahraničních věcí a obchodu jmenovat obecného inspektora (angl. *general inspector*), zvláštního inspektora (angl. *special inspector*) nebo pozorovatele (angl. *observer*). **Pozorovatele** ministr jmenuje za účelem provedení inspekce v souladu s článkem VII Smlouvy o Antarktidě nebo článkem 14 Madridského Protokolu (čl. 48). Úkolem **obecných inspektorů** je vypracovávání zpráv o plnění ustanovení tohoto zákona a jeho prováděcích předpisů v určitých konkrétních případech nebo i obecně (čl. 40). **Zvláštní inspektor** pak provádí vyšetřování trestných činů spáchaných osobami spadajícími pod novozélandskou jurisdikci v Antarktidě. Každý inspektor přitom smí kdykoliv vstupovat do jakékoli oblasti Antarktidy a provádět tam inspekci a za účelem jejího výkonu má přístup k jakékoliv věci (čl. 41).

Mezi pravomoci zvláštního inspektora patří zejména právo zabavit určité věci související s trestnou činností (čl. 46), zatknout osobu podezřelou ze spáchání trestného činu bez zatykače (čl. 45) nebo použít násilí přiměřené okolnostem při vstupu do určených oblastí, budov, zařízení nebo dopravních prostředků (např. rozbitím dveří či jinak) nebo při překonávání jakýchkoli překážek (čl. 42). Zvláštní inspektor si musí vyžádat vydání soudního příkazu, který jej opravňuje vyšetřovat trestné činy v Antarktidě. V určitých případech však může provádět vyšetřování v Antarktidě i bez tohoto soudního příkazu (např. pokud reálně hrozí, že bude spáchán trestní čin nebo, že důkazy mohou být zničeny ještě před vydáním tohoto příkazu) (čl. 43). Zákon přesně stanoví povinnosti zvláštních inspektorů při výkonu jejich vyšetřovacích pravomocí (např. povinnost prokazovat se ministerským jmenovacím dekretem a soudním příkazem nebo povinnost informovat co nejdříve o trestných činech a podezřeních na trestný čin) (čl. 44).

Zákon dále stanoví skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu inspektorů. Každý, kdo úmyslně brání, zdržuje, klame inspektora nebo mu odporuje při výkonu jeho funkcí podle tohoto zákona, se tím dopouští trestného činu a může mu být ve zkráceném řízení uložena pokuta až do výše 1500 novozélandských dolarů (čl. 47). Novozélandský zákon kromě toho stanoví několik dalších skutkových podstat trestných činů, za které lze uložit tresty odnětí svobody až na dva roky nebo peněžitě tresty až do výše 200 000 novozélandských dolarů. Jedná se o trestný čin porušení zákazu provádět činnosti týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě (čl. 15), trestné činy související s procesem posuzování vlivů na životní prostředí (čl. 24), trestné činy týkající se zvláště chráněných území a historických míst a památníků (čl. 27), trestné činy související s porušením zákazů stanovených zákonem (čl. 28), trestné činy týkající se zavádění nepůvodních druhů zvířat, rostlin nebo mikroorganismů do Antarktidy (čl. 33), trestný čin nezákonného zneškodňování odpadu v Antarktidě (čl. 37) a trestný čin týkající se nouzových situací (čl. 38).

Výše uvedených trestných činů se může dopustit každá osoba spadající pod novozélandskou jurisdikci. Dvě skutkové podstaty se však týkají pouze organizátora expedice do Antarktidy, která je organizována na Novém Zélandu nebo probíhá z Nového Zélandu jako z konečného místa odplutí či odletu do Antarktidy. Tento organizátor, který je občanem Nového Zélandu nebo osobou normálně sídlící na Novém Zélandu, se dopustí trestného činu pokud nezajistí bez přiměřené omluvy splnění požadavků stanovených pro posouzení vlivů na životní prostředí (EIA) nebo požadavku na informování každého člena expedice navrhujícího provedení určité činnosti, že tato činnost podléhá procesu EIA (čl. 24 odst. 1 písm. a) a d) novozélandského zákona).

7.2.10. Ruská federace

Tehdejší Sovětský svaz byl původním signatářem Smlouvy o Antarktidě, přestože nevznnesl územní nároky na část Antarktidy. Po rozpadu Sovětského svazu přešly

závazky vyplývající z této mezinárodní smlouvy na Ruskou federaci. V roce 1997 Rusko ratifikovalo Madridský Protokol, který byl implementován do ruského právního řádu v letech 1997 až 1998 na základě **rozhodnutí vlády Ruské federace ze dne 18. prosince 1997 o zajištění plnění ustanovení Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě** (angl. *Decision of the Russian Federation Government of 18 December 1997*) a zejména **rozhodnutí vlády Ruské federace č. 1476 ze dne 11. prosince 1998, kterým byl schválen Způsob (Řád) posuzování a vydávání povolení pro činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě** (angl. *Decision of the Russian Federation Government of 11 December 1998 No. 1476 on the adoption of the Procedure for consideration and issuance of permits for activities of the Russian individual persons and legal entities in the Antarctic Treaty Area*).

Na základě Rozhodnutí vlády Ruské federace č. 1476 z roku 1998 byla zřízena **Federální služba Ruska pro hydrometeorologii a monitorování životního prostředí** (tzv. **Rosgidromet**), která vydala několik prováděcích nařízení:

- nařízení Rosgidrometu č. 139 z roku 1999 o schválení normativních dokumentů pro posuzování žádostí o činnost ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě a vydávání posudků o nich (Jednací řád komise pro posouzení žádostí o provádění činností ruských fyzických a právnických osob v oblasti Antarktidy a pro výdej posudků o nich, Způsob jmenování odpovědných představitelů Ruské federace v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě a plnění jim uložených povinností, Způsob jmenování pozorovatelů, Způsob omezení nebo pozastavení platnosti povolení),
- nařízení Rosgidrometu č. 102 z roku 2000 o schválení formuláře pro žádost o vydání povolení k činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě,
- nařízení Rosgidrometu č. 12 ze dne 14. února 2003 o jmenování autorizovaných zástupců Ruské Federace k řízení ruských antarktických stanic a vědeckých lodí v Antarktidě.

Rosgidromet vydává povolení k činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti Smlouvy o Antarktidě v dohodě s **Ministerstvem zahraničí Ruské federace a Ministerstvem přírodních zdrojů Ruské federace** a na základě posudku Státního výboru **Ruské federace pro ochranu životního prostředí** o vyhodnocení vlivů plánované činnosti na životní prostředí Antarktidy. Za účelem posouzení žádostí o provádění činností ruských fyzických a právnických osob v oblasti Antarktidy byla zřízena zvláštní komise, jejímiž členy jsou zástupci Rosgidrometu a jeho Arktického a antarktického výzkumného ústavu, Ministerstva přírodních zdrojů RF, Ministerstva zahraničí RF, Ministerstva dopravy RF, Ministerstva průmyslu, vědy a technologií RF, Ministerstva spravedlnosti RF, Státního výboru pro rybolov, Federální geodetické a kartografické služby Ruska nebo Ruské akademie věd.

Ruská antarktická legislativa se vztahuje výslovně na činnost ruských fyzických a právnických osob v oblasti Antarktidy. Pokud jde o účast cizinců, zahraničních právnických osob nebo osob bez státní příslušnosti na činnostech organizovaných ruskou stranou, jsou

tyto osoby povinny poskytnout příslušným ruským orgánům povolení vydané orgánem státu, z něhož pochází. Pokud stát účastníka činnosti není smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě nebo pokud je účastník činnosti osobou bez státní příslušnosti, pak musí být příslušným ruským orgánům poskytnuty veškeré dokumenty nezbytné pro vydání povolení k činnosti v oblasti Antarktidy v souladu s ruskou legislativou.

Ruská antarktická legislativa je založena na povolovacím principu. Vzhledem k závazkům Ruské federace vyplývajícím ze Smlouvy o Antarktidě a jejího Protokolu musí být každá činnost v oblasti Antarktidy, která je prováděná pod kontrolou nebo za účasti ruské strany, uskutečňována za dodržení požadavků ruské legislativy. Podle ruských antarktických předpisů se může činnost ruských fyzických a právnických osob provádět výlučně na základě povolení.

Kontrola dodržování požadavků a podmínek stanovených v povolení je prováděna prostřednictvím pozorovatelů jmenovaných Rosgidrometem a od roku 2003 také prostřednictvím autorizovaných zástupců Ruské federace jmenovaných Rosgidrometem. Rosgidromet může pozastavit nebo omezit platnost vydaného povolení k činností v Antarktidě nebo může povolení zrušit, jestliže zjistí nevěrohodné nebo zkreslené údaje v dokumentech předložených za účelem získání povolení nebo jestliže pozorovatelé zjistí nesoulad prováděné činnosti s podmínkami vydaného povolení. Podle ruské antarktické legislativy (čl. 19 Řádu pro posuzování a vydávání povolení pro činnosti ruských fyzických a právnických osob v oblasti působnosti Smlouvy o Antarktidě – rozhodnutí vlády Ruské federace č. 1476 ze dne 11.12.1998) platí, že pokud ruská právnická nebo fyzická osoba poruší podmínky stanovené v povolení nebo podmínky uvedené v článku 3 písm. b) Madridského Protokolu, může být z rozhodnutí Rosgidrometu, resp. jeho Komise, prováděná činnost pozastavena nebo omezena až do odstranění zjištěných nedostatků, avšak nejdéle na dobu 6 měsíců. Povolení může být zrušeno pokud držitel povolení zjištěné nedostatky neodstraní. Ruským právnickým nebo fyzickým osobám provádějícím činnost v oblasti Antarktidy bez příslušného povolení může být dále uložena sankce podle zákoníku správních deliktů Ruské federace.

Na základě nařízení Rosgidrometu č. 14 z roku 2003 by měly být všechny ruské stanice a vědecká plavidla v Antarktidě provozována pouze jmenovanými autorizovanými zástupci Ruské federace.³³⁴ Mezi povinnosti těchto autorizovaných zástupců patří např. kontrola dodržování požadavků Madridského Protokolu, prověřování ruských fyzických a právnických osob z hlediska jim vydaných povolení, zjišťování rozdílů mezi činností, která byla povolena a činností, která je v Antarktidě prováděna, přijímání příslušných opatření směřujících k zastavení činnosti, informování ruských osob o jejich povinnostech vyplývajících z Madridského Protokolu nebo zpracovávání měsíčních zpráv o činnosti ruských osob v Antarktidě a o zjištěných porušeních ruské antarktické legislativy.

³³⁴ *Report of the Russian Federation on Implementation of the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty, in compliance with Article 17* (Doc. IP-021-RU, XXVI ATCM, 2003).

7.2.11. Spojené státy americké

Spojené státy americké jsou původním signatářem Smlouvy o Antarktidě, přestože nevznesly (stejně jako tehdejší Sovětský svaz) formálně svůj územní nárok na část Antarktidy. V roce 1978 byla v USA přijata první vnitrostátní legislativa na ochranu životního prostředí Antarktidy. Jednalo se o zákon Spojených států amerických o ochraně Antarktidy z roku 1978 (angl. *Antarctic Conservation Act of 1978, Public Law No. 95-541*). V roce 1996 byl tento zákon významně novelizován za účelem implementace Madridského Protokolu (ratifikován v roce 1997) do vnitrostátního právního řádu USA – zákon o antarktické vědě, turistice a ochraně přírody z roku 1996 (angl. *Antarctic Science, Tourism, and Conservation Act of 1996 (Public Law No. 104-227) (16 USC Sec. 2401)*). Úplný název tohoto zákona tedy zní **zákon Spojených států Amerických o ochraně Antarktidy z roku 1978 ve znění zákona o antarktické vědě, turistice a ochraně přírody z roku 1996** (zkráceně tzv. **ASTCA**).

Na základě tohoto právního předpisu byly výkonem většiny pravomocí vyplývajících z antarktické legislativy pověřeny vládní agentury (Národní vědecká nadace – NSF, Úřad pro ochranu životního prostředí – EPA a Pobřežní stráž),³³⁵ které vydaly několik prováděcích předpisů:

- vyhláška Pobřežní stráže USA o plavbě lodí USA v Antarktidě z 30.9.1997 – *Regulations (Direct Final Rule) issued by Coast Guard governing voyages of U.S. owned and/or operated vessels in the Antarctic (33 CFR Part 151)*,
- vyhláška o nakládání s odpadem v Antarktidě z 29.6.1993 – *Regulations governing waste disposal in Antarctica (44 CFR Part 671)*,
- vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o posuzování vlivů vládních činností USA na životní prostředí Antarktidy z roku 1997 – *Regulations issued by National Science Foundation governing Environmental Assessment Procedures for US governmental activities in the Antarctica (45 CFR Part 641)*,
- vyhláška Pobřežní stráže o požadavcích na plavidla plující pod vlajkou USA v oblasti Antarktidy ze dne 15. dubna 1998 – *Regulations issued by Coast Guard concerning US-flagged vessels operating in the Antarctic (33 CFR Part 151)*,
- vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o ochraně antarktických živočichů a rostlin ze dne 2. června 1998 – *Regulations issued by National Science Foundation governing Conservation of Antarctic Animals and Plants (45 CFR Part 670)*,
- vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o občanských peněžních pokutách z 16. 6. 1998 – *Regulations issued by National Science Foundation governing Civil Monetary Penalties (45 CFR Part 672)*,

³³⁵ Srov. Joyner, Ch.C.: *The United States: Legislation and Practice in Implementing the Protocol*, in: Vidas, D.: *Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht /Boston/London 2000, p. 425-427.

- vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o antarktických nevládních expedicích ze dne 13. dubna 2001 (účinná od 12. září 2001) – *Regulations (Final Rule) issued by National Science Foundation governing Antarctic Non-Governmental Expeditions (45 CFR Part 672 and 673)*,
- vyhláška Úřadu pro ochranu životního prostředí (EPA) týkající se posuzování vlivů nevládních činností na životní prostředí Antarktidy ze dne 6. prosince 2001 (účinná od 7. ledna 2002) – *Regulations (Final Rule) issued by Environmental Protection Agency governing Environmental Impact Assessment of Nongovernmental Activities in Antarctica (40 CFR Part 8)*,
- vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o sběru, nakládání a správě antarktických meteoritů ze dne 31. března 2003 (účinná od 30. dubna 2003) – *Regulations governing the collection, handling and curating of Antarctic meteorites adding Part 674 to Title 45 of the U.S. Code of Federal Regulation (45 CFR Part 674)*.

Nejvýznamnějším vnitrostátním orgánem USA v antarktických záležitostech je **Úřad polárních programů Národní vědecké nadace** (angl. *Office of Polar Programs of National Science Foundation – NSF*), který vydává příslušná povolení pro osoby spadající pod jurisdikci USA, posuzuje vlivy vládních činností USA na životní prostředí Antarktidy nebo uděluje pokuty. **Úřad pro ochranu životního prostředí** (angl. *Environmental Protection Agency – EPA*) posuzuje vlivy nevládních činností, včetně turistiky, na životní prostředí Antarktidy³³⁶ a **Pobřežní stráž** (angl. *Coast Guard*) vykonává kompetence v otázkách plavby v antarktických vodách a znečišťování moře v oblasti Antarktidy (v souladu s Přílohou IV Madridského Protokolu).³³⁷ Určité pravomoci vyplývají ze zákona USA také pro Ministerstvo zahraničních věcí (zejména evidence předběžných oznámení), Ministerstvo financí, Ministerstvo obchodu a Ministerstvo vnitra.

Zákon ASTCA výslovně neupravuje osobní působnost antarktické legislativy USA. Z jeho ustanovení týkajícího se oznamování cest do Antarktidy (§ 2406 zákona ASTCA) však lze dovodit, že se vztahuje na občany Spojených států amerických (angl. *United States citizens*). Pro účely tohoto ustanovení přitom pojem „občan Spojených států“ zahrnuje jakoukoli osobu, která ve Spojených státech organizuje jakoukoli expedici, která odjíždí ze Spojených států do Antarktidy. Při určení osobní působnosti legislativy USA lze podpůrně využít vyhlášku o sběru meteoritů v Antarktidě z roku 2003, která se vztahuje na všechny osoby, které sbírají meteority v Antarktidě. Pojem „osoba“

³³⁶ Vyhláška Úřadu pro ochranu životního prostředí (EPA) o posuzování vlivů nevládních činností na životní prostředí Antarktidy z 6.12.2001 – *Regulations (Final Rule) issued by Environmental Protection Agency governing Environmental Impact Assessment of Nongovernmental Activities in Antarctica (40 CFR Part 8)*.

³³⁷ Vyhláška Pobřežní stráže USA o plavbě lodí USA v Antarktidě z 30.9.1997 - *Regulations (Direct Final Rule) issued by Coast Guard governing voyages of U.S. owned and/or operated vessels in the Antarctic (33 CFR Part 151)*.

přítom zahrnuje jakoukoliv osobu, která spadá pod jurisdikci USA. Určité požadavky této vyhlášky se vztahují na jakoukoliv osobu organizující expedici do Antarktidy nebo uvnitř Antarktidy, vůči které USA požadují předběžné oznámení podle čl. VII odst. 5 Smlouvy o Antarktidě, a kde jedním z účelů expedice je sběr meteoritů v Antarktidě. Pojem „expedice“ je přitom touto vyhláškou definován jako „činnost zaručená (angl. *undertaken*) jednou nebo více osob, která je organizovaná v USA nebo řízena z USA, a směřuje do Antarktidy nebo uvnitř Antarktidy a pro kterou je vyžadováno předběžné oznámení podle čl. VII odst. 5 Smlouvy o Antarktidě“. Obdobná definice pojmu „expedice“ je obsažena i ve vyhlášce EPA o posuzování vlivů nevládních činností na životní prostředí Antarktidy z roku 2001.

Legislativa Spojených států amerických je založena na kombinaci oznamovacího a povolovacího principu. Zákon ASTCA z roku 1996 stanoví seznam zakázaných činností v Antarktidě a seznam činností, které mohou být prováděny pouze na základě povolení. Pro samotný vstup do Antarktidy stačí předběžné oznámení pro účely evidence expedic organizovaných ze Spojených států do Antarktidy (čl. 2406 zákona ASTCA – *Notification of travel to Antarctica*) a musí být provedeno posouzení vlivů na životní prostředí (EIA). Následná konkretizující úprava je obsažena v prováděcích předpisech vydaných příslušnými vládními agenturami. Pro organizátory vládních a nevládních činností v Antarktidě tak například platí odlišné postupy ve vztahu k posuzování jejich vlivů na životní prostředí. Postup pro posuzování vlivů vládních činností (tj. činnosti prováděné v rámci Antarktického programu USA – *United States Antarctic Program – USAP*) je zakotven ve vyhlášce Národní vědecké nadace (NSF) z roku 1997 (45 CFR Part 641), kdežto postup při posuzování vlivů nevládních činností včetně turistiky je upraven ve vyhlášce Úřadu pro ochranu životního prostředí (EPA) z roku 2001 (40 CFR Part 8). Proces EIA ve vztahu k vládním činnostem je poněkud liberálnější v tom smyslu, že určité taxativně stanovené činnosti, které mají menší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí (např. využívání vzduchových balónů, výzkumných raket nebo radioisotopů) jsou vyloučeny z posuzování vlivů. Pro oba typy procesu EIA je však shodné, že organizátor plánované činnosti v Antarktidě musí příslušné agentuře předložit příslušné dokumenty, z nichž vyplývají pravděpodobné vlivy činnosti na životní prostředí Antarktidy. Podle vyhlášky Národní vědecké nadace z roku 2001³³⁸ musí dále organizátor nevládní expedice USA, která využívá plavidla jiného státu, zajistit, aby toto plavidlo mělo vypracovaný plán pro předcházení haváriím (angl. *emergency response plan*) a musí seznámit pasažéry a posádku s jejich povinnostmi vyplývajících pro ně z antarktického zákona.

Podle zákona ASTCA může být porušení zákazů stanovených tímto zákonem (§ 2403a ASTCA) potrestáno uložením peněžitě pokuty v občanskoprávním řízení (§ 2407 ASTCA)

³³⁸ Vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o nevládních antarktických expedicích z roku 2001 – *Regulations issued by National Science Foundation relating Antarctic Non-Governmental Expeditions* (45 CFR Parts 672 and 673).

nebo uložením peněžního trestu či trestu odnětí svobody v trestním řízení (§ 2408 ASTCA). Občanskoprávní pokuta nesmí přesáhnout 12 000 USD (za nedbalostní činy), resp. 25 000 USD (za úmyslné činy) za každé porušení.³³⁹ Každý den pokračujícího porušování přitom představuje samostatné porušení zákona. Pokuta uložená v trestním řízení činí 25 000 USD a trest odnětí svobody může být uložen nejdéle na jeden rok. Zároveň lze uložit jak pokutu, tak i trest odnětí svobody. Uložení trestu podle antarktického zákona ASTCA nevylučuje potrestání i podle jiného zákona (např. podle zákona o ochraně mořských savců z roku 1972 nebo podle zákona o ohrožených druzích z roku 1973).

Zákon ASTCA přímo neobsahuje ustanovení týkající se inspekci v Antarktidě. Národní vědecká nadace (NSF) nebo další zákonem stanovená ministerstva však mohou jmenovat pracovníka, který má poměrně široké vyšetřovací pravomoci. Tato osoba je oprávněna provádět vyšetřování, doručovat písemnosti, zabavovat důkazní materiál bez soudního příkazu, zadržovat za účelem kontroly jakékoliv zásilky a veškeré průvodní doklady při dovozu do USA nebo vývozu z USA nebo uvalovat vazbu i bez soudního příkazu z důvodu jakéhokoliv činu zakázaného v § 2403a ASTCA, pokud bude mít dostatečné důvody, že osoba, která má být vzata do vazby, se dopouští nebo dopustila takového činu v jeho přítomnosti nebo když ji pozoroval. Zabavená věc musí být uchovávána oprávněnou osobou až do ukončení občanskoprávního nebo trestněprávního řízení nebo zahájení řízení o propadnutí věci. Tato oprávněná osoba může místo zadržení daného majetku umožnit jejímu vlastníkovu nebo příjemci složit kauci nebo jinou uspokojivou záruku (§ 2409c ASTCA). Živočichové nebo rostliny, vůči nimž byl spáchán čin zakázaný v § 2403a ASTCA nebo jakýkoliv majetek použitý ke spáchání činu zakázaného v § 2403 ASTCA propadá ve prospěch Spojených států (§ 2409d ASTCA). Zákon dále stanoví věcnou příslušnost okresních soudů Spojených států (angl. *jurisdiction of district courts*) v případech a sporech vzniklých podle tohoto zákona a jeho prováděcích předpisů nebo podle povolení vydaných podle zákona (§ 2410 ASTCA).

Spojené státy přijaly jako vůbec první smluvní stát Madridského Protokolu vnitrostátní právní úpravu pro nakládání s meteority nalezenými v Antarktidě.³⁴⁰ **Vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o sběru, nakládání a správě antarktických meteoritů ze dne 31. března 2003** (účinná od 30. dubna 2003) zakazuje osobám spadajícím pod jurisdikci USA sběr meteoritů v Antarktidě pro jiné než vědecko-výzkumné účely. Každý organizátor expedice USA, která plánuje sběr meteoritů v Antarktidě, má zajistit, aby jakékoliv vzorky meteoritů byly náležitě sbírány (angl. *collected*), spravovány (angl. *handled*), dokumentovány (angl. *documented*) a opatrovány (angl. *curated*), tak aby byla zachována jejich vědecká hodnota. Organizátoři přitom musí nejméně 90 dní před

³³⁹ Vyhláška Národní vědecké nadace (NSF) o občanských peněžních pokutách z 16.6.1998 – *Regulations issued by National Science Foundation governing Civil Monetary Penalties (45 CFR Part 672)*

³⁴⁰ Bližší srov. Kapitola 5.2.3.2. (Využívání antarktických meteoritů).

odjezdem takovéto expedice do Antarktidy předložit Úřadu polárních programů Národní vědecké nadace (angl. *National Science Foundation's Office of Polar Programs*) tzv. **plán sběru, nakládání, dokumentace a péče o meteority nalezené v Antarktidě**. NSF poté zveřejní oznámení o použitelnosti plánu ve Federálním registru a do 45 dní oznámí organizátorovi expedice, zda plán vyhovuje požadavkům tohoto nařízení a zda postupy v něm uvedené mohou být prováděny. Tento předpis zejména stanoví obecné požadavky na nakládání, dokumentaci a péči o vzorky antarktických meteoritů. Jedná se např. o jejich řádné označování, zacházení pouze s určitými nástroji, balení, mražení, dokumentování, autoritativní klasifikování a následné ukládání v tzv. opatrovnických zařízeních (angl. *curatorial facilities*), tj. v muzeích nebo vědeckých ústavech. Tato zařízení mají vzorky chránit před jejich fyzikálním nebo chemickým znehodnocením a mají umožnit jejich zkoumání i jinými vědci. Vyhláška dále stanoví výjimku pro případy náhodných nálezů (angl. *serendipitous finds*) meteoritu v Antarktidě. Osoba, která učiní náhodný nález meteoritu v Antarktidě, který nemohl být rozumně očekáván, může meteorit sebrat pouze pro vědecké účely. Při sběru meteoritu však musí zabránit jakémukoliv jeho znečištění a musí zajistit, že s meteoritem bude nakládáno v souladu s obecnými požadavky stanovenými tímto předpisem.

7.2.12. Spolková republika Německo

Spolková republika Německo přistoupila ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1979. V roce 1994 ratifikovalo Německo Madridský Protokol – **zákon ze dne 22. září 1994 k Protokolu o ochraně životního prostředí ze dne 4. října 1991 ke Smlouvě o Antarktidě** (angl. *Act on the Protocol on Environmental Protection of 4 October 1991 to the Antarctic Treaty of 22 September 1994 (Federal Law Gazette, part II, p. 2478 et seq.), as amended by Regulation of 21 September 1997 (Federal Law Gazette, part I, p. 2594 et seq.)* (něm. *Gesetz zum Umweltschutzprotokoll vom 4. Oktober 1991 zum Antarktis-Vertrag*). Téhož dne byl přijat zákon, který implemetuje Madridský Protokol do německého právního řádu. Jedná se o **zákon ze dne 22. září 1994 k provedení Protokolu o ochraně životního prostředí ze dne 4. října 1991 ke Smlouvě o Antarktidě (Prováděcí zákon k Protokolu o ochraně životního prostředí)** (angl. *Act to Implement the Protocol on Environmental Protection of 4 October 1991 to the Antarctic Treaty of 22 September 1994 (Federal Law Gazette, part I, p. 2594 et seq.), as amended by Regulation of October 2001 (Federal Law Gazette, part I, p. 2785 et seq.)* (něm. *Gesetz zur Ausführung des Umweltschutzprotokolls vom 4. Oktober 1991 zum Antarktis-Vertrag (Umweltschutzprotokoll-Ausführungsgesetz)*).

V následujících letech vydalo Spolkové ministerstvo pro ochranu životního prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů několik vyhlášek, které provádějí německý zákon z roku 1994. Jedná se o:

- vyhlášku Spolkového ministerstva pro ochranu životního prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů o složení, jmenování a postupu komise vědeckých odborníků ze dne 22.7.1999 – angl. *Regulation of the Composition, Appointment and Procedure of an Independent Commission of Scientific Experts Under Sec. 6 Para. 5 of the Act to Implement the Protocol on Environmental Protection of 22 July 1999 (Federal Law Gazette, part I, p. 1660 et seq.)*,
- vyhlášku Spolkového ministerstva pro ochranu životního prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů o zvláště chráněných územích, zvláště řízených územích a historických místech a památkách ze dne 10.7.2000 – angl. *Regulation on Specially Protected Areas, Specially Managed Areas, Historic Sites and Monuments in Antarctica of 10 July 2000 (Federal Law Gazette, part II, p. 830 et seq.)*,
- vyhlášku Spolkového ministerstva pro ochranu životního prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů o nákladech na správní řízení podle zákona o provádění Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě ze dne 17.4.2001 – angl. *Regulation on Costs for Official Acts Under the Act to Implement the Protocol on Environmental Protection of 17 April 2001 (Federal Law Gazette, part I, p. 834 et seq.)*.

Nejvýznamnějším výkonným orgánem v antarktických záležitostech je v Německu **Spolkový úřad pro životní prostředí** (něm. *Das Umweltbundesamt*), který vydává příslušná povolení pro německé osoby, provádí proces EIA nebo ukládá pokuty. Další kompetence vyplývají z německého zákona i pro **Spolkový úřad pro námořní dopravu a hydrografii** (vydává stanoviska a ukládá pokuty v souvislosti se zabráněním mořskému znečištění), **Spolkové ministerstvo financí** a jím určené celní orgány (kontrolují vývoz zeminy, živočichů a rostlin do Antarktidy), **Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a bezpečnost reaktorů**, **Ministerstvo zahraničí**, **Spolkové ministerstvo hospodářství**, **Spolkové ministerstvo dopravy** a **Spolkové ministerstvo pro výzkum a technologie** (odpovídají za provádění inspekcí a za vypracování inspekčních zpráv, jsou zmocněna k vydávání prováděcích předpisů k zákonu). Spolkové ministerstvo pro výzkum a technologie zřídilo v roce 1980 Institut Alfreda Wegenera pro polární a mořský výzkum. Jedná se o vědecký orgán pro otázky Antarktidy, který v určitých věcech (např. vytvoření systému klasifikace odpadů nebo sestavování plánů zneškodňování odpadů) spolupracuje s příslušnými správními orgány.

Německý zákon z roku 1994 se vztahuje na (1) německé státní příslušníky, (2) jiné fyzické osoby s trvalým nebo přechodným bydlištěm na území Spolkové republiky Německo, (3) právnické osoby nebo sdružení osob bez právní subjektivity se sídlem na území Spolkové republiky Německo a (4) zahraniční právnické osoby nebo sdružení osob bez právní subjektivity.

Německý zákon je založen na všeobecném povolovacím režimu, který je prolomen oznamovacím režimem ve vztahu k výzkumným činnostem v Antarktidě. Tyto výzkumné činnosti stačí oznámit nejpozději 3 měsíce před jejich zahájením. Zákon definuje pojem „činnost“ jako expedice, cesty, zásobovací jízdy a lety, inspekce a jiné akce směřující

do Antarktidy nebo probíhající v Antarktidě, jakož i výstavba, přestavba, odstraňování a provoz vědeckých stanic a jiných objektů a zařízení, které jsou organizovány ve Spolkové republice Německo, či které vycházejí z jejího výsoštného území (§ 2 odst. 1 bod 2 zákona). Pojem činnost přitom zahrnuje každou změnu nějaké činnosti. Tyto činnosti (mimo jiné i vlastní expedice směřující do Antarktidy), které jsou prováděny vymezenými subjekty, musí být povoleny Spolkovým úřadem pro životní prostředí. Jedná se o tzv. všeobecný povolovací režim, z něhož je stanovena jediná výjimka pro výzkumné činnosti (oznamovací režim). Činnosti vědeckého výzkumu v Antarktidě a činnosti sloužící k jeho provádění nebo přípravě, které způsobují pouze méně než zanedbatelné nebo přechodné vlivy na životní prostředí, musí být písemně oznámeny nejpozději 3 měsíce před jejich zahájením Spolkovému úřadu pro životní prostředí. V tomto oznámení musí být doloženo, že tato činnost bude mít pouze méně než zanedbatelné nebo přechodné vlivy na chráněné zájmy. Vyplýne-li z posouzení, že oznámená činnost způsobí pouze méně než malé nebo přechodné vlivy na chráněné zájmy definované § 3 odst. 4, může být vydáno povolení. Nevyjádří-li se Spolkový úřad pro životní prostředí během šesti týdnů od doručení oznámení, pak se považuje oznámená činnost za povolenou. Činnosti vědeckého výzkumu v Antarktidě a činnosti sloužící k jejich provádění nebo přípravě, které mají malé nebo přechodné dopady nebo více než malé nebo přechodné vlivy, musí být povoleny. V tom případě je takové oznámení považováno za žádost o vydání povolení podle § 3 odst. 1 zákona. Pojem „expedice“ není německým zákonem definován, pro účely tohoto zákona je tento pojem uveden pouze jako jeden z druhů činností v Antarktidě.

Podle německého zákona spadá kontrola dodržování tohoto zákona a povolení vydaných na jeho základě do kompetence Spolkového úřadu pro životní prostředí, který přezkoumává v pravidelných časových intervalech jaké vlivy na životní prostředí byly způsobeny povolenými činnostmi (§ 14 německého zákona). Za provádění inspekci a za vypracovávání inspekčních zpráv je odpovědné Ministerstvo zahraničí ve spolupráci s dalšími stanovenými ústředními orgány státní správy (§ 34 německého zákona). Porušení německé antarktické legislativy může být kvalifikováno buď jako přestupek (§ 36 německého zákona) nebo jako trestný čin (§ 37 německého zákona). Přestupku se dopustí např. osoba, která úmyslně nebo z nedbalosti provádí v Antarktidě nějakou činnost bez povolení či v rozporu se zákonem působí škodlivě na antarktickou faunu nebo flóru, zneškodní odpady v Antarktidě, poškodí, odstraní nebo zničí historické místo nebo památník nebo neumožní přístup pozorovatelům.

Spolkový úřad pro ochranu životního prostředí, resp. Spolkový úřad pro námořní dopravu a hydrografii (v případě skutkových podstat týkajících se znečišťování mořského prostředí) může za určité přestupky uložit peněžitou pokutu až do výše cca 50 000 eur a u určitých přestupků pouze do výše 10 000 eur. Přestupek za porušení vyhlášky týkající se mořského znečištění může být stíhán i v případě, kdy byl spáchán na lodi, která nemá oprávnění plavit se pod vlajkou Spolkové republiky Německo. Trestem odnětí svobody až do délky trvání tří let nebo peněžitým trestem bude potrestán ten, kdo se dopustí ze

zvyku nebo za účelem provádění živnosti činností definovaných zákonem. Trestem odnětí svobody až do délky trvání pěti let nebo peněžitým trestem bude potrestán ten, kdo se dopustí činností definovaných zákonem, a tím ohrozí zdraví jiné osoby, nebo v Antarktidě trvale poškodí jemu nepatřící zvířata, rostliny nebo jiné cizí věci významné hodnoty. Ten, kdo tímto nedbalostním jednáním ohrozí nebo poškodí životní prostředí Antarktidy, může být potrestán odnětím svobody až do délky trvání jednoho roku nebo peněžitým trestem. Trestný je přitom již i pokus. Tato ustanovení německého antarktického zákona však neplatí, pokud je daný čin stíhán podle trestního zákoníku stejně vysokým nebo vyšším trestem. Předměty, které byly použity nebo určeny k přípravě či spáchání přestupku nebo trestného činu, mohou být zabaveny (§ 38 německého zákona).

7.2.13. Švédsko

Švédsko přistoupilo ke Smlouvě o Antarktidě v roce 1984. V roce 1993 přijalo Švédsko příslušný vnitrostátní předpis implementující Madridský Protokol. Jedná se o **zákon o Antarktidě č. 1614 z roku 1993** (angl. *Swedish Antarctica Act (1993:1614)*; šv. *Lag om Antarktis (SFS 1993:1614)*). V roce 1994 byl ratifikován Madridský Protokol a švédská vláda přijala k provedení zákona z roku 1993 **nařízení č. 95 z roku 1994 o švédských činnostech v Antarktidě** (angl. *The Antarctica (Swedish Activities) Ordinance (1994:95)*).

Ve Švédsku je institucionální zajištění švédských antarktických činností zakotveno v nařízení vlády z roku 1994. Podle tohoto předpisu je příslušným správním orgánem v záležitostech týkajících se Antarktidy **Švédský sekretariát pro polární výzkum** (angl. *Swedish Polar Research Secretariat – SPRS*). Sekretariát je vládní agenturou založenou v roce 1994, která vydává povolení k návštěvám a činnostem v Antarktidě a dohlíží nad dodržováním švédské antarktické legislativy. Před vydáním příslušného povolení si může vyžádat vyjádření **Národní agentury pro ochranu životního prostředí** (angl. *National Environmental Protection Agency – NEPA*) týkající se posouzení vlivů na životní prostředí Antarktidy. Národní agentura má zajistit, aby rozhodnutí týkající se povolení vydaných podle švédského zákona z roku 1993 byla v souladu s jeho účelem. V případě porušení zákona má Sekretariát činit právní kroky k zajištění nápravy a pokud je to nezbytné může dávat podněty k zahájení trestního stíhání.

Švédský zákon se vztahuje na návštěvy a činnosti švédských občanů nebo švédských právnických subjektů v Antarktidě. Podle článku 1 tohoto zákona mají zahraniční občané s trvalým pobytem ve Švédsku a jiní zahraniční občané účastníci se expedice nebo jakýchkoli jiných činností, pro které je nutné povolení podle tohoto zákona, povinnosti a práva stejně jako švédští občané.

Švédský zákon je založen na povolovacím principu, když vyžaduje povolení ke vstupu švédských občanů a švédských právnických osob do Antarktidy. Podle čl. 1 tohoto zákona musí mít povolení každý, kdo navštíví Antarktidu nebo kdo je zapojen do

činností probíhajících v Antarktidě. Toto ustanovení se však nevztahuje na výkon práva svobodné plavby vyplývající z obecných principů mezinárodního práva. Vláda pak může udělit výjimku z výše uvedeného ustanovení vzhledem k návštěvám a činnostem, které nemají žádné vlivy na životní prostředí Antarktidy.

Podle švédského zákona má být dohled nad dodržováním tohoto zákona nebo podmínek vydaných na jeho základě prováděn vládou nebo orgánem určeným vládou (čl. 22). Vláda ve svém nařízení z roku 1994 určila tímto orgánem Švédský polární vědecký sekretariát, který může vydávat příkazy nebo zákazy nutné k dodržování švédského zákona a předpisů nebo podmínek vydaných podle tohoto zákona. V případě porušení zákona má Sekretariát činit právní kroky k zajištění nápravy a pokud je to nezbytné může dávat podněty k zahájení trestního stíhání (angl. *instigate criminal proceedings*) (čl. 4 nařízení vlády). Za nesplnění příkazů nebo zákazů vydaných Sekretariátem může být uložena pokuta (čl. 23 zákona). Držitel povolení musí na žádost poskytnout Sekretariátu nebo oficiálnímu pozorovateli jmenovanému jinou smluvní stranou informace a dokumenty požadované k účelům dohledu (čl. 24 zákona).

Švédská antarktická legislativa umožňuje za její porušení uložit finanční trest (pokuty), trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zabavení majetku. Pokuta nebo trest odnětí svobody mohou být uloženy například za porušení zákazu provádět činnosti zahrnující průzkum, vyhledávání nebo těžbu nerostných zdrojů, za provedení jaderného výbuchu v Antarktidě, zneškodňování radioaktivního odpadu v Antarktidě nebo za odběr či odchyt nebo poškození jakéhokoli druhu původních rostlin nebo živočichů (čl. 25 zákona). Majetek, který byl předmětem trestného činu nebo hodnota tohoto majetku, může být zabaven(a), pokud by to nebylo zjevně přehnané (angl. *unreasonable*) (čl. 27 zákona).

7.2.14. Velká Británie

Velká Británie vznesla jako první stát světa územní nároky na část Antarktidy. Stalo se tak na základě královských dekretů z let 1908 a 1917. V roce 1908 byly ostrovy Jižní Georgie, Jižní Orkneje, Jižní Shetlandy, Jižní Sandwichovy ostrovy a Grahamova země (sektor mezi 20° a 80° z. d.) prohlášeny za dependence britských Falklandských ostrovů (Falklandské dependence).

Velká Británie je původním signatářem Smlouvy o Antarktidě, která zmrazila i britské územní nároky na tuto část Antarktidy. V roce 1962 byl z Grahamovy země, Jižních Orknejí a Jižních Shetland vytvořen nový útvar **Britské antarktické území** (angl. *British Antarctic Territory*), který není závislým územím a je spravován britským ministerstvem zahraničí (angl. *Foreign and Commonwealth Office*) v Londýně. Na rozdíl od Britského antarktického území jsou Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy britským závislým územím (angl. *dependent territory*) v čele s britským panovníkem, zastupovaným komisařem sídlícím na Falklandských ostrovech.

V roce 1995 ratifikovala Velká Británie Madridský Protokol, ale již v roce 1994 přijala vnitrostátní předpis implementující Madridský Protokol do britského právního řádu – **zákon č. 15 z roku 1994 o Antarktidě** (angl. *The Antarctic Act of 1994 c. 15*). K provedení tohoto zákona bylo přijato **nařízení č. 490 z roku 1995 o Antarktidě**. V roce 2003 bylo toto nařízení novelizováno a tato novela nabyla účinnosti dne 17.2.2003 (angl. *The Antarctica Regulations of 1995 No. 490, as amended by Antarctic (Amendment) Regulations of 2003*).

Ve Velké Británii je příslušným implementačním orgánem **Státní tajemník pro zahraniční záležitosti a záležitosti Společenství národů** (angl. *Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs*), který provádí proces EIA, vydává povolení pro osoby spadající pod britskou jurisdikci a dohlíží nad dodržováním britské vnitrostátní legislativy. Podle britského antarktického zákona však může být jeho pravomoc týkající se určitých povolení (např. povolení k zasahování do antarktické fauny a flory, povolení k zavádění nepůvodních druhů zvířat a rostlin do Antarktidy nebo povolení ke vstupu do zvláště chráněných území) delegována na **správce britského antarktického území** (angl. *Administrator of the British Antarctic Territory*), **ředitele Britské antarktické služby** (angl. *Director of the British Antarctic Survey – BAS*) nebo osobu, která vede stanici v Antarktidě jménem ředitele BAS (čl. 16 britského zákona).

Britský zákon se vztahuje na státní příslušníky Spojeného království (angl. *United Kingdom nationals*), za které jsou považováni (1) britští občané, občané území závislých na Británii, britští státní příslušníci žijící mimo Británii nebo britští občané žijící v zámorí, (2) britské subjekty podle zákona o britské státní příslušnosti, (3) osoby chráněné Británií podle britského antarktického zákona, (4) společnosti podle skotského práva a (5) právnické osoby podle práva kterékoli části Spojeného království.

Britský zákon je založen na povolovacím režimu s tím, že rozlišuje následující typy povolení a stanoví z nich určité výjimky:

- **povolení pro britské expedice ke vstupu do Antarktidy** – podle čl. 3 odst. 1 britského zákona „nesmí žádný člen britské expedice vstoupit do Antarktidy nebo v ní zůstat, pokud to není v souladu s povolením uděleným podle této části“,
- **povolení požadované pro britské stanice v Antarktidě** – podle čl. 4 odst. 1 britského zákona „nesmí nikdo zůstat na britské stanici v Antarktidě s výjimkou případu, kdy se tak děje v souladu s povolením vydaným podle této části“,
- **povolení požadované pro vjezd britských plavidel a vlet britských letadel do Antarktidy** – podle čl. 5 odst. 1 britského zákona „nesmí žádné britské plavidlo (loď) nebo letadlo vniknout do prostoru Antarktidy, pokud se tak neděje v souladu s povolením vydaným podle této části nebo podle písemného povolení jiné smluvní strany“.

Britský zákon definuje v článku 3 odst. 3 pojem „**britská expedice**“ jako „expedici, která byla zorganizována ve Spojeném království nebo místo konečného odjezdu osob na expedici bylo ve Spojeném království“. Expedice zorganizovaná v jiné smluvní straně nebo povolená písemně jinou smluvní stranou nesmí být pokládána za britskou expe-

dici. Pojem britské expedice je vázán na vydávání povolení ke vstupu do Antarktidy a zahrnuje podle výkladového ustanovení článku 31 tohoto zákona jakoukoli výpravu nebo cestu za jakýmkoli účelem, které se účastní jedna nebo více osob.

Britský zákon neupravuje výslovně otázky týkající se provádění kontrol v Antarktidě a jmenování pozorovatelů. Britskou legislativou jsou však podrobně upraveny sankční ustanovení a ustanovení týkající se trestních řízení před britskými soudy, včetně vydávání příkazů k zatčení osob podezřelých ze spáchání trestního činu v Antarktidě. Podle britského antarktického zákona jsou porušení jednotlivých zákazů stanovených tímto zákonem považovány za trestný čin. Zákon nestanoví věcně příslušný soud pro projednávání trestných činů spáchaných v Antarktidě, řízení o těchto trestných činech se může uskutečnit kdekoliv ve Velké Británii. Přitom se má za to, že tyto trestné činy byly spáchány ve Velké Británii (čl. 17 zákona).

Britský antarktický zákon podrobně upravuje související otázky týkající se např. obhajoby (angl. *defence*), trestných činů spáchaných kolektivními orgány a společnostmi podle skotského práva (angl. *offences committed by bodies corporate and Scottish partnerships*) nebo důkazů (angl. *evidence*) použitelných pro účely těchto trestních řízení. Britský zákon obsahuje zvláštní ustanovení (čl. 21 – angl. *United Kingdoms nationals in the unclaimed sector of Antarctica*), podle kterého se britské trestní právo uplatňuje na všechny státní příslušníky Spojeného království, a to jak na fyzické tak i na právnické osoby, které se dopustí trestného činu v nenárokovaném sektoru (tj. na území jižně od 60 stupně jižní zeměpisné šířky a mezi 150 stupněm zeměpisné délky a 90 stupněm zeměpisné délky). Britský zákon dále obsahuje ustanovení týkající se státních příslušníků pracujících v rámci Smlouvy o Antarktidě (čl. 22 – angl. *U.K. nationals working under the Antarctic Treaty*) a státních příslušníků pracujících v rámci Úmluvy CCAMLR (čl. 23 – angl. *U.K. nationals working under the Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources*). Na britské občany, kteří plní funkci pozorovatelů, vědců či jejich personálu (jedná se tedy o osoby, které podle Antarktické smlouvy spadají pod výlučnou jurisdikci státu, jejímiž jsou občany), a kteří se nacházejí mimo nenárokovaný sektor, se uplatňuje britské trestní právo (čl. 22 zákona). To znamená, že spáchala-li by tato osoba čin nebo opomenula-li by jednat a tento čin nebo opomenutí by ve Spojeném království představoval/o trestný čin podle práva v jakékoli části Spojeného království, bude odpovědná za podobný trestný čin jako kdyby by byl dotýčný čin či opomenutí spáchán/o v této části Spojeného království. Proti této osobě bude vedeno trestní stíhání a bude odpovídajícím způsobem potrestána. Obdobně se britské trestní právo vztahuje i na britské občany, kteří plní funkci inspektora nebo pozorovatele v souladu s Úmluvou CCAMLR a nacházejí se na plavidle v jakékoli části oblasti jižně od antarktické konvergence (čl. 23). Soudní řízení o trestných činech podle tohoto zákona přitom může být zahájeno pouze z podnětu ministra, jím zmocněné osoby pro tento účel nebo na žádost nebo se souhlasem hlavního státního prokurátora (angl. *Director of Public Prosecutions*) (čl. 28 zákona).

Na tato ustanovení britského zákona z roku 1994 týkající se trestných činů spáchaných v Antarktidě navazuje prováděcí nařízení vydané britským ministerstvem zahraničních věcí v roce 1995. Toto nařízení blíže upravuje problematiku zadržení a předání do vazby (angl. *arrest and conveyance in custody*) (čl. 18 nařízení), fyzických důkazů (angl. *physical evidence*) (čl. 19 nařízení) a účasti svědků (angl. *attendance of witnesses*) (čl. 20 nařízení). Zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu v Antarktidě lze pouze na základě soudního příkazu k zatčení (tzv. zatykače) (angl. *warrant*), který rovněž opravňuje k převozu této osoby do Velké Británie. Osoba oprávněná k zatčení podezřelého má veškerá práva jako policejní strážník (angl. *constable*) v té části Spojeného království, kam má být obviněn (angl. *accused*) podle zatykače dopraven (čl. 18 nařízení). Oprávněná osoba může rovněž zajistit a zadržet jakýkoliv předmět, který může být důkazem spojeným s trestným činem. Takový předmět může být dopraven na jakékoli místo ve Spojeném království, kde může být obviněn souzen (čl. 19 nařízení). Britský ministr zahraničních věcí je dále oprávněn k vydání tzv. příkazu k zadržení svědka (angl. *warrant for the arrest of the witness*), o němž se soud domnívá, že by se nedostavil z Antarktidy k soudnímu jednání konanému ve Spojeném království.

Za určitý druh sankce lze považovat i pravomoc příslušného ministra zrušit nebo dočasně odebrat příslušné povolení (angl. *revocation and suspicion of permits*) (čl. 10 nařízení). Povolení může být zrušeno nebo dočasně odebráno např. pokud bylo získáno podvodem nebo na základě zkresleného prohlášení, pokud by pokračování činnosti mělo nepříjemný vliv na životní prostředí Antarktidy nebo došlo k porušení podmínek povolení. Na základě britského antarktického nařízení byl rovněž zřízen **Tribunál pro zákon o Antarktidě** (angl. *Antarctic Act Tribunal*). Tento tribunál je speciálním odvolacím orgánem proti rozhodnutím ministra o zrušení nebo dočasnému odebrání povolení. Tribunál může odvolání zamítnout nebo nařídit, aby ministr povolení obnovil s takovými změnami, o kterých může tribunál rozhodnout (čl. 11 nařízení).

7.3. Srovnání jednotlivých vnitrostátních úprav implementujících Madridský Protokol

7.3.1. Institucionální zajištění

Jednotlivé smluvní státy Madridského Protokolu si upravily různým způsobem institucionální zajištění otázek týkajících se Antarktidy. V této souvislosti je nutné připomenout, že ve vztahu k Antarktidě neexistuje žádná mezinárodní organizace, které by byly smluvní státy podřízeny, a která by např. vydávala povolení k činnostem v Antarktidě.³⁴¹

³⁴¹ Tak jako je tomu například u mořského dna za hranicemi národní jurisdikce, kde je příslušnou mezinárodní organizací Úřad pro mořské dno se sídlem v Kingstonu na Jamajce. Blíže srov. Kapitola 3.1. (Teritoriální působnost pravidel ATS).

Smluvní státy mají v těchto otázkách plnou suverenitu. Ve svých vnitrostátních předpisech si jednotlivé státy určily příslušné orgány, které jsou oprávněny vydávat povolení pro osoby spadající pod jejich jurisdikci a vykonávat další kompetence týkající se ochrany životního prostředí Antarktidy. Kromě toho byly ve většině smluvních států zřízeny vědecké instituce, které zajišťují národní vědecko-výzkumné aktivity jednotlivých států v Antarktidě. Tyto vědecké organizace jsou členy Rady vedoucích národních antarktických programů (COMNAP). Institucionální zajištění vnitrostátních předpisů probíhá tedy ve většině smluvních států Smlouvy o Antarktidě a jejího Protokolu na dvou úrovních – vědecké (národní vědecké instituce odpovědné za organizaci národního vědeckého programu začleněné do COMNAPu) a správní (orgány státní správy, které zajišťují implementaci Madridského Protokolu ve vztahu k osobám spadajícím pod jurisdikci daného státu, vydávají příslušná povolení a dohlíží nad dodržováním příslušných předpisů).

Na základě provedeného srovnání lze konstatovat, že ve většině států byly výkonnými pravomocemi pověřeny jedna nebo více vládních agentur (např. Australská antarktická divize v Austrálii, Agentura pro ochranu životního prostředí v Japonsku, Agentura pro ochranu životního prostředí a turistiku – DEA&T a Agentura pro zahraniční záležitosti – DFA v Jihoafrické republice, Agentura LASER v Nizozemí, Norský polární institut – NPI a Norský úřad pro kontrolu znečištění – NPCA v Norsku, ROSGIDROMET v Rusku, Sekretariát pro polární výzkum ve Švédsku nebo Národní vědecká nadace – NSF ve Spojených státech amerických). Tento přístup má své výhody i nevýhody. Výhodou je zejména přesun výkonných pravomocí z ústředních správních úřadů na úroveň specializovaných odborných orgánů. Nevýhoda tohoto řešení však spočívá ve skutečnosti, že příslušné vládní agentury jsou většinou i organizátorem národních antarktických programů. Tyto agentury se pak ocitají ve dvojím postavení – jsou jednak správním úřadem regulujícím antarktické činnosti a v určitých případech mohou být i žadatelem o povolení vládních činností, které samy organizují. Tento problém je však řešitelný, jak ukazuje příklad norské právní úpravy. V případech, kdy je žadatelem sám Národní polární institut, jakožto provozovatel Norských antarktických výzkumných expedicí (angl. *Norwegian Antarctic Research Expeditions – NARE*), je rozhodujícím orgánem Ministerstvo životního prostředí, které provádí proces EIA a vydává povolení v souladu s norskou legislativou.

7.3.2. Osobní působnost vnitrostátních implementačních předpisů

Některé zahraniční právní úpravy, které implementují Madridský Protokol, se vztahují pouze na státní příslušníky daného státu bez ohledu na jejich trvalý pobyt nebo bydliště (Nizozemí), většina se pak vztahuje i na právnické osoby spadající pod pravomoc daného státu (např. Velká Británie, Švédsko, Norsko, Německo). Na cizince, kteří pobývají v daném státu se pak např. vztahují právní předpisy Německa, Norska, Švédska nebo Japonska. Kromě toho se např. švédský nebo norský zákon vztahují rovněž na cizince, kteří sice nemají trvalý pobyt v těchto státech, ale kteří se účastní expedic

organizovaných nebo odjíždějících z těchto států. Německý zákon se navíc vztahuje i na zahraniční právnické osoby nebo sdružení osob bez právní subjektivity.

Většina států založila jejich osobní jurisdikci na článku VII odst. Smlouvy o Antarktidě. Některé z těchto států vážou osobní působnost zákona pouze na činnosti organizované na jejich území (např. Nizozemí, Německo), zatímco ostatní státy (např. Švédsko, Japonsko) kromě toho požadují povolení k antarktickým činnostem i po občanech, kteří organizují tyto činnosti mimo jejich území.

Kromě toho státy, které vznesly své územní nároky na části Antarktidy, vztahují jejich legislativu rovněž na cizí osoby, které navštíví tuto část Antarktidy, která je předmětem jejich územního nároku. Vnitrostátní legislativa většiny těchto států je založena na základním principu, podle kterého tvoří jednotlivé sektory část národního území. Vnitrostátní právní řády jednotlivých nárokových států se vztahují na všechny osoby, které se na tomto území nacházejí. Vnitrostátní předpisy Austrálie, Francie, Nového Zélandu či Norska jsou založeny jak na teritoriální jurisdikci vztahující se na jejich nárokováná území v Antarktidě, tak na jurisdikci související s osobami a věcmi jako jsou lodě a letadla. Australský zákon se vztahuje na všechny osoby a majetek, včetně zahraničních osob a majetku, které se nacházejí na území Australského antarktického teritoria (angl. *Australian Antarctic Territory*). Francouzský zákon z roku 2003 se výslovně vztahuje na osoby jakékoliv národnosti nacházející se na území Adéliny země odvolávající se na administrativu Francouzských jižních a antarktických území, stejně jako na veškerá pravidla a letadla použitá za tímto účelem. Novozélandský zákon se vztahuje na všechny osoby nacházející se na Rossově závislém území (angl. *Ross Dependency*), které zahrnuje všechny ostrovy, ledovcové šelfy a kontinentální šelf. Rovněž tak norské královské nařízení se vztahuje na všechny osoby, které pobývají nebo jsou odpovědné za činnosti v Zemi královny Maud (angl. *Dronning Maud Land*) nebo na ostrově Petra I. (angl. *Peter I's Island*).

V otázce osobní jurisdikce se tak tyto vnitrostátní právní úpravy dostávají do rozporu s čl. VIII odst. 1 Smlouvy o Antarktidě, který zavádí výlučnou osobní jurisdikci států ve vztahu k určitým osobám. Pozorovatelé jmenovaní podle Smlouvy o Antarktidě, vědecký personál vyměňovaný podle Smlouvy, jakož i personál doprovázející takové osoby, podléhají výlučně jurisdikci smluvní strany, jejímiž jsou občany. A to pokud jde o všechny činy či nedopadení, k nimž dojde za jejich pobytu v Antarktidě, za účelem výkonu jejich funkcí. V otázce jurisdikce tak zřejmě dochází ke kolizi vnitrostátní právní úpravy s úpravou mezinárodní. Smlouva o Antarktidě tuto situaci řeší závazkem smluvních států neprodleně se navzájem konzultovat, aby se dospělo ke vzájemně přijatelnému řešení (čl. VIII odst. 2 Smlouvy o Antarktidě). Tomuto problému naopak předchází vnitrostátní legislativa Velké Británie, která nemá výslovné ustanovení, podle kterého by se vztahovala na všechny osoby na nárokováném britském území.

Pro většinu smluvních států je rovněž typické, že ve svých vnitrostátních předpisech stanoví výjimku, podle které se jejich legislativa nevztahuje na osoby, které již získaly

povolení jiného smluvního státu Protokolu. Tato ustanovení tak přispívají k zmírnění výše popsaných možných kolizí vnitrostátní legislativy s mezinárodní úpravou.

7.3.3. Režim ohlašovací nebo povolovací

Vnitrostátní právní úpravy v jednotlivých smluvních státech Madridského Protokolu jsou založeny buď na povolovacím režimu nebo na kombinaci povolovacího a oznamovacího režimu. Madridský Protokol výslovně požaduje po jeho smluvních státech vydávání povolení k určitým činnostem v Antarktidě. Ke vstupu do Antarktidy Madridský Protokol povolení nevyžaduje a dává tak smluvním státům poměrně širokou diskreční pravomoc. Některé státy založily svoji vnitrostátní úpravu na povolovacím principu a kromě povinnosti získat povolení k určitým činnostem v Antarktidě (např. vstup na zvláště chráněná území, odběr zvláště chráněných živočichů) výslovně zakotvily i povinnost získat povolení ke vstupu do Antarktidy (např. Velká Británie) nebo vyžadují povolení ke všem plánovaným činnostem v Antarktidě (např. Bulharsko, Japonsko, Rusko nebo Švédsko).

Mezi státy, které založily svoji vnitrostátní úpravu na kombinaci povolovacího a oznamovacího principu patří např. Norsko, Finsko, Spojené státy americké, Nový Zéland či Austrálie. V těchto státech se vyžaduje pouze předložení oznámení o předpokládaných vlivech plánované činnosti na životní prostředí (EIA) a povolují se pouze určité taxativně stanovené činnosti v Antarktidě.

Jiný způsob kombinace povolovacího a oznamovacího režimu zvolilo Německo nebo Francie. Podle německého zákona z roku 1994 se povolení vyžaduje ke všem činnostem s výjimkou výzkumných činností, které stačí oznámit. Podle francouzského zákona z roku 2003 se vyžaduje povolení ke všem činnostem, které mohou mít nejméně malý nebo dočasný vliv na životní prostředí Antarktidy. Ostatní činnosti podléhají předchozímu ohlášení. Vydání povolení přitom podléhá předchozímu posouzení vlivů na životní prostředí.

7.3.4. Pojem „expedice“ versus „činnosti“

Některé vnitrostátní předpisy implemetující Madridský Protokol definují pojem „expedice“ (např. Velká Británie, Austrálie, Nový Zéland, Spojené státy americké), některé předpisy definují pojem „činnosti“ (např. Německo, Finsko nebo Japonsko) a některé neobsahují žádnou definici těchto pojmů (Švédsko, Norsko, Rusko, Bulharsko).

Madridský Protokol pojem „expedice“ nepoužívá a zná pouze pojem „činnosti“, přičemž neuvádí jejich vyčerpávající výčet. Madridský Protokol se vztahuje na činnosti podnikané v oblasti Smlouvy o Antarktidě podle programů vědeckého výzkumu, turistiku a všechny jiné vládní i nevládní činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro něž se vyžaduje předběžné sdělení v souladu s článkem VII odst. 5 Smlouvy o Antarktidě (čl. 3 odst. 4 nebo čl. 8 odst. 2 Protokolu). Tyto činnosti se (1) musí provádět v souladu se zásadami na ochranu životního prostředí obsaženými v článku 3 Protokolu (čl. 3 odst. 4 písm. a)

Protokolu), (2) musí být změněny, pozastaveny nebo zrušeny, jestliže povedou, nebo hrozí, že povedou k vlivům na životní prostředí Antarktidy nebo závislé nebo přidružené ekosystémy, které jsou neslučitelné s těmito zásadami (čl. 3 odst. 4 písm. b) Protokolu) a (3) musí být posouzeny z hlediska jejich vlivů na životní prostředí Antarktidy (čl. 8 odst. 2 Protokolu).

7.3.5. Kontrola a sankce za porušení vnitrostátních předpisů

Madridský Protokol ponechává otázku sankcí za porušení jeho ustanovení zcela na vnitrostátních právních úpravách jednotlivých smluvních států. Většina vnitrostátních implementačních předpisů obsahuje kontrolní i sankční ustanovení ve vztahu k Antarktidě. Tato ustanovení mají podobu stanovení pravomoci jmenovat pozorovatele, kteří budou provádět kontrolu v oblasti Antarktidy, a jejich oprávnění (např. Austrálie, Norsko, Nový Zéland, USA), pravomoci zrušit, omezit nebo pozastavit platnost povolení k činnosti v Antarktidě (např. Rusko, Jihoafrická republika, Bulharsko, Velká Británie), vydávat určité příkazy nebo zákazy (např. Švédsko), povinnosti předkládání zpráv o průběhu činnosti v Antarktidě (např. Japonsko) nebo stanovení možných sankcí za porušení vnitrostátní legislativy (většina států).

Výše sankcí za porušení vnitrostátní legislativy v jednotlivých smluvních státech Madridského Protokolu je přitom značně rozdílná. Například trest odnětí svobody za nezákonné odebrání tučňáka může v jednotlivých státech trvat od 6 měsíců na Novém Zélandu, přes jeden rok v Norsku až po 2 roky ve Velké Británii nebo ve Francii. Ve Francii by mohl být za nepovolený odběr tučňáka uložen i peněžitý trest až do výše 75 000 EUR.

Mezi druhy trestů jsou v jednotlivých státech ukládány peněžitě pokuty (většina států), tresty odnětí svobody (většina států), zabavení majetku (např. Švédsko, Německo, USA) nebo lze jednotlivé tresty výslovně kombinovat (např. Norsko, USA). Některé vnitrostátní právní úpravy (např. v Bulharsku, Finsku, Německu či v USA) rozlišují správně právní odpovědnost (tj. odpovědnost za správní delikt) a trestně právní odpovědnost (tj. odpovědnost za trestný čin). Porušení německé antarktické legislativy tak může být např. kvalifikováno buď jako přestupek (§ 36 německého zákona) nebo jako trestný čin (§ 37 německého zákona). Podle antarktického zákona USA (tzv. ASTCA) může být porušení zákazů stanovených tímto zákonem (§ 2403a ASTCA) potrestáno uložením peněžitě pokuty v občanskoprávním řízení (§ 2407 ASTCA) nebo uložením peněžního trestu či trestu odnětí svobody v trestním řízení (§ 2408 ASTCA).

Ostatní státy hovoří pouze o trestných činech za porušení zákona. Např. australský zákon stanoví jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody až na 1 rok nebo peněžitý trest až do výše 100.000 australských dolarů. Podle japonského zákona může být uložen trest odnětí svobody rovněž až na 1 rok nebo pokuta až do výše jednoho milionu jenů (např. porušení zákazu provádět činnosti týkající nerostných zdrojů). Podle jihoafrického zákona může být uložena pokuta nebo trest odnětí svobody v délce až dvaceti let (čl. 9 zákona JAR). Německý zákon umožňuje uložit pokutu až do výše sto tisíc marek (v přepočtu na euro) nebo trest odnětí svobody

až na pět let. Podle norského nařízení lze uložit peněžitou pokutu nebo trest odnětí svobody v délce až do jednoho roku, nebo obojí (čl. 32 norského nařízení). Novozélandský zákon umožňuje uložit tresty odnětí svobody až na dva roky nebo peněžité tresty až do výše 200 000 novozélandských dolarů. Podle legislativy USA nesmí občanskoprávní pokuta přesáhnout 12 000 USD (za nedbalostní činy), resp. 25 000 USD (za úmyslné činy) za každé porušení. Pokuta uložená v trestním řízení činí 25 000 USD a trest odnětí svobody může být uložen nejdéle na jeden rok.

Vzhledem k tomu, že se jedná o trestné činy páchané mimo státní území jednotlivých států, určily si některé státy pro dané účely i věcně příslušný soud k projednávání trestných činů spáchaných v Antarktidě (např. Finsko, Jihoafrická republika nebo USA). Finský zákon tak např. výslovně stanoví místně a věcně příslušným soudem pro právní řízení týkající se porušování tohoto zákona Obvodní soud v Helsinkách (čl. 41 finského zákona). Pro účely jihoafrického zákona se má za to, že Antarktida leží v policejním obvodu Kapské město (čl. 8 zákona JAR). Zákon USA stanoví věcnou příslušnost okresních soudů Spojených států (angl. *jurisdiction of district courts*) v případech a sporech vzniklých podle tohoto zákona a jeho prováděcích předpisů nebo podle povolení vydaných podle zákona (§ 2410 ASTCA). Britský antarktický zákon naopak nestanoví věcně příslušný soud pro projednávání trestných činů spáchaných v Antarktidě. Řízení o těchto trestných činech se podle něho může uskutečnit kdekoliv ve Velké Británii. Přitom se má za to, že tyto trestné činy byly spáchány ve Velké Británii (čl. 17 britského zákona).

Lze říci, že nejvíce propracovanými z hlediska kontrolních, sankčních a donucovacích ustanovení jsou zákony států, které vznesly své územní nároky na části Antarktidy (Austrálie, Nový Zéland, Norsko, Francie, Velká Británie). To vyplývá zřejmě z toho, že tyto státy uplatňují svoji legislativu na svých závislých územích i vůči cizincům. Velmi detailní vnitrostátní legislativu mají v tomto směru i Spojené státy americké. Vnitrostátní legislativa těchto států detailně upravuje práva a povinnosti inspektorů při provádění kontroly dodržování předpisů v Antarktidě. Inspektoři těchto států jsou oprávněni vyšetřovat trestné činy v Antarktidě. Inspektoři jmenovaní např. podle australského či novozélandského zákona jsou oprávněni zatknout i bez soudního příkazu jakoukoliv osobu spadající pod jejich jurisdikci, pokud mají důvodné podezření, že se tato osoba dopustila nebo se dopouští trestného činu, kontrolovat budovy nebo dopravní prostředky, požadovat po podezřelých osobách prokázání totožnosti a předložení příslušného povolení, a zabavit jakýkoliv předmět, o kterém se důvodně domnívají, že byl zapojen do spáchání trestného činu. Novozélandský zákon dokonce rozlišuje mezi tzv. obecnými inspektory (angl. *general inspectors*), zvláštními inspektory (angl. *special inspectors*) a pozorovateli (angl. *observers*).

7.3.6. Další otázky

Mezi další související otázky, které dokumentují rozdílnost vnitrostátních implementačních předpisů jednotlivých smluvních států Madridského Protokolu, lze uvést např. vnitrostátní úpravu odpovědnosti za škody na životním prostředí Antarktidy nebo zahrnutí environmentálních principů stanovených v čl. 3 Madridského Protokolu do vnitrostátního právního řádu.

Jednotlivé smluvní státy Protokolu doposud neupravily ve svých vnitrostátních právních rádech problematiku odpovědnosti za škody způsobené jejich státními občany v oblasti Antarktidy a ani otázku regresních nároků státu vůči těmto jejich státním občanům. Některé smluvní státy zakotvily ve svých právních předpisech povinnost uzavřít pojištění (Norsko, Velká Británie) nebo povinnost vytvořit finanční rezervu, resp. složit kauci (Nový Zéland, Nizozemí), které by kryly náklady na dodržování závazků vyplývajících z povolení nebo náklady na záchranné operace (např. na vyhledání a přepravu pacientů). S výjimkou nizozemského zákona se však v těchto případech nejedná o krytí škod způsobených na životním prostředí Antarktidy.

Vnitrostátní legislativa některých států (např. Austrálie, Nizozemí, Velká Británie) požaduje, aby jejich příslušné orgány respektovaly tzv. environmentální principy stanovené v čl. 3 Madridského Protokolu v řízeních vedoucích k vydání či zrušení příslušných správních rozhodnutí. V jiných státech (např. Jihoafrická republika nebo Norsko) jsou tyto principy formulovány jako bezprostředně závazné pro vedoucí expedic cestujících do Antarktidy. Naopak např. ve vnitrostátní legislativě USA nebo Francie nemají environmentální principy obsažené v čl. 3 Madridského Protokolu zákonný podklad.

8. ZÁVĚR

Efektivní a spravedlivé řízení spotřeby světových přírodních zdrojů, včetně antarktických přírodních zdrojů, vyžaduje systémový, dlouhodobý a globální přístup vedený zásadou trvale udržitelného rozvoje.³⁴² Není snad pochyb o tom, že rozvoj všestranného režimu na ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů je v zájmu celého lidstva jako celku. Již dnes je značným nebezpečím pro celou naši planetu rozšiřování ozónové díry nad Antarktidou³⁴³ nebo globální oteplování způ-

³⁴² Pojem „Trvale udržitelný rozvoj“ byl poprvé definován ve Zprávě Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj (tzv. Zpráva Brundtlandové) z roku 1987. Bližze srov. *G.H.Brundlandová a kol.: Naše společná budoucnost*, Academia, Praha 1991. K dané problematice srov. dále např. *Petržílek, P.: Politika trvale udržitelného rozvoje*, MŽP Praha 2002.

³⁴³ *WORLD METEOROLOGICAL ORGANIZATION*. 2003. Antarctic Ozone Hole Unusually Large. Press release, WMO-No. 697.

sobující tání antarktických ledovců. Tání ledovců v oblasti Antarktidy může negativně ovlivnit výskyt planktonu, který je základní součástí mořského potravinového řetězce.

Na tyto globální problémy muselo reagovat i právo jako jeden z nejdůležitějších nástrojů ochrany životního prostředí. Mnohostranné mezinárodní smlouvy zaměřené na ochranu životního prostředí v nadnárodním měřítku vznikaly od druhé poloviny 20. století. Ochrana životního prostředí Antarktidy začala být právně regulována od sjednání Smlouvy o Antarktidě v roce 1959. Za nejvýznamnější iniciativu smluvních stran Smlouvy o Antarktidě lze jednoznačně považovat přijetí jednoho z nejrozsáhlejších mnohostranných mezinárodních dokumentů v oblasti ochrany životního prostředí – tzv. Madridského Protokolu v roce 1991.

Tento stav však nelze brát jako konečný. Je potřeba neustále přemýšlet nad zdokonalením mezinárodněprávního režimu Antarktidy, tak aby dokázal dostatečně ochránit tuto poslední neporušenou velkou plochu na naší planetě. Mezi aktuální problémy, které bude třeba řešit, patří zejména problematika odpovědnosti za škody způsobené v oblasti Antarktidy a s tím související otázka vzrůstajícího turismu do Antarktidy. Za poslední desetiletí se počet turistů navštěvujících Antarktidu zdvojnásobil na 13 500 ročně a mohl by dosáhnout až 27 000 v souvislosti s tím, jak do Antarktidy míří další a další lodě a letadla. Dopad turismu na životní prostředí tohoto ledového kontinentu je zatím minimální. Ačkoli z globálního hlediska je počet turistů v Antarktidě stále nízký, množství lidí cestujících na tento kontinent rychle stoupá a to může představovat nebezpečí zejména pro životní prostředí Antarktidy. Vědci varují, že s rostoucím počtem lodí a letadel by se sem mohly dostávat organismy a druhy cizí tomuto prostředí, které by na sebe mohly reagovat neočekávaným způsobem a spolu s působením globálních vlivů by mohly mít kumulativní dopad na životní prostředí Antarktidy.

Při každé úpravě mezinárodního režimu Antarktidy je třeba vycházet z faktu, že polární regiony jsou klíčovou součástí zemského systému, která hraje výjimečnou roli při rozpoznání a řešení globálních klimatických změn. Rozvoj nových technologických a logistických postupů by mohl přispět k porozumění klíčových globálních procesů na Zemi v 21. století, ale neměl by vést k poškození životního prostředí tohoto cenného koutu světa.

Na léta 2007 až 2008 plánují smluvní strany Smlouvy o Antarktidě uspořádat třetí ročník tzv. Mezinárodního polárního roku (IPY),³⁴⁴ který by měl navázat na předchozí akce Mezinárodního polárního roku konané v letech 1882 až 1883 a 1932 až 1933 a na Mezinárodní geofyzikální rok (IGY) konaný v letech 1957 až 1958. Tato vědecká akce by měla povzbudit intenzivní program mezinárodní vědecké spolupráce v polárních regionech a mohla by se také stát impulsem k rozvoji environmentálních pravidel antarktického smluvního systému.

Závěrem si lze pouze přát, aby všechny zainteresované státy dokázaly najít společnou řeč a aby v centru jejich pozornosti stála vždy ochrana životního prostředí tohoto koutu světa.

³⁴⁴ Srov. *ATCM Resolution 2 (2003) – Support of the ATCM for the International Polar Year 2007/8*.

ENGLISH SUMMARY

The main aim of the publication “The Law of the Antarctica – the international and domestic aspects of protection of the Antarctic environment” was to compose a comprehensive work, which should inform public about legal – international and domestic – connections regarding Antarctica. The publication is divided into four main parts, which are included in seven chapters – the international legal regime of the Antarctica, the environmental protection of the Antarctica, the relations of the Czech Republic to the Antarctic treaty system and domestic legal implementation of the Environmental Protocol.

I. The International Legal Regime of the Antarctica

(chapters No. 1 – 4)

In the first part author deals with development of the international legal regime of the Antarctica from historical discoveries of this continent to the present development. There are presented the sources of the law on the Antarctica with the emphasis on the components of the Antarctic treaty system (ATS), and also other sources which are other global international conventions, legal acts of the Antarctic Treaty Consultative Meeting (recommendations or measures, decisions and resolutions ATCM), acts of other international organizations, international customs and juridical and arbitral decisions regarding Antarctica.

The Antarctic treaty system (ATS) is the whole complex of arrangements made for the purpose of coordinating relations among states with respect to Antarctica. Included are the Antarctic Treaty (Washington, 1959), Recommendations (Measures) adopted at meetings of the Antarctic Treaty Parties, the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty (Madrid, 1991) and two separate conventions for the Conservation of Antarctic Seals (1972), and on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (Canberra, 1980). The ATS also includes the results of the Meetings of Experts, the decisions of Special Committee on Antarctic Research (SCAR) on all aspects of the system. These various measures and actions were adopted or taken when a need for them was perceived. The practice has been essentially pragmatic, and it was not until the conclusion of the Environmental Protocol that there was a systematic attempt to provide a code for the regulation of all Antarctic activities other than those two separate conventions dealing with conservation of seals and marine living resources.

The author discusses the foundations of the international legal regime for the Antarctica and the issues arising from the Antarctic Treaty – the territorial force of the ATS, the territorial sovereignty in the Antarctica, the jurisdiction over the persons and stations in the Antarctica, the demilitarisation of the continent and the peaceful purposes of the use of the Antarctica. **The Antarctic Treaty** was signed in Washington in 1959 between the twelve States which were at the time active in Antarctica and which had participated

in the Antarctic programme of the International Geophysical Year (IGY). Through the Treaty the parties achieved the establishment of Antarctica as an area free for scientific research. The main provisions of the treaty involved the dedication of Antarctica to peaceful purposes only, the non-militarisation and the non-nuclearisation of Antarctica, an agreement by the parties not to press (but, equally, not to surrender) their divergent views about the territorial sovereignty in Antarctica and opened a way for freedom of scientific cooperation and research in the Antarctica on a long-term basis.

The primary purpose of the Antarctic Treaty is to ensure “in the interests of all mankind that Antarctica shall continue forever to be used exclusively for peaceful purposes and shall not become the scene or object of international discord”. To achieve this goal it prohibits “any measures of military nature” but does “not prevent the use of military personnel or equipment for scientific research or for any other peaceful purpose”. The Treaty provides for the “freedom of scientific investigation in Antarctica, promotes international cooperation in scientific investigation in Antarctica”, encourages “the establishment of cooperative working relations with those Specialized Agencies of the United Nations and other international organizations having a scientific or technical interest in Antarctica”, prohibits “any nuclear explosions in Antarctica and the disposal there of radioactive waste material” and provides for detailed exchange of information. The Antarctic Treaty is applicable to the area south of 60° South Latitude, including all ice shelves, but nothing in the Treaty “shall prejudice or in any way affect the rights, or the exercise of the rights, of any State under international law with regard to the high seas within that area”.

As the basis of the Antarctic Treaty lies Article IV dealing with **territorial sovereignty**. It safeguard the positions of the three groups of states which are Parties to the Treaty: those that had “previously asserted rights of or claims to territorial sovereignty in Antarctica”, those that consider themselves as having “a basis of claim to territorial sovereignty in Antarctica”, and those that do not recognize “any other State’s right of claim or basis of claim to territorial sovereignty in Antarctica”. The same Article, however, goes on to provide that no acts or activities taking place while the present Treaty is in force shall constitute a basis for asserting, supporting or denying a claim to territorial sovereignty in Antarctica or create any rights of sovereignty in Antarctica. No new claim, or enlargement of an existing claim, to territorial sovereignty in Antarctica shall be asserted while the present Treaty is in force.

In the publication there are described also the **operative institutes of the Antarctic Treaty** – Antarctic Treaty Consultative Meetings (ATCM), the Committee for the Environmental Protection (CEP) and the permanent Executive Secretariat of the Antarctic Treaty which has been recently established in Buenos Aires (Argentina), category of the contracting parties in the ATCM (Consultative Parties and Non-consultative Parties) and participation of the international organizations in the framework of the ATCM. The original signatories to the Treaty have the right to participate in the meetings provided

for in Article IX of the Treaty (“**Consultative Meetings**”) and are accordingly known as the Consultative Parties. The Treaty provides for the accession by any state that is member of the United Nations, and for the accession by any other state by invitation from all the Consultative Parties. The Treaty provides for such states when they have acceded to the Treaty and during that times demonstrated their interest in Antarctica by carrying out substantial scientific activity there to become Consultative Parties. Fifteen states have become Consultative Parties by this time (the last state was Bulgaria in 1998).

Every year (before 1991 it was every two years) the Consultative Parties meet “for the purpose of exchanging information, consulting together on matters of common interest pertaining to Antarctica, and for formulating and considering and recommending to their Governments measures in furtherance of the principles and objectives of the Treaty”. Since 1983 those states that are parties to the Treaty and are not Consultative Parties have been invited to take part in these meetings, though without the ability to block the adoption by consensus of any decision taken. In addition, special Consultative Meetings are convened as deemed appropriate by the Consultative Parties. The Consultative Parties have invited observers and experts from intergovernmental and the non-governmental organizations to advise on the work of the Consultative Meetings relevant to their respective interests.

Subsequent part of the publication is concentrated on the pursuing of the **controls and inspections** within the framework of the ATS, the **international liability** within the framework of the ATS, the **dispute settlement procedures** in the framework of the ATS, the possibilities of the revision of the ATS and the relation of the third states to the ATS. To promote the objectives and to ensure the observance of the provisions of the Treaty, the Consultative Parties have the right to designate observers to carry out the inspection through any areas in the Antarctica, including all stations, installations and equipment, and all ships and aircraft at the points of discharge or embarkation of cargoes or personnel in the Antarctica.

There are also discussed the foundations of the scientific cooperation in the Antarctica and the function of **the Scientific Committee on Antarctic Research (SCAR)**, logistic and operating issues regarding Antarctica and the function of **the Council of Managers of National Antarctic Programs (COMNAP)** and operating of the Antarctic tourism and other nongovernmental activities in the Antarctica and the function of **the International Association of Antarctica Tour Operators (IAATO)**. The primary purpose of Scientific Committee on Antarctic Research (SCAR) that was established under the International Council for Science (ISCU) is to formulate and coordinate Antarctic scientific research programmes. Frequently a problem may be identified for which scientific advice is needed before deciding what, if any, action is required. The channel for requesting such advice is through the respective governments of the Consultative Parties to their National Antarctic Committees, normally established under the auspices of their National Academies of Sciences or National Research Councils.

These National Antarctic Committees will, in turn, through their delegates submit the request for the advice to the SCAR. When SCAR receives a request for a scientific advice, it will formulate the advice, frequently referring the matter to one of the SCAR Working Groups, and the advice will then be transmitted back through the National Committees and Treaty governments to a Consultative Meeting for consideration. In 1989 a Council of Managers of National Antarctic Programs (COMNAP) was established to review operational matters, exchange information, seek solutions to common operational problems, provide a forum for national responses to the common issues directed towards National Antarctic Operators, and to consult with SCAR on question involving science, operations and logistics. Under COMNAP there is a Standing Committee on Antarctic Logistics and Operations (SCALOP) to provide advice to SCAR on Antarctic operations and logistics, to investigate and as necessary arrange for research on operational issues, establish ad hoc groups of experts to discuss and promote advances in technology, hold symposia and expositions on advances in technology and exchange information on Antarctic logistics and operations. The Interantarcic Association of Antarctica Tour Operators (IAATO) was founded in 1991 as a member organization to advocate, promote and practice safe and environmentally responsible private sector travelling to the Antarctica. IAATO represents Antarctic tour operators and others organizing and conducting travels to the Antarctica towards the Antarctic Treaty Parties, the international conservation community and the public at large.

II. The Environmental Protection of the Antarctica

(chapter No. 5)

In the second part of the publication is the author concerned with the issues of the environmental protection of the Antarctica and its international rules accepted by contracting parties of the ATS. The author focuses on the components of the Antarctic treaty system in detail (Antarctic Treaty, Convention for the Conservation of Antarctic Seals, Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources and Convention on the Regulation of Antarctic Mineral Resource Activities) and their regulations to the protection of the components of the Antarctic environment.

The Antarctic Treaty did not deal directly with the resources of Antarctica, either on-shore or in the surrounding waters. Sealing in Antarctica waters had been conducted primarily for commercial purposes, and the Convention for the **Conservation of Antarctic Seals** (London, 1972) marked the first major attempt to tackle at least part of the Antarctic resources problem. **Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources** (Canberra, 1980) goes considerably further than the Seals Convention, and makes comprehensive provision for the conservation of marine living resources in the Antarctic waters, breaking new ground by tackling the problems associated with such resources on the basis of the overall Antarctic marine ecosystem.

Convention on the Regulation of Antarctic Mineral Resource Activities (*Wellington, 1988*) is not a part of the Antarctic treaty system, because it has not been ratified by any state and thus has not yet entered into force. This convention prohibits mineral resource activities in the Antarctica unless they are conducted in accordance with the convention. That means that very stringent criteria have to be met and equally stringent procedures have to be followed. The conclusion of the Minerals Convention in 1988 led to widespread concern that, should mineral resource activities in the Antarctic ever take place, they might be environmentally catastrophic. The result of this concern was the negotiation of the new environmental regime for the Antarctica in 1990-1991.

A major step towards a comprehensive protection of the Antarctic environment was the adoption of the **Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty** ("Environmental or Madrid Protocol") in 1991 in Madrid. The Environmental Protocol entered into force in January 1998 (Annex V entered into force on 24 May 2002) and provides for a comprehensive system of obligations and prohibitions addressing most types of activities in the region south of 60 degrees south latitude. The Protocol builds upon the Antarctic Treaty and Recommendations adopted by Antarctic Treaty Consultative Meetings to extend and to improve the Treaty's effectiveness as a mechanism for ensuring the protection of the Antarctic environment.

The objective of the Protocol is set out in Article 2, and is "the comprehensive protection of the Antarctic environment and dependent and associated ecosystems": to that objective the Parties commit themselves. By the same Article the Parties "hereby designate Antarctica as a natural reserve, devoted to peace and science". The heart of the Protocol lies in Article 3 that lays down a number of environmental principles, which are to apply to all Antarctic activities. Protocol prohibits any activities relating to mineral resources, other than scientific research (art. 7) and provides that this prohibition cannot be amended by less than unanimous agreement for at least fifty years following entry into force of the Protocol. The Protocol also makes a provision for the compliance with the Protocol and for the inspections by observers (art. 13 – 14) and establishes a Committee for Environmental Protection (art. 11) as an expert advisory body to provide advice and formulate recommendations to the Consultative meetings in connection with the implementation of the Protocol. Dispute settlement procedures are included in the Protocol (art. 18 – 20). These include compulsory and binding procedures for disputes over the interpretation or application of, and compliance with, the provisions of the Protocol relating to the mineral resource activities, environmental impact assessment and response action, as well as most provisions included in the Annexes. These Annexes deals with the environmental impact assessment (Annex I.), the conservation of the Antarctic fauna and flora (Annex II.), waste disposal and waste management (Annex III.), prevention of marine pollution (Annex IV.) and area protection and management (Annex V.).

III. Relations of the Czech Republic to the components of the Antarctic treaty system (ATS)

(chapter No. 6)

Third part of the publication informs about the Czech Republic and its relations to the components of the Antarctic treaty system (ATS), about the activities operated by the Czech nationals in the Antarctica, about new Czech legal act concerning environmental protection of the Antarctica, that implements the Environmental Protocol into the Czech legal system and finally about relations of the European Communities to the antarctic issues.

Former Czechoslovakia acceded to the Antarctic Treaty in 1962 and the Czech Republic succeeded to all rights and obligations arising from the Treaty in 1993. The Environmental Protocol was signed by the Czech Government in 1992, but the Czech Republic has not yet ratified the Environmental Protocol. The process of the ratification of the Environmental Protocol is running in the Czech Parliament at this time. The Czech Republic will join the European Union on 1 May 2004. EC acceded to the Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources in 1981. This international treaty signed in Canberra in 1980 will be binding also on the Czech Republic from the next year. The Czech Republic isn't a contracting party to the Convention for the Conservation of Antarctic Seals (London, 1972).

Czech scientists participated on the research of the Antarctica since the International Geophysical Year in 1957-58. The international projects sponsored by the Grant Agency of the Czech Republic and by the Czech Ministry of Education are running in the Antarctica since 1993. Due to the tradition of the Czech research activities in the Antarctica during the fifties and sixties (astrophysics, geophysics, meteorology, geology) and also following the experience of research programmes in the nineties, a group of Czech scientists from several institutions (f.e. from the Faculty of Science of Masaryk University in Brno or from the Botanical Institute of the Academy of Science of the Czech Republic) decided to formulate a plan for the construction of the first official Czech Antarctic station, that is necessary for future successful development of the research activities. At moment the process of the environmental impact assessment (EIA) of the construction of the Czech research stations in the Antarctica (on Ross Island) is in motion. There is another station that comes under the Czech jurisdiction in the Antarctica except this scientists' activities. It is a private station named Eco-Nelson that is operated by Mr. Pavlíček on Nelson Island. The programme „Green home in hard Antarctica“ is running in this station at this time, but the activities are not conducted on the professional level and they are aimed at the possibility of survival in the extreme conditions.

In this third part the author presents the new legal act in the Czech domestic legal system concerning the environmental protection of the Antarctica. On 6 August 2003 the Czech Parliament approved the Act on the Antarctica and on amendment of some

laws that was published in the Czech Collection of the Legal Acts under No. 276/2003 Coll. This act will entry into force as soon as the Environmental Protocol is published in the Collection of international treaties. At the moment this publication is expected by the end of 2003. The Czech Republic has therefore become the first non-consultative party of the Antarctic Treaty, which accepted domestic regulation about the environmental protection of this continent.

The majority of obligations arising from the above mentioned Antarctic Treaty and the Environmental Protocol are not of the self-executing nature, i.e. are not so specified and not addressing individuals as to provide for their implementation without relevant national legislative measures. The aim of the Czech Act on the Antarctica is therefore the implementation of the international obligations arising from the Treaty and the Madrid Protocol into the Czech domestic legal order. The Act No. 276/2003 Coll. specifies in particular the rights and duties of the natural and legal persons authorised to take part in the Czech expeditions arriving to the Antarctica and provides for the relevant execution of the state administration with the aim of ensuring the overall protection of the environment in the Antarctica, and last but not least it creates conditions for the future development of a systematic scientific work of the Czech experts in the Antarctica.

The purpose of this Act is to ensure compliance with the international commitments of the Czech Republic concerning Antarctica, in particular to ensure comprehensive conservation of the Antarctic environment as a natural reserve devoted to peace and science in accordance with the Antarctic Treaty and the Environmental Protocol. The Act No. 276/2003 Coll. regulates the rights and duties of nationals of the Czech Republic, legal persons with the registered office in the territory of the Czech Republic and persons without state citizenship who have their place of residence within the territory of the Czech Republic if they participate in activities in the Antarctica and the rights and obligations of foreigners who do not fall within the category of persons specified in Article VIII (1) of the Antarctic Treaty and who participate in an expedition to the Antarctica that is organized in the Czech Republic or whose place of final departure lies in the Czech Republic.

Czech persons shall be obliged to behave in accordance with the Antarctic Treaty, Environmental Protocol and other international commitments concerning Antarctica that are binding on the Czech Republic. Czech persons who intend to participate in activities in the Antarctica must plan and conduct these activities so as to limit adverse impacts on the Antarctic environment as far as feasible. Czech persons may carry out activities in Antarctica after their advance notice, unless this Act requires a permit. Czech persons who conduct activities in the Antarctica on the date of entry into the legal force of this Act may conduct these activities without a permit for a maximum period of one year from the date of entry into the legal force. The Czech person must have a permit for a stay in the Antarctica exceeding 30 days or in a group of more than

five people, for performance of scientific research in the Antarctica, for taking of minerals or paleontological finds in the Antarctica and their export within the framework of scientific research of mineral resources in the Antarctica, for construction, reconstruction or removal of a Czech station and other installations and facilities in Antarctica, for entry into the Antarctic specially protected area, for interfering with populations or habitats of native plant and animal species, for an introduction of non-native species of plants, animals and microorganisms to the Antarctica and for introduction of pesticides, polychlorinated biphenyls (PCB), polystyrene beads or chips, non-sterile soils and other substances or preparations dangerous for the Antarctic environment and stipulated by an implementing regulation to the Antarctica. A permit pursuant to this act must be also held by a Czech person who organizes tourist expeditions to the Antarctica. This permits are issued by the Ministry of Environment, which is competent state authority for the protection of the Antarctic environment in the Czech Republic. The Czech Ministry of Environment shall also control compliance with this act, designate observers and issue fines.

The new legal act on the Antarctica is an unusual law in the framework of the Czech domestic law system, because the act relates to the region south of 60 degrees south latitude. The similar act is perhaps Act No. 158/2000 Coll., about prospecting, exploration and mining of the mineral resources from the seabed beyond outlines of the state jurisdictions. The Act on Antarctica is a special act, which completes general section legal acts concerning environmental law and implements issues of environmental impact assessment (EIA), conservation of Antarctic fauna and flora, waste disposal in the Antarctica, prevention of the Antarctic marine pollution and protection of the Antarctic historical sites and monuments. Other obligations arising from the Annex IV of the Protocol (prevention of Antarctic marine pollution) are implemented by the Act No. 76/2000 Coll., about maritime navigation. There are two other acts, which were amended by the Act No. 276/2003 Coll. – the Act No. 368/1992 Coll., on administrative fees, and the Criminal Code (the Act No. 140/1961 Coll.). The Czech Ministry of Environment prepares an ordinance at this moment that should implement the Act No. 276/2003 Coll.

IV. The domestic legal implementation of the Environmental Protocol *(chapter No. 7)*

In the fourth part the author analyses the domestic legal implementation of the Environmental Protocol by a selected Contracting Parties (Australia, France, New Zealand, United States, Netherlands, Bulgaria, Russia, Norway, Finland, Sweden, Germany, United Kingdom, Japan and the Republic of South Africa). Because of the absence of an undisputed sovereignty in Antarctica, the legal protection of the Antarctic environment depends on the collective efforts of the Contracting Parties to the Environmental Pro-

tol. The domestic legal regulations (acts, ordinances, decrees) of the selected parties of the Environmental Protocol, that incorporates the key provisions of the Protocol into their domestic legal system, are subject to this part of the publication.

The author focuses f.e. on the Australian Antarctic Treaty (Environmental Protection) Act of 1980, the Bulgarian Decree of the Council of Ministers No. 37 of 15 February 2001 on the adoption of Regulations on the terms and procedures of implementing the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty, the Finnish Act on the Environmental Protection of Antarctica and on Amendment of the Penal Code of 18 October 1996, the French Environmental protection Antarctica Act No. 347 of 15 April 2003, the Japan Law No. 61 of 1997 relating to the protection of the Environment in Antarctica, the South African Antarctic Treaties Act No. 60 of 1996, the Dutch Rules for the protection of the Antarctic environment implementing the Protocol on Environmental protection to the Antarctic Treaty (Protection of Antarctica Act of 29 January 1998), the Norwegian Regulations relating to the protection of the environment in the Antarctica laid down by Royal Decree of 5 May 1995, the New Zealand Antarctica (Environmental Protection) Act No. 119 of 1994, the Decision of the Russian Federation Government of 11 December 1998 No. 1476 on the adoption of the procedure for the consideration and issuance of permits for the activities of the Russian individual persons and legal entities in the Antarctic Treaty Area, the Swedish Antarctica Act No. 1614 of 1993, the British Antarctic Act No. 15 of 1994, the United States Antarctic Conservation Act of 1978 (Public Law No. 95-541) as amended by Antarctic Science, Tourism and Conservation Act of 1996 (Public Law No. 104-227) or the German Act to implement the Protocol on Environmental Protection of 4 October 1991 to the Antarctic Treaty of 22 September 1994 (Federal Law Gazette, part I, p. 2594 et seq.) as amended by the Regulation of October 2001 (Federal Law Gazette, part. I, p. 2785 et seq.)

While the international treaties and measures of the ATCM together comprise the international constituent elements of the system for the governance of the Antarctica flowing from the Antarctic Treaty, a complete view of the system as a whole has to recognise the part played by the national measures which give effect to and support the international arrangements.

PRAMENY

DOMÁCÍ LITERATURA

Domáci monografie

- 1) *Naše společná budoucnost* – Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj, Academia Praha 1991,
- 2) *Naše globální sousedství* – Zpráva Komise OSN pro globální řízení. Rada pro mezinárodní vztahy, Praha 1995,
- 3) *Čepelka, Č., Jilek, D., Šturma, P.*: Mezinárodní odpovědnost. MU Brno 2003,
- 4) *Damohorský, M.*: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Nakladatelství Karolinum, Praha 1999,
- 5) *Damohorský, M. a kol.*: Právo životního prostředí. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003,
- 6) *Jančařová, I.*: Mezinárodní smlouvy na ochranu životního prostředí – vybrané otázky. MU Brno, 1997,
- 7) *Klokočka, V., Wagnerová, E.*: Ústavy států Evropské unie. Linde Praha, 1997,
- 8) *Křivka, P., Růžička, J.*: Ekologie a ochrana životního prostředí. Odborný slovník anglicko-český a česko-anglický. Loxia Praha 1999,
- 9) *Liščák, V., Fojtík, P.*: Státy a území světa. Nakladatelství Libri, Praha 1996,
- 10) *Malenovský, J.*: Mezinárodní právo veřejné. Obecná část. MU Brno 1997,
- 11) *Malenovský, J.*: Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva (obecně a v českém právu zvláště). Doplněk, Brno 2000,
- 12) *Mencer, G.*: Mezinárodně právní režim Antarktidy. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1963,
- 13) *Ondřej, J.*: Právo mezinárodních prostorů (vybrané otázky právního režimu volného moře, dna pod volným mořem, Antarktidy, kosmického prostoru, Měsíce). 2. rozšířené a doplněné vydání, PF UK Praha 2002,
- 14) *Pavlíček, J.*: ECO-NELSON Antarktis, Survival-Greenhome-Impact Programs, Písek 2003,
- 15) *Pavlíček, V. a kol.*: Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2. díl. Práva a svobody. Praha: Linde, 1999,
- 16) *Potočný, M., Ondřej, J.*: Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část. 3., doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck 2002,
- 17) *Potočný, O., Ondřej, J.*: Obecné mezinárodní právo v dokumentech. Praha: C.H.Beck 2000,
- 18) *Potočný, M., Ondřej, J.*: Smlouva o Antarktidě (1959). Dokumenty mezinárodního práva, sv. III., Karolinum 1997,
- 19) *Petržilek, P.*: Politika trvale udržitelného rozvoje. MŽP Praha 2002,
- 20) *Seidl-Hohenveldern, I.*: Mezinárodní právo veřejné. Praha: ASPI Publishing 2001,

- 21) *Scheu, H., Danová, E., Urbanová, V.*: Případy a materiály ke studiu mezinárodního práva. UK Praha 2002,
- 22) *Stejskal, V.*: Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí (monografie). UK Praha 2002,
- 23) *Šturma, P.* (ed.): Implementation and Enforcement of International Environmental Law. UK Praha 2002,
- 24) *Týč, V.*: Právo mezinárodních smluv. MU Brno 1995,
- 25) *Týč, V.*: O vnitrostátní přímé závaznosti mezinárodních smluv. MU Brno 1996.

Domácí odborné články

- 1) *Bartoň, M.*: Novela Ústavy ČR č. 395/2001 Sb.(tzv. euronovela Ústavy) a mezinárodní právo. In: EMP č. 1-2/2002, str. 30-32 a 53-56,
- 2) *Čepelka, Č.*: Náhrada škody způsobené chováním státu za okolností vylučujících protiprávnost tohoto chování. In: Čepelka, Č., Jílek, D., Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost, MU Brno 2003,
- 3) *Dreiseitl, I.*: Nerostné zdroje na mořském dně a přístup k nim. In: Právní rádce č. 11/1999, str. 17-19,
- 4) *Dreiseitl, I., Brabencová, O.*: Těžba za miliony dolarů – mořské právo ve vztahu k ČR. In: Právní rádce č. 2/2000, str. 34-35,
- 5) *Dreiseitl, I.*: Právní rámec pro vyhledávání, průzkum a těžbu nerostných zdrojů z mořského dna v ČR a ve světě. Vědecký seminář „Nerostné suroviny z mořského dna“, VŠB – TU Ostrava, 2002,
- 6) *Dvořák, L., Vícha, O.*: Posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy podle vládního návrhu zákona o Antarktidě. In: Zpravodaj EIA č. 2/2003, Příloha, str. I-IV,
- 7) *Filip, J.*: Parlament ČR schválil návrh euronovely Ústavy ČR. In: Právní zpravodaj č. 11/2001,
- 8) *Hájek, T., Petržílek, P., Tylová, E., Vícha, O.*: Škody na životním prostředí – řešení, realita a perspektivy. In: České právo životního prostředí č. 3/2002 (5), str. 8-29,
- 9) *Hofmannová, M.*: Status of International Treaties on Environmental Protection in the Internal Law: The Case of the Czech Republic. In: Šturma, P. (ed.): Implementation and Enforcement of International Environmental Law. UK Praha 2002, str. 94-100,
- 10) *Jílek, D.*: Kodifikační úkol: odpovědnost mezinárodních organizací. In: Čepelka, Č., Jílek, D., Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost. MU Brno 2003,
- 11) *Kopal, V.*: Právní režim oblastí vyhrazených mírovým cílům. In: Časopis pro mezinárodní právo č. 3/1966,
- 12) *Košťál, V.*: Mezinárodní organizace pro mořské dno. In: Právní rádce č. 10/1999, str. 27-28,
- 13) *Kučera, J.*: 12. zasedání Konference smluvních stran Úmluvy CITES v Santiagu de Chile. In: Zpravodaj MŽP č. 2/2003, str. 9-11,

- 14) *Kysela, J.*: Poznámky k připravované úpravě „mezinárodního a evropského rozměru“ Ústavy ČR. In: EMP č. 7-8/2000,
- 15) *Kysela, J.*: Stručně k návrhu „evropských článků“ Ústavy ČR. In: Senát č. 3/2001, str. 29-31,
- 16) *Langrová, V., Hadroušek, D.*: Právní úprava kontroly v ochraně životního prostředí. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), str. 27-33,
- 17) *Malenovský, J.*: Čtvrtstoletí existence Smlouvy o Antarktidě. In: Mezinárodní vztahy č. 7/1986, str. 69-75,
- 18) *Malenovský, J.*: Otázka Antarktidy v OSN. In: Mezinárodní vztahy č. 7/1988, str. 55-60,
- 19) *Mencer, G.*: Washingtonská smlouva o Antarktidě. In: Studie z mezinárodního práva č. 6/1961,
- 20) *Ondřej, J.*: Mezinárodněprávní ochrana životního prostředí na konci 20. století. AUC Iuridica č. 3-4/1998, UK Praha 1999,
- 21) *Pařízek, A.*: Hlubokomořské minerální zdroje – polymetalické konkrce, kobaltonosné FE/MN kůry, masivní sulfidy. In: Uhlí-rudy-geologický průzkum č. 11/2002, str. 3-10,
- 22) *Šturma, P.*: Otázky vztahu „International Liability“ k okolnostem vylučujícím protiprávnost. In: Právník č. 5/1990,
- 23) *Šturma, P.*: K mezinárodní odpovědnosti za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Právník č. 7/1990, str. 641-643,
- 24) *Šturma, P.*: Nové trendy a návrhy úprav mezinárodní a civilní odpovědnosti za škody na životním prostředí. In: Právník č. 8/1994, str. 734-745,
- 25) *Šturma, P.*: Postavení mezinárodních smluv po novele Ústavy ČR. In: České právo životního prostředí č. 2/2002 (4), str. 3-10,
- 26) *Šturma, P.*: Mezinárodní odpovědnost za škodlivé následky činností nezakázaných mezinárodním právem. In: Čepelka, Č., Jilek, D., Šturma, P.: Mezinárodní odpovědnost, MU Brno 2003, str. 111-182,
- 27) *Vačkář, J.*: Ochrana biodiverzity ve využívaném světě: ekologické a právní aspekty. In: České právo životního prostředí č. 3/2002 (5), str. 47-57,
- 28) *Vačkář, J.*: Od pandy k bakteriím: přístup k biodiverzitě v mezinárodním právu. In: České právo životního prostředí č. 2/2003 (8), str. 49-54,
- 29) *Vícha, O.*: Ochrana životního prostředí Antarktidy z pohledu věcného záměru zákona o Antarktidě. In: České právo životního prostředí č. 2/2002 (2), str. 17-23,
- 30) *Vícha, O.*: Česká republika a antarktický smluvní systém. In: České právo životního prostředí č. 4/2003 (10).

Články z domácího tisku

- 1) Kamil Láška se vydává na výzkum do Antarktidy (Motalová, Š.). In: Brněnský den, 28.12.1999,
- 2) Kostelecký polárník Kamil Láška míří opět do ledové země Antarktidy. In: Orlický týdeník, 28.12.1999,
- 3) Vědec z Brna odjíždí dnes na expedici do Antarktidy (ČTK). In: Moravská příloha MF Dnes, 28.12.1999,
- 4) Láška odjel do Antarktidy. In: Právo, 30.12.1999,
- 5) Do Antarktidy s obavami i nadějí (Daniel, D.). In: Nedělní noviny, 23.1.2000,
- 6) Velrybám jde zase o život (ČTK). In: MF Dnes, 25.7.2001,
- 7) Nejisté hranice světa velryb (Stockl, P.) In: MF Dnes, 24.8.2001,
- 8) Dobyť jižního pólu – triumf a smrt (Novotná L., ČTK). In: MF Dnes, 14.12.2001,
- 9) Polárník v Antarktidě na Silvestra pracuje (Gális, R.). In: Právo, 28.12.2001,
- 10) Legendární polárník se chystá do Čech (Jelínková, E.). In: Náš domov, 31.12.2001,
- 11) Zeměkoule se otepluje, Antarktida chladne (ČTK). In: MF Dnes, 15.1.2002,
- 12) Z Antarktidy se odlomil obří ledovec (AP, BBC). In: MF Dnes, 20.3.2002,
- 13) Poslední cesta Roberta F.Scotta (Houdek, F.). In: MF Dnes, 29.3.2002,
- 14) Mohutný ledovec hrozí tučňákům v Antarktidě (ČTK). In: MF Dnes, 30.4.2002,
- 15) Velrybářské velmoci neuspěly s plánem na obnovení lovu velryb (ČTK). In: MF Dnes, 24.5.2002,
- 16) Do Antarktidy míří záchranné týmy. Záchranáři se pokusí vyprostit vědeckou loď uváznou v ledovém sevření (Kramešová, I.). In: MF Dnes, 19.6.2002,
- 17) Případ váhavého antarktického ledovce (Cílek, V.). In: MF Dnes, 27.7.2002,
- 18) Ohožené ryby mají ještě šanci. Delegáti summitu v JAR dosáhli dohody o obnově vyčerpaných mořských oblastí (Kramešová, I.). In: MF Dnes, 30.8.2002,
- 19) V Antarktidě bude stát česká stanice – Brněnští vědci začnou polární základnu stavět příští rok v zátocě Brandy Bay na ostrově James Ross (Čuřík, J.). In: MF Dnes, 30.11.2002,
- 20) Potoku dáme jméno Slivovice – Rozhovor s duchovním otcem rodící se české polární stanice (Čuřík, J.). In: MF Dnes, 30.11.2002,
- 21) Vědci oživilí prastaré organismy. Řasy a bakterie přežily v ledu na Antarktidě přibližně 2800 let (ČTK). In: MF Dnes, 18.12.2002,
- 22) Ledy v Antarktidě tají, za 7000 let možná zmizí (AP). In: MF Dnes, 4.1.2003,
- 23) Tající Antarktida by zalila části souše. In: Právo, 4.1.2003,
- 24) Kagge došel na tří konce světa. Norský cestovatel byl prvním člověkem, který před deseti lety pěšky zdolal jižní pól (Osifová, L., ČTK). In: MF Dnes, 7.1.2003,
- 25) Česko chce spolurozhodovat o dění v Antarktidě (ČTK). In: Ekolist, 12.1.2003,
- 26) Nová americká družice zkoumá ledové vrstvy v oblasti pólů (ČTK). In: Ekolist, 14.1.2003,

- 27) Čtyři vědci z Brna zkoumají v Antarktidě změny klimatu (ČTK). In: Ekolist, 22.1.2003,
- 28) Na jižní pól asi brzy povede dálnice (Kramešová, I.). In: MF Dnes, 11.2.2003; Na jižní pól asi povede silnice (Rovenský, J.). In: Právo, 11.2.2003; USA postaví silnici k jižnímu pólu (ČTK). In: Lidové noviny, 11.2.2003,
- 29) Poslanci zakázali ničit pomníky v Antarktidě. In: MF Dnes, 27.2.2003,
- 30) Zemské póly vydávají svědectví o změnách klimatu. In: Ekolist, 4.3.2003,
- 31) Tání ledu v Antarktidě by mohlo zvýšit hladinu moře o sedm metrů (ČTK). In: Ekolist, 6.3.2003,
- 32) Greenpeace chtějí dostat Českou republiku do velrybářské komise (ČTK), In: Ekolist, 6.3.2003,
- 33) Greenpeace hledají země, které budou hlasovat proti lovu velryb (ČTK). In: Ekolist, 7.3.2003,
- 34) Ambrozek chce aktivně chránit velryby. In: Ekolist, 18.3.2003,
- 35) Stanice bude! – rozhovor s prof. Proškem (Adámek, H.). In: National Geographic CZ, 2.4.2003,
- 36) Antarktida, to je čekání. Profesor Prošek staví českou polární stanici. In: MF Dnes, 15.4.2003,
- 37) Na průzkum místa – rozhovor s prof. Proškem (Adámek, H.). In: National Geographic CZ, 23.4.2003,
- 38) Visegrádské země deklarovaly ochotu přispět k ochraně velryb (ČTK). In: Ekolist, 25.4.2003,
- 39) Česko postaví stanici v Antarktidě (Fránek, T.). In: Hospodářské noviny, 6.5.2003,
- 40) Ze světových oceánů prý zmizelo přes 90 procent velkých ryb (ČTK). In: Ekolist, 14.5.2003,
- 41) BBC: Velryby a delfýni blízko vyhynutí, varují vědci (EcoMonitor). In: Ekolist, 15.5.2003,
- 42) BBC: Lov velryb možná nikdy neskončí (EcoMonitor). In: Ekolist, 11.6.2003,
- 43) BBC: Japonsko hrozí odchodem z IWC (EcoMonitor). In: Ekolist, 16.6.2003,
- 44) Velrybářská komise dohodla lepší ochranu kytovců (ČTK). In: Ekolist, 16.6.2003,
- 45) Kytovci se dočkají lepší ochrany. In: MF Dnes, 17.6.2003,
- 46) My z konce světa. Budeme mít zákon o Antarktidě. (Ševela, V.). In: Pátek, příloha Lidových novin, č. 27, 4.7.2003,
- 47) Vstup do Antarktidy: 5000 korun. Jak se poslanci pohádali nad zákonem o ledovém kontinentu (Baroch, P.) In: Hospodářské noviny, 9.7.2003,
- 48) Státy Antarktické smlouvy nás přijaly – rozhovor s prof. Proškem (Adámek, H.). In: National Geographic CZ, 15.7.2003,
- 49) Senát přijal zákon o Antarktidě, Češi budou zodpovědní za škody (ČTK). In: Ekolist, 6.8.2003,

- 50) Islandřané začínají lovit velryby. Evropa se pře o početní stavy velrybí populace (Klekner, R.). In: Hospodářské noviny, 18.8.2003,
- 51) Antarktida se stává cílem turistů. In: Lidové noviny, 19.8.2003,
- 52) Vědci: Jezeru pod ledem hrozí výbuch (AFP, ČTK). In: MF Dnes, 21.8.2003,
- 53) Zadržená uruguayská loď podezřelá z lovu ohrožených ryb (ČTK). In: Ekolist, 28.8.2003,
- 54) Dohoda o zákazu jaderných testů ohrožena (Kryzánek, L.). In: MF Dnes 5.9.2003,
- 55) Vědci varují před cestami do Antarktidy, ohrožují prý ekologii (ČTK). In: Ekolist, 9.9.2003,
- 56) Podle vědců pozemšťané málo chrání oceány (ČTK). In: Ekolist, 17.9.2003,
- 57) Z jižního pólu zní naléhavé S.O.S. (Vodička, M.). In: MF Dnes, 18.9.2003,
- 58) BBC: Tuleni se stávají cílem hladových kosatek (EcoMonitor). In: Ekolist, 24.9.2003,
- 59) Legislativa v pohybu – právo a daně (Rubeš, P.). In: Ekonom č. 41, 9.-15.10.2003, str. 54.
- 60) Independent: Obrovský ledovec ničí potravní řetězec v Antarktidě (EcoMonitor). In: Ekolist, 15.10.2003,
- 61) BBC: Ve světových oceánech ubývá mořské trávy (EcoMonitor). In: Ekolist, 16.10.2003,
- 62) BBC: Ledovce v Patagonii mizí nejrychleji na světě (EcoMonitor). In: Ekolist, 21.10.2003,
- 63) Zničí turistika ohrožená místa (Stejskal, J.). In: Ekolist, 21.10.2003,
- 64) V Antarktidě se rozlomil největší plovoucí ledovec světa (ČTK). In: Ekolist, 4.11.2003,
- 65) Ledovce tají a uvolňují se, ale nemusí to být oteplováním (ČTK). In: Ekolist, 4.11.2003,
- 66) „Ledová Jamajka“ se rozlomila (ČTK). In: MF Dnes, 5.11.2003.

ZAHRANIČNÍ LITERATURA

Zahraniční monografie

- 1) *Benninghoff, W. S., Bonner, W. N.*: Man`s Impact on the Antarctic Environment: A Procedure for Evaluating Impacts from Scientific and Logistic Activities. Cambridge. SCAR. 1985,
- 2) *Boyle, A., Freestone, D.*: International Law and Sustainable Development, Oxford University Press, New York 1999,
- 3) *Hartley, T. C.*: The Foundations of European Community Law, Third Edition, Clarendon Press, Oxford 1994,
- 4) *Herr, R. A., Hall, H. R., Haward, M. G. (eds.)*: Antarcicas Future: Continuity or Change? Hobart: Tasmania Goverment Printer, 1990,
- 5) *Golycin, V. V.*: Antarktika: Meždunarodnopravovoj Režim, Meždunarodnyje Otnošenija, Moskva, 1983,

- 6) *Churchill, R. R., Lowe, A. V.*: The Law of the Sea. Third Edition, Manchester University Press, Manchester 1999,
- 7) *Jorgensen-Dahl, A., Ostreng, W (eds.)*: The Antarctic Treaty System in World Politics. London: Macmillan, 1991,
- 8) *Joyner, Ch. C.*: Antarctica and the Law of the Sea, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1992,
- 9) *Kish, J.*: The Law of International Spaces, A.W. Sijthoff, Leiden, 1973,
- 10) *Rothwell, D. R.*: Polar Regions and Development of International Law, Cambridge University Press, 1996,
- 11) *Schreiber, H.N.*: Law of the Sea – The Common Heritage and Emering Challenges, Kluwer Law Publishers, The Hague 2000,
- 12) *Stokke, O. S, Vidas, D. (eds.)*: Governing the Antarctic: The Effectiveness and Legitimacy of the Antarctic Treaty System. Cambridge University Press, 1996,
- 13) *Verhoven, J., Sands, P., Bruce M.*: The Antarctic Environment and International Law, Graham and Trotman/Martinus Nijhoff, London, Dordrecht, Boston, 1992,
- 14) *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London 2000,
- 15) *Watts, A.*: International Law and the Antarctic Treaty System, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1992.

Zahraniční odborné články

- 1) *Bastmeijer, K.*: Implementing Protocol Domestically: An Overview, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 287-307,
- 2) *Berguno, J.*: Institutional Issues for the Antarctic Treaty System with the Protocol in Force: An Overview, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 93-106,
- 3) *Blay, S. K. N.*: New Trends in the Protection of the Antarctic Enviroment: The 1991 Madrid Protocol, in: American Journal of International Law, vol. 86, number 2, 1992,
- 4) *Bush, W.*: Australian Implementation of the Environmental Protocol, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 309-335,
- 5) *Bush, W.*: Means and Methods of Implementation of Antarctic Environmental Regimes and National Environmental Instruments: An Exercise in Comparison. in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 21-43,
- 6) *Carvallo, M. L., Julio, P.*: Implementation of the Antarctic Environmental Protocol by Chile: History, Legislation and Practice, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 337-353,

- 7) *Dodds, K.: South Africa: Implementing the Protocol on Environmental Protection*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 399-415,
- 8) *Drewry, D.J.: Directors Introduction*. In: *BAS Annual Report 1991-1992*. Cambridge: British Antarctic Survey. 1992,
- 9) *Francioni, F.: Establishment of an Antarctic Treaty System Secretariat: Pending Legal Issues*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 125-140,
- 10) *Herr, R.A.: CCAMLR and the Environmental Protocol: Relationship and the Interactions*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 273-284,
- 11) *Guyer, The Antarktic System*, in: *Recueil des Cours* vol. 139, 1973,
- 12) *Joyner, Ch. C.: The United States: Legislation and Practice in Implementing the Protocol*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 417-437,
- 13) *Lefeber, R.: The Legal Need for an Antarctic Environmental Liability Regime*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publisher, Dordrecht 2000, p. 181-197,
- 14) *Lyons, D.: Environmental Impact Assessment in Antarctica under the Protocol on Environmental Protection*, in: *Polar Record* 29 (169)/1993, p. 111-120,
- 15) *Mouton: The International Regime of the Polar Regions*, in: *Recueil des Cours* vol. 107, 1962,
- 16) *Njastad, B.: Norway: Implemeting the Protocol on Environmental Protection*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 379-397,
- 17) *Orheim, O.: The Committee for Environmental Protection: Its Establishment, Operation and Role within the Antarctic Treaty System*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 107-124,
- 18) *Pineschi, L.: A Self-Executing Treaty? Italian Legislation and Practice in Implementing the Environmental Protocol*, in: *Vidas, D. (ed.): Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 355-377,
- 19) *Plé, J.-P.: Responding to Non-member Fishing in the Atlantic: The ICCAT and NAFO Experiences*, in: *Law of the Sea – The Common Heritage and Emering Challenges*, Kluwer Law Publisher, The Hague 2000,
- 20) *Redgwell, C.: Protection of Ecosystem under International Law: Lessons from Antarctica*, in: *Boyle, A., Freestone, D.: International Law and Sustainable Development*, Oxford University Press, New York 1999, p. 205-224,

- 21) *Richardson, M. G.*: Regulating Tourism in the Antarctic: Issues of Environmental and Jurisdiction, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 71-90,
- 22) *Rothwell, D. R.*: Relationship between the Environmental Protocol and UNEP Instruments, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 221-241,
- 23) *Sands, P.*: The Polar Regions: Antarctica and the Arctic, in: Principles of International Environmental Law, vol. 1, Manchester University Press 2000,
- 24) *Scovazzi, T.*: Towards Guidelines for Antarctic Shipping: A Basis for Cooperation between the Antarctic Treaty Consultative Parties and the IMO, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 243-259,
- 25) *Shevlin, J.*: Devising a Workable Assessment Scheme. ANARE News 68: 6-7, 1991,
- 26) *Skare, M.*: Liability Annex or Annexes to the Environmental Protocol: A Review of the Process within the Antarctic Treaty System, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 163-180,
- 27) *Vicuña, F. O.*: Port State Jurisdiction in Antarctica: A New Approach to Inspection, Control and Enforcement, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 45-69,
- 28) *Vidas, D.*: The Antarctic Continental Shelf Beyond 200 Miles: A Juridical Rubik's Cube, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 261-272,
- 29) *Vidas, D.*: Emerging Law of the Sea Issues in the Antarctic Maritime Area: A Heritage for the New Century? in: Ocean Development and International Law, Vol. 31, 2000, p. 197-222,
- 30) *Vidas, D.*: Southern Ocean Seabed: Arena for Conflicting Regimes?, in: *Vidas, D., Ostreng, W.*: Order for Oceans at the Turn of the Century, The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 291-314,
- 31) *Vidas, D., Njastad, B.*: The ATS on the Web: Introducing Modern Information Technology in Antarctic Affairs, in: *Vidas, D. (ed.)*: Implementing the Environmental Protection Regime for the Antarctic, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2000, p. 141-159,
- 32) *Vigni, P.*: The Interaction between the Antarctic Treaty System and the Other Relevant Conventions Applicable to the Antarctic Area. In: Max Planck Yearbook of the UN Law, vol. 4, 2000, p. 534-535.

Zahraníční pracovní materiály

- 1) *Report of the Eighth Consultative Meeting*, Oslo, 9-20 June 1975. Oslo: Ministry of Foreign Affairs,
- 2) *Report of the Twelfth Consultative Meeting* (XII. ATCM), Canberra, 13-27 September 1983. Canberra: Australian Government Publishing Service,
- 3) *Final Report of the Fourteenth Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XIV. ATCM), Rio de Janeiro, 5-16 October 1987. Rio de Janeiro: Federative Republic of the Brazil, Ministry of External Relations,
- 4) *Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty (and Annexes) – Final Report of the IVth Special Antarctic Treaty Consultative Meeting*, Madrid, 22-30 April 1991, 17-22 June 1991, 3-4 October 1991. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores,
- 5) *Final Report of the Sixteenth Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XVI. ATCM), Bonn, 7-18 October 1991. Bonn: Federal Republic of Germany,
- 6) *Final Report of the Twenty-second Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XXII. ATCM), Tromsø, Norway, 25 May – 5 June 1998,
- 7) *Final Report of the Twenty-third Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XXIII. ATCM), Lima, Peru, 24 May – 4 June 1999,
- 8) *Final Report of the Twelfth Antarctic Treaty Special Consultative Meeting* (XII. SATCM), The Hague, The Netherlands, 11-15 September 2000,
- 9) *Final Report of the Twenty-fourth Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XXIV. ATCM), Saint Petersburg, Russia, 9-20 July 2001,
- 10) *Final Report of the Twenty-fifth Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XXV. ATCM), Warsaw, Poland, 10-20 September 2002,
- 11) *Final Report of the Twenty-six Antarctic Treaty Consultative Meeting* (XXVI. ATCM), Madrid, Spain, 9-20 June 2003,
- 12) *AUSTRALIAN ANTARCTIC DIVISION. 1992. Environmental Impact Assessment Process – Preliminary Assessments and Guidelines for Preparation of Initial and Comprehensive Environmental Evaluations*. Hobart: Australian Antarctic Division,
- 13) *BUREAU OF INDUSTRY ECONOMICS. 1990. Environmental Assessment: impact on major projects: research report 35*. Canberra: Australian Government Publishing Service.
- 14) *COMNAP. 1992. The Antarctic Environmental Assessment Process: Practical Guidelines*. Bologna (Italy) June 20, 1991, Revised Washington D.C. (USA), March 4, 1992,
- 15) *FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE. Guide to Environmental Impact Assessment of Activities in Antarctica*. Polar Regions Section, South Atlantic and Antarctic Department, London 1995,
- 16) *INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION. 2002. MARPOL 73/78. Consolidated Edition, 2002*.

- 17) *MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE*. 1997. Guidelines and Procedures for Visitors to the Ross Sea Region. Ministry of Foreign Affairs and Trade. New Zealand,
- 18) *NATIONAL SCIENCE FOUNDATION – USAP, July 2001*. Antarctic Conservation Act of 1978 as Amended by Antarctic Science, Tourism and Conservation Act of 1996,
- 19) *NORWEGIAN POLLUTION CONTROL AUTHORITY (SFT)*. 1995. Regulations Relating to Protection of the Environment in Antarctica. T-1113 ISBN 82-457-0077-0.
- 20) *NORWEGIAN POLLUTION CONTROL AUTHORITY (SFT)*. 1995. Annex to regulations relating to protection of the environment in Antarctica (Comments on the Regulations and the Protocol on Environmental Protection to the Antarctic Treaty. T-1114 ISBN 82-457-0078-9.
- 21) *SCAR/COMNAP*. 1996. Monitoring of Environmental Impacts from Science and Operations in Antarctica. Workshop report 43 pp and Annexes. 1996 Workshops,
- 22) *U. S. DEPARTMENT OF STATE*. 2002. *Handbook of the Antarctic Treaty System*, Ninth Edition,
- 23) *WORLD METEOROLOGICAL ORGANIZATION*. 2003. Antarctic Ozone Hole Unusually Large. Press release, WMO-No.697.

PŘÍLOHY

I. SEZNAM INTERNETOVÝCH ADRES

Vědecký výbor pro výzkum Antarktidy (SCAR) www.scar.org
Rada vedoucích národních antarktických programů (COMNAP)..... www.comnap.aq
Výbor pro ochranu životního prostředí Antarktidy (CEP)..... www.cep.aq
Komise pro záchranu antarktických mořských živých zdrojů (CCAMLR) . www.ccamlr.org
Koalice pro Antarktidu a Jižní oceán (ASOC) www.asoc.org
Mezinárodní asociace provozovatelů zájezdů do Antarktidy (IAATO)...www.iaato.org
Společná komise pro správu antarktických dat (JCADM) www.jcadm.scar.org
Zasedání XXVI. ATCM, Madrid, 2003 www.aeci.es/26atcmadrid

Mezinárodní organizace pro civilní letectví (ICAO) www.icao.org
Mezinárodní hydrografická organizace (IHO)..... www.iho.shom.fr
Mezinárodní námořní organizace (IMO) www.imo.org
Mezivládní oceánografická komise (IOC) ioc.unesco.org
Mezinárodní svaz pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN) w.iucn.org
Mezinárodní telekomunikační unie (ITU) www.itu.int
Program OSN pro životní prostředí (UNEP)..... www.unep.ch
Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO)www.unesco.org
Světová meteorologická organizace (WMO) www.wmo.ch
Světový fond na ochranu přírody (WWF) www.worldwildlife.org

Britská antarktická služba (BAS) www.antarctica.ac.uk
Argentinský antarktický institut (IAA) – Národní ředitelství pro Antarktidu
(*Instituto Antártico Argentino – Dirección Nacional del Antártico*) ...www.dna.gov.ar
Chilský antarktický institut (INACH)
(*Instituto Antártico Chileno*) www.inach.cl
Finský institut pro námořní výzkum
(*Finnish Institut of Marine Research*) www.fimr.fi
Italský národní program výzkumu v Antarktidě (PNRA)
(*Programma Nazionale Ricerche in Antartide*) www.pnra.it
Novozélandský antarktický institut antarcticanz.govt.nz
Švédský sekretariát pro polární výzkum www.polar.se
Národní vědecká nadace – úřad pro polární programy USA
(*National Science Foundation – Office of Polar Programs,*
United States Antarctic Program) www.nsf.gov/od/opp/antarct
Výměna informací o Antarktidě (INFOANTARCTICA)www.infoantarctica.org.ar

II. PŘEHLED SMLUVNÍCH STRAN JEDNOTLIVÝCH PRVKŮ ATS

Smluvní strany Smlouvy o Antarktidě

Stát	Datum uložení listiny o ratifikaci	Datum uložení listiny o přístupu	Datum vstupu v platnost
Argentina	23. června 1961		23. června 1961
Austrálie	23. června 1961		23. června 1961
Belgie	26. července 1960		23. června 1961
Brazílie		16. května 1975	16. května 1975
Bulharsko		11. září 1978	11. září 1978
Česká republika		14. června 1962 (1. ledna 1993)	14. června 1962 (1. ledna 1993)
Čína		8. června 1983	8. června 1983
Dánsko		20. května 1965	20. května 1965
Ekvádor		15. září 1987	15. září 1987
Estonsko		17. května 2001	17. května 2001
Finsko		15. května 1984	15. května 1984
Francie	16. září 1960		23. června 1961
Guatemala		31. července 1991	31. července 1991
Chile	23. června 1961		23. června 1961
Indie		19. srpna 1983	19. srpna 1983
Itálie		18. března 1981	18. března 1981
Japonsko	4. dubna 1960		23. června 1961
Jihoafrická republika	21. června 1960		23. června 1961
Kanada		4. května 1988	4. května 1988
Kolumbie		31. ledna 1989	31. ledna 1989
Korejská republika		28. listopadu 1986	28. listopadu 1986
KLDR		21. ledna 1987	21. ledna 1987
Kuba		16. dubna 1984	16. dubna 1984
Maďarsko		27. ledna 1984	27. ledna 1984
Německo		5. února 1979	5. února 1979
Nizozemí		30. března 1967	30. března 1967
Norsko	24. dubna 1960		23. června 1961
Nový Zéland	1. listopadu 1960		23. června 1961
Papua Nová Guinea		16. března 1981	16. září 1975
Peru		10. dubna 1981	10. dubna 1981
Polsko		8. června 1961	23. června 1961

Rakousko		25. dubna 1987	25. dubna 1987
Rumunsko		15. září 1971	15. září 1971
Rusko (SSSR)	2. listopadu 1960		23. června 1961
Řecko		8. ledna 1987	8. ledna 1987
Slovenská republika		1. ledna 1993 (14. června 1962)	1. ledna 1993 (14. června 1962)
Španělsko		31. března 1982	31. března 1982
Švédsko		24. dubna 1984	24. dubna 1984
Švýcarsko		15. listopadu 1990	15. listopadu 1990
Turecko		24. ledna 1996	24. ledna 1996
Ukrajina		28. října 1992	28. října 1992
USA	18. dubna 1960		23. června 1961
Uruguay		11. ledna 1980	11. ledna 1980
Velká Británie	31. května 1960		23. června 1961
Venezuela		24. března 1999	24. března 1999

Smluvní strany Madridského Protokolu

I. konzultativní strany (Consultative Parties)

Konzultativní stát	Datum podpisu	Datum přijetí (ratifikace, přistoupení)	Datum vstupu v platnost	Přijetí Přílohy V (A) nebo Doporučení XVI-10 (B)	Datum vstupu v platnost Přílohy V
Argentina	4.10.1991	28.10.1993	14.1.1998	8.9.2000 (A) 4.4.1995 (B)	24.5.2002
Austrálie	4.10.1991	6.4.1994	14.1.1998	6.4.1994 (A) 7.6.1995 (B)	24.5.2002
Belgie	4.10.1991	26.4.1996	14.1.1998	26.4.1996 (A) 23.10.2000 (B)	24.5.2002
Brazílie	4.10.1991	15.4.1995	14.1.1998	20.5.1998 (B)	24.5.2002
Bulharsko	4.10.1991	25.4.1998	21.5.1998	5.5.1999 (AB)	24.5.2002
Čína	4.10.1991	2.4.1994	14.1.1998	26.1.1995 (AB)	24.5.2002
Ekvádor	4.10.1991	4.1.1993	14.1.1998	11.5.2001 (A) 15.11.2001 (B)	24.5.2002
Finsko	4.10.1991	1.11.1996	14.1.1998	1.11.1996 (A) 2.4.1997 (B)	24.5.2002
Francie	4.10.1991	5.2.1993	14.1.1998	26.4.1995 (B) 18.11.1998 (A)	24.5.2002

Chile	4.10.1991	11.1.1995	14.1.1998	25.3.1998 (B)	24.5.2002
Indie	4.10.1991	26.4.1996	14.1.1998	24.5.2002 (B)	24.5.2002
Itálie	2.7.1992	31.3.1995	14.1.1998	31.5.1995 (A) 11.2.1998 (B)	24.5.2002
Japonsko	29.9.1992	15.12.1997	14.1.1998	15.12.1997 (AB)	24.5.2002
Jihoafrická republika	4.10.1991	3.8.1995	14.1.1998	14.6.1995 (B)	24.5.2002
Korejská republika	2.7.1992	2.1.1996	14.1.1998	5.6.1996 (B)	24.5.2002
Německo	4.10.1991	25.11.1994	14.1.1998	25.11.1994 (A) 1.9.1998 (B)	24.5.2002
Nizozemí	4.10.1991	14.4.1994	14.1.1998	18.3.1998 (B)	24.5.2002
Norsko	4.10.1991	16.6.1993	14.1.1998	13.10.1993 (B)	24.5.2002
Nový Zéland	4.10.1991	22.11.1994	14.1.1998	21.10.1992 (B)	24.5.2002
Peru	4.10.1991	8.3.1993	14.1.1998	8.3.1993 (A) 17.3.1999 (B)	24.5.2002
Polsko	4.10.1991	1.11.1995	14.1.1998	20.9.1995 (B)	24.5.2002
Ruská federace	4.10.1991	6.8.1997	14.1.1998	19.6.2001 (B)	24.5.2002
Španělsko	4.10.1991	1.7.1992	14.1.1998	8.11.1993 (A) 18.2.2000 (B)	24.5.2002
Švédsko	4.10.1991	30.3.1993	14.1.1998	30.3.1994 (A) 7.4.1994 (B)	24.5.2002
USA	4.10.1991	17.4.1997	14.1.1998	17.4.1997 (A) 6.5.1998 (B)	24.5.2002
Uruguay	4.10.1991	11.1.1995	14.1.1998	15.5.1995 (B)	24.5.2002
Velká Británie	4.10.1991	25.4.1995	14.1.1998	21.5.1996 (B)	24.5.2002

II. Nekonzultativní strany (Non-Consultative Parties)

Nekonzultativní stát	Datum podpisu	Datum přijetí (ratifikace, přistoupení)	Datum vstupu v platnost	Datum přijetí Přílohy V	Datum vstupu v platnost Přílohy V
Česká republika	1.1.1993 (2.10.1992)	—	—	—	
Dánsko	2.7.1992	—	—	—	
Estonsko		—	—	—	
Guatemala		—	—	—	
Kanada	4.10.1991	—	—	—	

Kolumbie	4.10.1991	–	–	–	
KLDR	4.10.1991	–	–	–	
Kuba		–	–	–	
Maďarsko	4.10.1991	–	–	–	
Papua Nová Guinea		–	–	–	
Rakousko	4.10.1991	–	–	–	
Rumunsko	4.10.1991	3.2.2003	5.3.2003	3.2.2003 (A)	
Řecko	4.10.1991	23.5.1995	14.1.1998	–	
Slovenská republika	1.1.1993 (2.10.1992)	–	–	–	
Švýcarsko	4.10.1991	–	–	–	
Turecko	–	–	–	–	
Ukrajina	–	25.5.2001	24.6.2001	25.5.2001 (A)	
Venezuela	–	–	–	–	

Smluvní strany Úmluvy o ochraně antarktických tuleňů, CCAS

Stát	Datum podpisu	Datum uložení ratifikační listiny	Datum uložení listiny o přistoupení
Argentina	9.6.1972	7.3.1978	–
Austrálie	5.10.1972	1.7.1987	–
Belgie	9.6.1972	9.2.1978	–
Brazílie	–	–	11.2.1991
Francie	19.12.1972	19.2.1975	–
Chile	28.12.1972	7.2.1980	–
Itálie	–	–	2.4.1992
Japonsko	28.12.1972	28.8.1980	–
Jihoafrická republika	9.6.1972	15.8.1972	–
Kanada	–	–	4.10.1990
Německo	–	–	30.9.1987
Norsko	9.6.1972	10.12.1973	–
Nový Zéland	9.6.1972	–	–
Polsko	–	–	15.8.1980
Ruská federace (SSSR)	9.6.1972	8.2.1978	–
USA	28.6.1972	19.1.1977	–
Velká Británie	9.6.1972	10.9.1974	–

Smluvní strany Úmluvy o ochraně antarktických mořských živých zdrojů, CCAMLR

Smluvní strana	Datum podpisu	Datum ratifikace, přijetí nebo přistoupení	Datum vstupu v platnost	Datum členství v Komisi CCAMLR
Argentina	11.9.1980	28.5.1982	27.6.1982	27.6.1982
Austrálie	1.9.1980	6.5.1981	7.4.1982	7.4.1982
Belgie	11.9.1980	22.2.1984	23.3.1984	23.3.1984
Brazílie	–	28.1.1986	27.2.1986	8.9.1986
Bulharsko	–	1.9.1992	30.9.1992	–
Evropské společenství	–	21.4.1982	21.5.1982	21.5.1982
Finsko	–	6.9.1989	6.10.1989	–
Francie	16.9.1980	16.9.1982	16.10.1982	16.10.1982
Chile	11.9.1980	22.7.1981	7.4.1982	7.4.1982
Indie	–	17.6.1985	17.7.1985	29.6.1985
Itálie	–	29.3.1989	28.4.1989	30.6.1990
Japonsko	12.9.1980	26.5.1981	7.4.1982	7.4.1982
Jihoafrická republika	1.9.1980	23.7.1981	7.4.1982	7.4.1982
Kanada	–	1.7.1988	31.7.1988	–
Korejská republika	–	29.3.1985	28.4.1985	19.11.1985
Německo (SRN)	11.9.1980	23.4.1982	23.5.1982	23.5.1982
Namibie	–	29.6.2000	29.7.2000	5.2.2001
Nizozemí	–	23.2.1990	25.3.1990	–
Norsko	11.9.1980	6.12.1983	5.1.1984	5.1.1984
Nový Zéland	11.9.1980	8.3.1982	7.4.1982	7.4.1982
Peru	–	23.6.1989	23.7.1989	–
Polsko	–	28.3.1984	27.4.1984	27.4.1984
Ruská federace (SSSR)	–	26.5.1981	7.4.1982	7.4.1982
Řecko	–	12.2.1987	14.3.1987	–
Španělsko	–	9.4.1982	9.5.1984	21.10.1987
Švédsko	–	7.6.1984	6.7.1984	30.12.1989
Ukrajina	–	22.4.1994	22.5.1994	14.12.1994
Uruguay	–	22.3.1985	22.4.1985	–
USA	11.9.1980	18.2.1982	7.4.1982	7.4.1982
Vanuatu	–	20.6.2001	20.7.2001	–
Velká Británie	11.9.1980	31.8.1981	7.4.1982	7.4.1982

III. PLNÉ ZNĚNÍ SMLOUVY O ANTARKTIDĚ, MADRIDSKÉHO PROTOKOLU A ZÁKONA O ANTARKTIDĚ

SMLOUVA O ANTARKTIDĚ

Vlády Argentiny, Austrálie, Belgie, Chile, Francouzské republiky, Japonska, Nového Zélandu, Norska, Jihoafrické Unie, Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království Velká Británie a Severního Irska a Spojených států amerických,

Uvědomuje si, že je v zájmu všeho lidstva, aby Antarktida nadále vždy sloužila výhradně mírovým účelům a nestala se dějištěm ani předmětem mezinárodních sporů;

Uznávající podstatný přínos k vědeckému poznání na základě mezinárodní spolupráce ve vědeckém výzkumu Antarktidy;

Přesvědčeny, že vytvoření pevného základu pro pokračování v této spolupráci a pro její rozvoj na základě svobodného vědeckého bádání v Antarktidě, jak tomu bylo po dobu Mezinárodního geofyzikálního roku, odpovídá zájmům vědy a pokroku všeho lidstva;

Jsouce dále přesvědčeny, že smlouva, která zajišťuje využití Antarktidy jen pro mírové účely, a pokračování mezinárodního porozumění v Antarktidě, přispěje k uskutečnění cílů a zásad Charty Organizace spojených národů;

se dohodly na tomto:

Článek I

1. Antarktidy bude využito jen pro mírové účely. Zakazují se mimo jiné jakákoliv opatření vojenského charakteru, jako je vybudování vojenských základen a opevnění, konání vojenských manévrů, jakož i pokusy s jakýmkoliv druhem zbraní.
2. Tato smlouva nezabráňuje využít vojenského personálu nebo zařízení pro vědecké výzkumy nebo pro jakékoli jiné mírové účely.

Článek II

Svobodný vědecký výzkum v Antarktidě a spolupráce v tomto směru, jak byly uplatňovány za Mezinárodního geofyzikálního roku, potvrzují v souladu s ustanoveními této Smlouvy.

Článek III

1. Na podporu mezinárodní spolupráce ve vědeckých výzkumech v Antarktidě, jak to stanoví článek II této Smlouvy, se smluvní strany dohodly, že si budou v nejvyšší možné a prakticky proveditelné míře:
 - a) vyměňovat informace o plánech vědeckých prací v Antarktidě, aby byla zajištěna maximální úspora prostředků a efektivnost práce;
 - b) vyměňovat vědecký personál mezi výpravami a stanicemi v Antarktidě;
 - c) vyměňovat údaje a výsledky vědeckých pozorování v Antarktidě a zajistí k nim volný přístup.

2. Při plnění tohoto článku bude všemožně podporováno navazování aktivní spolupráce s těmi odbornými Organizacemi spojených národů a jinými mezinárodními organizacemi, které mají o Antarktidu zájem z vědeckého nebo technického hlediska.

Článek IV

1. Nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nebude vykládáno jako:
 - a) zřeknutí se kterékoli ze smluvních stran již dříve vyhlášených práv nebo nároků na územní svrchovanost v Antarktidě;
 - b) zřeknutí se kterékoli ze smluvních stran jakéhokoli podkladu pro nároky na územní svrchovanost v Antarktidě, nebo omezení tohoto podkladu, který může kterékoli ze smluvních stran získat v důsledku své činnosti nebo činnosti svých občanů v Antarktidě nebo z jiných důvodů;
 - c) poškození pozic kterékoli ze smluvních stran pokud, jde o uznání nebo neuznání jejího práva či nároku, nebo podkladu pro nároky kteréhokoli jiného státu na územní svrchovanost v Antarktidě.
2. Žádné akce nebo činnost, spadající do doby, kdy tato Smlouva bude v platnosti, nebudou podkladem pro prohlášení, podporování či popírání jakýchkoli nároků na územní svrchovanost v Antarktidě a nevytvoří žádná práva na svrchovanost v Antarktidě. Žádné nové nároky na rozšíření existujících nároků na územní svrchovanost v Antarktidě nebudou uplatňovány dokud tato Smlouva bude v platnosti.

Článek V

1. Jakékoli jaderné výbuchy v Antarktidě, jakož i zneškodňování radioaktivního odpadového materiálu v této oblasti se zakazuje.
2. Budou-li uzavřeny mezinárodní dohody týkající se využití jaderné energie včetně jaderných výbuchů a zneškodňování radioaktivního odpadového materiálu, na nichž se budou podílet všechny smluvní strany, jejichž představitelé mají právo účastnit se konferencí stanovených článkem IX, budou v Antarktidě uplatňována pravidla stanovená těmito dohodami.

Článek VI

Ustanovení této Smlouvy platí pro oblast na jih od 60. rovnoběžky jižní šířky, včetně plovoucích ledovců, avšak nic, co je v této Smlouvě obsaženo, nepoškozuje a nikterak se nedotýká práv kteréhokoli státu nebo výkonu těchto práv uznávaných mezinárodním právem o volném moři v této oblasti.

Článek VII

1. V zájmu dosažení stanovených cílů a v zájmu respektování ustanovení této Smlouvy má každá ze smluvních stran, jejíž zástupci se mohou účastnit konferencí, předpokládaných článkem IX této Smlouvy, právo jmenovat pozorovatele pro jakoukoli inspekci, předvídanou tímto článkem. Pozorovatelé musí být občany smluvních stran, které je jmenují. Jména pozorovatelů budou oznámena každé ze smluvních stran, která má právo pozorovatele jmenovat; obdobná zpráva bude zaslána v případě ukončení jejich funkce.
2. Každý pozorovatel jmenovaný podle ustanovení bodu 1 tohoto článku má naprosto volný přístup do kterékoli či do všech oblastí Antarktidy, a to v kteroukoli dobu.

3. Všechny oblasti Antarktidy, včetně všech stanic a zařízení v těchto oblastech, a také všechny námořní lodí a letadla na základnách, kde se vykládá nebo nakládá náklad či personál v Antarktidě, jsou v kteroukoli dobu přístupné k inspekci pozorovatelům jmenovaným podle ustanovení bodu 1 tohoto článku.
4. Pozorování ze vzduchu může provádět v kterékoli době a nad kteroukoli či nad všemi oblastmi Antarktidy každá ze smluvních stran, která má právo jmenovat pozorovatele.
5. Každá ze smluvních stran až pro ni nabude tato Smlouva platnosti, bude informovat ostatní smluvní strany a v budoucnu je včas uvědomí:
 - a) o všech výpravách do Antarktidy nebo do oblasti Antarktidy, které podnikají její loď nebo její občané, a o všech výpravách do Antarktidy, které jsou organizovány na jejím území, nebo jsou z jejího území vysílány;
 - b) o všech stanicích v Antarktidě provozovaných jejími občany;
 - c) o každém vojenském personálu či vybavení, určeném k vysílání do Antarktidy s přihlédnutím k podmínkám stanoveným bodem 2 článku I této Smlouvy.

Článek VIII

1. Pozorovatelé jmenovaní podle ustanovení bodu 1 článku VII a vědecký personál vyměňovaný podle ustanovení bodu 1 b) článku III Smlouvy, jakož i personál doprovázející takové osoby, podléhají v zájmu usnadnění jejich funkcí vyplývajících z této Smlouvy a aniž by byly dotčeny příslušné pozice každé smluvní strany v otázce jurisdikce nad všemi ostatními osobami v Antarktidě, výlučně jurisdikci smluvní strany, jejímž jsou občané, a to pokud jde o všechny činy či nedopatření, k nimž dojde za jejich pobytu v Antarktidě, za účelem výkonu jejich funkcí.
2. Zainteresované smluvní strany, aniž by bylo dotčeno ustanovení bodu 1 tohoto článku a před podniknutím opatření podle ustanovení bodu 1 e) článku IX, se musí neprodleně, dojde-li k jakémukoli sporu v otázce jurisdikce v Antarktidě, ihned navzájem konzultovat, aby se dospělo ke vzájemně přijatelnému řešení.

Článek IX

1. Zástupci smluvních stran uvedených v preambuli této Smlouvy se sejdou v Canbeře nejpozději dva měsíce po vstupu této Smlouvy v platnost a budou se napříště scházet v termínech a na místech, které si určí v zájmu výměny informací, vzájemných konzultací o otázkách Antarktidy, jež představují obecný zájem a také v zájmu rozpracování, prozkoumání a doporučení opatření svým vládám, která by přispěla k uskutečnění zásad a cílů této Smlouvy, včetně opatření o:
 - a) využití Antarktidy pouze pro mírové účely;
 - b) podpoře vědeckého bádání v Antarktidě;
 - c) podpoře mezinárodní vědecké spolupráce v Antarktidě;
 - d) podpoře k uskutečnění práv inspekce, stanovených v článku VII této Smlouvy;
 - e) otázkách týkajících se výkonu jurisdikce v Antarktidě;
 - f) ochraně a uchování živých zdrojů v Antarktidě.
2. Každá smluvní strana, která se stane stranou Smlouvy přístupem podle ustanovení článku XIII, bude mít právo jmenovat své zástupce, aby se účastnili konferencí uvedených v bodu 1 tohoto článku, a to po

dobu, kdy tato smluvní strana projevuje svůj zájem o Antarktidu tím, že tam vyvíjí podstatnou vědeckou a výzkumnou činnost jako je vybudování vědecké stanice nebo vyslání vědecké expedice.

3. Zprávy pozorovatelů uvedených v článku VII této Smlouvy budou zaslány zástupcům smluvních stran, které se účastní konferencí uvedených v bodě 1 tohoto článku.
4. Opatření uvedená v bodě 1 tohoto článku vstoupí v platnost po schválení všemi smluvními stranami, jejichž zástupci měli právo účastnit se konferencí svolaných k projednání těchto opatření.
5. Některá práva nebo všechna práva stanovená touto Smlouvou mohou být uplatňována jakmile vstoupí v platnost, a to bez ohledu na to, zad nějaká opatření přispívající k výkonu těchto práv, byla či nebyla navržena, projednána nebo schválena, jak to předpokládá tento článek.

Článek X

Každá ze smluvních stran se zavazuje, že vyvine náležité úsilí v souladu s Chartou Organizace spojených národů, aby v Antarktidě nebyla prováděna žádná činnost odporující zásadám nebo cílům této Smlouvy.

Článek XI

1. Vznikne-li nějaký spor mezi dvěma nebo více smluvními stranami o výklad nebo provádění této Smlouvy, budou se tyto smluvní strany navzájem konzultovat, aby spor vyřešily jednáním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, rozhodčím, soudním nebo jinými pokojnými prostředky, které si samy zvolí.
2. Každý takový spor, který nebude vyřešen uvedeným způsobem, bude předložen se souhlasem všech zúčastněných na tomto sporu, Mezinárodnímu soudu. Avšak, nebude-li dosaženo dohody o předložení sporu Mezinárodnímu soudu, nejsou zúčastněné strany zbaveny povinnosti i nadále usilovat o jeho vyřešení nejrůznějšími pokojnými prostředky, uvedenými v bodu 1 tohoto článku.

Článek XII

1. a) Tato Smlouva může být změněna nebo doplněna v kterékoli době po dohodě všech smluvních stran, jejichž zástupci mají právo zúčastnit se konferencí předvídaných článkem IX. Každá taková změna nebo doplněk vstoupí v platnost, až vláda u níž je Smlouva uložena, dostane od všech těchto smluvních stran zprávu o jejich ratifikaci.
b) Tato změna nebo doplněk vstoupí pak v platnost pro kteroukoli jinou smluvní stranu až od ní vláda, u níž je Smlouva uložena, dostane zprávu o jejich ratifikaci. Kterákoli tato smluvní strana, jež nepodá zprávu o ratifikaci do dvou let po vstupu změny nebo doplňku v platnost podle ustanovení bodu 1 a) tohoto článku, bude ode dne vypršení této lhůty považována za odstoupivší od Smlouvy.
2. a) Jestliže po uplynutí třiceti let od vstupu této Smlouvy v platnost některá ze smluvních stran, jejíž zástupci mají právo účastnit se konferencí předvídaných v článku IX, požádá vládu, u níž je Smlouva uložena, bude svolána tak rychle, jak to jen bude prakticky možné, konference všech smluvních stran, která bude jednat o tom, jak je Smlouva prováděna.
b) Jakákoli změna nebo doplněk této Smlouvy schválené na uvedené konferenci většinou smluvních stran na ni zastoupených, včetně většiny těch stran, jejichž představitelé mají právo účastnit se konferencí předvídaných v článku IX, bude oznámena vládou, u níž je Smlouva uložena, všem smluvním stranám neprodleně po skončení konference a vstoupí v platnost podle ustanovení bodu 1 tohoto článku.

- c) Jestliže kterákoli takováto změna nebo doplněk nevstoupí v platnost podle ustanovení bodu 1 a) tohoto článku do dvou let ode dne, kdy o nich byly informovány všechny smluvní strany, může kterákoli ze smluvních stran kdykoli po vypršení této lhůty uvědomit vládu, u níž je Smlouva uložena, o svém odstoupení od Smlouvy; toto odstoupení od Smlouvy nabude platnosti po uplynutí dvou let ode dne, kdy byla o něm uvědoměna vláda, u níž je Smlouva uložena.

Článek XIII

1. Tato Smlouva podléhá ratifikaci států, které ji podepsaly. Bude otevřena k přístupu každému státu, který je členem Organizace spojených národů nebo kterémukoli jinému státu, který může být se souhlasem všech smluvních stran, jejichž zástupci mají právo účastnit se konferencí předvídaných v článku IX této Smlouvy, pozván, aby přistoupil ke Smlouvě.
2. Každý stát ratifikuje tuto Smlouvu nebo k ní přistupuje v souladu se svými ústavními předpisy.
3. Ratifikační listiny a listiny o přístupu budou uloženy u vlády Spojených států amerických, která je deponitářem.
4. Vláda, u níž je Smlouva uložena, uvědomí všechny státy, které Smlouvu podepsaly a přistoupily k ní, o datu uložení každé ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, jakož i o datu vstupu Smlouvy v platnost a kterákoli změně nebo doplnění.
5. Až všechny státy, které Smlouvu podepsaly uloží ratifikační listiny, nabude tato Smlouva v platnost pro tyto státy a pro státy, které uložily o přístupu. V budoucnu vstoupí Smlouva v platnost pro každý stát, který k ní přistoupí po uložení jeho listiny o přístupu.
6. Tato Smlouva bude zaregistrována vládou, u níž je uložena, podle ustanovení článku 102 Charty Organizace spojených národů.

Článek XIV

Tato Smlouva sepsaná v anglickém, francouzském, ruském a španělském jazyce, přičemž každé znění má stejnou platnost, bude uložena v archivu vlády Spojených států amerických, která zašle ověřené copy Smlouvy vládám států, které ji podepsaly nebo k ní přistoupily.

Na důkaz toho pověření zástupci náležitě k tomu zmocnění podepsali tuto Smlouvu.

Dáno ve Washingtonu 1. prosince 1959.

MADRIDSKÝ PROTOKOL**Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě*****Preamble***

Státy, které jsou stranami tohoto protokolu k Smlouvě o Antarktidě, dále uváděné jen jako strany, přesvědčeny o potřebě zvýšit ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů; přesvědčeny o potřebě posílit systém Smlouvy o Antarktidě tak, aby se zajistilo, že Antarktida bude nadále vždy využívána výlučně pro mírové účely a nestane se dějištěm, ani předmětem mezinárodních neshod;

vědomy si zvláštního právního a politického postavení Antarktidy a zvláštní odpovědnosti konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě zajistit, aby všechny činnosti v Antarktidě byly v souladu s účely a zásadami Smlouvy o Antarktidě;

připomínající označení Antarktidy jako zvláštní oblasti uchování a jiná opatření přijatá v rámci systému Smlouvy o Antarktidě na ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů;

uznávající dále jedinečné příležitosti, jež Antarktida nabízí pro vědecké sledování a výzkum procesů globálního, jakož i regionálního významu;

potvrzující zásady uchování dle Úmluvy o uchování mořských živých zdrojů Antarktidy;

přesvědčeny, že rozvoj všestranného režimu na ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů je v zájmu lidstva jako celku;

přejíce si doplnit Smlouvu o Antarktidě k tomuto cíli,

dohodly se takto:

Článek 1**Definice**

Pro účely tohoto protokolu:

- a) „Smlouva o Antarktidě“ znamená Smlouvu o Antarktidě sjednanou ve Washingtonu dne 1. prosince 1959;
- b) „oblast Smlouvy o Antarktidě“ znamená oblast, na kterou se používají ustanovení Smlouvy o Antarktidě v souladu s článkem VI uvedené smlouvy;
- c) „konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě“ znamenají schůzky uvedené v článku IX Smlouvy o Antarktidě;
- d) „konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě“ znamenají smluvní strany Smlouvy o Antarktidě, jež jsou oprávněny jmenovat zástupce, kteří se účastní schůzek uvedených v článku IX uvedené smlouvy;
- e) „systém Smlouvy o Antarktidě“ znamená Smlouvu o Antarktidě, opatření učiněná podle této smlouvy, její přidružené zvláštní mezinárodní instrumenty, jež nabyly platnosti, a opatření učiněná podle těchto instrumentů;
- f) „Arbitrážní tribunál“ znamená Arbitrážní tribunál zřízený podle dodatku k tomuto protokolu, jenž tvoří nedílnou součást protokolu;
- g) „Výbor“ znamená Výbor pro ochranu životního prostředí, zřízený v souladu s článkem 11.

Článek 2

Cíl a označení

Strany se zavazují k všestranné ochraně životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů a označují tímto Antarktidu za přírodní rezervaci, zasvěcenou míru a vědě.

Článek 3

Zásady životního prostředí

1. Ochrana životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů a vnitřní hodnota Antarktidy, včetně její volné přírody a estetických hodnot, jakož i její hodnota jako oblasti pro provádění vědeckého výzkumu, zejména výzkumu, který je podstatný pro pochopení globálního životního prostředí, jsou základními zřeteli v plánování a provádění všech činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě.
2. K tomuto cíli:
 - a) činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě se plánují a provádějí tak, aby byly omezeny nepříznivé účinky na životní prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů;
 - b) činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě se plánují a provádějí tak, aby nedošlo k:
 - i/ nepříznivým účinkům na typy podnebí nebo počasí;
 - ii/ významnému negativnímu ovlivnění kvality ovzduší a vody;
 - iii/ značným změnám v atmosférickém zemském (včetně vodního), ledovcovém nebo mořském prostředí;
 - iv/ škodlivým změnám v rozdělení, dostatku nebo rovnováze druhů nebo v populaci druhů fauny a flóry;
 - v/ dalšímu poškozování ohrožených druhů nebo populací takových druhů; nebo
 - vi/ degradaci nebo značnému ohrožení oblastí, které mají biologický, vědecký, historický a estetický význam nebo význam pro volnou přírodu;
 - c) činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě se plánují a provádějí na základě informací postačujících k tomu, aby umožnily předběžné odhady jejich možných dopadů na životní prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů i hodnoty Antarktidy pro provádění vědeckého výzkumu, jakož i informované úsudky o nich; tyto úsudky musí brát plně v úvahu:
 - i/ rozsah činnosti, včetně její oblasti, trvání a intenzity;
 - ii/ kumulativní účinky činnosti, jak samotné, tak ve spojení s jinými činnostmi v oblasti Smlouvy o Antarktidě;
 - iii/ zda činnost bude škodlivě působit na jinou činnost v oblasti Smlouvy o Antarktidě;
 - iv/ zda jsou dosažitelné technologie a postupy, zabezpečující z hlediska životního prostředí bezpečné provoz;
 - v/ zda existuje způsobilost sledovat klíčové parametry ochrany životního prostředí a složek ekosystémů tak, aby se zjistily jakékoliv škodlivé účinky činnosti a poskytlo se včasné varování před nimi, a aby se stanovily takové změny v provozních postupech, jež budou nezbytné ve světle výsledků sledování nebo zvýšených vědomostí o životním prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů; a

vi/ zda existuje způsobilost urychleně a účinně reagovat na nehody, zvláště takové, jež mohou mít účinky na životní prostředí;

- d) provádí se pravidelné a účinné sledování, aby se umožnil odhad dopadů na probíhající činnosti, včetně ověření předpověděných dopadů;
 - e) provádí se pravidelné a účinné sledování, které by umožnilo včasné zjištění možných nepředvídaných účinků činností prováděných jak uvnitř, tak i vně oblasti Smlouvy o Antarktidě na životní prostředí Antarktidy a závislé a přidružené ekosystémy.
3. Činnosti se plánují a provádějí v oblasti Smlouvy o Antarktidě tak, aby se poskytla přednost vědeckému výzkumu a aby se uchovala hodnota Antarktidy jako oblasti pro provádění takového výzkumu, včetně výzkumu, který je podstatný pro pochopení globálního životního prostředí.
 4. Činnosti podnikané v oblasti Smlouvy o Antarktidě podle programů vědeckého výzkumu, turistika a všechny jiné vládní i nevládní činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro něž se vyžaduje předběžné sdělení v souladu s článkem VII, odstavcem 5 Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přisunu a zásobování:
 - a) se provádějí způsobem, který je slučitelný se zásadami v tomto článku; a
 - b) budou upraveny, pozastaveny nebo zrušeny, jestliže povedou, nebo hrozí, že povedou k takovým dopadům na životní prostředí Antarktidy nebo závislé či přidružené ekosystémy, které jsou neslučitelné s těmito zásadami.

Článek 4

Poměr k ostatním složkám systému Smlouvy o Antarktidě

1. Tento protokol doplňuje Smlouvu o Antarktidě a ani neupravuje, ani nemění tuto smlouvu.
2. Nic v tomto protokolu neruší práva a závazky stran tohoto protokolu podle jiných mezinárodních instrumentů platných v rámci systému Smlouvy o Antarktidě.

Článek 5

Slučitelnost s jinými složkami systému Smlouvy o Antarktidě

Strany se budou radit a spolupracovat se smluvními stranami jiných mezinárodních instrumentů platných v rámci systému Smlouvy o Antarktidě a jejich příslušných institucí, aby zajistily naplňování cílů a zásad tohoto protokolu a aby nenarušovaly naplňování cílů a zásad oněch instrumentů nebo nepřivodily neslučitelnost mezi prováděním těchto instrumentů a tímto protokolem.

Článek 6

Spolupráce

1. Strany spolupracují při plánování a provádění činností v oblasti smlouvy o Antarktidě. K tomuto cíli bude každá strana usilovat o to, aby:
 - a) podporovala programy spolupráce vědecké, technické a výchovné hodnoty, týkající se ochrany životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů;
 - b) poskytla vhodnou pomoc jiným stranám v přípravě odhadů dopadu na životní prostředí;

- c) poskytla jiným stranám na žádost informace významné pro jakékoliv možné ohrožení životního prostředí a pomoc k snížení účinků nehod, jež mohou poškodit životní prostředí Antarktidy nebo závislé a přidružené ekosystémy;
 - d) se poradila s jinými stranami ohledně výběru míst pro budoucí stanice a jiná zařízení tak, aby se předešlo kumulativním dopadům způsobeným jejich nadměrnou koncentrací v kterémkoliv místě;
 - e) podnikala společné výpravy a podílela se na užívání stanic a jiných zařízení, kde je to vhodné; a
 - f) prováděla takové kroky, jež budou dohodnuty na konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě.
2. Každá strana se zavazuje, že podle možnosti bude sdílet informace, jež budou napomáhat jiným stranám při plánování a provádění jejich činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě, za účelem ochrany životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů.
3. Strany spolupracují s těmi stranami, jež budou vykonávat jurisdikci v oblastech přilehlých k oblasti Smlouvy o Antarktidě, aby zajistily, že činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě nebudou mít nepříznivé dopady na životní prostředí v oněch oblastech.

Článek 7

Zákaz činností týkajících se nerostných zdrojů

Každá jiná činnost týkající se nerostných zdrojů, než je vědecký výzkum, se zakazuje.

Článek 8

Posuzování vlivů na životní prostředí

1. Navržené činnosti uvedené níže v odstavci 2 se podrobují procesu stanovenému v příloze I pro posuzování vlivů těchto činností na životní prostředí Antarktidy nebo na závislé či přidružené ekosystémy podle toho, zda se zjistí, že tyto činnosti mají:
- a) méně než malý či přechodný vliv;
 - b) malý či přechodný vliv; nebo
 - c) více než malý či přechodný vliv.
2. Každá strana zajistí, aby proces posuzování vlivů, stanovený v příloze I, se použil v plánovacích procesech vedoucích k rozhodnutí o zahájení činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě podle programů vědeckého výzkumu, turistice a všech jiných vládních a nevládních činnostech v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro které se vyžaduje předběžné sdělení podle článku VII Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přísunu a zásobování.
3. Tento proces posuzování vlivů, stanovený v příloze I, se použije na každou změnu v činnosti, ať k této změně dojde zvýšením nebo snížením intenzity prováděné činnosti, rozšířením o další činnost, vyřazením některého zařízení či jinak.
4. Tam, kde činnosti plánuje společně více stran než jedna, zúčastněné strany jmenují jednu ze svého počtu, aby koordinovala provádění procesu posuzování vlivů na životní prostředí, stanoveného v příloze I.

Článek 9

Přílohy

1. Přílohy k tomuto protokolu tvoří jeho nedílnou část.
2. Další přílohy, kromě příloh I-IV, mohou být přijaty a nabýt účinnosti v souladu s článkem IX Smlouvy o Antarktidě.
3. Změny a úpravy příloh mohou být přijaty a nabýt účinnosti podle článku IX Smlouvy o Antarktidě s tím, že každá příloha může sama přinést ustanovení o změnách a úpravách, jež nabudou účinnosti urychleně.
4. Přílohy a všechny jejich změny a úpravy, jež nabyly účinnosti podle výše uvedených odstavců 2 a 3, nabudou účinnosti pro smluvní stranu Smlouvy o Antarktidě, která není konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě, nebo která nebyla konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě v době přijetí, jakmile sdělení o schválení touto smluvní stranou bude přijato depozitářem, pokud některá příloha sama nestanoví jinak ohledně nabytí účinnosti kterékoliv její změny nebo úpravy.
5. Pokud některá příloha nestanoví jinak, přílohy podléhají řízení pro řešení sporů, stanovenému v článcích 18 až 20.

Článek 10

Konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě

1. Konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, opírajíce se o nejlepší dosažitelnou vědeckou a technickou radu:
 - a) určí podle ustanovení tohoto protokolu obecné zásady pro všestrannou ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů, a
 - b) přijmou opatření podle článku IX Smlouvy o Antarktidě pro provádění tohoto protokolu.
2. Konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě přezkoumávají práci Výboru a plně se opírají o jeho radu a doporučení při provádění úkolů uvedených výše v odstavci 1, jakož i o radu Vědeckého výboru pro výzkum Antarktidy.

Článek 11

Výbor pro ochranu životního prostředí

1. Tímto se zřizuje Výbor pro ochranu životního prostředí.
2. Každá strana je oprávněna stát se členem Výboru a jmenovat zástupce, jenž může být provázen znalci a poradci.
3. Pozorovatelský status ve Výboru je dostupný pro každou smluvní stranu Smlouvy o Antarktidě, jež není stranou tohoto protokolu.
4. Výbor pozve prezidenta Vědeckého výboru pro výzkum Antarktidy a předsedu Vědeckého výboru pro uchování mořských zdrojů Antarktidy, aby se zúčastnili jako pozorovatelé jeho zasedání. Výbor též může se schválením konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě pozvat takové jiné vědecké a technické organizace, jakož i organizace pro životní prostředí, které jsou s to přispět k jeho práci, aby se zúčastnily jako pozorovatelé na jeho zasedáních.

5. Výbor předloží zprávu o každém svém zasedání konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě. Zpráva zahrne všechny věci posuzované na zasedání a vyjádří přednesené názory. Zpráva se rozesílá stranám a pozorovatelům zúčastněným na zasedání a stane se poté veřejně dosažitelnou.
6. Výbor přijme svůj jednací řád, jenž bude podléhat schválení konzultativní schůzkou ke Smlouvě o Antarktidě.

Článek 12

Funkce výboru

1. Funkcemi Výboru jsou poskytovat rady a formulovat doporučení stranám v souvislosti s prováděním tohoto protokolu, včetně působení jeho příloh, pro posouzení na konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě, a provádět takové jiné funkce, jež mu budou svěřeny konzultativními schůzkami ke Smlouvě o Antarktidě. Zejména poskytuje radu ve věci:
 - a) účinnosti opatření přijatých podle tohoto protokolu;
 - b) potřeby doplnit, posílit a jinak zdokonalit taková opatření;
 - c) potřeby dodatečných opatření, včetně potřeby dodatečných příloh, kde to bude vhodné;
 - d) používání a provádění řízení pro odhady dopadů na životní prostředí, stanovených v článku 8 a příloze I;
 - e) prostředků snížení nebo zmírnění dopadů činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě na životní prostředí;
 - f) postupů v situacích vyžadujících naléhavou akci včetně reakce na stavy nouze v životním prostředí;
 - g) působení a dalšího rozvoje systému chráněné oblasti Antarktidy;
 - h) inspekčních postupů, včetně podob inspekčních zpráv a kontrolních záznamů pro provádění inspekce;
 - i) sbírání, ukládání, výměny a hodnocení informací týkajících se ochrany životního prostředí;
 - j) stavu životního prostředí Antarktidy; a
 - k) potřeby vědeckého výzkumu, včetně sledování životního prostředí, týkajícího se provádění tohoto protokolu.
2. Při plnění svých funkcí se Výbor radí, je-li to nutné, s Vědeckým výborem pro výzkum Antarktidy, Vědeckým výborem pro uchování mořských živých zdrojů Antarktidy a jinými příslušnými vědeckými a technickými organizacemi, jakož i organizacemi pro životní prostředí.

Článek 13

Dodržování tohoto protokolu

1. Každá strana přijme vhodná opatření v mezích své příslušnosti, včetně přijetí zákonů a předpisů, správních akcí a donucovacích opatření, aby zajistila dodržování tohoto protokolu.
2. Každá strana vynaloží náležité úsilí, slučitelné s Chartou Organizace spojených národů, k tomu cíli, aby nikdo neprováděl jakoukoliv činnost odporující tomuto protokolu.
3. Každá strana oznámí všem ostatním stranám opatření, jež přijímá podle výše uvedených odstavců 1a a 2.
4. Každá strana upozorní všechny ostatní strany na jakoukoliv činnost, která podle jejího mínění ovlivňuje provádění cílů a zásad tohoto protokolu.
5. Konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě upozorní každý stát, který není stranou tohoto protokolu, na jakoukoliv činnost prováděnou tímto státem, jeho agenturami, zástupci, fyzickými či právníky

osobami, loděmi, letadly nebo jinými dopravními prostředky, jež ovlivňuje provádění cílů a zásad tohoto protokolu.

Článek 14

Inspekce

1. Aby se rozvinula ochrana životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů a aby se zajistilo dodržování tohoto protokolu, konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě zařadí jednotlivě nebo společně inspekce pozorovatelů, jež se provádějí v souladu s článkem VII Smlouvy o Antarktidě.
2. Pozorovateli jsou:
 - a) pozorovatelé jmenovaní konzultativní stranou Smlouvy o Antarktidě, kteří jsou státními příslušníky této strany; a
 - b) všichni pozorovatelé jmenovaní na konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě, aby prováděli inspekce podle postupů, jež stanoví konzultativní schůzka ke Smlouvě o Antarktidě.
3. Strany plně spolupracují s pozorovateli provádějícími inspekce a zajistí, že během inspekce bude pozorovatelům umožněn přístup do všech částí stanic, zařízení, vybavení, lodí a letadel, které jsou přístupné inspekci podle článku VII, odstavce 3 Smlouvy o Antarktidě, jakož i ke všem záznamům, které jsou o nich vedeny, jež se vyžadují podle tohoto protokolu.
4. Zprávy o inspekcích se zasílají stranám, jejichž stanic, zařízení, vybavení, lodí nebo letadel se tyto zprávy týkají. Poté, co byla dána těmto stranám příležitost k připomínkám, budou zprávy a jakékoliv připomínky k nim rozeslány všem stranám a Výboru, posouzeny na příští konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě a stanou se poté veřejně dosažitelnými.

Článek 15

Akce reagující na stav nouze

1. Aby se čelilo stavům nouze v životním prostředí v oblasti Smlouvy o Antarktidě, každá strana souhlasí s tím, že:
 - a) bude bezodkladně a účinně reagovat na takové stavy nouze, jež by mohly vzniknout při provádění programů vědeckého výzkumu, turistiky a všech jiných vládních a nevládních činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro které se vyžaduje předběžné sdělení podle článku VII, odstavce 5 Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přísunu a zásobování; a
 - b) vypracuje rezervní plány pro případ potřeby reagovat na incidenty s možnými nepříznivými účinky na životní prostředí Antarktidy nebo závislé a přidružené ekosystémy.
2. K tomuto cíli strany budou:
 - a) spolupracovat při formulování a provádění takových plánů; a
 - b) stanoví postupy pro okamžité oznámení stavů nouze v životním prostředí a kooperativní reakci na ně.
3. Při provádění tohoto článku se strany opírají o radu příslušných mezinárodních organizací.

Článek 16

Odpovědnost

V souladu s cíli tohoto protokolu pro všestrannou ochranu životního prostředí Antarktidy a závislých a přidružených ekosystémů se strany zavazují vypracovat pravidla a řízení týkající se odpovědnosti za škody, způsobené činnostmi rozvíjenými v oblasti Smlouvy o Antarktidě, jichž se týká tento protokol. Tato pravidla a řízení budou zahrnuta do jedné nebo více příloh, jež mají být přijaty v souladu s článkem 9, odstavcem 2.

Článek 17

Výroční zprávy stran

1. Každá strana podává každoročně zprávu o krocích podniknutých k provádění tohoto protokolu. Takové zprávy zahrnou oznámení učiněná v souladu s článkem 13, odstavcem 3, rezervní plány, vypracované podle článku 15, a všechna ostatní oznámení a informace vyžadované podle tohoto protokolu, pro něž není žádné jiné ustanovení týkající se rozesílání a výměny informací.
2. Zprávy podané v souladu s výše uvedeným odstavcem 1 se rozesílají všem stranám a Výboru, budou posouzeny na příští konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě a stanou se veřejně dosažitelné.

Článek 18

Řešení sporů

Vznikne-li spor týkající se výkladu a používání tohoto protokolu, strany ve sporu na žádost kterékoliv z nich se co nejdříve mezi sebou poradí, majíce na zřeteli vyřešení sporu vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smířčím, arbitráží, soudním řízením nebo jinými pokojnými prostředky, na nichž se strany ve sporu dohodnou.

Článek 19

Volba způsobu pokojného řešení

1. Každá strana může při podepsání, ratifikaci, přijetí, schválení tohoto protokolu nebo při přistoupení k tomuto protokolu nebo kdykoliv poté zvolit prostřednictvím písemného prohlášení jeden nebo oba z následujících prostředků pro řešení sporů týkajících se výkladu nebo používání článku 7, 8 a 15 a pokud některá příloha nestanoví jinak, ustanovení kterékoliv přílohy, jakož i článku 13, pokud se vztahuje na tyto články a ustanovení:
 - a) Mezinárodní soudní dvůr,
 - b) Arbitrážní tribunál.
2. Prohlášení učiněné podle výše uvedeného odstavce 1 nemá vliv na působnost článku 18 a článku 20, odstavce 2.
3. U strany, která neučinila prohlášení podle výše uvedeného odstavce 1 nebo vůči níž prohlášení již neplatí, se má zato, že přijala příslušnost Arbitrážního tribunálu.
4. Jestliže strany ve sporu přijaly týž prostředek pro pokojné řešení sporu, může být spor předložen pouze tomuto řízení, pokud se strany nedohodnou jinak.

5. Jestliže strany ve sporu nepřijaly týž prostředek pro řešení sporu, nebo jestliže obě přijaly oba prostředky, spor může být předložen pouze Arbitrážnímu tribunálu, pokud se strany nedohodnou jinak.
6. Prohlášení učiněné podle výše uvedeného odstavce 1 zůstane v platnosti, dokud nevypřeší podle jeho podmínek nebo dokud neuplynou tři měsíce od odevzdání písemného sdělení o odvolání depozitáři.
7. Nové prohlášení, sdělení o odvolání nebo vypršení prohlášení nemá žádný vliv na probíhající řízení před Mezinárodním soudním dvorem nebo Arbitrážním tribunálem, pokud se strany ve sporu nedohodnou jinak.
8. Prohlášení a sdělení uvedená v tomto článku se ukládají u depozitáře, který předá jejich kopie všem stranám.

Článek 20

Řízení o řešení sporu

1. Jestliže strany ve sporu týkajícím se výkladu nebo používání článků 7, 8 nebo 15, nebo pokud některá příloha nestanoví jinak, ustanovení kterékoliv přílohy, jakož i článku 13, pokud se vztahuje na tyto články a ustanovení, se nedohodly na prostředku řešení do 12 měsíců od podání žádosti o konzultaci podle článku 18, bude spor předložen na žádost kterékoliv strany ve sporu k řešení v souladu s řízením určeným článkem 19, odstavcem 4 a 5.
2. Arbitrážní tribunál není příslušný rozhodovat nebo se vyslovovat o jakékoliv věci spadající do článku IV Smlouvy o Antarktidě. Navíc nic v tomto protokolu nebude vykládáno tak, že by se svěřovala příslušnost či jurisdikce Mezinárodnímu soudnímu dvoru nebo kterémukoliv jinému tribunálu zřízenému za účelem řešení sporů mezi stranami, aby rozhodly nebo se jinak vyslovily o jakékoliv věci spadající do článku IV Smlouvy o Antarktidě.

Článek 21

Podpis

Tento protokol bude otevřen k podpisu v Madridu dne 4. října 1991 a poté ve Washingtonu do 3. října 1992 kterýmkoliv státem, jenž je smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě.

Článek 22

Ratifikace, přijetí, schválení nebo přístup

1. Tento protokol podléhá ratifikaci, přijetí nebo schválení signatárními státy.
2. Po 3. říjnu 1992 bude tento protokol otevřen k přístupu kterýmkoliv státem, jenž je smluvní stranou Smlouvy o Antarktidě.
3. Listiny o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu se ukládají u vlády Spojených států amerických, tímto označené za depozitáře.
4. Po dni, v němž tento protokol vstoupí v platnost, nebudou konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě jednat o oznámení ohledně oprávnění smluvní strany Smlouvy o Antarktidě jmenovat zástupce k účasti na konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě v souladu s článkem IX, odstavcem 2 Smlouvy o Antarktidě, dokud tato smluvní strana nejprve neratifikuje, nepřijme nebo neschválí tento protokol, nebo k němu nepřistoupí.

Článek 23

Nabytí platnosti

1. Tento protokol nabude platnosti třicátého dne po datu uložení listin o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu všemi státy, které byly konzultativními stranami Smlouvy o Antarktidě v den, kdy tento protokol byl přijat.
2. Pro každou smluvní stranu Smlouvy o Antarktidě, která uloží listinu o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu po dni nabytí platnosti tohoto protokolu, nabude tento protokol platnosti třicátého dne po takovém uložení.

Článek 24

Výhrady

Výhrady k tomuto protokolu nejsou dovoleny.

Článek 25

Úpravy či změny

1. Bez újmy ustanovením článku 9 může být tento protokol upraven nebo změněn podle řízení stanoveného v článku XIII, odstavci 1 a/ a b/ Smlouvy o Antarktidě.
2. Jestliže po uplynutí 50 let ode dne nabytí platnosti tohoto protokolu kterákoliv z konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě o to požádá sdělením zaslaným depozitáři, bude se konat konference co nejdříve to bude možné, aby zhodnotila působení tohoto protokolu.
3. Úpravy či změny, navržené na kterékoliv hodnotící konferenci svolané podle výše uvedeného odstavce 2, se přijímají většinou stran, včetně tří čtvrtin států, které jsou konzultativními stranami v době přijetí tohoto protokolu.
4. Úpravy či změny přijaté podle výše uvedeného odstavce 3 nabudou platnosti po ratifikaci, přijetí, schválení nebo přístupu třemi čtvrtinami konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě, včetně ratifikace, přijetí, schválení nebo přistoupení všemi státy, které jsou konzultativními stranami v době přijetí tohoto protokolu.
5. a) Pokud jde o článek 7, potrvá zákaz činností týkajících se nerostných zdrojů Antarktidy, který je v něm obsažen, pokud nenabude platnosti závazný právní režim činností, týkajících se nerostných zdrojů v Antarktidě, který bude zahrnovat dohodnuté způsoby pro určení, zda a jestliže ano, za jakých podmínek, budou takové činnosti přijatelné. Tento režim plně zabezpečí zájmy všech států uvedených v článku IV Smlouvy o Antarktidě a použije jeho zásad. Proto, budou-li na hodnotící konferenci, zmíněné ve výše uvedeném odstavci 2, navrženy úpravy či změny článku 7, zahrnou tyto změny či úpravy takový závazný právní režim.
- b) Jestliže jakékoliv takové úpravy či změny nenabudou platnosti do tří let od data jejich přijetí, bude moci každá strana kdykoliv poté oznámit depozitáři své odstoupení od tohoto protokolu a takové odstoupení se stane účinným dva roky po obdržení oznámení depozitářem.

Článek 26

Oznámení depozitáře

Depozitář oznámí všem smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě následující skutečnosti:

- a) podepsání tohoto protokolu a uložení listin o ratifikaci, přijetí, schválení nebo přistoupení;
- b) den nabytí platnosti tohoto protokolu a každé další přílohy k němu;
- c) dobu nabytí platnosti každé změny nebo úpravy tohoto protokolu;
- d) uložení prohlášení a sdělení podle článku 19; a
- e) každé oznámení doručené podle článku 25, odstavce 5 b/.

Článek 27

Autentické texty a registrace u Organizace spojených národů

1. Tento protokol, sepsaný v jazycích anglickém, francouzském, ruském a španělském, přičemž každé znění je stejně autentické, bude uložen v archivu vlády Spojených států amerických, jež předá řádně ověřené opisy všem smluvním stranám Smlouvy o Antarktidě.
2. Tento protokol bude registrován depozitářem podle článku 102 Charty Organizace spojených národů.

DODATEK K PROTOKOLU

Arbitráž

Článek 1

1. Arbitrážní tribunál bude ustaven a bude působit v souladu s protokolem, včetně tohoto dodatku.
2. Tajemník uvedený v tomto dodatku je generální tajemník Stálého arbitrážního dvora.

Článek 2

1. Každá strana je oprávněna jmenovat nejvýše tři arbitry, z nichž nejméně jeden bude jmenován do tří měsíců od nabytí platnosti protokolu pro tuto stranu. Každý arbitr musí být zkušený v záležitostech týkajících se Antarktidy, mít důkladnou znalost mezinárodního práva a požívat nejlepší pověsti pro spravedlivost, způsobilost a bezúhonnost. Jména takto jmenovaných osob tvoří seznam arbitrů. Každá strana bude mít v seznamu vždy jméno alespoň jednoho arbitra.
2. S výhradou níže uvedeného odstavce 3 zůstane arbitr jmenovaný stranou v seznamu po období pěti let a může být znovu jmenován touto stranou na další pětiletá období.
3. Strana, která jmenovala arbitra, může jméno tohoto arbitra odvolat ze seznamu. Jestliže arbitr zemře nebo strana z jakéhokoliv důvodu odvolá ze seznamu jméno arbitra, kterého jmenovala, oznámí to strana, která jmenovala zmíněného arbitra, neprodleně tajemníkovi. Arbitr, jehož jméno bylo odvoláno ze seznamu, bude nadále působit v každém Arbitrážním tribunálu, do kterého byl tento arbitr jmenován, až do dokončení řízení před Arbitrážním tribunálem.
4. Tajemník zajistí, aby se udržoval aktuální seznam arbitrů jmenovaných podle tohoto článku.

Článek 3

1. Arbitrážní tribunál se skládá ze tří arbitrů, kteří se ustanovují takto:
 - a) Strana ve sporu zahajující řízení ustanoví jednoho arbitra, jenž může být jejím státním příslušníkem, ze seznamu uvedeného v článku 2. Toto ustanovení arbitra bude obsaženo v oznámení uvedeném v článku 4.
 - b) Do 40 dnů od doručení tohoto oznámení ustanoví druhá strana ve sporu druhého arbitra, jenž může být jejím státním příslušníkem, ze seznamu uvedeného článku 2.
 - c) Do 60 dnů od ustanovení druhého arbitra ustanoví strany ve sporu třetího arbitra ze seznamu uvedeného v článku 2. Třetí arbitr nesmí být ani státním příslušníkem strany ve sporu, ani osobou jmenovanou do seznamu uvedeného v článku 2 stranou ve sporu, ani též státní příslušností jako kterýkoliv z prvních dvou arbitrů. Třetí arbitr bude předsedou Arbitrážního tribunálu.
 - d) Jestliže druhý arbitr nebyl ustanoven v předepsané lhůtě, nebo jestliže strany ve sporu nedosáhly v předepsané lhůtě dohody o ustanovení třetího arbitra, budou arbitr či arbitři ustanoveni na žádost kterékoliv strany ve sporu a do 30 dnů od doručení této žádosti předsedou Mezinárodního soudního dvora ze seznamu uvedeného v článku 2 a podle podmínek předepsaných výše v pododstavcích b/ a c/. Vykonává funkce svěřené mu nebo jí v tomto pododstavci, předseda Dvora se poradí se stranami ve sporu.
 - e) Nebude-li předseda Mezinárodního soudního dvora moci vykonávat funkce svěřené mu nebo jí ve výše uvedeném pododstavci d/, nebo bude státním příslušníkem jedné strany ve sporu, vykoná tyto funkce místopředseda Dvora, avšak nebude-li místopředseda moci tyto funkce vykonávat, nebo bude-li státním příslušníkem strany ve sporu, vykoná tyto funkce další nejstarší člen Dvora, který je dosažitelný a není státním příslušníkem strany ve sporu.
2. Každé uvolněné místo se doplní způsobem předepsaným pro původní ustanovení arbitra.
3. V každém sporu, který zahrnuje víc než dvě strany, ustanoví ty strany, jež mají stejný zájem, jednoho arbitra dohodou ve lhůtě stanovené výše v odstavci 1 b/.

Článek 4

Strana ve sporu zahajující řízení to písemně oznámí druhé straně nebo stranám ve sporu a tajemníkovi. Takové oznámení zahrne prohlášení nároku a důvody, o něž se opírá. Tajemník předá oznámení všem stranám.

Článek 5

1. Pokud se strany ve sporu nedohodnou jinak, bude se arbitráž konat v Haagu, kde se ukládají protokoly Arbitrážního tribunálu. Arbitrážní tribunál přijme svůj vlastní jednací řád. Tento řád zajistí, aby každá strana měla plnou příležitost být slyšena a vyložit svou věc, a zajistí rovněž, aby řízení bylo vedeno rychle.
2. Arbitrážní tribunál může vyslechnout protinároky vyplývající ze sporu a rozhodnout o nich.

Článek 6

1. Usoudí-li Arbitrážní tribunál, že má *prima facie* jurisdikci podle protokolu, může:
 - a) na žádost kterékoliv strany ve sporu určit taková zatímni opatření, jež bude považovat za nezbytná pro zachování příslušných práv stran ve sporu;

- b) předepsat jakákoliv zatímní opatření, jež bude považovat v daných okolnostech za vhodná, aby zabránil vážné ujmě životnímu prostředí Antarktidy nebo závislým či přidruženým ekosystémům.
2. Strany ve sporu se neprodleně podrobí všem zatímním opatřením předepsaným podle výše uvedeného odstavce 1 b/, dokud nebude učiněn výrok podle článku 10.
 3. Nehledě na lhůtu v článku 20 protokolu, může strana ve sporu oznámením druhé straně nebo stranám ve sporu a tajemníkovi v souladu s článkem 4 kdykoliv požádat, aby Arbitrážní tribunál byl ustaven jako věc výjimečně naléhavosti, aby určil nebo předepsal nouzová zatímní opatření podle tohoto článku. V takovém případě bude Arbitrážní tribunál ustaven co nejdříve v souladu s článkem 3, s výjimkou toho, že lhůty v článku 3, odstavci 1 b/, c/ a d/ se zkrátí v každém případě na 14 dní. Arbitrážní tribunál rozhodne na žádost o nouzová zatímní opatření do dvou měsíců od ustanovení svého předsedy.
 4. Poté, co Arbitrážní tribunál rozhodne o žádosti o nouzová zatímní opatření v souladu s výše uvedeným odstavcem 3, bude řešení sporu pokračovat v souladu s články 18, 19 a 20 protokolu.

Článek 7

Každá strana, která se domnívá, že má právní zájem, ať obecný nebo konkrétní, jež může být podstatně ovlivněn výrokem Arbitrážního tribunálu, může, pokud Arbitrážní tribunál nerozhodne jinak, intervenovat v řízení.

Článek 8

Strany ve sporu usnadní práci Arbitrážního tribunálu a zejména mu opatří podle svého práva a s použitím všech prostředků, jež mají k dispozici, všechny příslušné dokumenty a informace, a umožní mu, bude-li to nezbytné, povolát svědky nebo znalce, aby získal jejich svědectví.

Článek 9

Jestliže se jedna ze stran ve sporu se nedostaví před Arbitrážní tribunál nebo svou věc vůbec nehájí, může druhá strana žádat Arbitrážní tribunál, aby pokračoval v řízení a učinil výrok.

Článek 10

1. Arbitrážní tribunál rozhoduje na základě ustanovení protokolu a jiných použitelných pravidel a zásad mezinárodního práva, jež nejsou neslučitelné s těmito ustanoveními, takové spory, které mu budou předloženy.
2. Arbitrážní tribunál může rozhodnout spor, který mu bude předložen, *ex aequo et bono*, jestliže s tím strany ve sporu souhlasí.

Článek 11

1. Dříve než učiní svůj výrok, ujistí se Arbitrážní tribunál, že je v daném sporu příslušný a že nárok či protinárok je skutkově i právně odůvodněn.
2. Výrok bude provázen prohlášením o důvodech, jež vedly k rozhodnutí a bude oznámen tajemníkovi, který jej předá všem stranám.
3. Výrok je konečný a závazný pro strany ve sporu a pro každou stranu, jež intervenovala v řízení a je nutno se mu bez odkladu podrobit. Arbitrážní tribunál vyloží výrok na žádost strany ve sporu nebo kterékoliv intervenující strany.

4. Nález je závazný pouze pro případ, který byl rozhodnut.
5. Pokud Arbitrážní tribunál nerozhodne jinak, výlohy Arbitrážního tribunálu, včetně odměny arbitrářů, ponese strany ve sporu rovnými díly.

Článek 12

Všechna rozhodnutí Arbitrážního tribunálu, včetně těch, která jsou uvedena v článcích 5, 6 a 11, se činí většinou arbitrářů, kteří se nemohou zdržet hlasování.

Článek 13

1. Tento dodatek může být změněn nebo upraven opatřením přijatým v souladu s článkem IX, odstavcem 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud opatření nestanoví jinak, změna nebo úprava budou považovány za schválené a nabudou účinnosti rok po ukončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byly přijaty, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí depozitáři během této lhůty, že si přeje prodloužit tuto lhůtu, nebo že nemůže toto opatření schválit.
2. Každá změna nebo úprava tohoto dodatku, jež nabude účinnosti podle výše uvedeného odstavce 1, nabude poté účinnosti vůči kterékoli jiné straně, jakmile depozitář obdrží sdělení o schválení touto stranou.

PŘÍLOHA I K PROTOKOLU O OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ K SMLouvĚ O ANTARKTIDĚ

Posuzování vlivů na životní prostředí

Článek 1

Předběžné stadium

1. Vlivy navržených aktivit, uvedených v článku 8 protokolu, na životní prostředí budou posouzeny před jejich zahájením podle příslušných národních řízení.
2. Jestliže se zjistí, že činnost bude mít méně než malý či přechodný vliv, může být taková činnost ihned zahájena.

Článek 2

Počáteční hodnocení životního prostředí

1. Pokud se nezjistí, že činnost bude mít méně než malý či přechodný vliv, nebo pokud se nepřipravuje všestranné hodnocení životního prostředí v souladu s článkem 3, připraví se počáteční hodnocení životního prostředí. Musí obsahovat postačující podrobnosti, aby se odhadlo, zda navržená činnost může mít větší než malý či přechodný vliv a bude zahrnovat:
 - a) popis navržené činnosti, včetně jejího účelu, umístění, trvání a intenzity; a
 - b) posouzení alternativ navržené činnosti a všech vlivů, jež může činnost mít, včetně posouzení kumulativních vlivů ve světle probíhajících a známých plánovaných činností.

2. Jestliže počáteční hodnocení životního prostředí naznačuje, že navržená činnost nebude pravděpodobně mít větší než malý či přechodný vliv, může činnost začít za předpokladu, že budou zavedeny postupy, jež mohou zahrnovat sledování, k procesu posuzování a ověřování vlivu této činnosti.

Článek 3

Všestranné hodnocení životního prostředí

1. Jestliže počáteční hodnocení životního prostředí naznačuje, nebo zjistí-li se jinak, že navržená činnost bude pravděpodobně mít víc než menší či přechodný vliv, připraví se všestranné hodnocení životního prostředí.
2. Všestranné hodnocení životního prostředí zahrne:
 - a) popis navržené činnosti včetně jejího účelu, umístění, trvání a intenzity a možné alternativy této činnosti, včetně alternativy jejího nezahájení, jakož i následky těchto alternativ;
 - b) popis počátečního základního stavu životního prostředí, s nímž budou srovnány předvídané změny a předpověď budoucího příslušného stavu životního prostředí, nedojde-li k navržené činnosti;
 - c) popis metod a dat použitých k předpovědi vlivů navržené činnosti;
 - d) posouzení povahy, rozsahu, trvání a intenzity pravděpodobných přímých vlivů navržené činnosti;
 - e) posouzení možných nepřímých nebo druhořadých vlivů navržené činnosti;
 - f) posouzení kumulativních vlivů navržené činnosti ve světle probíhajících činností a jiných známých plánovaných činností;
 - g) identifikace opatření, včetně monitorovacích programů, jež by bylo možno učinit, aby se snížily na minimum nebo zmírnily vlivy navržené činnosti a odhalily nepředvídané vlivy a jež by mohly poskytnout včasné varování před všemi nepříznivými účinky činnosti, jakož i aby se neprodleně a účinně čelilo nehodám;
 - h) zjištění nevyhnutelných vlivů navržené činnosti;
 - i) posouzení účinků navržené činnosti na provádění vědeckého výzkumu a jiné probíhající užívání a hodnoty;
 - j) zjištění mezer ve znalostech a nejistot, které se vyskytly při shromažďování informací, požadovaných podle tohoto odstavce;
 - k) netechnický souhrn informací poskytnutých podle tohoto odstavce; a
 - l) jméno a adresu osoby nebo organizace, která připravila všestranné hodnocení životního prostředí, a adresu, na kterou by měly být zaslány připomínky.
3. Návrh všestranného hodnocení životního prostředí bude veřejně dosažitelný a bude rozeslán k připomínkám všem stranám, které jej rovněž učiní veřejně dosažitelným. Lhůta 90 dní bude poskytnuta pro doručení připomínek.
4. Návrh všestranného hodnocení životního prostředí bude předložen k náležitému posouzení Výboru ve stejné době, kdy bude rozeslán stranám a alespoň 120 dní před příští konzultativní schůzkou ke Smlouvě o Antarktidě.
5. Žádné konečné rozhodnutí se neučiní, aby se zahájila navržená činnost v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pokud nebyla příležitost pro posouzení návrhu všestranného hodnocení životního prostředí konzultativní schůzkou ke Smlouvě o Antarktidě na radu Výboru, za předpokladu, že nedojde k odkladu žádného roz-

hodnutí o zahájení navržené činnosti působením tohoto odstavce déle, než 15 měsíců ode dne rozeslání návrhu všestranného hodnocení životního prostředí.

6. Konečné všestranné hodnocení životního prostředí se bude zabývat připomínkami, které došly ohledně návrhu všestranného hodnocení životního prostředí, a uvede je či shrne. Konečné všestranné hodnocení životního prostředí, sdělení každého rozhodnutí o něm, jakož i každé hodnocení významu předvídaných dopadů v poměru k výhodám navržené činnosti, budou rozeslány všem stranám, které je rovněž učiní veřejně dosažitelnými, alespoň 60 dní před zahájením navržené činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě.

Článek 4

Rozhodnutí založená na všestranných hodnoceních životního prostředí

Každé rozhodnutí o tom, zda navržená činnost, na kterou se používá článek 3, by měla pokračovat a v kladném případě, zda ve své původní či upravené podobě, bude založeno na všestranném hodnocení životního prostředí, jakož i na jiných příslušných úvahách.

Článek 5

Sledování

1. Budou zavedena řízení, včetně vhodného sledování klíčových ukazatelů životního prostředí, pro odhad a ověřování dopadu každé činnosti, jež budou zahájena po provedení všestranného hodnocení životního prostředí.
2. Řízení zmíněná ve výše uvedeném odstavci 1 a v článku 2, odstavci 2 budou stanovena k poskytnutí pravidelného a ověřitelného záznamu o dopadech činnosti, aby kromě jiného:
 - a) umožnila učinit odhady míry, ve které jsou takové dopady slučitelné s protokolem; a
 - b) poskytla informace užitečné pro snížení dopadů na minimum nebo zmírnění dopadů, a kde to bude vhodné, informace o potřebě pozastavení, zrušení nebo úpravě této činnosti.

Článek 6

Rozesílání informací

1. Následující informace se rozesílají stranám, předkládají Výboru a činí veřejně dosažitelnými:
 - a) popis řízení zmíněného v článku 1;
 - b) roční seznam všech počátečních hodnocení životního prostředí připravených podle článku 2 a všechna rozhodnutí učiněná jako jejich následek;
 - c) významné obdržené informace a každá akce učiněná jako jejich následek na základě řízení zavedeného podle článku 2, odstavce 2 a článku 5; a
 - d) informace zmíněné v článku 3, odstavci 6.
2. Každé počáteční hodnocení životního prostředí připravené podle článku 2 bude dosažitelné na žádost.

Článek 7

Případy stavu nouze

1. Tato příloha se nepoužije v případech stavu nouze, týkajících se bezpečnosti lidského života nebo lodí, letadel nebo vybavení a zařízení velké hodnoty, nebo ochrany životního prostředí, jež vyžadují provedení činnosti bez splnění postupů stanovených v této příloze.
2. Oznámení o činnostech prováděných v případech stavu nouze, které by jinak vyžadovaly přípravu všestranného hodnocení životního prostředí, budou ihned rozeslána všem stranám a Výboru, a úplně vysvětlení bude poskytnuto do 90 dnů po zahájení těchto činností.

Článek 8

Změna či úprava

1. Tato příloha může být změněna či upravena opatřením přijatým podle článku IX, odstavce 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud opatření nestanoví jinak, změna či úprava budou považovány za schválené a stanou se účinnými rok po ukončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byly přijaty, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí depozitáři v této lhůtě, že si přeje tuto lhůtu prodloužit nebo že nemůže opatření schválit.
2. Každá změna či úprava této přílohy, jež se stane účinnou podle výše uvedeného odstavce 1, se stane poté účinnou vůči kterékoli jiné straně, jakmile depozitář obdrží sdělení o schválení touto stranou.

***PŘÍLOHA II K PROTOKOLU O OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
K SMLOUVĚ O ANTARKTIDĚ***

Uchování fauny a flóry Antarktidy

Článek 1

Definice

Pro účely této přílohy:

- a) „místní savec“ znamená každého člena kteréhokoli druhu, náležejícího do třídy Mammalia, pocházejícího z oblasti Smlouvy o Antarktidě nebo objevujícího se tam sezónně přirozenou migrací;
- b) „místní pták“ znamená každého člena, v kterémkoliv stádiu jeho životního cyklu (včetně vajec), kteréhokoli druhu třídy Aves, pocházejícího z oblasti Smlouvy o Antarktidě nebo objevujícího se tam sezónně přirozenou migrací;
- c) „místní rostlina“ znamená každé suchozemské nebo sladkovodní rostlinstvo, včetně mechů, lišejníků, hub a řas, v kterémkoliv stádiu jeho životního cyklu (včetně semen a jiných způsobů rozmnožování), pocházejícího z oblasti Smlouvy o Antarktidě;
- d) „místní bezobratlý“ znamená každého suchozemského nebo sladkovodního bezobratlého v kterémkoliv stádiu jeho životního cyklu, pocházejícího z oblasti Smlouvy o Antarktidě;
- e) „příslušný orgán“ znamená každou osobu nebo agenturu zmocněnou stranou vydávat povolení podle této přílohy;
- f) „povolení“ znamená formální písemné dovolení vydané příslušným orgánem;

- g) „odebírat“ nebo „odběr“ znamená zabíjet, poranit, chytat, dotýkat se nebo obtěžovat místního savce nebo ptáka, nebo odvážet či poškozovat taková množství místních rostlin, že jejich lokální rozdělení nebo hojnost by byly významně postiženy;
- h) „škodlivé zasahování“ znamená:
- i/ étání nebo přistávání helikoptér či jiných vzdušných dopravních prostředků způsobem, který vyrušuje koncentrace ptáků a tuleňů;
 - ii/ užívání vozidel nebo plavidel včetně vznášedel a malých člunů způsobem, který vyrušuje koncentrace ptáků a tuleňů;
 - iii/ užívání výbušnin nebo střelných zbraní způsobem, který vyrušuje koncentrace ptáků a tuleňů;
 - iv/ úmyslné vyrušování plemeních se nebo pelichajících ptáků či soustředění ptáků a tuleňů pěšími osobami;
 - v/ značné poškozování koncentrací místních suchozemských rostlin přistáváním letadel, motorovými vozidly nebo pošlapáním či jinými způsoby; a
 - vi/ každá činnost, jež povede k značně nepříznivému pozměnění přirozeného prostředí kteréhokoliv druhu či populace místních savců, ptáků, rostlin nebo bezobratlých
- i) „Mezinárodní úmluva pro regulaci lovu velryb“ znamená Úmluvu sjednanou ve Washingtonu dne 2. prosince 1946

Článek 2

Případy stavu nouze

1. Tato příloha se nepoužije v případech stavu nouze týkajících se bezpečnosti lidského života nebo lodí, letadel, nebo vybavení a zařízení vysoké hodnoty, nebo ochrany životního prostředí.
2. Sdělení o činnostech prováděných v případech stavu nouze se okamžitě rozesílají všem stranám a Výboru.

Článek 3

Ochrana místní fauny a flóry

1. Odběr nebo škodlivé zasahování jsou zakázány, ledaže jsou v souladu s povolením.
2. Taková povolení stanoví dovolenou činnost včetně toho, kdy a kým má být prováděna, a vydávají se pouze v následujících okolnostech:
 - a) k opatření vzorků pro vědecké studium nebo vědecké informace;
 - b) k opatření vzorků pro muzea, herbaria, zoologické a botanické zahrady, nebo jiné výchovné či kulturní instituce nebo využití; a
 - c) učinění opatření týkajících se nevyhnutelných následků vědeckých činností, které nejsou jinak dovoleny podle výše uvedených pododstavců a/ či b/, nebo stavby a provozu vědeckých podpůrných zařízení.
3. Vydání takových povolení bude omezeno tak, aby se zajistilo, že:
 - a) se neodebere víc místních savců, ptáků nebo rostlin, než je nezbytně nutné, aby se vyhovělo účelům stanoveným ve výše uvedeném odstavci 2;
 - b) se zabijí jen malé počty místních savců nebo ptáků a v žádném případě se nezabije více místních savců nebo ptáků z lokálních populací, než může ve spojení s jinými dovolenými odběry obvykle nahradit přirozená reprodukce v následující sezóně: a

- c) se zachová rozmanitost druhů, jakož i přirozených prostředí, které jsou podstatně pro jejich existenci, a rovnováha ekologických systémů existujících v oblasti Smlouvy o Antarktidě.
4. Každý druh místních savců, ptáků a rostlin uvedených v Dodatku A k této příloze, bude označen jako „zvláště chráněný druh“ a bude mu poskytnuta zvláštní ochrana stran.
5. Povolení odebírat zvláště chráněný druh se nevydává, pokud odběr:
- a) není pro závažný vědecký účel;
 - b) ohrozí přežití nebo obnovení tohoto druhu nebo lokální populace; a
 - c) nepoužije nesmrťící techniky, kde je to možné.
6. Veškerý odběr místních savců a ptáků se provádí způsobem, který přináší nejmenší uskutečnitelnou míru bolesti a utrpení.

Článek 4

Uvádění nepůvodních druhů, parazitů a nemocí

1. Žádný druh zvířat nebo rostlin, jenž není původem z oblasti Smlouvy o Antarktidě, nebude uváděn na pevninu nebo ledovcové šelfy nebo do vod v oblasti Smlouvy o Antarktidě jinak, než v souladu s povolením.
2. Psi se nebudou přivádět na pevninu nebo ledovcové šelfy a psi, kteří se nyní nacházejí v těchto oblastech, budou odvezeni do 1. dubna 1994.
3. Povolení podle výše uvedeného odstavce 1 se vydávají, aby byl umožněn dovoz pouze zvířat a rostlin uvedených v dodatku B k této příloze, a určí druh, počty a je-li to možné, věk a pohlaví, jakož i opatření, jež se mají přijmout, aby se zabránilo úniku nebo styku s místní faunou a flórou.
4. Každá rostlina nebo zvíře, pro něž se vydá povolení v souladu s výše uvedenými odstavci 1 a 3, bude dříve, než vyprší platnost povolení odvezena z oblasti Smlouvy o Antarktidě nebo bude odstraněna spaláním či stejně účinnými prostředky, jež vyloučí nebezpečí pro místní faunu a flóru. V povolení bude tento závazek přesně stanoven. Každá jiná rostlina nebo zvíře přivezené do oblasti Smlouvy o Antarktidě, které nepocházejí z této oblasti, včetně veškerého potomstva, budou odvezeny nebo odstraněny spaláním či stejně účinnými prostředky tak, aby se staly sterilními, pokud nebude zjištěno, že nevytváří žádné nebezpečí pro místní faunu a flóru.
5. Nic v tomto článku se nepoužije na dovoz potravin do oblasti Smlouvy o Antarktidě za předpokladu, že žádná živá zvířata nebudou dovážena pro tento účel a všechny rostliny a zvířecí části i výrobky se budou udržovat v pečlivě kontrolovaných podmínkách, a budou odstraněny v souladu s Přílohou III k protokolu a Dodatkem C k této příloze.
6. Každá strana bude požadovat, aby se přijala opatření včetně těch, která jsou uvedena v Dodatku C k této příloze, aby se zabránilo zavádění mikroorganismů (např. virů, bakterií, parazitů, kvasinek, hub), jež nejsou přítomny v místní fauně a flóře.

Článek 5

Informace

Každá strana připraví a učiní dostupnými informace, jež stanoví zejména zakázané činnosti a poskytnou seznamy zvláště chráněných druhů a příslušných chráněných oblastí, pro všechny osoby přítomné nebo mají-

cí v úmyslu vstoupit do oblasti Smlouvy o Antarktidě, aby zajistila, že takové osoby porozumí ustanovením této přílohy a dodrží je.

Článek 6

Výměna informací

1. Strany učiní opatření za účelem:
 - a) shromažďování a výměně záznamů (včetně záznamů o povoleních) a statistik týkajících se počtů nebo množství každého druhu místních savců, ptáků nebo rostlin, odebraných každoročně v oblasti Smlouvy o Antarktidě;
 - b) získávání a výměně informací, týkajících se postavení místních savců, ptáků, rostlin a bezobratlých v oblasti Smlouvy o Antarktidě, jakož i míry, ve které tyto druhy či populace potřebují ochranu;
 - c) stanovení obecné formy, ve které budou strany předkládat tyto informace v souladu s níže uvedeným odstavcem 2.
2. Každá strana bude informovat ostatní strany, jakož i Výbor před koncem listopadu každého roku o každém kroku, který učiní podle výše uvedeného odstavce 1 a o počtu a povaze povolení, vydaných podle této přílohy v předchozím období od 1. července do 30. června.

Článek 7

Poměr k jiným dohodám mimo systém Smlouvy o Antarktidě

Nic v této příloze neruší práva a závazky stran podle Mezinárodní úmluvy pro regulaci lovu velryb.

Článek 8

Hodnocení

Strany budou neustále hodnotit opatření pro uchování fauny a flóry Antarktidy, berouce v úvahu všechna doporučení Výboru.

Článek 9

Změna či úprava

1. Tato příloha může být změněna či upravena opatřením přijatým v souladu s článkem IX, odstavcem 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud opatření nestanoví jinak, změna či úprava budou považovány za schválené a stanou se účinnými rok po ukončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byly přijaty, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí depozitáři v této lhůtě, že si přeje tuto lhůtu prodloužit nebo že nemůže opatření schválit.
2. Každá změna či úprava této přílohy, jež se stane účinnou v souladu s výše uvedeným odstavcem 1, se stane poté účinnou vůči kterékoliv jiné straně, jakmile depozitáři obdrží sdělení o schválení touto stranou.

DODATKY K PŘÍLOZE**DODATEK A**

Zvláště chráněné druhy

1. Všechny druhy lachtanů rodu *Arctocephalus* (angl. *Fur Seals*)
2. Tuleň Rossův – *Ommatophoca rosii* (angl. *Ross Seal*)

DODATEK B

Dovoz zvířat a rostlin

Následující zvířata a rostliny se mohou dovážet do oblasti Smlouvy o Antarktidě v souladu s povoleními, vydanými podle článku 4 této přílohy:

- a) domácí rostliny; a
- b) laboratorní zvířata a rostliny včetně virů, bakterií, kvasinek a hub.

DODATEK C

Opatření mající za účel zabránit zavádění mikroorganismů

1. Drůbež. Žádná živá drůbež nebo jiní živí ptáci nebudou bráni do oblasti Smlouvy o Antarktidě. Než se zabalí vykuchaná drůbež pro dopravu do oblasti Smlouvy o Antarktidě, prohlédne se za účelem zjištění nemocí, jako je Newcastleova nemoc, tuberkulóza a infekce způsobená kvasinkami. Veškerá nespotřebovaná drůbež nebo její části budou odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě nebo budou odstraněny spaláním nebo rovnocennými prostředky, jež vyloučí nebezpečí pro místní faunu nebo flóru.
2. Dovozy nesterilní půdy je nutno se vyhnout v nejvyšší možné míře.

**PŘÍLOHA III K PROTOKOLU O OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO
PROSTŘEDÍ K SMLouvĚ O ANTARKTIDĚ*****Odstraňování odpadu a hospodaření s ním*****Článek 1****Obsah závazky**

1. Tato příloha se použije na činnosti prováděné v oblasti Smlouvy o Antarktidě podle programů vědeckého výzkumu, turistiku a veškeré jiné vládní i nevládní činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě, pro něž se vyžaduje předběžné sdělení podle článku VII, odstavce 5 Smlouvy o Antarktidě, včetně přidružených činností přísunu a zásobování.
2. Množství odpadů vyprodukovaných nebo odstraňovaných v oblasti Smlouvy o Antarktidě se omezí co možno nejvíce tak, aby se snížil na minimum dopad na životní prostředí Antarktidy a aby se snížilo na

minimum zasahování do přírodních hodnot Antarktidy, do vědeckého výzkumu a do jiných užívání Antarktidy, jež jsou slučitelné se Smlouvou o Antarktidě.

3. Skladování, odstraňování a odvážení odpadu z oblasti Smlouvy o Antarktidě, jakož i recyklace a omezení zdrojů budou podstatnými zřeteli při plánování a provádění činností v oblasti Smlouvy o Antarktidě.
4. Odpady odvážené z oblasti Smlouvy o Antarktidě budou v nejvyšší možné míře vráceny do země, ze které se organizovaly činnosti vytvářející odpad, nebo do kterékoli jiné země, v níž byla učiněna opatření pro odstraňování takových odpadů v souladu s příslušnými mezinárodními dohodami.
5. Minulá a současná místa pro odstraňování odpadů na pevnině a opuštěná pracovní místa činností v Antarktidě vyčistí původce takových odpadů a uživatel těchto míst. Tento závazek se nebude vykládat tak, že vyžaduje:
 - a) odklizení jakékoliv struktury označené za historické místo či památku; nebo
 - b) odklizení jakékoliv struktury nebo odpadového materiálu za okolností, ve kterých by odvezení kterýmkoliv praktickým způsobem vedlo k ještě nepříznivějšímu dopadu na životní prostředí, než je ponechání struktury nebo odpadového materiálu na nynějším místě.

Článek 2

Odstraňování odpadu odvážením z oblasti

Smlouvy o Antarktidě

1. Následující odpady, budou-li vyprodukovány poté, co tato příloha nabude platnosti, budou odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě původcem těchto odpadů:
 - a) radioaktivní materiály;
 - b) elektrické baterie;
 - c) paliva, jak tekutá, tak tuhá;
 - d) odpady obsahující škodlivá množství těžkých kovů, nebo akutně toxické či škodlivě odolné směsi;
 - e) deriváty polyvinylchloridu (PVC), polyuretanové pěny, polystyrenové pěny, guma a mazací oleje, upravené řezivo a jiné výrobky, jež obsahují příměsi, jež mohou produkovat při spalování škodlivé emise;
 - f) veškeré jiné plastické odpady, kromě polyetylenových obalů nízké hustoty (jako jsou pytle na skladování odpadu) za předpokladu, že takovéto obaly budou spáleny v souladu s článkem 3, odstavcem 1;
 - g) sudy na pohonné hmoty; a
 - h) jiné pevné, nehořlavé odpady
za předpokladu, že závazek odvézt sudy a pevné nehořlavé odpady obsažené ve výše uvedených pododstavcích g) a h) se nepoužije za okolností, ve kterých by odvezení takových odpadů vedlo k ještě nepříznivějšímu dopadu na životní prostředí, než je jejich ponechání na nynějších místech.
2. Tekuté odpady, jichž se netýká výše uvedený odstavec 1, jakož i splašky a domácí tekuté odpady budou v nejvyšší možné míře odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě původcem takových odpadů.
3. Následující odpady odveze z oblasti Smlouvy o Antarktidě původce těchto odpadů, nebudou-li spáleny, autoklavovány nebo jinak upraveny, aby se staly sterilními:
 - a) zbytky mrtvol dovezených zvířat;
 - b) laboratorní kultury mikroorganismů a rostlinných patogenů; a

c) přivezené ptačí výrobky.

Článek 3

Odstraňování odpadu spalováním

1. S výhradou níže uvedeného odstavce 2 hořlavé odpady, kromě těch, které jsou uvedeny v článku 2, odstavci 1, jež nebudou odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě, se spalují ve spalovačích odpadků omezujících na nejnižší možnou míru škodlivé emise. Všechny emisní standardy a vodítka pro vybavení, jež doporučí mimo jiné Výbor a Vědecký výbor pro výzkum Antarktidy, se vezmou v úvahu. Pevné zbytky takového spalování se odvezou z oblasti Smlouvy o Antarktidě.
2. Od veškerého spalování odpadů na volné ploše se upustí co možno nejdříve, avšak nejpozději do konce sezóny 1998/1999. Než k tomu dojde, bude-li nutné odstranit odpady spálením na volné ploše, bude brán zřetel na směr a rychlost větru, jakož i druh odpadů, jež mají být spáleny, aby se omezilo ukládání prachových částic a aby nedošlo k takovému ukládání do oblastí zvláštního biologického, vědeckého, historického a estetického významu či významu pro volnou přírodu, včetně a zejména těch oblastí, jimž se poskytuje ochrana podle Smlouvy o Antarktidě.

Článek 4

Jiné odstraňování odpadů na pevnině

1. Odpadky neodvezené nebo neodstraněné v souladu s články 2 a 3 nebudou odstraňovány do oblastí bez ledu nebo do sladkovodních systémů.
2. Splašky, domácí tekuté odpady a jiné tekuté odpady, které nebudou odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě v souladu s článkem 2, se v nejvyšší možné míře nebudou odstraňovat na plovoucí ledu, ledovcové šelfy nebo na pevné ledové plotny, za předpokladu, že takové odpady, které pocházejí ze stanic umístěných ve vnitrozemí na ledovcových šelfech nebo na pevných ledových plochách, je možno odstraňovat do hlubokých ledových šachet tam, kde je takové odstraňování jedinou možnou volbou. Takové šachty se neumístí na známých trasách plovoucího ledu, jež končí v oblastech bez ledu nebo v oblastech vysokého tání.
3. Odpady vyprodukované v polních táborech odveze v nejvyšší možné míře původce takových odpadů do podpůrných stanic nebo lodí pro odstraňování podle této přílohy.

Článek 5

Odstraňování odpadu v moři

1. Splašky a domácí tekuté odpady je možno vypouštět přímo do moře, se zřetelem na asimilační způsobilost přijímajícího mořského prostředí, za předpokladu, že:
 - a) takové vypouštění je prováděno podle možnosti tam, kde existují podmínky pro počáteční zředění a rychlé rozpětlení; a
 - b) velké množství takových odpadů (vyprodukovaných ve stanici, ve které je průměrný počet osazenstva v průběhu jižního léta asi 30 či více osob) se upraví alespoň macerací.
2. Vedlejší produkt úpravy splašků rotačním biologickým lisem nebo podobnými procesy možno odstraňovat do moře za předpokladu, že takovéto odstraňování nebude mít nepříznivý vliv na lokální životní

prostředí a rovněž za předpokladu, že jakékoliv takové odstraňování v moři bude v souladu s přílohou IV k tomuto protokolu.

Článek 6

Skladování odpadu

Veškeré odpady, jež mají být odvezeny z oblasti Smlouvy o Antarktidě, nebo jinak odstraněny, se skladují tak, aby se zabránilo jejich rozptýlení v životním prostředí.

Článek 7

Zakázané výrobky

Žádné polychlorované bifenyls (PCB), nesterilní půda, polystyrenové kuličky, plátky či podobné způsoby balení či pesticidy (jiné než ty, které vyžadují vědecké, lékařské či hygienické účely) se nebudou zavádět na pevninu nebo ledovcové šelfy nebo do vod v oblasti Smlouvy o Antarktidě.

Článek 8

Plánované hospodaření s odpadem

1. Každá strana, která sama provádí činnosti v oblasti Smlouvy o Antarktidě, stanoví ohledně těchto činností klasifikační systém pro odstraňování odpadu jako základ pro zaznamenávání odpadů a usnadnění studií zaměřených na hodnocení dopadů vědecké činnosti a přidruženého přísunu a zásobování na životní prostředí. Za tím účelem se vyprodukované odpady klasifikují jako:
 - a) splašky a domácí tekuté odpady (skupina 1);
 - b) jiné tekuté odpady a chemikálie, včetně pohonných hmot a mazadel (skupina 2);
 - c) pevné látky určené ke spálení (skupina 3);
 - d) jiné pevné odpady (skupina 4); a
 - e) radioaktivní materiál (skupina 5).
2. Aby se dále snížil dopad odpadů na životní prostředí Antarktidy, každá strana připraví a ročně přehledně a doplní svůj plán hospodaření s odpadem (včetně omezování odpadu, skladování a odstraňování), konkretizující pro každé stálé stanoviště, pro polní tábory obecně a pro každou loď (jinou než malé čluny, jež jsou částí provozů stálých stanovišť nebo lodí a se zřetelem na existující plány pro nakládání s loděmi):
 - a) programy pro vyčištění existujících míst pro odstraňování odpadu a opuštěných pracovních míst;
 - b) nynější a plánovaná opatření pro hospodaření s odpadem, včetně konečného odstranění;
 - c) nynější a plánovaná opatření pro analýzu účinků odpadu na životní prostředí a hospodaření s odpadem; a
 - d) jiné snahy snížit na minimum všechny účinky odpadů a hospodaření s odpadem na životní prostředí.
3. Pokud je to možné, každá taková strana též připraví inventář umístění dřívějších činností (jako jsou trasy, polní skladiště, polní základny, zřícená letadla) dříve, než bude informace ztracena, tak, aby bylo možno vzít na tato umístění zřetel při plánování budoucích vědeckých programů (jako jsou chemie sněhu, znečišťování lišejníků nebo vrty ledovcového jádra).

Článek 9

Oběh a přezkoumání plánů hospodaření s odpadem

1. Plány hospodaření s odpadem, připravené v souladu s článkem 8, zprávy o jejich provádění a inventáře uvedené v článku 8, odstavci 3, se zařadí do ročních výměn informací v souladu s články III a VII Smlouvy o Antarktidě a s nimi souvisejícími doporučeními podle článku IX Smlouvy o Antarktidě.
2. Každá strana bude zasílat Výboru kopie svých plánů hospodaření s odpadem a zprávy o jejich provádění a přezkumu.
3. Výbor může přezkoumat plány hospodaření s odpadem a zprávy o nich a může k úvaze stran předložit připomínky, včetně námětů na snížení dopadů na minimum a pozměnění a zdokonalení plánů.
4. Strany si mohou vyměňovat informace a poskytovat rady, mimo jiné o dosažitelných technologiích s nízkým odpadem, o zpětné přeměně existujících zařízení, zvláštních požadavcích týkajících se odpadních vod a vhodné metody pro odstraňování a vypouštění odpadů.

Článek 10

Praxe hospodaření

Každá strana:

- a) jmenuje úředníka pro hospodaření s odpadem, aby vypracoval a sledoval plány hospodaření s odpadem; v terénu bude tato povinnost delegována vhodné osobě na každém stanovišti;
- b) zajistí, aby členům jejich výprav se dostalo výcviku určeného k omezení dopadu jejich činností na životní prostředí Antarktidy a k jejich informování o požadavcích této přílohy; a;
- c) odradí od užívání výrobků z polyvinylchloridu (PVC) a zajistí, aby výpravy do oblasti Smlouvy o Antarktidě byly informovány o všech výrobcích z PVC, jež mohou přivést do oblasti Smlouvy o Antarktidě, aby mohly být tyto výrobky následně odvezeny v souladu s touto přílohou.

Článek 11

Hodnocení

Tato příloha bude podrobena pravidelnému hodnocení, aby se zajistilo, že je upravena dle současného stavu tak, aby odrážela zdokonalení v technologii a postupech při odstraňování odpadu, a aby se tím zajistila maximální ochrana životního prostředí Antarktidy.

Článek 12

Případy stavu nouze

1. Tato příloha se nepoužije v případech stavu nouze týkajících se bezpečnosti lidského života nebo lodí, letadel nebo ochrany životního prostředí.
2. Oznámení o činnostech prováděných v případech stavu nouze se okamžitě rozesílají všem stranám a Výboru.

Článek 13

Změna či úprava

1. Tato příloha může být změněna či upravena opatřením přijatým v souladu s článkem IX, odstavcem 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud opatření nestanoví jinak, změna či úprava budou považovány za schválené a stanou se účinnými rok po ukončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byly přijaty, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí depozitáři v této lhůtě, že si přeje tuto lhůtu prodloužit nebo že nemůže opatření schválit.
2. Každá změna či úprava této přílohy, jež se stane účinnou v souladu s výše uvedeným odstavcem 1, se stane poté účinnou vůči kterékoliv jiné straně, jakmile depozitář obdrží sdělení o schválení touto stranou.

PŘÍLOHA IV
K PROTOKOLU O OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
K SMLOUVĚ O ANTARKTIDĚ

Ochrana před znečišťováním moře

Článek 1

Definice

Pro účely této přílohy:

- a) „vypouštění“ znamená každé jakkoliv způsobené vypuštění z lodi a zahrnuje každé unikání, odstraňování, vylévání, prosakování, čerpání, vyhazování nebo vyprazdňování;
- b) „odpadky“ znamenají všechny druhy potravinového, domácího a provozního odpadu, vyjma čerstvých ryb a jejich částí, pocházejícího z normálního provozu lodi, kromě oněch látek, kterých se týkají články 3 a 4;
- c) „MARPOL 73/78“ znamená Mezinárodní úmluvu pro zabránění znečišťování z lodí z roku 1973, se změnami provedenými protokolem z roku 1978 týkajícím se této úmluvy a s každou jinou změnou, jež poté nabyla platnosti;
- d) „škodlivá tekutá látka“ znamená každou škodlivou tekutou látku, jak je definována v příloze II k MARPOL 73/78;
- e) „nafta“ znamená ropné produkty v každé podobě, včetně surové ropy, motorové nafty, mazutu, odpadního oleje a rafinovaných naftových výrobků (jiných než petrochemikálie, které se řídí ustanoveními článku 4);
- f) „naftová směs“ znamená směs s jakýmkoliv obsahem nafty; a
- g) „lod“ znamená plavidlo jakéhokoli druhu, operující v mořském prostředí, a zahrnuje čluny na podpovrchových křídlech, plavidla na vzdušném polštáři, ponorné lodi, plovoucí zařízení a pevné nebo plovoucí základny.

Článek 2

Použití

Tato příloha se použije vůči každé straně, lodím oprávněným plout pod její vlajkou a každé jiné lodi, která provádí nebo podporuje její provoz v Antarktidě, při působení v oblasti Smlouvy o Antarktidě.

Článek 3

Vypouštění nafty

1. Jakékoliv vypouštění nafty nebo naftové směsi do moře se zakazuje, kromě případů dovolených podle Přílohy I k MARPOL 73/78. Při provozu v oblasti Smlouvy o Antarktidě lodě uchovávají na palubě všechnu mazut, znečištěnou přítěž, vody pro výplach nádrží a jiné naftové pozůstatky a směsi, které nemohou být vypouštěny do moře. Lodě vypustí tyto pozůstatky pouze mimo oblast Smlouvy o Antarktidě v přijímacích zařízeních nebo jiným dovoleným způsobem podle Přílohy I k MARPOL 73/38.
2. Ustanovení tohoto článku se nepoužijí na:
 - a) vypouštění nafty nebo naftové směsi, k němuž došlo poškozením lodi nebo jejího zařízení, do moře;
 - i/ za předpokladu, že poté, co došlo k poškození nebo co bylo objeveno vypuštění, byla učiněna veškerá rozumná opatření z opatrnosti, aby se zabránilo vypuštění nebo se snížilo na minimum; a
 - ii/ kromě případů, kdy vlastník nebo kapitán lodi jednali buď s úmyslem způsobit poškození, nebo nedbale a s vědomím, že škoda pravděpodobně nastane; nebo
 - b) případy, kdy jsou do moře vypuštěny látky obsahující naftu, kterých se používá pro potírání určitých případů znečištění, proto, aby se snížila škoda ze znečištění na minimum.

Článek 4

Vypouštění škodlivých tekutých látek

Je zakázáno vypouštět do moře jakékoliv škodlivé tekuté látky a jakékoliv jiné chemické či jiné látky v množstvích nebo koncentracích, které jsou na újmu mořskému prostředí.

Článek 5

Odstraňování odpadků

1. Je zakázáno odstraňovat do moře jakékoliv umělé hmoty, včetně, ale nikoliv pouze, syntetických lan, syntetických rybářských sítí a syntetických pytlů na odpadky.
2. Je zakázáno odstraňovat do moře všechny ostatní odpadky, včetně papírových výrobků, hadrů, skla, kovu, lahví, hliněného či porcelánového nádobí, popela ze spalování, odpadního řeziva, potahových a obalových materiálů.
3. Odstraňovat do moře potravinové odpady může být povoleno, jestliže tyto odpady prošly řezačkou nebo drtičem, za předpokladu, že kromě případů dovolených podle přílohy V k MARPOL 73/78 bude takové odstraňování prováděno co možná nejdále od pevniny a ledovcových šelfů, avšak v žádném případě ne méně než 12 námořních mil od nejbližší pevniny nebo ledovcového šelfu. Takové rozřezané či rozdrcené potravinové odpady musí být s to projít sítí s otvory ne většími než 25 milimetrů.

4. Když látka nebo materiál, jichž se týká tento článek, budou smíchány s jinou takovou látkou nebo materiálem, určenými k vypuštění či odstranění, na něž se vztahují odlišné požadavky na odstraňování či vypouštění, použijí se nejpřísnější požadavky na odstraňování či vypouštění.
5. Ustanovení výše uvedených odstavců 1 a 2 se nepoužijí na:
 - a) únik odpadků, který je výsledkem poškození lodi nebo jejího zařízení, za předpokladu, že předtím a poté, co poškození nastalo, byla učiněna veškerá rozumná bezpečnostní opatření, aby se zabránilo úniku nebo se únik omezil na minimum; nebo
 - b) náhodnou ztrátu syntetických rybářských sítí za předpokladu, že byla učiněna veškerá rozumná bezpečnostní opatření, aby se takové ztrátě zabránilo.
6. Strany budou, bude-li to vhodné, požadovat používání knih pro záznam odpadků.

Článek 6

Vypouštění splašků

1. Kromě případů, ve kterých by to nadměrně narušilo provoz v Antarktidě:
 - a) každá strana vyloučí veškeré vypouštění neupravených splašků do moře („splašky“ jsou definovány v příloze II k MARPOL 73/78) do 12ti námořních mil od pevniny nebo ledovcových šelfů;
 - b) za touto vzdáleností se splašky uložené v nádrži nevypouštějí okamžitě, nýbrž v rozumné míře a, podle možnosti, když má loď cestovní rychlost nejméně 4 uzly.Tento odstavec se nepoužije na lodi, které mají osvědčení pro přepravu ne více než 10 osob.
2. Strany budou podle možnosti požadovat používání knih pro záznam splašků.

Článek 7

Případy stavu nouze

1. Články 3, 4, 5 a 6 této přílohy se nepoužijí v případech stavu nouze týkajících se bezpečnosti lodi a osob na lodi nebo zachraňování života na moři.
2. Sdělení o činnostech provedených v případech stavu nouze budou ihned rozeslána všem stranám a Výboru.

Článek 8

Účinek na závislé a přidružené ekosystémy

Při provádění ustanovení této přílohy bude věnován náležitý zřetel potřebě vyhnout se škodlivým účinkům na závislé a přidružené ekosystémy mimo oblast Smlouvy o Antarktidě.

Článek 9

Zadržovací kapacita lodi a přijímací zařízení

1. Každá strana se zavazuje, že zajistí, aby všechny lodě oprávněné používat její vlajky a každá jiná loď provádějící nebo podporující její provoz v Antarktidě, dříve než vstoupí do oblasti Smlouvy o Antarktidě, byly vybaveny na palubě nádrží či nádržemi o dostatečné kapacitě pro zadržování veškerého mazutu, znečištěné přítěže, vody pro výplach nádrží a jiných naftových pozůstatků a směsí, a aby měly na palubě dostatečnou kapacitu pro zadržování odpadků, při provozu v oblasti Smlouvy o Antarktidě a aby měly uzavřena ujednání o vypouštění takových naftových pozůstatků a odpadků v přijímacím zařízení

po opuštění této oblasti. Lodě budou mít na palubě též dostatečnou kapacitu pro zadržování škodlivých tekutých látek.

2. Každá strana, z jejichž přístavů se lodě vydávají na cestu do oblasti Smlouvy o Antarktidě, nebo do nich z této oblasti přijíždějí, se zavazuje, že zajistí, aby byla co nejdříve opatřena přiměřená zařízení pro příjem veškerého mazutu, znečištěné přítěže, vody pro výplach nádrží, pro příjem jiných naftových pozůstatků a směsí, jakož i odpadků z lodí, aniž by byl způsoben nenáležitý odklad a podle potřeb lodí, které je používají.
3. Strany provozující lodě, jež se vydávají z přístavů jiných stran do oblasti Smlouvy o Antarktidě, nebo z ní do těchto přístavů přijíždějí, se poradí s těmito stranami, aby zajistily, že zřízení přístavních přijímacích zařízení nebude znamenat nespravedlivé břemeno pro strany sousedící s oblastí Smlouvy o Antarktidě.

Článek 10

Navrhování, konstrukce, složení posádky a vybavení lodí

Při navrhování, konstrukci, složení posádky a vybavení lodí provádějících činnost v oblasti Smlouvy o Antarktidě nebo podporujících tuto činnost, bude brát každá strana zřetel na cíle této přílohy.

Článek 11

Svrchovaná imunita

1. Tato příloha se nepoužije na jakoukoliv válečnou loď, válečné pomocné plavidlo nebo jinou loď, kterou vlastní nebo provozuje stát a které se užívá v dané oblasti pouze pro vládní neobchodní službu. Každá strana však přijetím vhodných opatření nenarušujících provoz nebo provozní způsobilost takových lodí, které vlastní nebo provozuje, zajistí, aby takové lodě působily způsobem odpovídajícím této příloze, pokud je to rozumné a možné.
2. Používajíc výše uvedený odstavec 1, každá strana bude brát zřetel na důležitost ochrany životního prostředí Antarktidy.
3. Každá strana informuje ostatní strany o tom, jak provádí tato ustanovení.
4. Na tento článek se nepoužije řízení o řešení sporů stanovené v článcích 18 až 20 protokolu.

Článek 12

Preventivní opatření a připravenost na stav nouze a reagování na něj

1. Aby bylo možno účinněji reagovat na případy stavu nouze při námořním znečištění nebo jeho hrozbu v oblasti Smlouvy o Antarktidě, strany vypracují v souladu s článkem 15 protokolu plány pro případ potřeby reagovat na námořní znečištění v oblasti Smlouvy o Antarktidě, včetně takových plánů pro lodí (jiné než malé čluny, jež jsou součástí provozu stálých stanovišť nebo lodí), které působí v oblasti Smlouvy o Antarktidě, zvláště lodí přepravujících naftu jako náklad, a pro naftové skvrny pocházející z pobřežních zařízení, jež proniknou do mořského prostředí. K tomuto cíli budou:
 - a) spolupracovat při formulování a provádění takových plánů; a
 - b) navrhopvat takové plány po poradě s Výborem, Mezinárodní námořní organizací a jinými mezinárodními organizacemi.

2. Strany též stanoví postupy pro společné reagování na případy stavu nouze při znečištění a podniknou vhodné akce na ně reagující v souladu s takovými postupy.

Článek 13

Revize

Strany budou za účelem dosažení cílů této přílohy průběžně přezkoumávat ustanovení této přílohy a jiná opatření k tomu, aby bylo zabráněno a omezeno znečištění mořského prostředí Antarktidy a aby bylo reagováno na toto znečištění, včetně všech změn a nových úprav přijatých podle MARPOL 73/78.

Článek 14

Poměr k MARPOL 73/78

Pokud jde o ty strany, které jsou též stranami MARPOL 73/78, nic v této příloze neruší zvláštní práva a závazky podle této úmluvy.

Článek 15

Změna či úprava

1. Tato příloha může být změněna či upravena opatřením přijatým v souladu s článkem IX, odstavcem 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud opatření nestanoví jinak, změna či úprava budou považovány za schválené a stanou se účinnými rok po ukončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byly přijaty, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí depozitáři v této lhůtě, že si přeje tuto lhůtu prodloužit nebo že nemůže opatření schválit.
2. Každá změna či úprava této přílohy, jež se stane účinnou v souladu s výše uvedeným odstavcem 1, se stane poté účinnou vůči kterékoliv jiné straně, jakmile depozitář obdrží sdělení o schválení touto stranou.

PŘÍLOHA V K PROTOKOLU O OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ K SMLOUVĚ O ANTARKTIDĚ

Ochrana a správa oblasti

Článek 1

Definice

Pro účely této přílohy:

- a) „příslušným orgánem“ se rozumí jakákoliv osoba nebo organizace zmocněná smluvní stranou k vydávání povolení podle této Přílohy,
- b) „povolením“ se rozumí formální písemné povolení vydané příslušným orgánem,
- c) „plánem správy“ se rozumí plán řízení činností a ochrany zvláštní hodnoty nebo hodnot v oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně či oblasti Antarktidy podléhající zvláštní správě.

Článek 2

Cíle

Pro účely stanovené v této příloze může být jako oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě označena jakékoliv oblast, včetně jakékoliv mořské oblasti. Činnost v těchto oblastech bude zakázána, omezena nebo řízena v souladu s plány správy přijatými podle ustanovení této přílohy.

Článek 3

Oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně

- 1) Jakoukoliv oblast, včetně jakékoliv mořské oblasti, lze označit za oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně za účelem ochrany mimořádných hodnot z hlediska životního prostředí, vědy, historie, estetiky nebo volné přírody, jakékoliv kombinace těchto hodnot nebo z hlediska probíhajícího nebo plánovaného vědeckého výzkumu.
- 2) Jako součást systematického ekologicko-geografického rámce budou strany usilovat o identifikaci následujících prvků a jejich začlenění do skupiny oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně:
 - a) oblasti udržované bez zásahů člověka s cílem umožnit budoucí srovnání s oblastmi ovlivněnými lidskou činností,
 - b) reprezentativní vzorky hlavních zemských ekosystémů, včetně glaciálních a vodních, a mořských ekosystémů,
 - c) oblasti s významnými nebo vzácnými uskupeními druhů, včetně hlavních kolonií přirozeně žijícího chovného ptactva nebo savců,
 - d) modelovou lokalitu nebo jediné známé místo výskytu určitého biologického druhu,
 - e) oblasti zvláštního zájmu v rámci probíhajícího nebo plánovaného vědeckého výzkumu,
 - f) příklady mimořádných geologických, glaciologických nebo geomorfologických jevů,
 - g) oblasti mimořádné hodnoty z estetického hlediska nebo hlediska volné přírody,
 - h) místa nebo objekty uznávané historické hodnoty, a
 - i) další oblasti vhodné k ochraně hodnot uvedených v odstavci 1.
- 3) Zvláště chráněné oblasti a místa zvláštního vědeckého zájmu, jež byly takto označeny předchozími konzultativními schůzkami ke Smlouvě o Antarktidě se tímto označují za oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně a budou odpovídajícím způsobem přejmenovány a přechíslovány.
- 4) Vstup do oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně je zakázán s výjimkou případů, kdy je to v souladu s povolením vydaným podle článku 7.

Článek 4

Oblasti Antarktidy podléhající zvláštní správě

- 1) Jakákoliv oblast, včetně mořské oblasti, ve které je prováděna nebo by mohla být prováděna určitá činnost, může být označena za oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě za účelem podpory plánování a koordinace činností, zabránění možným konfliktům, zlepšení spolupráce mezi stranami nebo minimalizování vlivů na životní prostředí.

- 2) Oblasti Antarktidy podléhající zvláštní správě mohou zahrnovat:
 - a) oblasti, ve kterých činnost představuje riziko vzájemného zasahování nebo kumulativních dopadů na životní prostředí, a
 - b) místo nebo objekty s uznávanou historickou hodnotou.
- 3) Pro vstup do oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě není třeba povolení.
- 4) Nehledě na ustanovení odstavce 3, může oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě zahrnovat jednu nebo více oblastí Antarktidy podléhajících zvláštní ochraně, do kterých je vstup zakázán s výjimkou případů, kdy je k tomu vydáno povolení podle článku 7.

Článek 5

Plány správy

- 1) Kterákoliv strana, Výbor, Vědecký výbor pro výzkum Antarktidy nebo Komise pro ochranu živých mořských zdrojů v Antarktidě mohou navrhnout, aby byla určitá oblast označena za oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě, a to na základě předložení návrhu plánu správy konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě.
- 2) Oblast navržená k takovému označení musí být dostatečně rozlehlá pro ochranu hodnot, pro něž je zvláštní ochrana nebo správa vyžadována.
- 3) Navržené plány správy musí dle okolností obsahovat:
 - a) popis hodnoty nebo hodnot, pro něž se vyžaduje zvláštní ochrana nebo správa,
 - b) uvedení cílů a účelů plánu správy pro ochranu nebo správu těchto hodnot,
 - c) správné činnosti, jež mají být prováděny k ochraně hodnot, pro něž se požaduje zvláštní ochrana nebo správa,
 - d) případnou dobu označení oblasti,
 - e) popis oblasti, včetně:
 - i) geografických souřadnic, označení hranic a přírodních znaků vymezujících oblast,
 - ii) přístupu do oblasti po souši, moři nebo ze vzduchu, včetně námořních přístupových cest a kotvišť, tras pro pěší a vozidla v rámci oblasti a letových tras a přistávacích ploch,
 - iii) umístění staveb, včetně vědeckých stanic, vědeckých zařízení nebo zařízení poskytujících dočasné útočiště, a to jak v oblasti samotné, tak v jejím okolí, a
 - iv) umístění jiných oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblastí Antarktidy podléhající zvláštnímu správě označených podle této přílohy, nebo jiných chráněných oblastí označených v souladu s opatřeními přijatými v rámci jiných součástí systému Smlouvy o Antarktidě v dané oblasti nebo poblíž ní,
 - f) označení pásu v oblasti, ve kterých má být zakázána, omezena nebo řízena jakákoliv činnost tak, aby bylo dosaženo cílů zmíněných v písmenu b),
 - g) mapy a fotografie jasně ukazující hranice dané oblasti ve vztahu k okolí a klíčové body v dané oblasti,
 - h) podkladovou dokumentaci,
 - i) jasný popis podmínek, za nichž může příslušný orgán vydat povolení týkající se oblasti navržené k označení jako oblast Antarktidy podléhající zvláštnímu ochraně, pokud jde o:

- i) přístup do oblasti a pohyb v ní nebo nad ní,
 - ii) činnosti, které jsou nebo mohou být prováděny v této oblasti, včetně omezení, pokud jde o čas a místo,
 - iii) umístování, modifikaci nebo odstraňování staveb,
 - iv) umístění polních táborů,
 - v) omezení týkající se materiálů a organismů, které mohou být do oblasti dopraveny,
 - vi) odebírání přirozeně se vyskytující flóry a fauny nebo škodlivý zásah do této flóry a fauny,
 - vii) sběr či odstraňování čehokoliv, co držitel povolení do oblasti nedopřavil,
 - viii) likvidace odpadu,
 - ix) opatření, která mohou být nezbytná pro zajištění pokračujícího plnění cílů plánu správy, a
 - x) požadavky, týkající se zpráv pro příslušné orgány ohledně návštěv oblasti.
- j) kodex chování v oblasti navržené k označení za oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě, pokud jde o:
- i) přístup do oblasti a pohyb v ní nebo nad ní,
 - ii) činnosti, které jsou nebo mohou být prováděny v této oblasti, včetně omezení, pokud jde o čas a místo,
 - iii) umístování, úpravy nebo odstraňování staveb,
 - iv) umístění polních táborů,
 - v) odebírání přirozeně se vyskytující flory a fauny nebo škodlivý zásah do této flóry a fauny,
 - vi) sběr či odstraňování čehokoliv, co držitel povolení do oblasti nedopřavil,
 - vii) likvidace odpadu,
 - viii) požadavky týkající se zpráv pro příslušné orgány ohledně návštěv oblasti, a
- k) ustanovení týkající se okolností, za nichž měly strany usilovat o předběžnou výměnu informací o činnostech, které hodlají provádět.

Článek 6

Postupy označování

- 1) Navržené plány správy se předkládají Výboru, Vědeckému výboru pro výzkum Antarktidy a případně Komisi pro ochranu mořských živých zdrojů v Antarktidě. Při formulování zprávy pro konzultativní schůzku ke Smlouvě o Antarktidě, bude brát Výbor zřetel na jakékoli připomínky předložené Vědeckým výborem pro výzkum Antarktidy a případně Komisí pro ochranu mořských živých zdrojů v Antarktidě. Poté mohou konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě schválit plány správy na základě opatření přijatého na konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě v souladu s článkem IX odst. 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud toto opatření nestanoví jinak, považuje se plán za schválený 90 dnů po skončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byl přijat, pokud jedna nebo více konzultativních stran neoznámí v této lhůtě depozitáři, že žádá o prodloužení této lhůty nebo že opatření nemůže schválit.
- 2) S ohledem na ustanovení článků 4 a 5 protokolu, nebude za oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě označena žádná oblast moře bez předchozího schválení Komisí pro ochranu živých mořských zdrojů v Antarktidě.

- 3) Označení za oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě se provádí na dobu neurčitou, pokud plán správy nestanoví jinak. Alespoň jednou za pět let bude iniciována revize plánu správy. Plán bude podle potřeby aktualizován.
- 4) Plány správy mohou být pozměněny nebo zrušeny v souladu s ustanoveními odstavce 1.
- 5) Plány správy rozešle depozitář okamžitě po schválení všem stranám. Depozitář vede evidenci všech aktuálně schválených plánů správy.

Článek 7

Povolení

- 1) Každá strana jmenuje příslušný orgán, který bude vydávat povolení ke vstupu a provádění činnosti v oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně v souladu s požadavky plánu správy pro danou oblast. Povolení bude doplněno příslušnými částmi plánu správy a bude v něm uveden rozsah a poloha oblasti, povolené činnosti a určení, kdy, kde a kým byla tato činnost povolena, jakož i všechny další podmínky stanovené plánem správy.
- 2) V případě oblasti podléhající zvláštní ochraně, jež byla takto označena na předchozích konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě a pro niž neexistuje plán správy, může příslušný orgán vydat povolení pro závažné vědecké účely, jež nelze realizovat jinde a jež neohrozí přirozený ekologický systém v dané oblasti.
- 3) Každá strana bude požadovat, aby měl držitel povolení u sebe během pobytu v dotčené oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně kopii tohoto povolení.

Článek 8

Historická místa a památníky

- 1) Místa nebo památníky uznávané historické hodnoty, které byly označeny za oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblasti Antarktidy podléhající zvláštní správě nebo které se nacházejí uvnitř takových oblastí, budou registrovány jako historická místa a památníky.
- 2) Kterákoliv strana může navrhnout, aby bylo místo nebo památník uznávané historické hodnoty, které není označeno za oblast Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblast Antarktidy podléhající zvláštní správě nebo které není situováno v takové oblasti, zaneseno na seznam historických míst a památníků. Návrh na takovou registraci mohou schválit konzultativní strany Smlouvy o Antarktidě na základě opatření přijatého na konzultativní schůzce ke Smlouvě o Antarktidě v souladu s článkem IX odst. 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud dané opatření nestanoví jinak, považuje se návrh za schválený po uplynutí 90 dnů od skončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byl přijat, pokud jedna nebo více konzultativních stran neoznámí v této lhůtě depozitáři, že žádá o prodloužení této lhůty nebo že nemůže dané opatření schválit.
- 3) Stávající historická místa a památníky, které byly takto označeny na předchozích konzultativních schůzkách ke Smlouvě o Antarktidě, budou zahrnuty do seznamu historických míst a památek podle tohoto článku.
- 4) Registrovaná historická místa a památníky nesmí být poškozovány, odstraněny ani ničeny.
- 5) Seznam historických míst a památníků lze pozměňovat v souladu s výše uvedeným odstavcem 2. Depozitář vede seznam aktuálních historických míst a památníků.

Článek 9

Informace a publicita

- 1) Aby byly všechny osoby přijíždějící nebo hodlající přijet do Antarktidy srozuměny s ustanoveními této přílohy a dodržovaly je, každá strana dá k dispozici informace uvádějící především:
 - a) polohu oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě;
 - b) seznamy a mapy těchto oblastí;
 - c) plány správy, včetně seznamů všech zákazů vztahujících se k jednotlivým oblastem;
 - d) polohu historických míst a objektů a jakékoli relevantní zákazy nebo omezení.
- 2) Každá strana zajistí, aby její topografické a hydrografické mapy, jakož i další příslušné publikace, obsahovaly polohu a, pokud možno, i hranice oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně, oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě a historických míst a památek.
- 3) Strany budou spolupracovat při zajišťování, aby hranice oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně, oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě a historických míst a památek byly podle okolností na místě vhodně označeny.

Článek 10

Výměna informací

- 1) Strany přijmou opatření za účelem:
 - a) shromažďování a výměny záznamů, včetně záznamů o povoleních a zpráv o návštěvách oblastí Antarktidy podléhající zvláštní ochraně, včetně inspekčních návštěv, a zpráv o inspekčních návštěvách oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě,
 - b) získávání a výměny informací o jakýchkoli významných změnách nebo škodách vzniklých v jakékoli oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně, oblastí Antarktidy podléhající zvláštní správě nebo na historickém místě či památce, a
 - c) stanovení obecných forem, v nichž budou tyto záznamy a informace stranami předkládány v souladu s ustanovením odstavce 2.
- 2) Do konce listopadu každého roku bude každá strana informovat ostatní strany a Výbor o počtu a povaze povolení, která vydala podle této přílohy v předchozím období od 1. července do 30. června.
- 3) Každá strana provádějící, financující nebo povolující výzkum nebo jinou činnost v oblastech Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblastech Antarktidy podléhající zvláštní správě povede o takové činnosti záznamy a v rámci každoroční výměny informací v souladu se Smlouvou o Antarktidě poskytne souhrnný popis těchto činností prováděných v těchto oblastech v předchozím roce osobami spadajícími do její jurisdikce.
- 4) Do konce listopadu každého roku podá každá strana ostatním stranám a Výboru informace o opatřeních, jež učinila v rámci provádění této přílohy, včetně inspekci na místě a kroků, jež podnikla k řešení případů provádění činností, které jsou v rozporu s ustanoveními schváleného plánu správy vypracovaného pro jednotlivé oblasti Antarktidy podléhající zvláštní ochraně nebo oblasti Antarktidy podléhající zvláštní správě.

Článek 11

Případy stavu nouze

- 1) Omezení stanovená a povolená touto přílohou nebudou uplatňována v případech stavu nouze týkajících se bezpečnosti lidských životů nebo lodí, letadel nebo vybavení a zařízení velké hodnoty nebo ochrany životního prostředí.
- 2) Oznámení o činnostech podniknutých v případech stavu nouze bude okamžitě rozesláno všem stranám a Výboru.

Článek 12

Změna nebo úprava

- 1) Tato příloha může být změněna nebo upravena na základě opatření přijatého v souladu s článkem IX odst. 1 Smlouvy o Antarktidě. Pokud dané opatření nestanoví jinak, bude změna nebo úprava považována za schválenou a nabude účinnosti jeden rok po skončení konzultativní schůzky ke Smlouvě o Antarktidě, na které byla přijata, pokud jedna nebo více konzultativních stran Smlouvy o Antarktidě neoznámí v této lhůtě depozitáři, že žádá o prodloužení této lhůty nebo že dané opatření nemůže schválit.
- 2) Jakákoliv změna nebo úprava této přílohy, která nabude účinnosti v souladu s ustanoveními odstavce 1, nabývá účinnosti pro každou další stranu, jakmile depozitář obdrží sdělení o schválení touto stranou.

ZÁKON Č. 276/2003 SB., O ANTARKTIDĚ A O ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ

ze dne 6. srpna 2003

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ ÚVODNÍ USTANOVENÍ

§ 1

Účel a předmět zákona

(1) Účelem tohoto zákona je zajistit dodržování mezinárodních závazků České republiky týkajících se Antarktidy, zejména zajistit všestrannou ochranu životního prostředí Antarktidy jako přírodní rezervace zasvěcené míru a vědě v souladu se Smlouvou o Antarktidě¹⁾ (dále jen „Smlouva“) a Protokolem o ochraně životního prostředí ke Smlouvě²⁾ (dále jen „Protokol“).

(2) Tento zákon upravuje

- a) práva a povinnosti státních občanů České republiky,³⁾ právnických osob se sídlem na území České republiky a osob bez státní příslušnosti, které mají trvalý pobyt na území České republiky, pokud se účastní činností v Antarktidě,
- b) práva a povinnosti cizinců,⁴⁾ kteří nepatří do kategorie osob uvedených v článku VIII odst. 1 Smlouvy, pokud se účastní výpravy do Antarktidy, která je organizována v České republice nebo místo jejího konečného odjezdu je v České republice,
- c) související výkon státní správy.

§ 2

Vymezení základních pojmů

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) Antarktidou oblast na jih od 60. rovnoběžky jižní šířky, včetně plovoucích ledovců,
- b) životním prostředím Antarktidy vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka v Antarktidě a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda ve všech skupenstvích, horniny, půda, organismy, energie a ekosystémy⁵⁾ včetně ekosystémů závislých a přidružených,
- c) zvláště chráněným antarktickým územím oblast Antarktidy, která byla takto označena v souladu s Protokolem,

¹⁾ Smlouva o Antarktidě vyhlášená pod č. 76/1962 Sb.

²⁾ Protokol o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě sjednaný v Madridu dne 4. října 1991.

³⁾ Zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁾ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁾ § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

- d) historickým místem nebo památkou místo nebo objekt, které byly registrovány v souladu s Protokolem,
- e) škodlivou kapalnou látkou škodlivá kapalná látka definovaná v příloze II k Úmluvě o zabránění znečišťování z lodí,⁶⁾
- f) ropou ropná surovina vyskytující se v přírodě,
- g) sladkovodním systémem tekoucí a stojatá sladká voda.

ČÁST DRUHÁ ZÁSADY OCHRANY A VYUŽÍVÁNÍ ANTARKTIDY

§ 3

Základní principy ochrany Antarktidy

(1) Osoby uvedené v § 1 odst. 2 písm. a) a b) (dále jen „české osoby“) jsou povinny chovat se v souladu se Smlouvou, Protokolem a s dalšími mezinárodními závazky týkajícími se Antarktidy, kterými je Česká republika vázána.

(2) České osoby, které se chtějí účastnit činnosti v Antarktidě, musí je plánovat a provádět tak, aby byly na nejnížší možnou míru omezeny nepříznivé účinky na životní prostředí Antarktidy.

(3) Zakazuje se poškozovat životní prostředí Antarktidy nad míru stanovenou Protokolem a tímto zákonem.

(4) Zakazuje se ohrožovat, poškozovat nebo ničit historická místa nebo památníky v Antarktidě.

§ 4

Antarktidu lze využívat jen pro mírové účely.⁷⁾

§ 5

Činnosti týkající se nerostných zdrojů v Antarktidě

(1) Zakazuje se vyhledávání, průzkum a těžba nerostných zdrojů v Antarktidě s výjimkou vědeckého výzkumu nerostných zdrojů⁸⁾ prováděného na základě povolení podle tohoto zákona.⁹⁾

(2) Dále se zakazuje sběr nerostů a paleontologických nálezů a jejich vývoz s výjimkou jejich sběru a vývozu prováděného v rámci vědeckého výzkumu nerostných zdrojů povoleného podle tohoto zákona.

ČÁST TŘETÍ PODMÍNKY PRO PROVÁDĚNÍ ČINNOSTÍ V ANTARKTIDĚ

Ohlášení

§ 6

(1) České osoby mohou provádět činnosti v Antarktidě po jejich předchozím ohlášení, nestanoví-li tento zákon, že je třeba povolení (§ 8).

⁶⁾ Protokol 1978 k Mezinárodní úmluvě o zabránění znečišťování z lodí (MARPOL), 1973, vyhlášený pod č. 71/1995 Sb.

⁷⁾ Čl. I Smlouvy o Antarktidě.

⁸⁾ § 2 odst. 2 zákona č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁾ Čl. 7 Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě.

(2) Ohlášení podle odstavce 1 se nevyžaduje pro plavbu námořních plavidel a rekreačních jachet¹⁰⁾ za účelem proplutí Antarktidou a pro přelet letadel nad Antarktidou.

§ 7

(1) Činnosti v Antarktidě se ohlašují Ministerstvu životního prostředí (dále jen „ministerstvo“) nejpozději 60 dní předem dnem plánovaného vstupu do Antarktidy.

(2) Činnosti v Antarktidě ohlašuje česká osoba, která je bude provádět. Činnosti v Antarktidě může ohlásit i několik českých osob, jestliže budou provádět činnost v Antarktidě společně (dále jen „společné ohlášení“); v tomto případě si zvolí společného zmocněnce pro doručování.

(3) V ohlášení musí být uvedeno

- a) u fyzických osob jméno, příjmení, datum narození, státní příslušnost a místo trvalého pobytu nebo u zahraničních fyzických osob místo bydliště,
- b) u právnických osob název a právní forma, sídlo, identifikační číslo, bylo-li přiděleno, a identifikační údaje podle písmene a) u fyzických osob, které budou provádět činnost v Antarktidě jménem právnické osoby,
- c) v případě společné žádosti kromě náležitostí podle písmen a) a b) též seznam osob, které budou provádět činnosti v Antarktidě společně,
- d) popis činností, které budou prováděny českými osobami v Antarktidě,
- e) označení místa, kde budou činnosti v Antarktidě prováděny, a místa pro doručování písemností,
- f) vymezení období předpokládaného pobytu a provádění činností v Antarktidě.

(4) Ohlášení musí být doloženo

- a) v případě společného ohlášení písemnou plnou mocí nebo plnou mocí prohlášenou do protokolu o zmocnění k zastupování,¹¹⁾
- b) oprávněním nebo povolením k činnostem podle zvláštních právních předpisů.¹²⁾

(5) Shledá-li ministerstvo, že ohlášení nespĺňuje podmínky stanovené tímto zákonem nebo že ohlašovaná činnost vyžaduje povolení podle § 8 odst. 1, bez zbytečného odkladu na to oznamovatele upozorní. V upozornění uvede, jaké nedostatky v ohlášení shledalo.

(6) Shledá-li ministerstvo, že ohlášení spĺňuje podmínky stanovené tímto zákonem, vydá o tom do 15 dnů od ohlášení ohlašovateli potvrzení. V potvrzení o ohlášení (dále jen „potvrzení“) ministerstvo v souladu s ohlášením uvede

- a) identifikační údaje fyzické osoby podle odstavce 3 písm. a) nebo právnické osoby podle odstavce 3 písm. b), která bude provádět činnost v Antarktidě,
- b) popis činností, které budou v Antarktidě prováděny,

¹⁰⁾ Zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě.

¹¹⁾ § 17 odst. 5 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád).

¹²⁾ Například zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

- c) označení míst, kde budou činnosti v Antarktidě prováděny,
- d) období předpokládaného pobytu a provádění činností v Antarktidě.

(7) Potvrzení vydává ministerstvo v jazyce českém a současně zabezpečí jeho úřední překlad do jazyka anglického nebo do jazyka francouzského.¹³⁾

(8) České osoby jsou povinny mít u sebe během pobytu v Antarktidě kopie příslušných potvrzení vydaných ministerstvem a jejich úřední překlad.

(9) Dále jsou české osoby povinny předložit ministerstvu do 30 dnů od ukončení činnosti v Antarktidě závěrečnou zprávu o průběhu pobytu v Antarktidě.

§ 8

Povolení

(1) České osoby musí mít povolení

- a) k pobytu v Antarktidě delšímu než 30 dní nebo ve skupině více než pěti osob,
- b) k provádění vědeckého výzkumu v Antarktidě,
- c) k odběru nerostů nebo paleontologických nálezů v Antarktidě a jejich vývozu v rámci vědeckého výzkumu nerostných zdrojů z Antarktidy,
- d) k výstavbě, přestavbě nebo odstraňování české stanice a jiných objektů a zařízení v Antarktidě,
- e) ke vstupu na zvláště chráněné antarktické území,
- f) k zasahování do populací nebo stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů v Antarktidě,
- g) k odběru zvláště chráněných antarktických druhů rostlin a živočichů,
- h) k dovozu geograficky nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy,
- i) k dovozu pesticidů, polychlorovaných bifenylů (PCB), polystyrenových kuliček nebo plátků, nesterilní půdy a jiných látek nebo přípravků nebezpečných životnímu prostředí Antarktidy a stanovených prováděcím právním předpisem do Antarktidy.

(2) Povolení podle tohoto zákona musí mít dále česká osoba, která organizuje turistické výpravy do Antarktidy.

(3) Povolení podle odstavce 1 písm. a) a podle odstavce 2 vydává ministerstvo po projednání s Ministerstvem zahraničních věcí. Povolení k činnostem uvedeným v odstavci 1 písm. b) až i) vydává ministerstvo. V řízení o vydání povolení ministerstvo vychází ze základních zásad ochrany životního prostředí Antarktidy stanovených v článku 3 Protokolu.

(4) Povolení podle odstavců 1 a 2 se nevyžaduje pro činnosti uvedené v odstavcích 1 a 2, které již byly české osobě povoleny některou jinou smluvní stranou Smlouvy nebo Protokolu.

(5) Ministerstvo povolení nevydává, pokud

- a) česká osoba nesplnila podmínky stanovené tímto zákonem, nebo
- b) činnost plánovaná českou osobou by byla v rozporu se základními zásadami ochrany životního prostředí Antarktidy stanovenými v článku 3 Protokolu, nebo

¹³⁾ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

- c) česká osoba, která žádá o vydání povolení, závažným způsobem porušila povinnosti nebo zákazy stanovené tímto zákonem nebo rozhodnutím vydaným na jeho základě v období posledních 10 let přede dnem podání žádosti.
- (6) Ministerstvo rozhodne o žádosti ve lhůtě 60 dnů.

§ 9

Žádost o povolení

(1) Žádost o povolení podle § 8 odst. 1 (dále jen „žádost“) podává česká osoba, která bude provádět činnosti v Antarktidě. Žádost může podat i několik českých osob, které budou provádět společně činnosti v Antarktidě (dále jen „společná žádost“); v tomto případě si zvolí společného zmocněnce pro doručování.

(2) Žádost musí obsahovat

- a) u fyzických osob jméno, příjmení, datum narození, státní příslušnost a místo trvalého pobytu nebo u zahraničních fyzických osob místo bydliště,
- b) u právnických osob název a právní formu, sídlo, identifikační číslo, bylo-li přiděleno, a identifikační údaje podle písmene a) u fyzických osob, které budou provádět činnost v Antarktidě jménem právnické osoby,
- c) v případě společné žádosti kromě náležitostí podle písmen a) a b) též seznam osob, které budou provádět činnosti v Antarktidě společně,
- d) popis činností, které budou prováděny českými osobami v Antarktidě,
- e) označení místa, kde budou činnosti v Antarktidě prováděny, a místa pro doručování písemností,
- f) označení zvláště chráněného antarktického území v případě žádosti o povolení podle § 8 odst. 1 písm. e),
- g) vymezení období předpokládaného pobytu a provádění činností v Antarktidě.

(3) Žádost musí být doložena

- a) výpisem z Rejstříku trestů a u fyzických osob podle § 1 odst. 2 písm. b) z jiného obdobného rejstříku, je-li veden; je-li žadatelem právnická osoba, předkládá se výpis z Rejstříku trestů fyzické osoby, která bude jménem právnické osoby provádět činnost v Antarktidě; výpis z rejstříku trestů nesmí být starší než tři měsíce,
- b) výpisem z obchodního nebo jiného rejstříku, je-li žadatelem právnická osoba zapisující se do obchodního nebo jiného rejstříku,
- c) písemným závěrem podle § 14 odst. 5, stanoviskem k počátečnímu vyhodnocení vlivů podle § 15 nebo stanoviskem k všestrannému zhodnocení vlivů podle § 16,
- d) dokladem o zaplacení správního poplatku,
- e) dokladem o uzavření pojistné smlouvy nebo dokladem o vytvoření dostatečné finanční rezervy, která zaručí náhradu nákladů na případné záchranné operace v Antarktidě nebo na odstranění škod na životním prostředí Antarktidy,
- f) v případě společné žádosti písemnou plnou mocí nebo plnou mocí prohlášenou do protokolu o zmocnění k zastupování,¹¹⁾
- g) oprávněním nebo povolením k činnostem podle zvláštních právních předpisů.¹²⁾

(4) Výpisem z Rejstříku trestů nebo z jiného obdobného rejstříku podle odstavce 3 písm. a) se prokazuje bezúhonnost fyzických osob. Fyzická osoba se pro účely tohoto zákona považuje za bezúhonnou, pokud

nebyla pravomocně odsouzena pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, jehož skutková podstata souvisí s povolanou činností, nebo pro trestný čin spáchaný úmyslně.

§ 10

Náležitosti povolení

(1) V povolení ministerstvo uvede

- a) identifikační údaje fyzické osoby podle § 9 odst. 2 písm. a) nebo právnické osoby podle § 9 odst. 2 písm. b), která bude provádět činnost v Antarktidě,
- b) podmínky k provádění činnosti v Antarktidě,
- c) dobu platnosti povolení.

(2) V povolení, které bylo vydáno na základě počátečního vyhodnocení vlivů (§ 15) nebo všestranného zhodnocení vlivů (§ 16), ministerstvo stanoví povinnost sledovat a ověřovat vlivy plánované činnosti na životní prostředí Antarktidy a povinnost předložit do 30 dnů ode dne ukončení činnosti v Antarktidě závěrečnou zprávu o průběhu sledování a ověřování těchto vlivů.

(3) Povolení vydává ministerstvo v jazyce českém a současně zabezpečí jeho úřední překlad do jazyka anglického nebo do jazyka francouzského.¹³⁾

(4) České osoby jsou povinny mít u sebe během pobytu v Antarktidě kopie příslušných povolení vydaných ministerstvem a jejich úřední překlad.

§ 11

(1) Ministerstvo může na žádost oprávněné české osoby pravomocné povolení změnit nebo zrušit. Z vlastního podnětu může ministerstvo pravomocné povolení změnit nebo zrušit jen za podmínek stanovených správním řádem. Doba platnosti povolení lze prodloužit nejdéle o jeden rok.

(2) Ministerstvo z vlastního podnětu může zakázat ohlášenou činnost prováděnou v Antarktidě, která vede nebo hrozí, že povede k vlivům na životní prostředí Antarktidy, které jsou neslučitelné se zásadami stanovenými v článku 3 Protokolu. Osoby, kterým bylo oznámeno rozhodnutí o zákazu činnosti, jsou povinny této činnosti ihned zanechat.

(3) České osoby, jimž bylo oznámeno rozhodnutí o zrušení povolení k pobytu v Antarktidě, jsou povinny opustit území Antarktidy ihned, jakmile to bude proveditelné. České osoby, jimž bylo oznámeno rozhodnutí o zrušení povolení k činnosti podle § 8 odst. 1 a § 8 odst. 2, jsou povinny takové činnosti ihned zanechat.

(4) Povolení pozbývá platnosti

- a) smrtí nebo prohlášením za mrtvého fyzické osoby, které bylo vydáno povolení,
- b) dnem zániku právnické osoby, které bylo vydáno povolení,
- c) uplynutím doby, na kterou bylo uděleno.

§ 12

(1) Ministerstvo informuje Ministerstvo zahraničních věcí o ohlášeních podle § 6 odst. 1 a povoleních podle § 8 odst. 1 jím přijatých nebo vydaných, a to do 30 dnů od jejich přijetí či vydání.

(2) Ohlášení podle § 6 odst. 1 a povolení podle § 8 odst. 1 nenahrazují povolení nebo oprávnění k činnostem vyžadovaná zvláštními právními předpisy.¹²⁾

ČÁST ČTVRTÁ

POSUZOVÁNÍ VLIVŮ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ ANTARKTIDY

§ 13

Předmět posuzování vlivů

Předmětem posuzování vlivů na životní prostředí v Antarktidě jsou všechny plánované činnosti v Antarktidě včetně změn v těchto činnostech, pro které se vyžaduje povolení podle § 8 odst. 1.

§ 14

Oznámení a zjišťovací řízení

(1) Česká osoba (dále jen „oznamovatel“) je povinna předložit ministerstvu oznámení o zamýšlené činnosti v Antarktidě. Oznámení obsahuje vždy identifikaci českých osob, které se mají účastnit činnosti v Antarktidě a popis navržené činnosti včetně jejího účelu, umístění, doby trvání a intenzity. České osoby, které budou provádět činnost v Antarktidě společně, mohou podat společné oznámení; v tomto případě si mohou zvolit společného zmocněnce pro doručování.

(2) Oznámení se předkládá písemně a na technickém nosiči dat, popřípadě elektronickou poštou (dále jen „elektronická podoba“). Prováděcí právní předpis může stanovit další náležitosti oznámení.

(3) Ministerstvo provede na základě oznámení zjišťovací řízení, při němž předběžně stanoví možný vliv činnosti nebo změny činnosti na životní prostředí Antarktidy (dále jen „zjišťovací řízení“).

(4) Ministerstvo do pěti pracovních dnů ode dne doručení oznámení zveřejní toto oznámení způsobem umožňujícím dálkový přístup. Dotčené správní úřady mohou zaslat ministerstvu své písemné vyjádření k oznámení do 15 dnů ode dne zveřejnění oznámení. V této lhůtě se může k oznámení každý vyjádřit.

(5) Ministerstvo vydá oznamovateli do 30 dnů ode dne doručení oznámení písemný závěr zjišťovacího řízení a současně zveřejní písemný závěr zjišťovacího řízení způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(6) Pokud ze závěru zjišťovacího řízení vyplývá, že činnost nebo změna činnosti bude mít menší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, je tento závěr zároveň odborným podkladem pro vydání povolení podle § 8.

§ 15

Počáteční vyhodnocení vlivů

(1) Pokud ze závěru zjišťovacího řízení vyplývá, že činnost nebo změna činnosti bude mít malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, ministerstvo v závěru zjišťovacího řízení zároveň stanoví rozsah a obsah dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy (dále jen „počáteční vyhodnocení vlivů“) s ohledem na charakter činnosti nebo změny činnosti a stav životního prostředí Antarktidy, které může být provedením činnosti nebo změny činnosti ovlivněno. Dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů obsahuje vždy popis navržené činnosti včetně jejího účelu, umístění, doby trvání a intenzity a posouzení alternativ navržené činnosti a všech vlivů, které může činnost mít, včetně posouzení kumulativních vlivů se zřetelem k probíhajícím a známým plánovaným činnostem.

(2) Oznamovatel zajistí zpracování dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů, kterou je povinen předložit ministerstvu v písemné a elektronické podobě. Dokumentaci k počátečnímu vyhodnocení vlivů

zpracuje osoba, která je držitelem autorizace podle zvláštního právního předpisu.¹⁴⁾ Dokumentaci k počátečnímu vyhodnocení vlivů ministerstvo zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup a současně ji zašle do 10 pracovních dnů ode dne, kdy mu byla doručena, dotčeným správním úřadům a příslušným mezinárodním organizacím a požádá je o vyjádření do 30 dnů od doručení dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů. V této lhůtě se může k dokumentaci každý vyjádřit.

(3) Pokud ministerstvo dojde k závěru, že dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů neobsahuje stanovené náležitosti, vrátí ji do 10 dnů od obdržení oznamovateli k doplnění nebo k přepracování spolu s upřesněním požadovaných náležitostí nebo si od něj vyžádá doplňující údaje.

(4) Oznamovatel poskytne na vlastní náklady ministerstvu podklady, které byly použity pro zpracování dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů, a to do pěti pracovních dnů ode dne jejich vyžádání.

(5) Ministerstvo vydá stanovisko k počátečnímu vyhodnocení vlivů do 30 dnů ode dne uplynutí lhůty pro vyjádření dotčených správních úřadů a příslušných mezinárodních organizací podle odstavce 2. Ministerstvo může zajistit zpracování podkladů ke stanovisku k počátečnímu vyhodnocení vlivů osobou, která je držitelem autorizace podle zvláštního právního předpisu.¹⁴⁾

(6) Ministerstvo zašle stanovisko k počátečnímu vyhodnocení vlivů do pěti pracovních dnů ode dne jeho vydání oznamovateli a dotčeným správním úřadům a současně ho zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(7) Stanovisko k počátečnímu vyhodnocení vlivů je odborným podkladem pro vydání povolení podle § 8. Stanovisko předkládá oznamovatel jako jeden z podkladů pro navazující řízení o vydání povolení podle § 8. Platnost stanoviska je jeden rok ode dne jeho vydání. Platnost stanoviska může být na žádost oznamovatele prodloužena o jeden rok, a to i opakovaně, nedošlo-li k podstatným změnám realizace činnosti a podmínek v Antarktidě, k získání nových znalostí souvisejících s věcným obsahem dokumentace k počátečnímu vyhodnocení vlivů nebo k vývoji nových přístupů, postupů a technologií souvisejících s činností.

(8) Prováděcí právní předpis může stanovit další náležitosti dokumentace a náležitosti stanoviska k počátečnímu vyhodnocení vlivů.

§ 16

Všestranné zhodnocení vlivů

(1) Pokud ze závěru zjišťovacího řízení vyplývá, že činnost nebo změna činnosti budou mít větší než malý nebo přechodný vliv na životní prostředí Antarktidy, ministerstvo v závěru zjišťovacího řízení zároveň stanoví rozsah a obsah dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů na životní prostředí Antarktidy (dále jen „všestranné zhodnocení vlivů“) s ohledem na charakter činnosti nebo změny činnosti a stav životního prostředí Antarktidy, které může být provedením činnosti nebo změny činnosti ovlivněno.

(2) Oznamovatel zajistí zpracování dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů, kterou je povinen předložit ministerstvu v písemné a elektronické podobě. Dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů obsahuje údaje alespoň v rozsahu podle § 15 odst. 1 věty poslední.

(3) Ministerstvo do pěti pracovních dnů ode dne doručení dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů zveřejní tuto dokumentaci způsobem umožňujícím dálkový přístup a zašle ji do 10 dnů od jejího doru-

¹⁴⁾ § 19 zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí).

čení dotčeným správním úřadům a ostatním smluvním stranám Protokolu s žádostí o vyjádření do 90 dnů ode dne jejího doručení. V této lhůtě se může k dokumentaci každý vyjádřit.

(4) Ministerstvo dále zašle dokumentaci Výboru pro ochranu životního prostředí Antarktidy (dále jen „Výbor“), a to nejméně 120 dnů před zahájením Poradních shromáždění smluvních stran Smlouvy (dále jen „Poradní shromáždění“).

(5) Pokud ministerstvo dojde k závěru, že dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů neobsahuje stanovené náležitosti, vrátí ji oznamovateli k doplnění nebo přepracování spolu s upřesněním požadovaných náležitostí nebo si od něj vyžádá doplňující údaje.

(6) V návaznosti na vyjádření Poradního shromáždění ministerstvo zajistí zpracování posudku o vlivech činnosti nebo změny činnosti na životní prostředí Antarktidy (dále jen „posudek“) osobou, která je držitelem autorizace podle zvláštního právního předpisu¹⁴⁾ (dále jen „zpracovatel posudku“) a doručí mu dokumentaci a veškerá obdržená vyjádření. Ten, kdo se podílel na zpracování dokumentace, se nemůže ani dílčím způsobem zúčastnit na zpracování posudku.

(7) Zpracovatel posudku zpracuje posudek na základě dokumentace, popřípadě oznámení, a všech vyjádření k nim. Doba pro zpracování posudku nesmí být delší než 60 dnů ode dne, kdy byla dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů včetně všech obdržených vyjádření zpracovateli posudku doručena.

(8) Oznamovatel poskytne na vlastní náklady zpracovateli posudku podklady, které byly použity pro zpracování dokumentace k všestrannému zhodnocení vlivů, a to do pěti pracovních dnů ode dne, kdy obdržel žádost od zpracovatele posudku.

(9) Ministerstvo zašle posudek do pěti pracovních dnů ode dne jeho obdržení oznamovateli a dotčeným správním úřadům a současně ho zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(10) Ministerstvo vydá stanovisko k všestrannému zhodnocení vlivů do 30 dnů ode dne doručení posudku. Stanovisko k všestrannému zhodnocení vlivů je odborným podkladem pro vydání povolení podle § 8. Stanovisko předkládá oznamovatel jako jeden z podkladů pro navazující řízení o vydání povolení podle § 8. Platnost stanoviska je jeden rok ode dne jeho vydání. Platnost stanoviska může být na žádost oznamovatele prodloužena o jeden rok, a to i opakovaně, nedošlo-li k podstatným změnám realizace činnosti a podmínek v Antarktidě, k novým znalostem souvisejícím s věcným obsahem dokumentace k počátečnímu vyhodnocení a k vývoji nových přístupů, postupů a technologií souvisejících s činností.

(11) Pokud nebyla dokumentace projednána Poradním shromážděním, může ministerstvo vydat stanovisko k všestrannému zhodnocení vlivů teprve po uplynutí 15 měsíců ode dne zaslání dokumentace podle odstavce 4.

(12) Prováděcí právní předpis může stanovit další náležitosti dokumentace a náležitosti posudku a stanoviska k všestrannému zhodnocení vlivů.

§ 17

Pro úhradu nákladů spojených s posuzováním vlivů na životní prostředí Antarktidy se použije obdobně zvláštní právní předpis.¹⁵⁾

¹⁵⁾ § 18 zákona č. 100/2001 Sb.

ČÁST PÁTÁ OCHRANA FAUNY A FLÓRY ANTARKTIDY

§ 18

Ochrana místních rostlin a živočichů

(1) Zakazuje se jakékoliv zasahování do populací a stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů, s výjimkou zásahů a odběrů prováděných na základě povolení.

(2) Zákaz uvedený v odstavci 1 neplatí pro lov ryb pro vlastní potřebu, při němž však nesmí být ohroženo přežití jednotlivých druhů ryb.

(3) Veškerý odběr místních savců a ptáků se provádí způsobem, který minimalizuje uskutečnitelnou míru bolesti a utrpení podle zvláštních předpisů.¹⁶⁾

(4) Povolení podle § 8 odst. 1 písm. f) lze vydat pouze

- a) k opatření vzorků pro vědecké účely,
- b) k opatření vzorků pro muzea, herbária, zoologické a botanické zahrady nebo jiné výchovné nebo kulturní instituce,
- c) k odstranění nevyhnutelných následků vědeckých činností,
- d) k přípravě stavby a provozu vědeckých podpůrných zařízení.

(5) Povolení podle § 8 odst. 1 písm. f) a g) obsahuje podmínky, jimiž se zajistí, že

- a) nebude odebráno víc místních savců, ptáků nebo rostlin, než je nezbytně nutné,
- b) budou usmrceny jen malé počty místních savců nebo ptáků a v žádném případě nebude usmrceno více místních savců nebo ptáků z místních populací, než může ve spojení s jinými dobrovolnými odběry obvykle nahradit přirozená reprodukce v následující sezóně, a
- c) se zachová rozmanitost druhů, jakož i stanovišť, které jsou podstatné pro jejich existenci, a rovnováha ekosystémů v Antarktidě a ekosystémů závislých a přidružených.

(6) Zvláště chráněným antarktickým druhům, kterými jsou všechny druhy lachtanů druhu *Arctocephalus* a tuleň Rossův (*Ommatophoca Rossii*), se poskytuje zvláštní ochrana. Povolení pro odběr zvláště chráněných antarktických druhů podle § 8 odst. 1 písm. g) ministerstvo nevydává, pokud odběr není nutný pro vědecký účel, ohrozil by obnovení těchto druhů nebo místní populace či bylo-li by při odběru použito smrticích technik, ačkoliv by takový postup nebyl nezbytný.

§ 19

Dovoz nepůvodních druhů živočichů, rostlin a mikroorganismů do Antarktidy

Zakazuje se dovoz geograficky nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy, s výjimkou dovozu na základě povolení. Tento zákaz se nevztahuje na dovoz potravin¹⁷⁾ do Antarktidy. Do Antarktidy se nesmí dovážet žádná živá drůbež nebo jiní živí ptáci. Dovážená vykuchaná drůbež jako

¹⁶⁾ Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 16/1997 Sb., ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

¹⁷⁾ § 2 zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 306/2000 Sb.

potravina musí být opatřena certifikátem, že není postižena Newcastleovou nemocí, tuberkulózou a infekcemi způsobenými kvasinkami.

ČÁST ŠESTÁ NAKLÁDÁNÍ S ODPADEM

§ 20

Povinnosti při nakládání s odpadem

(1) České osoby jsou zejména povinny

- a) předcházet vzniku a odstraňování odpadů v Antarktidě,
- b) vyčistit dřívější nebo stávající místa určená pro skladování nebo odstraňování odpadů na pevnině a opuštěná pracovní místa v Antarktidě, pokud jsou původci těchto odpadů nebo byli uživateli takových míst,
- c) skladovat odpady tak, aby se zabránilo jejich rozptýlení do životního prostředí Antarktidy,
- d) odvézt z Antarktidy všechny odpady, pro které platí zákaz jejich skladování nebo odstraňování v Antarktidě,
- e) spalovat hořlavé odpady, které nemusí být odvezeny z Antarktidy podle písmene d), v odpovídajících zařízeních, která minimalizují emise,
- f) odvézt z Antarktidy veškerou nespotřebovanou drůbež dovezenou jako potravinu, nebo ji odstranit spalením či jinými rovnocennými prostředky, které vyloučí nebezpečí pro místní faunu a flóru.

(2) Odpady, které byly odvezeny z Antarktidy podle odstavce 1 písm. d) a f), se dopraví do České republiky nebo do jiného státu, ve kterém existují preventivní opatření pro jejich odstraňování v souladu s příslušnými mezinárodními smlouvami. Na nakládání s odpady, které jsou dovezeny do České republiky, se vztahuje zvláštní právní předpis.¹⁸⁾

(3) Dále se zakazuje

- a) dovážet odpady do Antarktidy,
- b) odstraňovat odpady v oblastech bez ledu a v sladkovodních systémech; v sladkovodních systémech je zakázáno i jejich skladování,
- c) odstraňovat nebo skladovat radioaktivní odpady¹⁹⁾ v Antarktidě, pokud mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak,
- d) odstraňovat nebo skladovat v Antarktidě elektrické baterie, tuhá a kapalná paliva, odpady obsahující škodlivé míry těžkých kovů nebo akutně toxické nebo škodlivé odolné směsi, deriváty polyvinylchloridu (PVC), polyuretanové pěny, polystyren, gumu a mazací oleje, upravené řezivo, výrobky obsahující příměsi, které mohou produkovat při spalování škodlivé emise, plastické odpady kromě polyetylenových obalů nízké hustoty, sudy na pohonné hmoty, jiné pevné nehořlavé odpady, zbytky mrtvol dovezených zvířat, laboratorní kultury mikroorganismů a původců nemocí rostlin, dovezené výrobky z ptáků nevztahuje za předpokladu, že budou spáleny, autoklavovány nebo jiným způsobem sterilovány. Pro sudy na pohonné hmoty

(4) Zákaz skladování nebo odstraňování podle odstavce 3 se na zbytky mrtvol dovezených zvířat, laboratorní kultury mikroorganismů a původců nemocí rostlin a dovezené výrobky z ptáků nevztahuje za předpokladu, že budou spáleny, autoklavovány nebo jiným způsobem sterilovány. Pro sudy na pohonné hmoty

¹⁸⁾ Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁾ § 2 písm. r) zákona č. 18/1997 Sb., ve znění zákona č. 13/2002 Sb.

a jiné pevné nehořlavé odpady zákaz skladování nebo odstraňování neplatí, pokud by jejich odstranění mělo za následek větší negativní vlivy na životní prostředí Antarktidy než jejich ponechání na místě.

§ 21

Dovoz některých látek do Antarktidy

Zakazuje se dovoz pesticidů, polychlorovaných bifenylů (PCB), polystyrenových kuliček nebo plátků, nesterilní půdy a nebezpečných látek nebo přípravků²⁰⁾ do Antarktidy, s výjimkou dovozu na základě povolení pro vědecké, lékařské nebo hygienické potřeby podle tohoto zákona (§ 8 odst. 1 písm. i).

ČÁST SEDMÁ

OCHRANA PŘED ZNEČIŠŤOVÁNÍM MOŘE V OBLASTI ANTARKTIDY

§ 22

Vypouštění škodlivých látek do moře

(1) V oblasti Antarktidy se zakazuje vypouštět do moře

- a) ropu, ropné směsi, znečištěné zátěžové vody, kontaminovaný materiál, vody z výplachu zásobníků a jiné zaoilované zbytky a směsi,
- b) chemické látky a přípravky²¹⁾ nebo jiné škodlivé kapalné látky.

(2) V oblasti Antarktidy se dále zakazuje vypouštět splaškové kaly do moře ve vzdálenosti do 12 námořních mil od nejbližší země nebo ledového příkrovu. Za touto vzdáleností lze vypouštět splaškové kaly v úměrném množství z námořních plavidel, která mají cestovní rychlost nejméně čtyři uzle. Tento zákaz se vztahuje na námořní plavidla, která mají osvědčení pro přepravu více než deseti osob.

§ 23

Ukládání odpadu do moře

V oblasti Antarktidy se zakazuje ukládání odpadu do moře. Do moře je možné vyhazovat zbytky potravin ve vzdálenosti více než 12 námořních mil od nejbližší země nebo ledového příkrovu, pokud prošly drtičem nebo mlýnem a jsou tak jemně rozdrčeny nebo rozemlety, že mohou projít sítím s otvory nejvýše 25 mm velkými.

²⁰⁾ Například zákon č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 110/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 147/1996 Sb., o rostlinolékařské péči a o změnách některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 156/1998 Sb., o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení zemědělských půd (zákon o hnojivech), ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁾ § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 157/1998 Sb., ve znění zákona č. 352/1999 Sb.

ČÁST OSMÁ VÝKON STÁTNÍ SPRÁVY

§ 24 Ministerstvo

Ministerstvo

- a) přijímá ohlášení podle tohoto zákona (§ 6) a rozhoduje o vydání povolení podle tohoto zákona (§ 8) a o jejich změně nebo zrušení (§ 11),
- b) vede evidenci přijatých ohlášení a vydaných rozhodnutí,
- c) informuje o přijatých ohlášeních a vydaných rozhodnutích Ministerstvo zahraničních věcí (§ 12 odst. 2),
- d) provádí kontrolní činnost a za tím účelem jmenuje pozorovatele po projednání s Ministerstvem zahraničních věcí (§ 26),
- e) ukládá sankce,
- f) zajišťuje posuzování vlivů na životní prostředí Antarktidy podle tohoto zákona,
- g) koordinuje činnosti českých osob v Antarktidě a zabezpečuje přípravu Koncepce českých výzkumných činností v Antarktidě ve spolupráci s příslušnými institucemi Akademie věd České republiky a českých vysokých škol a v dohodě s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a s Ministerstvem zahraničních věcí,
- h) prováděcím právním předpisem stanoví vzor zvláštního průkazu pozorovatele (§ 26 odst. 4).

§ 25 Ministerstvo zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí

- a) poskytuje podklady nutné pro rozhodování ministerstva a poskytuje mu další potřebnou spolupráci,
- b) v souladu se Smlouvou a Protokolem poskytuje informace ostatním smluvním stranám, Výboru a ostatním příslušným mezinárodním organizacím.

ČÁST DEVÁTÁ KONTROLA A SANKCE

§ 26

(1) Ministerstvo kontroluje dodržování tohoto zákona jednak na území České republiky a jednak v Antarktidě prostřednictvím pozorovatele. Pozorovatel je v pracovněprávním vztahu k České republice zastoupené ministerstvem.

(2) Podmínkou jmenování pozorovatelem podle odstavce 1 je státní občanství České republiky, bezúhonnost, dosažení věku 21 let a způsobilost k právním úkonům.

(3) Pozorovatel se pro účely tohoto zákona považuje za bezúhonného, pokud nebyl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, jehož skutková podstata souvisí s činností pozorovatele, nebo pro trestný čin spáchaný úmyslně. Bezúhonnost pozorovatel prokazuje výpisem z Rejstříku trestů, který v době ustavení pozorovatele do funkce nesmí být starší než tři měsíce.

(4) Pozorovatel má právo vstupovat v kteroukoliv dobu do všech oblastí Antarktidy a provádět zde kontrolu. Při provádění kontroly se pozorovatel prokazuje zvláštním průkazem vydaným ministerstvem.

(5) České osoby jsou povinny strpět prohlídky a kontroly prováděné pozorovateli v Antarktidě, poskytnout pozorovatelům nezbytnou součinnost a neodkladně provést opatření k nápravě zjištěných nedostatků směřující k ochraně životního prostředí a odvrácení škod.

(6) Na území České republiky se řídí postup ministerstva při kontrolní činnosti zvláštním právním předpisem,²²⁾ nestanoví-li tento zákon jinak.

§ 27

(1) Fyzické osobě, která

- a) vstoupí do Antarktidy a pobývá zde bez příslušného ohlášení (§ 6) nebo povolení (§ 8) nebo nedodržuje podmínky stanovené v povolení,
 - b) uvede v ohlášení (§ 6) nebo povolení (§ 8) záměrně nepravdivé nebo zkreslené údaje,
 - c) vstoupí na zvláště chráněné antarktické území bez povolení nebo nedodržuje podmínky stanovené v povolení,
 - d) doveze do Antarktidy geograficky nepůvodní rostliny, živočichy a mikroorganismy bez povolení nebo nedodrží podmínky stanovené v povolení,
 - e) nevyčistí místa určená pro skladování nebo odstraňování odpadů v Antarktidě (§ 20),
 - f) neodveze z Antarktidy odpady v rozporu s tímto zákonem (§ 20),
 - g) spálí hořlavé odpady v rozporu s tímto zákonem (§ 20),
 - h) neumožní prohlídky a kontroly prováděné pozorovateli, neposkytne jim součinnost nebo neprovede opatření k nápravě pozorovatelem zjištěných nedostatků,
 - i) provádí v Antarktidě jinou činnost bez potřebného povolení nebo nedodržuje podmínky stanovené v povolení,
- lze uložit pokutu až do výše 200 000 Kč, nejde-li o trestný čin

(2) Fyzické osobě, která

- a) provede vyhledávání, průzkum nebo těžbu nerostných zdrojů v Antarktidě v rozporu s tímto zákonem (§ 5),
- b) provede vědecký výzkum nerostných zdrojů bez povolení nebo nedodrží podmínky stanovené v povolení,
- c) odebere nebo vyveze z Antarktidy nerosty nebo paleontologické nálezy bez povolení nebo nedodrží podmínky stanovené v povolení,
- d) ohrozí, poškodí nebo zničí historické místo nebo památník,
- e) zasáhne do populací nebo stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů bez povolení nebo nedodrží podmínky stanovené v povolení,
- f) odebere zvláště chráněné antarktické rostliny a živočichy bez povolení nebo nedodrží podmínky stanovené v povolení,
- g) odstraní odpady v oblastech bez ledu nebo v sladkovodních systémech (§ 20),
- h) odstraní nebo uskladní radioaktivní odpady v Antarktidě v rozporu s tímto zákonem,

²²⁾ Zákon č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů.

- i) doveze do Antarktidy pesticidy, polychlorované bifenylly, polystyrenové kuličky nebo plátky, nesterilní půdu, nebezpečné látky nebo přípravky v rozporu s tímto zákonem (§ 21),
 - j) vypustí do moře v oblasti Antarktidy ropu, ropné směsi, znečištěné zátěžové vody, kontaminovaný materiál, vody z výplachu zásobníků a jiné zaolejšované zbytky a směsi,
 - k) uskladní odpady v Antarktidě v rozporu s tímto zákonem (§ 20),
 - l) vypustí do moře v oblasti Antarktidy chemické látky a přípravky nebo jiné škodlivé kapalné látky nebo splaškové kaly v rozporu s tímto zákonem (§ 22),
 - m) uloží odpady do moře v oblasti Antarktidy v rozporu s tímto zákonem (§ 23),
- lze uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč, nejde-li o trestný čin.

(3) Právnícké osobě, která naplní některou ze skutkových podstat uvedených v odstavci 1, se uloží pokuta až do výše 500 000 Kč.

(4) Právnícké osobě, která naplní některou ze skutkových podstat uvedených v odstavci 2, se uloží pokuta až do výše 1 500 000 Kč.

(5) Je-li následkem deliktu podle odstavce 1 nebo 2, spáchaného fyzickou osobou, trvalé nebo dlouhodobé poškození životního prostředí Antarktidy, lze pokutu uložit až do výše 2 000 000 Kč. Je-li následkem deliktu podle odstavce 3 nebo 4 spáchaného právníckou osobou trvalé nebo dlouhodobé poškození životního prostředí Antarktidy, lze pokutu uložit až do výše 6 000 000 Kč.

(6) Delikty podle odstavců 1 až 5 projednává ministerstvo, nestanoví-li tento zákon jinak.

(7) Delikty spáchané fyzickými osobami podle odstavce 2 písm. j), l) a m) a obdobné delikty spáchané právníckými osobami, k nimž došlo na námořním plavidle nebo na rekreační jachtě, které jsou provozovány pod státní vlajkou České republiky, projednává Námořní úřad.²³⁾

(8) Obecné podmínky odpovědnosti za delikty podle odstavce 1 nebo 2 se posoudí a řízení o nich se provede podle zákona o přestupcích²⁴⁾. Při určení výměry pokuty české osobě se přihlédne k závažnosti, významu a době trvání protiprávního jednání a k rozsahu způsobených následků, k včasnosti a účinné součinnosti osoby, která se dopustila protiprávního jednání, při odstraňování závad. Pokutu lze české osobě uložit do tří let ode dne, kdy protiprávní jednání bylo zjištěno, nejdéle však do 10 let ode dne, kdy k němu došlo.

(9) Pokuty uložené podle odstavců 1 až 5 vybírá a vymáhá ministerstvo podle zvláštního zákona.²⁵⁾ Výnosy z pokut jsou příjmem státního rozpočtu.

§ 28

Odebrání věci získané v rozporu se zákonem

(1) Ministerstvo zahájí řízení o odebrání nerostů, paleontologických nálezů, živočichů, rostlin nebo výrobků z nich (dále jen „věci“), o nichž lze důvodně předpokládat, že byly získány českou osobou v Antarktidě v rozporu s tímto zákonem. Současně může ministerstvo nebo Česká inspekce životního prostředí na jeho vyžádání nařídit zajištění věci.

²³⁾ § 3 zákona č. 61/2000 Sb.

²⁴⁾ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵⁾ Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

(2) Písemné rozhodnutí o odebrání věci vydá ministerstvo do 30 dnů ode dne zahájení řízení, jinak řízení zastaví. Odvolání nemá odkladný účinek. Je-li řízení zastaveno, zajištěná věc se vrátí majiteli.

(3) Náklady spojené se zajištěním věci a následnou péčí o ni do ukončení řízení o jejím odebrání hradí na základě pravomocného rozhodnutí o odebrání věci osoba, které byla věc odebrána.

(4) Vlastníkem věci odebrané na základě pravomocného rozhodnutí se stává stát.

(5) Rozhodnutím o uložení pokuty podle § 27 není dotčeno právo rozhodnout o odebrání věci.

ČÁST DESÁTÁ SPOLEČNÁ A PŘECHODNÁ USTANOVENÍ

§ 29

Případy stavu nouze

V případech stavů nouze uvedených v Protokolu²⁶⁾ se nepoužijí příslušná ustanovení tohoto zákona. V těchto případech jsou české osoby povinny

- a) jednat způsobem, který vede k nejmenším možným vlivům na životní prostředí Antarktidy,
- b) oznámit ministerstvu neprodleně údaje týkající se případu stavu nouze, které jsou nezbytné k informování Výboru a ostatních smluvních stran Smlouvy a Protokolu.

§ 30

(1) V řízení podle tohoto zákona se s výjimkou části čtvrté postupuje podle správního řádu, pokud tento zákon nestanoví jinak.

(2) Za den doručení písemnosti do Antarktidy na místo určení podle § 7 odst. 3 písm. e) a § 9 odst. 2 písm. e) se považuje poslední den šedesátidenní lhůty začínající dnem předání písemnosti k poštovní přepravě.

§ 31

Ministerstvo vydá vyhlášku k provedení § 8 odst. 1 písm. i) a § 24 písm. h). Ministerstvo může vydat vyhlášku k provedení § 14 odst. 2, § 15 odst. 8 a § 16 odst. 12.

§ 32

Přechodná ustanovení

České osoby, které ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona provádějí činnosti v Antarktidě, mohou tyto činnosti provádět bez povolení nejdéle po dobu jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

§ 33

Působnost českého práva

Na české osoby se v Antarktidě vztahují ustanovení zákonů a dalších právních předpisů České republiky stejně jako na jejím státním území, nestanoví-li tento nebo jiný zákon nebo mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, jinak.

²⁶⁾ Čl. 7 Přílohy I, čl. 2 Přílohy II, čl. 12 Přílohy III, čl. 7 Přílohy IV a čl. 11 Přílohy V Protokolu o ochraně životního prostředí ke Smlouvě o Antarktidě sjednaného v Madridu dne 4. října 1991.

ČÁST JEDENÁCTÁ ZMĚNA TRESTNÍHO ZÁKONA

§ 34

V zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 120/1962 Sb., zákona č. 53/1963 Sb., zákona č. 56/1965 Sb., zákona č. 81/1966 Sb., zákona č. 148/1969 Sb., zákona č. 45/1973 Sb., zákona č. 43/1980 Sb., zákonného opatření Předsednictva Federálního shromáždění č. 10/1989 Sb., zákona č. 159/1989 Sb., zákona č. 47/1990 Sb., zákona č. 84/1990 Sb., zákona č. 175/1990 Sb., zákona č. 457/1990 Sb., zákona č. 545/1990 Sb., zákona č. 490/1991 Sb., zákona č. 557/1991 Sb., nálezu Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 4. září 1992, publikovaného v částce 93/1992 Sb., zákona č. 290/1993 Sb., zákona č. 38/1994 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 91/1994 Sb., zákona č. 152/1995 Sb., zákona č. 19/1997 Sb., nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 103/1997 Sb., zákona č. 253/1997 Sb., zákona č. 92/1998 Sb., zákona č. 12/1998 Sb., zákona č. 148/1998 Sb., zákona č. 167/1998 Sb., zákona č. 96/1999 Sb., zákona č. 191/1999 Sb., zákona č. 210/1999 Sb., zákona č. 223/1999 Sb., zákona č. 238/1999 Sb., zákona č. 305/1999 Sb., zákona č. 327/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 101/2000 Sb., zákona č. 105/2000 Sb., zákona č. 405/2000 Sb., zákona č. 120/2001 Sb., zákona č. 121/2001 Sb., zákona č. 139/2001 Sb., zákona č. 144/2001 Sb., zákona č. 256/2001 Sb., zákona č. 265/2001 Sb., zákona č. 3/2002 Sb., zákona č. 134/2002 Sb., zákona č. 285/2002 Sb., zákona č. 482/2002 Sb. a zákona č. 218/2003 Sb., se v § 17 odst. 3 v první větě tečka na konci nahrazuje čárkou a doplňují se slova „nebo v Antarktidě.”.

ČÁST DVANÁCTÁ ZMĚNA ZÁKONA O SPRÁVNÍCH POPLATCÍCH

§ 35

V zákoně č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění zákona č. 10/1993 Sb., zákona č. 72/1994 Sb., zákona č. 85/1994 Sb., zákona č. 273/1994 Sb., zákona č. 36/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 301/1995 Sb., zákona č. 151/1997 Sb., zákona č. 305/1997 Sb., zákona č. 149/1998 Sb., zákona č. 157/1998 Sb., zákona č. 167/1998 Sb., zákona č. 63/1999 Sb., zákona č. 166/1999 Sb., zákona č. 167/1999 Sb., zákona č. 223/1999 Sb., zákona č. 326/1999 Sb., zákona č. 352/1999 Sb., zákona č. 357/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 363/1999 Sb., zákona č. 46/2000 Sb., zákona č. 62/2000 Sb., zákona č. 117/2000 Sb., zákona č. 133/2000 Sb., zákona č. 151/2000 Sb., zákona č. 153/2000 Sb., zákona č. 154/2000 Sb., zákona č. 156/2000 Sb., zákona č. 158/2000 Sb., zákona č. 227/2000 Sb., zákona č. 241/2000 Sb., zákona č. 242/2000 Sb., zákona č. 307/2000 Sb., zákona č. 365/2000 Sb., zákona č. 140/2001 Sb., zákona č. 231/2001 Sb., zákona č. 76/2002 Sb., zákona č. 120/2002 Sb., zákona č. 146/2002 Sb., zákona č. 149/2002 Sb., zákona č. 173/2002 Sb., zákona č. 308/2002 Sb. a zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 129/2003 Sb., zákona č. 131/2003 Sb., zákona č. 148/2003 Sb., zákona č. 149/2003 Sb., zákona č. 219/2003 Sb. a zákona č. 274/2003 Sb., v Sazebníku správních poplatků, který tvoří přílohu zákona č. 368/1992 Sb., se doplňuje Část XVI, která zní:

**„ČÁST XVI
ŘÍZENÍ PODLE ZÁKONA O ANTARKTIDĚ**

Položka 166

a) Podání žádosti o povolení k pobytu v Antarktidě	Kč 5 000,-
b) Podání žádosti o povolení k provádění vědeckého výzkumu nerostných zdrojů v Antarktidě	Kč 200,-
c) Podání žádosti o povolení k odběru nerostů nebo paleontologických nálezů v Antarktidě a jejich vývozu	Kč 200,-
d) Podání žádosti o povolení k výstavbě, přestavbě nebo odstranění objektů v Antarktidě	Kč 200,-
e) Podání žádosti o povolení ke vstupu na zvláště chráněné antarktické území	Kč 200,-
f) Podání žádosti o povolení k zasahování do populací nebo stanovišť geograficky původních rostlin a živočichů v Antarktidě	Kč 200,-
g) Podání žádosti o povolení k odběru zvláště chráněných antarktických druhů rostlin a živočichů v Antarktidě	Kč 200,-
h) Podání žádosti o povolení k dovozu geograficky nepůvodních druhů rostlin, živočichů a mikroorganismů do Antarktidy	Kč 200,-
i) Podání žádosti o povolení k dovozu nebezpečných látek a přípravků do Antarktidy	Kč 200,-

**ČÁST TŘINÁCTÁ
ÚČINNOST**

§ 36

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení Protokolu ve Sbírce mezinárodních smluv.

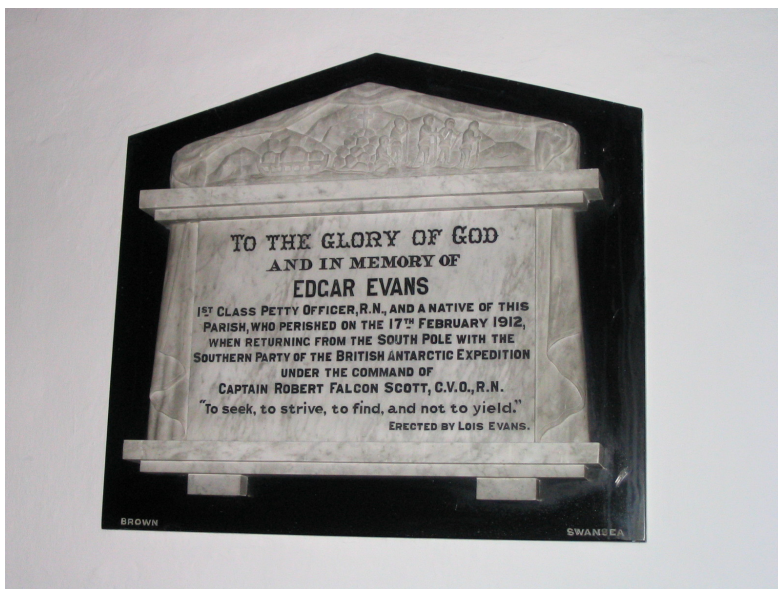
Česká společnost pro právo životního prostředí je občanským sdružením, jejíž členy spojuje zájem o poznání a rozvoj práva životního prostředí. Společnost je neziskovou právnickou osobou. Je členem Rady vědeckých společností ČR a European Environmental Law Association. (E.E.L.A.). Byla založena v roce 2000.

Na internetové stránce www.cspzp.cz lze najít jednak základní informace o Společnosti, jednak informace o její činnosti a informace o oboru práva životního prostředí a jeho aktuálním vývoji.

Česká společnost pro právo životního prostředí si dala za cíl podporovat znalost, rozvoj a šíření oboru práva životního prostředí. Aktivně přispívá nejen ke tvorbě nových právních předpisů, ale též uskutečňuje vzdělávací a informační akce pro zvýšení informovanosti veřejnosti v oblasti práva životního prostředí. Za tím účelem mimo jiné vydává odborný časopis České právo životního prostředí a dále publikace z oboru práva životního prostředí ve spolupráci s nakladatelstvím IFEC.

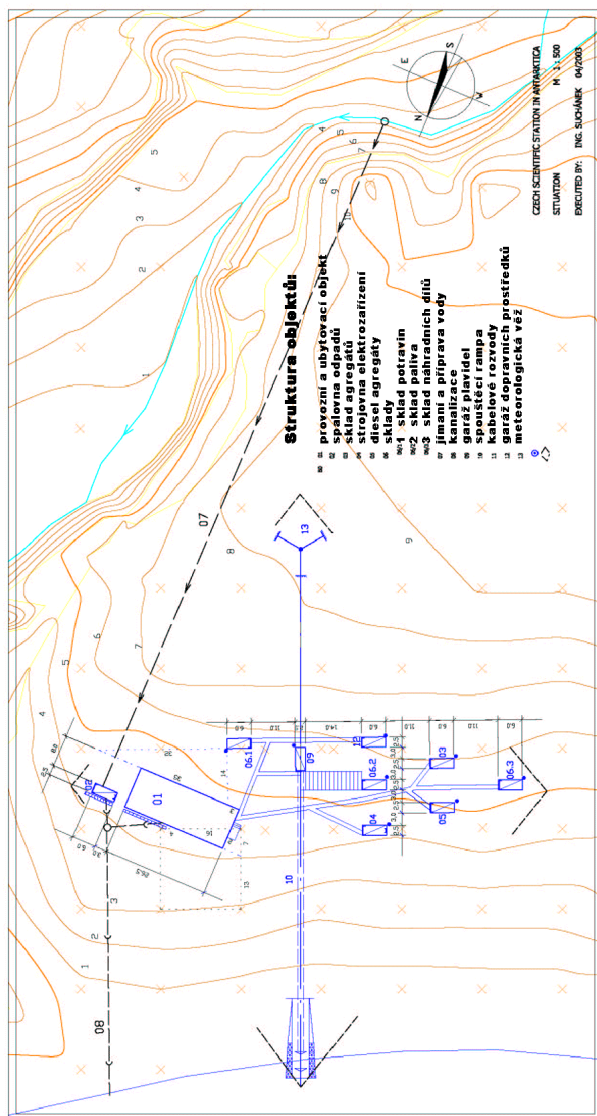
Obr. 1 Mapa Antarktidy (zdroj: archiv autora)

Obr. 2 Pamětní deska na počest Edgara Evanse - účastníka Britské antarktické expedice vedené R. F. Scottem, který umrzl 17. 2. 1912 při návratu z Jižního pólu; Rhosilli, Wales (foto: M. Čejka)

Obr. 3 **Mapa Rossova ostrova, plánované umístění české vědecké stanice v Antarktidě**
(zdroj: <http://www.national-geographic.cz>)

Obr. 4 Plánovaná struktura objektů české vědecké stanice v Antarktidě (zdroj: <http://www.national-geographic.cz>)

Obr. 5 Typický reliéf Antarktického kontinentu s ledovci (zdroj: archiv autora)

Obr. 6 Údolí modelované ledovcem (zdroj: <http://www.photolib.noaa.gov>)

Obr. 7 **Tučňák císařský** (*Aptenodytes forsteri*)
(zdroj: <http://www.geology.um.maine.edu>)